

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**TEFHÎMU'L-KUR'AN TEFSİRİ'NDEKİ HADİSLERİN
TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(VI. CİLT)**



YÜKSEK LİSANS TEZİ

Taj Mohammad RASHIDI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Adil YAVUZ

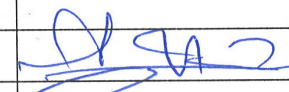


KONYA - 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Taj Mohammad RASHIDI
	Numarası	168106031017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Adil YAVUZ
	Tezin Adı	Tefhimu'l-Kur'an Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi -VI. Cilt-

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Tefhimu'l-Kur'an Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi -VI. Cilt- başlıklı bu çalışma 17.06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1		Prof. Dr. Adil YAVUZ	
2		Prof. Dr. Bilal SAKLAN	
3		Dr. Öğr. Üy. Nasseruddin MAZHARI	



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Taj Mohammad RASHIDI		
	Numarası	168106031017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	TEFHİMU'L-KUR'AN TEFSİRİ'NDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ (VI. CİLT)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Taj Mohammad RASHIDI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Taj Mohammad RASHIDI
	Numarası	168106031017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Adil YAVUZ
	Tezin Adı	Tefhimu'l-Kur'an Tefsiri'ndeki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi -VI. Cilt-

Çalışmamızda, XX. asrın büyük dava ve ilim adamlarından olan Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kur'ân adlı eserinin VI. cildindeki hadislerin tahric ve değerlendirmesini yaparak tefsirin hadis ilmi yönünden güvenilirliğini ortaya koymaya çalıştık.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi ve amacı üzerinde durulmuş, araştırmanın metodu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde Mevdûdî'nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri sonra da Tefhîmu'l-Kur'ân adlı tefsiri ve hadis ilmiyle ilgili görüşleri tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise Mevdûdî'nin Tefhîmu'l-Kur'ân adlı eserindeki hadisler tespit edilerek tahricleri yapılmış, sıhhat durumuna göre tasnif edilmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mevdûdî, Tahric, Hadis, Tefhîmu'l-Kur'ân.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Taj Mohammad RASHIDI
	Student Number	168106031017
	Department	Basic Islamic Sciences/Hadith
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)
	Supervisor	Prof. Dr. Adil YAVUZ
	Title of the Thesis/Dissertation	Identifying and Assesment of Hadith in Qur'an Commentary -Volume VI-

In our study, we analyzed the reliability of Maududi's commentary Tafhim ul-Qoran, who was one of great scholars of 20th century by identifying and assessing the hadith in the 6th volume in terms of scientific exegesis of the hadith.

Our study consists of an introduction and two chapters. In the introduction, the subject was introduced with emphasis on the importance and purpose of the study; the research method of information are identified. In the first chapter, Maududi's life, his works, and finally his commentary Tafhim ul-Qoran and opinions about hadith knowledge were presented. In the second chapter, the hadiths were identified in Maududi's Tafhim ul-Qoran and classified according to the assessment made.

Key Words: Maududi, Narration, Hadith, Tafhim-ul-Quran.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU ÖNEMİ VE AMACI.....	1
II. ARAŞTIRMANIN METODU	1
III. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR	2

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVDÛDÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

I. HAYATI	3
II. İLMÎ KİŞİLİĞİ	6
III. ESERLERİ	7
1. Tefsir.....	8
2. Hadis.....	8
3. Siyer.....	9
4. Akaid	9
5. Fıkıh.....	10
6. Siyaset.....	10
7. Eğitim	13
8. Kadın	13
9. Diğer Eserleri.....	14
IV. TEFHÎMU'L-KUR'ÂN'IN GENEL TANITIMI	16
V. MEVDÛDÎ'NİN HADİS VE SÛNNET ANLAYIŞI	17

İKİNCİ BÖLÜM

TEFHİMU'L-KUR'ÂN TEFSİRİNDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ (VI. CİLT)

I. TEFHİMU'L-KUR'ÂN TEFSİRİNİN VI. CİLDİNDEKİ HADİSLERİN TAHRİCİ	21
A. Necm Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	21
B. Kamer Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	40
C. Rahman Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	46
D. Vâkıa Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	49
E. Hadîd Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	59
F. Mücâdele Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	66
G. Haşr Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	76
H. Mümtahine Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	85
I. Saff Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	96
J. Cuma Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	100
K. Munâfikûn Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	112
L. Teğabun Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	114
M. Talak Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	120
N. Tahrîm Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	135
O. Mülk Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	148
P. Kalem Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	149
R. Hâkka Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	151
S. Me'âric Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	153
T. Cin Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	154
U. Müzzemmil Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici.....	156
V. Müddessir Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	162

Y. Kıyâmet Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	164
Z. İnsân Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici	172
II. HADİSLERİN SIHHAT DURUMUNA GÖRE SINIFLANDIRILMASI	186
III. DEĞERLENDİRME.....	189
SONUÇ	190
KAYNAKÇA.....	192
ÖZGEÇMİŞ	197



ÖNSÖZ

Rahmeti sonsuz, mağfireti sınırsız Allah'ın adıyla...

İnsanlık tarihi boyunca Allah, kullarına emirlerini vahiy ve Peygamberlerle ulaştırmıştır. Bundan dolayı bir dinin ana kaynakları Peygamber'e vahyedilen Kitap ve Peygamberinin bıraktığı hadis ve sünnetidir. İslam Peygamberi'nin ve İslami ilimlerin esas temelini bu iki kaynak teşkil etmektedir. Dinin doğru anlaşılabilmesi ve yaşanılır olabilmesi için bu iki kaynağın bütünlüğü ve sahih bir şekilde yılları aşır sonraki nesillere ulaştırılması çok önemlidir.

Hadis ilmine tarih boyunca âlimler okuma, ezberleme, tahrir ve araştırmalar yapmak suretiyle hizmet etmişlerdir. Aynı zamanda ayetlerin açıklanmasında da hadisler önemli ölçüde kullanılmıştır.

İlmi, eserleri ve mücadelesiyle İslam dünyasında adından söz ettiren Ebû'l A'lâ Mevdûdî'nin en önemli eseri *Tefhîmu'l Kur'an*, içinde yaşanan dönemin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel sorunlarına çözüm arayan, ayetlerin günümüze yansımalarını önceleyen, güncel yorum ve örnekler ile okuyucuya bilgiyi daha anlaşılır şekilde takdim eden bir tefsir çalışmasıdır.

Tefhîmu'l Kur'an'ın VI. cildinde zikrettiği hadislerin tahririni yaptığımız çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmamızın konusu, önemi, amacı ve metodu üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde Mevdûdî'nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri ana hatlarıyla anlatılmıştır. İkinci bölümde ise, *Tefhîmu'l-Kur'ân* adlı eserin VI. cildinde kullanılan hadisler tespit edilerek tahrir ve sıhhat değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışmamın hazırlanmasında görüş ve desteklerini benden esirgemeyen danışmanım sayın Prof. Dr. Adil Yavuz hocama ve sevgili eşim Tuğba Büşra Rashidi'ye teşekkürlerimi arz ederim.

Gayret bizden başarı Allah'tandır.

Taj Mohammad RASHIDI

Konya, 2019

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen madde
a.s.	: aleyhisselam
b.	: ibn, bint
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
by.	: basım yeri yok (belirtilmemiş)
c.	: cilt
c.c.	: celle celâlüh
DİA	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: hicrî
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
nşr.	: neşreden
r.a.	: radiyallahu anh, anhâ
s.	: sayfa
s.a.s.	: sallallahu aleyhi ve sellem
şrh.	: şerh eden
TDVY.	: Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları
thk.	: tahkîk eden
thr.	: tahrîc eden
tlk.	: ta'lîk eden
trc.	: tercüme eden
tsh.	: tashîh eden
tz.	: tarihsiz
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve sâire
yay.	: yayınları

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU ÖNEMİ VE AMACI

Araştırmanın konusu, çağdaş İslami düşüncenin en önemli isimlerinden Mevdûdî'nin *Tefhîmu'l-Kur'an* adlı eserinin VI. cildinde geçen hadislerin incelenmesi ve sıhhat değerlendirmesinin yapılmasıdır.

Çalışmamızda öncelikle kısaca Mevdûdî'nin hayatına, ilmi kişiliğine ve eserlerine değinilmiştir. Ardından eserin VI. cildinde Mevdûdî'nin kullandığı hadisler öncelikle tespit edilmiş ve kaynak taraması yapılarak değerlendirme ile çalışma nihayete erdirilmiştir.

Araştırmamız için bu konuyu seçmedeki amacımız Mevdûdî'nin çok okunan ve takip edilen bu eserinde ayetleri tefsir ederken zikredilen hadisleri inceleyerek, bu rivayetlerin sıhhat durumunu tespit etmektir. Hadisler İslam dininin ilk kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında ve açıklanmasında çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla hadislerin bize sahih bir şekilde ulaşması gerekir. Tefsirlerde de yoğun bir şekilde kullanılan hadislerin, zaman zaman senet olarak zayıf ya da uydurma hadislerden seçildiğini görmekteyiz. Bunun için özellikle tefsir kitaplarındaki hadislerin sıhhat değerlendirmesi yapılmasının elzem olduğunu düşünüyoruz.

Tefhîmu'l-Kur'an'da surelerin tefsirinde birçok hadise müracaat edilmiştir. Tefsirde kullanılan hadislerin alındığı kaynaklar ve bu rivâyetlerin güvenilir kaynaklarda bulunup bulunmadığının tespit edilmesi, hem müellifinin istifâde ettiği kaynakların hem de eserin hadis ilmi açısından taşıdığı değerini anlaşılmasını sağlayacaktır.

II. ARAŞTIRMANIN METODU

Çalışmamızı yaparken takip ettiğimiz metodu şu şekilde hulasa edebiliriz:

Tezimizde öncelikle müellif ve eseri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızda *Tefhîmu'l-Kur'an* adlı eserin, Urduçası da göz önünde bulundurulmakla birlikte İnsan Yayınları tarafından neşredilen Türkçe tercümesi esas alınmıştır.

Tefsirde, ayetler açıklanırken ele alınan hadislerin, tüm metnine değil müellifin uygun gördüğü kadarına yer verilmiştir. Bu sebeple biz de sadece müfessirin aktardığı kadarını çalışmamızda ele aldık. Araştırmanın ilk aşamasında eserin Türkçe tercümesi ele alındığı için hadiste tespit ettiğimiz az kullanılan kelimeden hareketle Arapça metnine ulaşmaya çalıştık. Fakat bu esnada tercüme yanlışlıklarından, çoğu rivâyette râvînin verilmemiş olmasından kaynaklanan bazı güçlüklerle karşılaştık.

Çalışmamızda orijinal metnine ulaştığımız hadis, *Müttefekun aleyh* ya da Buhari veya Müslim’de geçen bir hadis ise bu rivâyetleri isnad araştırmasına girmeden “sahih” kabul ettik.

Sonraki aşamada Şuayb Arnaût Hoca’nın İbn Hanbel’in (241/855) Müsned’i ile Tirmizi (295/907) üzerine yaptığı tahrir ve tahkikli baskılarından yararlandık.

III. KONUYLA İLGİLİ YAPILAN DİĞER ÇALIŞMALAR

Mevdûdî’nin VII ciltlik tefsirinin tamamı üzerinde çalışılmış ve içerisinde geçen hadisler tahrir edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı ise halen devam etmektedir. Yapılan ve yapılmakta olan çalışmaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Tefhimu’l-Kur’an Tefsiri’ndeki Hadislerin Tahrir ve Değerlendirilmesi (IV-V. Ciltler), Ayşe KOÇ, Konya, 2010. Bitirilmiş yüksek lisans tezi.
- Tefhimu’l-Kur’an Tefsiri’ndeki Hadislerin Tahrir ve Değerlendirilmesi (I-II-III. Ciltler), Emine YAKAR, Konya, 2017. Bitirilmiş yüksek lisans tezi.
- Tefhimu’l-Kur’ân Tefsiri’ndeki Hadislerin Tahrir ve Değerlendirilmesi (VII. Cilt), Fatma SARITAÇ ERGÜN, Konya. Yapılmakta olan yüksek lisans tezi.

Çalışmamızda takip ettiğimiz metotla ilgili olarak verilen bu kısa bilgiden sonra, ilgili kısımdaki rivayetleri inceleyeceğimiz Mevdûdî hakkında bilgi vermek istiyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVDÛDÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

I. HAYATI

Mevdûdî'nin doğum yılı Hicri 1321, Miladi 1903'tür. Doğum yeri, Hindistan'ın güneyindeki Haydarabad-Dekkan Bölgesinin Evrengabad kentidir. Ataları, Afganistan'ın Herat eyaletinin tanınmış mevkii Çiştî'e yerleşmiştir. Bu ailenin bir büyüğü, meşhur evliya Hoca Muinuddin Çiştî Ecmiri'nin şeyhlerinden, Hoca Kutbuddin Mevdûd-î Çiştî idi. İşte Mevdûdî'nin sülalesi Hoca Mevdûd-î Çiştî sebebiyle Mevdûdî olarak bilinmektedir.¹

Annesi Rukiye Begüm, Alemgir Evrengzib zamanında Orta Asya'dan Hindistan'a göç eden Türk asıllı bir ailenin kızıdır. İlköğrenimine avukat olan babası Seyyid Ahmed Hasan'dan Farsça, Urduca, Arapça, Mantık, Fıkıh ve Hadis dersleri alarak başlar. Mevdûdî, babası hakkında "babam her ne kadar maddi bir miras bırakmamışsa da, en büyük mirası bana vermiş olduğu ahlak terbiyesidir" demiştir. Daha sonra 1914'te Batı tarzında ve geleneksel İslami usule göre eğitim veren Medresetü'l-Fevkaniyye'nin sekizinci sınıfına kaydoldu. 1915'te ailesinin Haydarabad'a taşınmasının ardından eğitimini buradaki Dâru'l-ulûm'da sürdürdü.²

1918'de Delhi'ye taşınarak burada çeşitli dergilerde yazılar yazmaya başladı. 1919'da kardeşi Ebü'l-Hayr ile birlikte Cebelpur'da Kongre Partisi'ne yakın kişilerin çıkardığı Tac isimli haftalık gazetenin editörlüğünü üstlendi. 1920 yılının sonlarında sömürge idaresini tenkit ettiği bir yazısından dolayı gazete kapanınca, Delhi'ye döndü.

1920'li yıllarda Hindistan Hilafet Hareketi'ne katılan Mevdûdî yazılarında çoğunlukla Müslümanların içinde bulunduğu kötü durumu ele aldı. 1928'de Haydarabad'a (Dekken) dönen Mevdûdî 1932'de *Tercümanü'l-Kur'ân* dergisinin editörlüğünü üstlendi.

1937 yılında Delhi'nin ileri gelenlerinden Nasıruddin Şems Efendi'nin kızı Mahmude hanımla evlenmiş ve bu evlilikten dokuz çocuğu dünyaya gelmiştir.

¹ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 99.

² Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 432.

Mevdûdî 1930'lu yılların sonlarında Hindistan'ın bütünlüğünü koruyarak İngiliz işgalinden kurtulmasını savunmak amacıyla bazı cemiyetlerle ilişkileri oldu ancak fikir ayrılıkları olduğu için kendisi yeni bir hareket başlatmaya karar verdi ve yetmiş beş âlim ve aydınla birlikte başkanlığını yaptığı Lahor'da Cemaat-i İslami teşkilatını 1941 yılında kurdu. Teşkilat esaslarının ülke çapındaki bir kampanyaya dönüştürülmesi iktidarı rahatsız etti. Hükümetin politikalarını da eleştiren Mevdûdî ve teşkilatın önde gelenlerinden bazıları, 1948'de tutuklandı. Kamuoyundan gelen büyük tepkiler sonunda 1950'de serbest bırakıldı.³

Hakları elinden alınmış Keşmir halkı için elinden gelen desteği verdi. Keşmir halkını geleceklerini belirleme ve bağımsızlığını elde etmelerini istiyordu.⁴

Mevdûdî, *Kadiyani* meselesi adlı bir kitap yazmıştı ve Pakistan hükümeti 1953'te yapılan Kadiyani Suikastı sebebiyle Mevdûdî'yi ölüm cezasına çarptırdı. Bu karar Hint-Pakistan tarihinde görülmemiş bir tepkiye yol açtı. Ülkede mitingler düzenlendi, yurt içinden ve yurt dışından, toplumun önemli kesimlerinden ve halktan öfke ve isyan dolu sayısız telgraf gönderildi. Mısır'ın büyük İslami örgütü Müslüman Kardeşler'in lideri Allame Hasan el-Hudeybî (v.19739 Pakistan Hükümeti'ne gönderdiği telgrafta şöyle diyordu: "Mevdûdî'yi cezalandırmak, aslında İslam hareketini cezalandırmak demektir. Bu büyük bir suçtur. İslam Âlemi bu kararı nefret ve üzüntüyle karşılamıştır ve iptalini istemektedir. Zira bütün İslam dünyasının Pakistan'a olan sempatisi bu ülkedeki İslam bağının temelini dayanmaktadır."⁵

1967 yılında doğu Pakistan'a (şimdiki Bangladeş) giderek anayasanın İslami temeller üzere kurulması için mitingler, toplantılar yaptı ve kırk günde ülkeyi gezerek halkın desteğini toplamaya çalıştı. Mevdûdî'nin bu cabaları sonucunda hazırlanan anayasada devletin adının Pakistan İslam cumhuriyeti olduğu ilan edildi.⁶

1965 yılı Eylül ayında Pakistan-Hindistan savaşının başlaması üzerine ülke savunmasında Eyyüb Han'a büyük destek verdi. Aralık 1970'te yapılan genel

³ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 99.

⁴ Abdulhamit Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, 20.

⁵ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 433.

⁶ Abdulhamit Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 20.

seçimlere Cemaat-i İslami de katıldı. Ancak seçim sisteminden dolayı oyu oranında milletvekili çıkaramadı.⁷

Mevdûdî gerek hayatında olsun gerekse vefatından sonra olsun bir takım eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin sebepleri şöyledir: Tebliğ Cemaati, Brelevi ve Ehl-i-Hadis mensupları tarafından, Peygamberlik, Hz. İsa'nın durumu, Deccal konusu, Sahabenin adaleti, Sünnet, Peygamberlerin ismeti, kadının devlet başkanlığı ve bazıları kaza ve kader inkârcısı olarak da görmüşlerdir. Hâlbuki Mevdûdî kaza ve kaderin Allah'a iman babı içinde yer verilmesini Maturidi imamlarının görüşüne dayanarak yer vermiştir. Hatta Mevdûdî'nin Cebir ve Kader diye bir kitabı da bulunmaktadır. Hayattayken bu eleştirilerden önemli gördüklerine Tercümânü'l-Kur'ân dergisinde cevaplamıştır. Bazen de arkadaşları bu eleştirilere cevap vermiştir. Mevdûdî'yi yazmış olduğu eserler ve fikirlerinden dolayı takdir ve teşekkür edenlerin sayısı epeyce çoktur. Bunlardan bazıları şunlardır: Cezayir'in önde gelen âlimlerinden Muhammed el-Beşir el-İbrahim şöyle demiştir: *“Mevdûdî gibi meziyetlere sahip çok az şahsiyet tanıdım. Hatta diyebilirim ki, bazı özellikler bakımından müstesna bir kişidir. Eşi benzerini günümüz ulemasından görmedim.”*

Suriye'nin düşünürlerinden Mustafa Sıbâi, Mevdûdî hakkında şöyle der: *“Mevdûdî dini düşünceleri bakımından İmam Gazali ve Takıyyüddin İbn Teymiyye (ö. 728/1328) düzeyindeki bir düşünürdür.”* Böylece Mevdûdî'yi takdir eden birçok âlim ve düşünür vardır.⁸

2 Kasım 1972'de sağlığının bozulması yüzünden cemaatin liderliğini Miyan Tufeyl Muhammed'e bırakan Mevdûdî, Mayıs 1979'da tedavi görmek amacıyla oğlunun tabip olarak bulunduğu Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Bir dizi ameliyatın ardından 22 Yalül 1979'da New York Buffalo'da vefat etti. Naaşı Pakistan'a götürülerek 1 milyondan fazla insanın katıldığı ve Yusuf el-Karadavi'nin kıldıracağı cenaze namazının ardından Lahor'daki evinin bahçesine defnedildi.⁹

⁷ Anis Ahmad, “Mevdûdî”, *DİA*, XXIX, 433.

⁸ Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, İlke Yayıncılık, İstanbul, 2015, 149-150.

⁹ Anis Ahmad, “Mevdûdî”, *DİA*, XXIX, 433.

II. İLMÎ KİŞİLİĞİ

Mevdûdî ilköğrenimini evde tamamladı, evde ders vermek için farklı alanlardan hocalar geliyordu. Mevdûdî için evdeki ders çok faydalı oldu. Daha beş yaşındayken ortaokul ve lise öğrencileri kadar bilgi sahibi olup, özellikle tarih, edebiyat, filoloji, ahlak ve din bilgisine sahip oldu. Mevdûdî'nin babası ilk günden beri oğlunun dini eğitim öğrenmesini istiyordu. Bundan dolayı daha 11 yaşındayken evdeki öğrenimi tamamladıktan sonra Evrengabâd'daki Medrese'-i Fevkâniyye'nin 8. sınıfına başladı. Sınıfın en küçük öğrencisi olmasına rağmen matematik hariç bütün dersleri çok iyiydi.¹⁰

Mevdûdî'nin evde eğitim gördüğü andan beri okumaya devam etti ve Arapçasını o kadar ilerletti ki on bir yaşında Mısırlı Kasım Emin'in Modern Kadın isimli kitabını Arapça'dan Urduca'ya çevirdi. Bu olayı Mevdûdî'nin kendisi şöyle anlatıyor: “ *O sıralar kardeşim beni Kasım Emin'in el-Mer'etü'l-Cedide (Modern Kadın) isimli eserini Arapça'dan Urduca'ya çevirmeye teşvik etti. Bugün bu tercümenin sayfaları nerededir Allah bilir. Fakat hatırladığım kadarıyla bu tercümenin berrak üslubu babamı sevindirdi. Bu benim ilk çalışmamdı.*”¹¹

Ana dili Urduca olan Mevdûdî bunun yanında başka diller de öğrendi. Mesela Arapça, Farsça ve İngilizce'yi çalışma hayatında kullanabileceği ölçüde öğrendi. Mevdûdî 18 yaşında yazarlığa başlayıp, yazarlığını ömrünün sonuna kadar devam ettirdi. Bu esnada dini, ictimai ve siyasi konuları içeren 120'den fazla kitap ve risâle kaleme aldı. Bini aşkın konferans verdi ve bunlardan 700 kadarının kayıtları mevcuttur. Bu kitaplar ve risâlerinin büyük bir kısmı Urduca olup, akıcı ve anlaşılması kolay bir şekilde yazılmıştır. Hemen hemen her alanda eser telif etmiştir. İslam'ı bütün yönleriyle anlatmaya çalışmıştır. Mevdûdî'nin bu eserleri ilk sırada Arapça olmak üzere, Farsça, İngilizce, Almanca, Türkçe, Fransızca, Japonca, Hintçe ve Malayca gibi dünyanın birçok diline çevrilmiştir.¹²

Mevdûdî'nin yazdığı eserlerin etkisi bulunduğu ülkeyle sınırlı kalmayıp XX. yüzyıldaki İslami hareketlerin teşekkülünde etkili olmuştur. Otuzu aşkın eserinin farklı dillere çevrilmesi, şahsi ilişkileri ve ziyaretleri sayesinde Avrupa, Kuzey

¹⁰ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 31-33.

¹¹ Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, 29-30.

¹² Abdulhamit Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 24-25.

Amerika, Afrika ve bütün Asya'ya ulaşıp, geniş bir coğrafyadaki Müslüman aydınlar üzerinde tesir yaratmıştır. Bunun nedeni Mevdûdî'nin görüşlerinin canlı bir sosyopolitik, eğitici harekete dönüştürülmüş olması ve savunduğu toplumsal değişim projesidir. Bu düşünceleri Pakistan dışında Bangladeş, Afganistan, Hindistan, Keşmir, Sudan, İran, yakınoğu ülkeleriyle İngiltere, Kuzey Afrika, Kanada ve Amerika'daki Müslüman toplum tarafından kabul görmüştür. İslam tarihine selefî yaklaşması ile çeşitli ülkelerdeki İslamcı yazarlar ve siyasetçilerin dışında İslami örgütlerin de fikirlerini etkilemiştir.¹³

Mevdûdî'nin ilk kaleme aldığı eseri *İslam'da Savaş Hukuku* Arapça'ya çevrildiğinde Hasan el-Benna, o kitabı okur ve “*Bu kitap bizim savunduğumuz cihad anlayışını çok iyi yansıtmıştır*” der.¹⁴ Üstad Karadavi, Mevdûdî'nin fikirlerini ana hatları ile şu üç noktada topluyor: İslam'a bağlılık, çağdaşlık ve açıklık.¹⁵

Mevdûdî, farklı yönelişleriyle birlikte, birey hayatı, aile hayatı, toplum hayatı, ümmet hayatı, devlet hayatı ve bütün dünya ile olan ilişkileri gibi hayatın her alanında İslam ümmetini ilgilendiren bütün meselelerle meşgul oldu. Akaid, ibadet, ahlak, teşri, iktisad, siyaset, tarih ve hayatın tüm konuları hakkında eserler yazmıştır. Mevdûdî tüm yazdıklarında atlı bir akıncı ve keskin bir kılıç gibiydi. İnandığını söyler, kanaat getirdiği şeyleri ilan eder ve hak olduğuna inanırdı. Allah uğruna hiçbir kınayıcının kınamasından ve laik, taklitçi, batıcı veya azıtmışlar içerisinde hiçbir zalimin saldırmamasından korkmazdı.¹⁶

Mevdûdî'nin bu ilmi çalışmaları sonucunda pek çok esere imza attığını bilmekteyiz. Şimdi o eserleri tanıyalım.

III. ESERLERİ

Mevdûdî, tefsir, hadis, siyer, akaid, fıkıh, siyaset ve eğitim gibi bazı konularda birçok eser yazmıştır. Mevdûdî'nin ana dilinin Urduca olması sebebiyle birçok eserinin orijinal dili Urduca'dır. Bununla birlikte, meşhur mutasavvıflardan dedesi Hoca Kutbuddin Mevdûdî Çiştî'den öğrendiği İngilizceyle bazı kitaplarını İngilizce yazmıştır. Kitapları birçok dünya diline çevrilmiştir.

¹³ Anis Ahmad, “Mevdûdî”, *DİA*, XXIX, 435.

¹⁴ Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, 148.

¹⁵ Humeyra Mevdûdî, *Babam Mevdûdî*, Mana Yayınları, İstanbul, 2017, 14.

¹⁶ Yusuf el-Karadavi, *Bir Düşünür Olarak Mevdûdî*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2017, 8.

Bu eserler ve tercüme faaliyetleri gösteriyor ki Mevdûdî, ömrünü ziyadesiyle verimli geçirmiş ve insanlığa ilmi birikim adına önemli katkılarda bulunmuştur. Pek çok insan yetiştiren Mevdûdî bu ilmi çalışmalarını yaşadığı dönemin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik meselelerine çözüm getiren *Tefhimu'l Kur'an* adlı tefsir eseriyle taçlandırmıştır. Onun yazdığı eserleri konularına göre ana başlıklar altında sıralamak istiyoruz.

1. Tefsir

1. *Tercüme-i Kur'an-ı Mecîd ma'a Muhtasar Havâşî* (ترجمان قرآن مجید مع) (مختصر حواشی): Pakistan'ın Lahor şehrinde 1396/1976 yılında yayımlanmıştır. *Tefhimu'l-Kur'an Meali* adıyla Durmuş Bulgur tarafından Türkçeye (Konya, 2003) tercüme edilmiştir.

2. *Tefhimü'l-Kur'an* (تفہیم القرآن): I-VI, Lahor, 1942–1972 yılında yayımlanmıştır. Altı ciltten oluşan Kur'an-ı Kerim tefsiri. Bunda Kur'an'ın inişi göz önüne alınarak modern fen ve bilimin ışığında insanın her yaşam alanıyla Kur'an-ı Azımuşşan'ın mesajı açıklamaya çalışmıştır. Bu eserin özelliği, her surenin tarihi arka planını sunmaktır.¹⁷

3. *Kur'an ki Çâr Bünyâdi Istulâhayn: İlâh, Rab, İbadet, Din* (قرآن کی چار بنیادی) (اصطلاحین: الہ، رب، عبادت، دین): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1941 yılında yayımlanmıştır. Eser, Osman Cilacı ve İsmail Kaya tarafından, *Kur'an'a göre Dört Terim: İlâh, Rab, İbadet, Din*, adıyla İstanbul, 1987 yılında Türkçeye çevrilmiştir.

4. *Kur'an or Pîygamber* (قرآن اور پیغامبر): Rampur, 1954 yılında yayımlanmıştır.¹⁸

2. Hadis

Sünnet ki A'ini Haysiyyet (سنت کی آئینی حیثیت): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1963 yılında yayımlanmıştır. Mevdûdî'nin Tercümanü'l-Kur'an'da Dr. Abdülvedud adlı bir şahısla sünnet ve hadis inkârcılığı konusunda yaptığı tartışmaların kitap haline getirilmiş şeklidir. Türkçe: trc. N. Ahmed Asrar tarafından Sünnetin Anayasal Niteliği, İstanbul, 1997; trc. Durmuş Bulgur ve Halid Zaferullah Daudi tarafından Sünnetin Anayasal Konumu, Konya, 1997 yılında yayımlanmıştır.¹⁹

¹⁷ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 205.

¹⁸ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, 29, 436.

¹⁹ Abdulhamit Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 26.

3. Siyer

Sîret-i Server-i Âlem (سيرت سرور عالم): I-II, Lahor, 1979 yılında yayımlanmıştır. Eser, N. Ahmed Asrar tarafından *Tarih Boyunca Tevhîd Mücâdelesini ve Hz. Peygamberin Hayatı* adıyla Türkçeye İstanbul, 1983 yılında çevrilmiştir.²⁰

4. Akaid

1. *Dîniyyât* (دينيات): Haydarâbâd, Dekken, 1932 yılında yayımlanmıştır. Türkçe dâhil birçok dile çevrilmiştir. Bu eser İslam'ın temel prensiplerini içeren bir ders kitabı niteliğindedir.²¹

2. *Dîn-i Hak* (دين حق): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1952 yılında yayımlanmıştır. Dinin esaslarını cazip bir dille anlatan çocuk kitabıdır.

3. *Hitâbât* (خطابات): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1957 yılında yayımlanmıştır. trc. Ali Gencli, Hitabeler, İstanbul 1980; Filiz Handan Türedi, Gelin Müslüman Olalım, İstanbul, 1993: Hitabeler. İslam dininin beş şartı son derece etkileyici bir üslupla açıklanmış, Batıl'e karşı Hak dininin uygulanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bu hususta devletin rolüne de değinilmiştir.²²

4. *İslâm kâ Nizâm-ı Hayat* (اسلام کا نظام حیات): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1948 yılında yayımlanmıştır. Bu kitap İslam'ın insanın hayatının her alanını nasıl etkilediği ve düzenlediğini anlatmaktadır.²³

5. *Tevhîdu Risâlet or Zindegî Ba'd Mevt kâ Akli Sübût* (توحيد رسالت اور زندگی (بعد موت کا عقلی ثبوت): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1962 yılında yayımlanmıştır. Bu kitap Urduca olup daha çevirisi yapılmamıştır.

6. *Mes'ele-i Cebri Kader* (مساله جبر و قدر): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1962 yılında yayımlanmıştır. Dünya düzeninin cebir mi yoksa kader üzerinde mi kurulduğuna ilişkin bahis çok eskidir. Evrende insanın hareket sınırları nelerdir? Mevdûdî bu eski meseleye gayet bilimsel bir şekilde yaklaşmaktadır.²⁴

²⁰ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 435.

²¹ a.g.e, 436.

²² Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 203.

²³ a.g.e, 206.

²⁴ a.g.e, 206

7. *İsbat-ı Kurban be Ayati Kur'ani* (اثبات قربان به آیات قرآنی): Amritsar, 1937 yılında yayımlanmıştır. Ayetlerle kurbanın dini bir emir olduğu ve Hindistan'daki ineğin kurban edilmesi meselesi hakkındadır.

5. Fıkıh

1. *el-Cihâd fi'l-İslâm* (الجهاد في الاسلام): Azamgarh, 1930 yılında yayımlanmıştır. Önce Cem'iyet gazetesinde Şubat-Mayıs 1927 tarihleri arasında tefrika edilmiş. Sonra kitap halinde yayımlanmıştır.²⁵ Bu eserde İslam açısından savaşın bütün kuralları ayrıntılı olarak ele almıştır. Bu kurallar diğer dinlerin savaş kurallarıyla kıyaslanmış ve İslam'ın barışseverliği çeşitli yönleriyle vurgulanmıştır.²⁶

2. *Resâ'ilü Mesâ'il* (رسائل و مسائل): I-V, Lahor 1951-1965 yılında yayımlanmıştır. Eser Yusuf Karaca Meseleler ve Çözümleri (I-V, İstanbul 1989-1990), Mahmud Osmanoglu ve A. Hamdi Chohan İtikâtî, İktisâdî, Siyasi, Sosyal ve Fıkhi Meselelere Fetvalar(I-IV, İstanbul 1992) adıyla türkçe'ye tercüme etmiştir.²⁷

3. *İslâm or Zabt-i Vilâdet* (اسلام اور ضبط ولادت): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1968 yılında yayımlanmıştır. trc. Ramazan Yıldız, İslam Nazarında Doğum Kontrolü, İstanbul 1967,1972. İslam ve Doğum Kontrolü. Mevdûdî bu eserinde doğum kontrolü doğaya aykırı olup insan neslinin çoğalmasının engellemesini ele alır. Bu insan ırkının intiharıdır der. İslam'da böyle bir şey yer yoktur. Mevdûdî kendi neslimize açılan bu savaşa karşıdır.²⁸

6. Siyaset

1. *Türkî meyn 'İsâyion ki Hâlet* (ترکی مین عسائیون کی حالت): Delhi, 1922 yılında yayımlanmıştır. Türkiye'deki Hristiyanların durumuyla ilgili bir kitaptır.²⁹

2. *İslâmî Tehzîb or Us key Usul ü Mebâdî* (اسلامی تہذیب اور اس کی اصول و مبادی): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1932 yılında yayımlanmıştır. trc. Mehmed Aydın, İslam Medeniyeti: Esasları ve Menşei, Ankara 1968 yayımlanmıştır.

²⁵ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 436.

²⁶ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 203.

²⁷ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 436.

²⁸ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 205.

²⁹ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX; 436.

3. *Müselman or Mevcüde Siyâsi Keşmekeş* (مسلمان اور موجودہ سیاست کشمکش): (مسلمان اور موجودہ سیاست کشمکش): I-III, Lahor, 1937-1939 yılında yayımlanmıştır. *Tercümânü'l-Kur'an'da* yayımlanan siyasi yazılarının bir araya getirilmiş şeklidir.

4. *Mes'ele-i Kavmiyet* (مسئلہ قومیت): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1939 yılında yayımlanmıştır. Milliyet meselesi. Müslümanların milliyetçisi toprak, ırk, dil, renk, kabile veya topluma değil, İslamiyet'e dayanır. Bu kitap, Pakistan'ın kuruluşunda önemli bir araç olarak kullanılmıştır.³⁰ Eserde Müslümanların Hindistan'dan ayrılıp ayrılmaması konusunda o yıllarda çok tartışılan milliyetçilik meselesi ele alınmıştır.³¹

5. *Tenkîhât: İslâm or Magribi Tehzîb kâ Tesâdüm or Us key Peydâ Şude Me'sâil per Muhtasar Tebsira* (تنقیحات: اسلام اور مغربی تہذیب کا تصادم اور اوس کی پیدا شدہ) (مسائل پر مختصر تبصرہ): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1939 yılında yayımlanmıştır. Çetin Manisalı tarafından İslam Dünyasına Batı Uygarlığı adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (İstanbul, 1989). Batı uygarlığı Müslümanların birkaç neslini yutan bir baş belasıdır. Bu kitapta Mevdûdî bu uygarlığın fikri ve ideolojik temellerini yıkmıştır. Gençlerin gözlerini açacak bir kitaptır.³²

6. *Tefhîmât* (تفهيمات): I-III, Lahor, 1940-1965 yılında yayımlanmıştır. Dört bölümden oluşan bu kitapta Mevdûdî sosyal, toplumsal, dini, ahlaki ve içtihadî meselelerden ayrıntılı olarak bahsetmiş ve bunlarla ilgili İslam'ın görüşünü açıklamaya çalışmıştır. Bu kitap Mevdûdî'nin ilmi dehasının bir göstergesidir.³³

7. *Tecdîd ü İhyâ'-i Dîn* (تجدید و احیای دین): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1940, 1952 yılında yayımlanmıştır. İslam'da İhya Hareketleri başlığıyla Halil Zafir tarafından türkçe'ye tercüme edilmiştir (Ankara, 1967). Dinin yenilenmesi ve yeniden kurulması. Dinin yenilenmesi, yeniden canlanması ve kurulması konusunda kaleme alınan önemli eserlerden biridir. Bu kitap aslında İslami Hareketin tarihi bir dosyası olup geleceğin plan ve programlarını da çizmektedir.³⁴

³⁰ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 203.

³¹ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 436.

³² Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 205.

³³ a.g.e, 205.

³⁴ a.g.e, 206.

8. *İslâmî Nizam or Mağribî Lâdînî Cumhuriyet* (اسلامی نظام اور مغربی لا دینی) (جمہوریت): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1974 yılında yayımlanmıştır. İslamiyet ve Batı'daki seküler demokrasi hakkındadır.

9. *Tahrîk-i İslâmi kî Ahlâkî Bünyâdeyn* (تحریک اسلامی کی اخلاقی بنیادین): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1945, 1976 yılında yayımlanmıştır. Kitabı Ali Arslan, İslami Hareketin Ahlaki Temelleri İstanbul,1967 ve Namık Yazıcı İslami Hareketin Dinamikleri adıyla İstanbul, 1986 yılında türkçe'ye çevirmiştir.

10. *Binâ'ü Beygâr* (بنا و بیگار): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 947 yılında yayımlanmıştır. Milletlerin doğuş ve çöküşü hakkındaki eserde tarihe ahlak açısından bir bakış yapılmıştır.³⁵

11. *İslâmi Riyâset: Felsefe, Nizâm-ı Kâr or Usûl-i Hükûmrânî* (اسلامی ریاست): (فلسفه، نظام کار اور اصول حکمرانی): nşr. Hurşid Ahmed, Lahor, 1962, 1967. Eseri Ali Genceli İslam'da Hükümet ismiyle Türkçe'ye tercüme ermiştir (Ankara, tz.).

12. *İslâmic Law and Constitution*: Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1955 yılında yayımlanmıştır. Mevdûdî'nin İslam siyaset teorisi, İslam anayasası gibi konularda daha önce yayınladığı bazı kitaplarla çeşitli makalelerinden derlenmiştir.³⁶

13. *Hilâfet or Mülûkiyyet* (خلافت اور ملوکیت): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1967 yılında yayımlanmıştır. Ali Genceli tarafından Hilafet ve Saltanat adıyla Türkçe'ye İstanbul, 1980 Çevirilmiştir. Hilafet ve saltanat. İslam'da Demokratik Hilafet-ı Raşide'nin nasıl aşamalı olarak saltanata ve monarşiye dönüştüğü ve ideolojik faciada hangi etkenlerin rol oynadığını ayrıntılı olarak dile getirilmiştir. Kitapta Hilafet-ı Raşide'nin gereği ve ihyası üzerinde de durulmuştur.³⁷ Bu kitap geleneksel düşüncelerinin tepkisini çekmiştir. Hatta Mevdûdî'yi tekfir etmeye kadar gitmişlerdir.

14. *İslâmî Hükümet kis Tarh Kâ'im hôti hey* (اسلامی حکومت کس طرح قائم ہوتی) (ہی): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1941 yılında yayımlanmıştır. İslam devleti. Çağımızda bir İslam devleti nasıl meydana getirilebilir, bunun modern demokratik

³⁵ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 436.

³⁶ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 436.

³⁷ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 203.

çerçeve ve çizgileri ne olabilir ve modern bir devlet İslami kalıba nasıl sokulabilir? Bu kitap bunlardan bahsediyor.³⁸

15. *İslam ka Nazariyye-i Siyasi* (اسلام کا نظریہ سیاسی): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1939 yılında yayımlanmıştır.

7. Eğitim

1. *İslâmî Nizâm-ı Ta'lim or Pâkistân meyn Us key Nifaz kî 'Ameli Tedâbir* (اسلامی نظام تعلیم اور پاکستان میں اسکی نفاذ کی عملی تدابیر): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1957 yılında yayımlanmıştır. İslam'da eğitim ve bunun Pakistan'daki uygulamasına dair.

2. *Ta'limât* (تعلیمات): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1963 yılında yayımlanmıştır. Bu eğitim düzeninin İslami bir eğitim düzenine dönüştürülmesi için nelere gerek var? Mevlana Mevdûdî bu kitapta İslam öğrenim ve eğitim düzeninin geniş bir planını çizmiştir.³⁹

3. *İslâmî Nizâm-ı Ta'lim* (اسلامی نظام تعلیم): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1963 yılında yayımlanmıştır.

4. *İslâm Asr-ı Hâzır meyn* (اسلام عصر حاضر میں): Karaçi, 1968 yılında yayımlanmıştır.

8. Kadın

1. *Perde* (پردہ): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1939, 1972 yılında yayımlanmıştır. İslam'da kadın ve örtünme konusunu ele alan bir eserdir. Türkçe trc. Ali Genceli, Hicab, Ankara, 1978; trc. Harun Ünal, Hicab, İstanbul, 1999.

2. *Müslim Havatin sey İslam ka Mutalebat* (مسلمان خواتین سی اسلام کا مطالبات): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1955 yılında yayımlanmıştır. İslam'ın Müslüman kadınlardan beklentileri hakkındadır.

3. *Hukûku'z-zevcyen* (حقوق زوجین): Rampur, 1957 yılında yayımlanmıştır. Türkçe'ye İslam'da Aile Hukuku: Karı-Koca Hakları adıyla çevrilmiştir(trc. Memiş

³⁸ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 204.

³⁹ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 206.

tekin, Konya, 1990). Kadın hakları. İslam'ın aile düzenine geniş bir şekilde yer verilmiştir.⁴⁰

9. Diğer Eserleri

1. *Mekâtib-i Zindân* (مکاتب زندان): ed. Hâkim Muhammed Şerif, I-II, Karaçi, 1952-1970 yılında yayımlanmıştır.

2. *Kâdiyâni Mes'ele* (قادیانی مسالہ): Karaçi, 1953 yılında yayımlanmıştır. Ahsen Batur tarafından *Kadıyanîlik Nedir?* Adıyla İstanbul, 1975 yılında Türkçe'ye tercüme edilmiştir.⁴¹

3. *Selâcika* (سلاجقه): I-II, Lahor, 1954 yılında yayımlanmıştır. İlk cildini Ali Genceli Selçuklular Tarihi başlığıyla Ankara, 1971 yılında Türkçe'ye çevirmiştir.

4. *İnsân kâ Ma'âşi Mes'ele or Us kâ İslâmî Hal* (انسان کا معاشی مسالہ اور اوس کا): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1941 yılında yayımlanmıştır. İslam'da ekonomi üzerinedir.⁴²

5. *İslâm or Cedid Ma'âşi Nazariyât* (اسلام اور جدید معاشی نظریات): Pakistan'ın Lahor şehrinde, 1963 yılında yayımlanmıştır. İslam ve modern ekonomik görüşleri. Bu kitapta bir yandan kapitalist ekonomik düzen ile komünist ideolojilere karşı İslam ekonomik sisteminin üstünlüğü, uygulanabilir niteliği ve refah vesilesi olacağı dile getirilmiştir.⁴³

6. *Mekâtib-i Seyyid Ebû'l-A'lâ Mevdûdî* (مکاتب سید ابو الاعلی مودودی): ed. Asim Nu'mani, I-II, Lahor, 1970-1972 yılında yayımlanmıştır.

7. *Faiz* (فائض): Bu kitapta faizin bütün dünya için bir lanet ve felaket olduğunu açıklanmıştır.⁴⁴

8. *Samarna meyn Yunani Mezalim* (سمرنا مین یونانی مظالم): Delhi, 1919 yılında yayımlanmıştır. Kurtuluş savaşı öncesinde İzmir'de Türklere karşı yapılan Yunan zulmünü anlatmıştır.⁴⁵

⁴⁰ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 203.

⁴¹ Anis Ahmad, "Mevdûdî", *DİA*, XXIX, 436.

⁴² a.g.e, 436.

⁴³ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 204.

⁴⁴ a.g.e, 204.

Mevdûdî'nin eserlerini bu şekilde sıraladıktan sonra, çalışmamızın bir sonraki başlığı olan *Tefhîmu'l-Kur'ân*'in genel tanıtımına geçiyoruz.



⁴⁵ Ahmad, Anis, "Mevdûdî," DİA, XXXIX, ss. 435-436; Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, ss.25-36; Kışlakçı, *Mevdûdî*, ss. 128-129.

IV. TEFHÎMU'L-KUR'ÂN'IN GENEL TANITIMI

Lahor'da, 1942 senesinde yazmaya başladığı Kur'ân-ı Kerim tefsirini 1972'de tamamlamıştır. Mevdûdî bu tefsirde serbest bir yol takip ederek anlaşılabilir bir dille aktardığını ifade eder.⁴⁶ Tefsire yaklaşık 30 yıl 4 ay harcadığını söyleyen Mevdûdî, buna nasıl başladığını ise şöyle anlatır:

“Cemaat-i İslami'yi kurduğum ve İslami hareketi başlattığım zaman şuna inanmıştım ki, dilim ve kalemimle İslam'ı nasıl izah etmeye çalışırsam çalışayım, İlahi Kelam aracılığıyla yapılmadıkça etkili olmayacaktır. O zaman üç iş yapmaya hedeflenmiştim; Birincisi Kur'an-ı Kerim tefsiri, ikincisi Siyer-i Nebevi ve üçüncüsü ise hadislerin derlenmesi. Bunları başından beri amaçlamıştım.”⁴⁷

Tefhim altı ciltten oluşmuştur. Bunda Kur'an'ın inişi göz önüne alınarak modern fen ve bilimin ışığında insanın her yaşam alanıyla Kur'an-ı Azımuşşan'ın mesajını açıklamaya çalışmıştır. Bu eserin özelliği, her surenin tarihi arka planını sunmaktır.⁴⁸

Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*'ın meal bölümünü hazırlarken motamot çeviri yapmak yerine, serbest bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Bunun nedeni, Kur'an'ın motamot çevirisi ile ilgili olarak bu sahada birçok âlimin bu görevi eksiksiz yerine getirip, başka çalışmalara ihtiyaç bırakmayışlarıdır.⁴⁹

Tefhîmu'l-Kur'ân çağımızda en çok okunan ve dikkate alınan tefsirlerden biridir. Bu eser bilinen anlamdaki eserlerden oldukça farklıdır. Hem üslubu hem de muhtevası bakımından bazı yenilikler getirmiştir.⁵⁰ En belirgin özelliği yazarın, belki de tarihte ilk kez, Kur'an'da adı geçen yerlere ve peygamberlerin yaşadığı coğrafyaya bir inceleme-araştırma gezisinde bulunmasıdır. Yine ilk sayılabilecek özelliklerden biri de Mevdûdî'nin, tarihi olay ve olguları incelerken haritalardan yararlanmıştı. *Tefhim*'de belirgin olarak özellikle tarihi olaylar söz konusu olduğunda, göze çarpan başka bir husus da arkeolojik bilgi ve bulgulardır. Mevdûdî

⁴⁶ Anis Ahmad, “Mevdûdî”, *DİA*, XXIX, 435.

⁴⁷ Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, 133.

⁴⁸ Esad Giylani, *Mevdûdî'nin Hayatı*, 205.

⁴⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân I*, 8.

⁵⁰ Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, 133.

Kur'an-ı Kerim'i Kitab-ı Mukaddes ve Talmud ile karşılaştırmıştır. Müsteşrikleri eleştirmiştir.⁵¹

Tefhim, iki bölümden oluşmaktadır: Meal ve açıklama notları (tefsir). Her surenin başında tercüme ve tefsire geçmeden giriş bölümünde surenin nüzul sebebi, o dönemin şartları, İslami devletin hangi merhalede olduğu vb. konular ele alınmıştır. Mevdûdî, tefsir bölümünde iki şeye dikkat etmiştir: okuyucunun kafasına takılabilecek, merak edebileceği hususları izah ve okuyucunun dikkatinden kaçmış, ancak bilmesi gereken hususların beyanı.⁵²

Zengin bir kaynak dünyasına sahip olan *Tefhim*, arkeolojik malzeme ve mukayeseli dinler tarihi açısından son derece önemli bir çalışmadır. Mevdûdî, *Tefhim*'e yazdığı önsözde Kur'an-ı Kerim'le amel edip, onunla kaynaşanlar hariç Kur'an'ın hiç kimseye hazinelerini açmayacağını, sırlarını göstermeyeceğini, kendindeki hak ışıklarının perdelerini kaldırmayacağını önemle altını çizer.⁵³

Tefhîmu'l-Kur'ân, yayınlanmasını müteakip Pakistan ve Hindistan'da büyük ilgi uyandırmış ve başka dillere de çevrilmiştir. Çevrildiği dillerin bazısında, orijinal dilinden daha fazla rağbet görmüştür.⁵⁴

V. MEVDÛDÎ'NİN HADİS VE SÛNNET ANLAYIŞI

Mevdûdî'nin geleneksel usul çerçevesinde hadis edebiyatından başka eser okuduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mevlana İsfaku'r-Rahman Kandehlevi'den *Sünen-i Tirmizî* ve *Muvatta* okudu. Bunun dışındaki hadis kitaplarını ise kendi başına mütalaa etmiştir. Bazı hadis eserlerinden icazeti bulunan babasının Mevdûdî'ye hadis kitaplar okutması da ihtimal dâhilindedir. Mevdûdî daha sonraları da hadis çalışmalarını, geleneğe uygun biçimde ders okutarak değil, bazı konulara dair fikirlerini yazmak suretiyle sürdürdü. Bunlar arasında "Hadis aor Kur'an", "Meslek-i İ'tidal" ve "Resail-u Mesail" gibi makaleleri ve hadis inkârcısı olarak bilinen Tulu-i İslam Cemaati'nin iddialarına verdiği cevapları içeren *Sünnetin Anayasal Konumu* adlı eseri ilk akla gelenleridir. Bu kitabı yanında "Hadis aor Kur'an" adlı makalesinde de Mevdûdî, İslam'ı anlama ve uygulama açısından sadece

⁵¹ Abdulhamit Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 48-54.

⁵² Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, 135.

⁵³ a.g.e, 135.

⁵⁴ Abdulhamit Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 47.

Kur'an ile yetinmenin İslam'ı doğru anlamak için yeterli olmayacağını ispatlamaya ve hadis inkârcılarına karşı savunma yapmaya çalışmıştır.⁵⁵

Mevdûdî, farklı zamanlarda yazdığı üç makaleden ilkinde, Hz. Peygamber'i Allah tarafından hüküm konulmamış konularda son derece özgür ve özgürlük yanlısı bir konumda tasvir ederek; buna karşı hadis inkârcısı bir yazara verdiği cevapta, her alanda Hz. Peygamber'e itaat edilmesi gerektiğini, Peygamberlik misyonunun evrenselliğini ve bölünmezliğini vurgulamaktadır. Hz. Peygamber'in "Peygamber olarak" söylediği sözler ve yaptığı fiiller, bütünü ile uyulmasını gereken sünnetler ise de; saygıda kusur edilmemesi kaydıyla, şahsi olarak söylediği ve yaptığı şeylere uyulması gibi bir zorunluluk yoktur.⁵⁶

Hadis inkâr etme fitnesinin büyüdüğü ve bu görüşlerin hükümetin gizli desteğiyle tüm ülke çapında tartışmalara yol açtığı bu kritik dönemde İslam'da hadisin temel niteliğini ortaya koymak için kuvvetli deliller getirdi. Daha önceki birçok kitabında da, Allah'ın kitabının ve Peygamber'in sünnetinin İslam'ın temel kaynakları olduğunu delillendirmişti. Hadis inkârcılarının başını çeken Gulam Ahmed Perviz ve yakın arkadaşı Dr. Abdülvedüd ile ciddi tartışmalara girdi. Buna ilaveten hadis inkârcılarına ağır bir darbe vurmak amacıyla *Tercümanu-l Kur'an* adlı dergisinde "Risalet Makamı" adında özel bir sayı çıkardı. Bu derginin etkisiyle hadis inkârcılarının sayısı azaldı ve hızla geriledi.⁵⁷

Mevdûdî, çağdaşı bazı yenilikçilerin aksine, *gayrı metluv* vahyin varlığını kabul eder. Ona göre mücerred bir düşünce Allah tarafından Peygamber kalbine aktarılmakta, peygamber de onu kendi kelimeleriyle ifade etmektedir. Ne var ki nebevi yönü dolayısıyla, Peygamber'e gelen *gayrı metluv* vahiy, Kur'an gibi tilavet kastıyla değil, Peygamber uygulamalarına esas olmak üzere gönderiliyordu. *Gayrı metluv* vahiy lafızları ile meşgul olmaları değil, Peygamber önderliğindeki yaşantıya tabi olmaları idi. Hayatın bütününe İslami esaslara ve Peygamber örneğine uygun biçimde oluşturulması sürecinde, *vahy-i metluv* ve *vahy-i gayri metluv* arasında öncelik sonralık sıralamasın da söz konusu değildir. Hem Kur'an hem de Hz. Peygamber'in yahatının bütününe ihtiva eden hadisle (sünnet) birbirinden bağımsız

⁵⁵ Abdulhamit Birışık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 66,67.

⁵⁶ a.g.e., 69.

⁵⁷ Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, 99,100.

şeyler değil. Mevdûdî ‘nin örnek verdiği, muhtelif hadislerde geleceği söylenen Deccal hakkında, Peygamber’e *gayri metluv vahiy* yoluyla verilen kesin bilgi, sadece Deccal’in özellikleri ve mutlaka geleceğine işaret etmekle sınırlıdır.⁵⁸

Mevdûdî’ye göre, Allah’ın emirlerinin ve Hz. Peygamber’in (s.a.v) sünnetinin, hükümlerin tespitinde ve İslam dininde tek ve nihai otorite olduğu noktasıdır. O halde Müslümanlar arasında veya yönetici ile yönetilenler arasında herhangi bir mesele ortaya çıktığında, hepsi birden Kur’ân ve sünnete başvurmalı ve onun verdiği karara boyun eğmelidir. Bu nedenle İslam’î diğer İslam dışı sistemlerden ayıran ana sebep, Allah’ın kitabı ve Resul’ün sünnetinin nihai otorite olarak kabul edilip, bu ikisine başvurulması ve onların yasasına boyun eğilmesidir.⁵⁹

Mevdûdî’ye göre esasen hadis usulü, tarihte en güzel örneğini sergilemiş olsa da, bu ilmin ıslah ve gelişme kapısı hala açıktır. Hiç kimse rivayetleri kontrol etmek ve değerlendirmek için hadisçilerin kullandıklarının en son usuller olduğunu iddia edemez. Çünkü bir hadis hangi kaynaktan yer alırsa alsın, senedin sahih olması demek zorunlu olarak hadisin de sahih olması sonucunu doğurmaz. Bazen sahih senedli bir hadis metin bakımından zayıf olabilir.⁶⁰

Tecdidle tahrifi birbirinden ayıran Mevdûdî Kur’ân’ın Allah’ın değişmez son mesajı, sünnetin ise kâmil ve kusursuz bir İslamlaştırma örneği olduğunu söylemektedir. Bu amaçla kaleme aldığı eserlerinde İslam’ın ana kaynaklarından saydığı sünneti, bütün samimiyetiyle müdafaa etmiştir. Ancak ona göre hadis rivayetlerinin sıhhat ve derecesini ölçmek için mahaddislerin benimsediği klasik usullere yenileri eklenebilir.⁶¹

Gerçek anlamda sünnetin “Hz. Peygamber’in Peygamberlik misyonu” olduğunu söylemesi bu yüzdendir. Sünneti, “Allah’ın Rasûlü’nün, insanların öğrenmesi ve devam ettirmesi amacıyla uyguladığı amel yol” şeklinde tanımlamış; bu şekilde, Hz. Peygamber’in özel hayatına dair uygulamaları ve adetlerini sünnet tanımının dışına çıkarmıştır.⁶²

⁵⁸ Abdulhamit Birişık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 71.

⁵⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, 372.

⁶⁰ Abdulhamit Birişık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 74-75.

⁶¹ Turan Kışlakçı, *Mevdûdî*, 147.

⁶² Abdulhamit Birişık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 79.

Elbette Mevdûdî, muhaddislerin sadece rivayet esaslı tenkit yöntemini kullandıkları için eleştirmemiş, bu yöntemi metne dayalı tenkit usulü ile birlikte tatbik etmedikleri için eleştirmiştir. Hâlbuki sıhhati ihlal eden hususların tespiti için senedin yanı sıra hadisin içeriğinin (metninin) de gözden geçirilmesi zorunludur. Mevdûdî, hadis imamlarının körü körüne taklit edilmesini asla onaylamamış ve onların hükümlerini kesin sonuçlar şeklinde algılamamıştır. Mevdûdî tarafından ortaya atılan “muhaddislerin adaleti ve ittisal merkezli değerlendirme yaptıkları” iddiasının, oldukça acele ulaşılmış bir kanaat olduğu anlaşılır, sünni bir âlim olarak bu denli aşırı eleştirilerle Mevdûdî'nin yapmak istediği; hadis imamlarının yanılmaz olmadıklarını göstermek ve hadislerin kullanışı sırasında dikkatli olunması gerektiğine dikkat çekmektir.⁶³

Mevdûdî'ye göre, Nisa Suresi 65. ayette verilen emir, sadece Hz. Peygamber (s.a.v.) hayat süresi ile sınırlı değildir; kıyamet gününe kadar geçerlidir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah'ın rehberliğiyle öğrettiği hayat tarzı, O'nun uyguladığı ve öğrettiği hüküm ve düzenlemeler, kıyamete dek tek nihai otorite olarak kalacaktır. Bir kimsenin gerçek Müslüman olup olmadığını işte bu otoriteyi kabul edip etmemesi belirler.⁶⁴

Sonuç olarak, belirleyici ve ayırt edici özelliği siyasi, içtimai bir ihya hareket önderi olarak tanımlanabilecek Mevdûdî, hadisçiliği ile öne çıkmış bir âlim ve cemiyet önderi değildir. Öte yandan Mevdûdî, Kur'an ve Sünnet bütünlüğüne ve Sünnet'in “İlahi nizam tesis” fonksiyonunu vugulamaktadır.⁶⁵

Şimdi de Mevdûdî'nin en önemli eseri olan *Tefîmu'l- Kur'an'da* hadisleri nasıl kullandığını, hadis kullanımında nasıl bir metod ve usul sergilediğini, eserin VI. cildindeki hadisleri inceleyerek ortaya koymaya çalışacağız.

⁶³ Abdulhamit Birişık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 75-78.

⁶⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, I, 377.

⁶⁵ Abdulhamit Birişık, *Mevdûdî Hayatı Görüşleri ve Eserleri*, 87.

İKİNCİ BÖLÜM

TEFHÎMU'L-KUR'ÂN TEFSİRİNDEKİ HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ (VI. CİLT)

I. TEFHÎMU'L-KUR'ÂN TEFSİRİNİN VI. CİLDİNDEKİ HADİSLERİN TAHRİCİ

Bu bölümde çalışmamıza konu olan 158 hadisin tahririni yapmaya çalışacağız. Tahrir işlemi esnasında sırasıyla hadis numarası, hadislerin orijinal metni, tercümesi ve hadisin kaynağı ile sıhhat değerlendirmelerine yer verilecektir.

Sahihayn'de geçen hadisler için bir değerlendirme yapılmamıştır. Çünkü İslam âleminde bu eserlerde yer alan rivayetlerin sahih olduğu konusunda genel bir (mutabakat) görüş birliği hâsıl olmuştur.

Bu açıklamalardan sonra Mevdûdî'nin hadis kullanım şeklini görmek için VI. ciltteki rivayetleri inceleyelim.

A. Necm Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahriri

1.Hadis

Hiz. Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet olduğuna göre, “*Necm Suresi içinde secde ayeti bulunduğu halde inen olan ilk suredir.*”⁶⁶

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: " أَوَّلُ سُورَةٍ أَنْزَلَتْ فِيهَا سَجْدَةٌ وَالنَّجْمِ

Abdullah İbn Mes'ûd (r.a.): *İçinde secde ayeti inen ilk sûre Necm Suresidir*, demiştir. Hadis Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda sadece Buhârî *Sahih*'inde geçmektedir.⁶⁷ Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 7.

⁶⁷ Buhârî, *Tefsir*, 4.

2.Hadis

Muttalib b. Ebi Veda şöyle buyuruyor ki: “ Peygamber (s.a.v.), Necm Suresi’nin sonunda secde ettiğinde ben secde etmedim. Şimdi bu sure ne zaman okunursa, muhakkak surette secde eder ve o zaman secde etmemekle işlediğim hatayı telafi etmeye çalışırım.⁶⁸

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " " قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ سُورَةَ النَّجْمِ، فَسَجَدَ وَسَجَدَ مَنْ عِنْدَهُ " " فَرَفَعْتُ رَأْسِي وَأَبَيْتُ أَنْ أَسْجُدَ وَلَمْ يَكُنْ أَسَلِّمْ يَوْمَئِذٍ الْمُطَّلِبُ: " " وَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ لَا يَسْمَعُ أَحَدًا يَقْرَأُ بِهَا إِلَّا سَجَدَ مَعَهُ "

İkrime b. Halid’in Cafer b. el-Muttalib’dan, o da Ebi Vedae, o da babasından şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber Mekke’de Necm Suresini okudu, secde etti ve onun yanındakiler de secde etti, başımı kaldırdım ve secde etmekten çekindim. O gün el-Muttalib daha müslüman olmamıştı. Daha sonra kim kıraat ettiyse onunla secde etti.⁶⁹

Nesâî *Sünenin*’de, Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*’sında, Ahmet b. Hanbel’in *Müsned*’de ve Hâkim’in *Müstedrek*’inde benzer şöyle bir rivayet de bulunmaktadır:

عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «سَجَدَ فِي النَّجْمِ» ، قَالَ: فَسَجَدَ النَّاسُ مَعَهُ، قَالَ الْمُطَّلِبُ: وَلَمْ أَسْجُدْ يَوْمَئِذٍ مَعَهُمْ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ مُشْرِكٌ، قَالَ الْمُطَّلِبُ: فَلَا أَدْعُ أَنْ أَسْجُدَ فِيهَا أَبَدًا.⁷⁰

Ahmed b. Hanbel geçmektedir Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin senedine *sahih li gayrihi*’dir, senedindeki İkrime b. Halid’in kesintiye uğraması nedeniyle isnadı zayıftır. İkrime b. Halid ise mahzumî kabilesine mensup olup el-Muttalib b. Ebi Vedae’dan hadis rivayet etmemiştir. Bunun dışındaki raviler sikadır ve Buharî ve Müslim’in ravileridir.⁷¹ Nesâî’nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *hasen* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁷² Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

⁶⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 7.

⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIX, 423.

⁷⁰ Bkz. Nesâî, *İftitah*, 49; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXIV, 206-207; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, II, 324; Hâkim, en-Nisaburi, *el-Müstedrek*, III, 734.

⁷¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLV, 220.

⁷² Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Zayıf Nesâî*, III, 102.

3.Hadis

İbn Mes'ud, "Ben orada secde etmeyen bir tek kâfir olarak Umeyye b. Halef'i gördüm. O da secde etmediği gibi yerden bir avuç toprak almış ve alnına sürmüştü, bu bana yeter", demiştir. "İbn Mes'ud bu sözüne ayrıca "Ben bu kâfirlerin küfür hali üzerindeyken öldüğünü gördüm" diye ilavede bulunmuştur.⁷³

Hadis Buhari'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنَّهُ قَرَأَ وَالنَّجْمِ فَسَجَدَ بِهَا، وَسَجَدَ مَنْ مَعَهُ، عَيْرَ أَنْ شَيْخًا أَخَذَ كَفًّا مِنْ تَرَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى جَبْهَتِهِ، فَقَالَ: يَكْفِينِي هَذَا " قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدَ قَتْلِ كَافِرًا

Abdullah İbn Mes'ud (r.a.): İçinde secde ayeti inen ilk süre Necm Suresidir, demiştir. Yine Abdullah İbn Mes'ud şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) bu sureyi okuduğunda secde etti, O'nunla beraber arkasında bulunan kimseler de secde ettiler. Yalnız bir adam secde etmedi. Bir avuç toprak alıp da onun üzerine secde etti ve "Bu bana yeter!" dedi. Bu hadiseden sonra ben o adamı kâfir olarak öldürülmüş gördüm. O, Umeyye b. Halef'tir. (bu kısım arapça ibarede yok, aşağıdaki eklemenin açıklaması). Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Ahmet b. Hanbel benzer lafızlarla rivayetler nakletmişlerdir. Bir başka rivayette Buhari وَهُوَ أُمِّيَّةٌ بِنُ خَلْفٍ ilavesini de nakletmişlerdir.⁷⁴

Bu hadis Buhârî ve Müslim *Sahihayn*'da, Ebû Dâvud ve Ahmed b. Hanbel geçmektedir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin senedine, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır demiştir.⁷⁵ Elbânî hadisin *sahih* olduğunu söylemiştir.⁷⁶ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in *Sahih*'lerinde yer almasından da rivayetin Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁷³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 7.

⁷⁴ Buhârî, *Tefsir*, 4.

⁷⁵ Bkz. Buhârî, *Mağazi*, 8: *Menakib Ensar*, 29; Müslim, *Mesacid ve Mevazia Salat*, 576, (105); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 206; Ebû Dâvud, *Salat*, 330.

⁷⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih Ebû Dâvud*, I, 388.

4.Hadis

Ebû Hüreyre'nin rivayetine göre, Peygamber (s.a.v.) ”*Ben Hak'tan başka hiçbir şey söylemem*” dediğinde ashabtan biri “*Ey Peygamber ama siz bazen bizlerle şakalaşıyorsunuz*” diye sorunca O, “*Ben gerçekten de Hak'tan başka bir şey söylemem*” demiştir.⁷⁷

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " إِنِّي لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا " ، قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: فَإِنَّكَ تُدَاعِبُنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: " إِنِّي لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا "

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, şöyle demiştir: “*Ey Peygamber sen bizimle şakalaşıyorsun olacak şey mi bu..! dedik. Bunun üzerine buyurdular ki: “Ben şakalaşırken bile ancak gerçekleri ve doğruları söylerim.”* Hadisi Zehebî ve Ahmet b. Hanbel aynı lafızlarla rivayet nakletmişlerdir.

Bu hadisi Tirmizi ve Ahmed b. Hanbel tahrir etmiştir. Tirmizi bu hadisin *hasen sahih* olduğunu belirtmiştir.⁷⁸ Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin isnadına *kavidir* demiştir.⁷⁹ Başka bir yerde de Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin isnadına *hasen* demiştir.⁸⁰ Dolayısıyla rivayet *hasen sahih* bir rivayettir.

5.Hadis

Amr b. el-As'ın oğlu Abdullah şunları anlatıyor: “Ben Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ağzından çıkan her sözü yazıyordum. Bunun üzerine bazı kimseler bana, “Sen Peygamber (s.a.v.) söylediği her sözü yazıyorsun. Oysa O, bazan kızgın bir halde de konuşur” deyince, ben de yazmaktan vazgeçtim. Bir defasında da bu hususu Peygamber'e arzettim. Bunun üzerine O, “*Sen yaz. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, benim ağzımdan Hak'tan başka bir şey çıkmaz*” dedi.⁸¹

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

⁷⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 14.

⁷⁸ Bkz. Tirmizî, *Birr ve Sila*, 57.

⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 185.

⁸⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIV, 339; Zehebî, *Siyer*, II, 285.

⁸¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 14.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: كُنْتُ أَكْتُبُ كُلَّ شَيْءٍ أَسْمَعُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُرِيدُ حِفْظَهُ، فَهَتَيْتِي فَرَيْسٌ وَقَالُوا: أَتَكْتُبُ كُلَّ شَيْءٍ تَسْمَعُهُ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَشَرٌ يَتَكَلَّمُ فِي الْغَضَبِ، وَالرِّضَا، فَأَمْسَكْتُ عَنِ الْكِتَابِ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَوْمَأَ بِأَصْبَعِهِ إِلَى فِيهِ، فَقَالَ: «اَكْتُبْ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَّا حَقٌّ»

Abdullah b. Ömer'den (r.a.) şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ben, muhafaza etme düşüncesiyle Peygamber (r.a.v.)'den işittiklerimin hepsini yazıyordum. Kureys kabilesinden bazı müslümanlar “Peygamber (s.a.v.) öfkeli halinde de sakin halinde de konuşan bir insan iken sen ondan duyduğunu yazıyor musun?” diyerek beni bundan menettiler. Ben de yazmaktan vazgeçtim ve bu durumu Peygamber (s.a.v.)’a anlattım. Parmağıyla ağzına işaret ederek; “*Sen yaz(maya devam et), varlığım elinde olan Allah’a yemin olsun ki bundan haktan başkası çıkmaz*” buyurdu.⁸²

Hadisi Dârimî ve Ahmet b. Hanbel aynı lafızlarla rivayetler nakletmişlerdir. Bu hadisi Ebû Dâvud, Ahmed b. Hanbel ve Dârimî tahrir etmiştir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin senedine, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır demiştir. Elbânî hadisin *sahih* olduğunu söylemiştir.⁸³ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6.Hadis

Allah Teâlâ beş vakit namazı farz kıldığında, namazların vakitlerini öğretmesi için Cibril’i göndermiştir. Cibril de Peygamber’e imamlık yaparak beş vakit namaz kıldırıştır. Peygamber, “*Cibril imamlık yaptı ve arkasında namaz kıldım*” diye buyurmuştur.⁸⁴

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخَرَ الْعَصْرَ شَيْئًا، فَقَالَ لَهُ عُرْوَةُ: أَمَا إِنَّ جِبْرِيلَ قَدْ نَزَلَ فَصَلَّى أَمَامَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ عُمَرُ اعْلَمْ مَا تَقُولُ يَا عُرْوَةُ قَالَ: سَمِعْتُ بِشِيرَ بْنَ أَبِي مَسْعُودٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «نَزَلَ جِبْرِيلُ فَأَمَّنِي، فَصَلَّيْتُ مَعَهُ، ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ، ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ، ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ، ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ» يَحْسِبُ بِأَصَابِعِهِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ

⁸² Ebû Dâvud, *İlim*, 3.

⁸³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 57-58; Dârimî, *Mukaddime*, 43.

⁸⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 15.

İbn Şihâb'dan şöyle tahdîs etti: Ömer b. Abdilazîz bir gün ikindi namazını biraz geri bıraktı. Bunun üzerine Urve, Ömer'e: Dikkat et! Muhakkak ki Cibril (a.s.) inmiş ve Peygamber'in önünde namaz kıldırmıştır, dedi. Ömer de ona: Ey Urve, söylediğini iyi bil! Dedi. Urve de hadîsi senediyle nakledip şöyle demiştir: Ben Beşîr ibn Ebî Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu: Ben babam Ebû Mes'ûd'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(s.a.v.)'dean işittim, şöyle buyuruyordu: “*Cibril indi ve bana imâm oldu, ben de onunla birlikte namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım. Sonra onunla namaz kıldım.*” Peygamber bunu söylerken beş vakit namazı parmaklarıyla sayıyordu.

Müslim, İbn Mâce, Nesâî *Sünen*'inde ve İbn Hibbân aynı lafızlarla rivayetler nakletmişlerdir. Dârimî, Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde ve İbn Huzeyme, *Sahih*'inde şöyle bir ziyadesiyle rivayet nakledilmiştir.⁸⁵

فَحَسَبَ بِأَصَابِعِهِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ، وَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الظُّهْرَ حِينَ تَرَوُلُ الشَّمْسُ، وَرُبَّمَا أَخْرَهَا حِينَ يَشْتَدُّ الْحَرُّ، وَرَأَيْتُهُ يُصَلِّي العَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفَعَةً بِيضَاءَ قَبْلِ أَنْ تَدْخُلَهَا الصُّفْرَةُ، فَيُنْصَرِفُ الرَّجُلُ مِنَ الصَّلَاةِ فَيَأْتِي ذَا الخُلَيْفَةِ قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ، وَيُصَلِّي المَغْرِبَ حِينَ تَسْقُطُ الشَّمْسُ، وَيُصَلِّي العِشَاءَ حِينَ يَسُودُ الأفقُ، وَرُبَّمَا أَخْرَهَا حَتَّى يَجْتَمِعَ النَّاسُ، وَصَلَّى الصُّبْحَ مَرَّةً بِعَلْسٍ، ثُمَّ صَلَّى مَرَّةً أُخْرَى فَاسْفَرَ بِهَا، ثُمَّ كَانَتْ صَلَاتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ بِالْعَلْسِ حَتَّى مَاتَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ لَمْ يُعَدَّ إِلَى أَنْ يُسْفَرَ.

Bu hadisi Buhârî ve Müslim *Sahihayn*'da, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Dârimî, İbn Hibbân ve Nesâî taric ermiştir.⁸⁶ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in *Sahih*'lerinde yer almasından da rivayetin Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7.Hadis

“Zümarrete” İbn Abbas ve Katade'ye göre “güzel ve şahane”, Macahid, Hasan Basri İbn Zeyd ve Süfyan Sevri'ye göre “kuvvetli”, Said b. Müseyyeb'e göreyse, “hikmet sahibi”dir. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet edilen bir hadiste “zu mirre”, sağlam, sıhhatli anlamında kullanılmıştır.⁸⁷

Hadis Müsned'de şöyle rivayet edilmiştir:

⁸⁵ Bkz. Ebû Dâvud, *Zekât*, 23; İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 181; Dârimî, *Salat*, 8.

⁸⁶ Bkz. Buhârî, *Bed'ul-Halk*, 6; Müslim, *Mesacid*, 610; İbn Mâce, *Salat*, 1; Ebû Dâvud, *Salat*, 2; Nesâî, *Mavakıit*, 1; Nâsirüddin Elbânî, *Sahih ve Daif Ebû Dâvud*, II, 408; İbn Hibbân, *Sahih*, V, 296.

⁸⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 16.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيِّ، وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سِوَى "

Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Peygamber: "Zeyginin ve güçlü kuvvetli kimsenin zekât alması helal değildir" buyurdu.⁸⁸ Hadisi Dârimî, İbn Mâce, Nesâî ve İbn Hibbân aynı lafızlarla rivayetler nakletmişlerdir. Tirmizi'deki bir rivayet de şöyle geçmektedir:

عَنْ حُبَشِيِّ بْنِ جُنَادَةَ السَّلُولِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ وَهُوَ واقِفٌ بِعَرَفَةَ، أَتَاهُ أَعْرَابِيٌّ، فَأَخَذَ بِطَرْفِ رِدَائِهِ، فَسَأَلَهُ إِيَّاهُ، فَأَعْطَاهُ وَذَهَبَ، فَعِنْدَ ذَلِكَ حَرَمَتِ الْمَسْأَلَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ لِغَنِيِّ، وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سِوَى، إِلَّا لِذِي فَقْرٍ مُدْفِعٍ، أَوْ عَرْمٍ مُفْطِعٍ، وَمَنْ سَأَلَ النَّاسَ لِيُثْرِي بِهِ مَالَهُ، كَانَ خُمُوشًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَرَضْفًا يَأْكُلُهُ مِنْ جَهَنَّمَ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْتِرْ، شَاءَ فَلْيُكْتِرْ.

Hâkim Müstedrek'inde benzer lafızlarla rivayet nakletmişlerdir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُؤَصِّلِيُّ، ثنا عَلِيُّ بْنُ حَرْبٍ، ثنا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي حَارِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، يَبْلُغُ بِهِ «لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيِّ، وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سِوَى» هَذَا حَدِيثٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ، وَلَمْ يُخْرِجَاهُ شَاهِدُهُ حَدِيثُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو⁸⁹

Bu hadisi Tirmizî, Ahmed b. Hanbel, Dâremî, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Nesâî tahric etmiştir. Tirmizi *sahih*, Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin isnadına *kavidir* demiştir.⁹⁰ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

8.Hadis

Hiz. Aişe (r.a.)'dan gelen rivayetler. Hiz. Mesruk şöyle beyan etmiştir: "Bir defasında ben Hiz. Aişe'ye, "Ey Validemiz! Hiz. Peygamber (s.a.v.) Allah'ı gördü mü?" diye sorunca, o, "Senin bu sorun tüylerimi ürpertti" diye cevap verdi. "Şu üç şeyi iddia edenin yalan söylemiş olduğunu nasıl unutursunuz?" İlk olarak Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah'ı görmediğini söyleyip, şu ayetleri okumuştur. "Gözler onu görmez", "Allah bir insanla konuşmaz, ancak vahiyyle yahut perde arkasından veya bir elçisini gönderip dilediğini vahyeder." Daha sonra da şöyle dedi: "Peygamber (s.a.v.) Cibril'i iki kez asıl suretinde gördü."⁹¹

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 84.

⁸⁹ Bkz. Hâkim en-Nisâbü'rî, *Müstedrek*, II.36.

⁹⁰ Bkz. Tirmizî, *Zekât*; 23; Dârimî, *Zekât*, 15; İbn Mâce, *Zekât*, 26; Nesâî, *Zekât*, 90; İbn Hibbân, *Sahih*, VIII, 84.

⁹¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 21.

عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: يَا أُمَّتَاهُ هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: لَقَدْ قَفَّ شَعْرِي مِمَّا قُلْتُ، أَيْنَ أَنْتَ مِنْ ثَلَاثٍ، مَنْ حَدَّثَكَهُنَّ فَقَدْ كَذَبَ مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} [الأنعام: 103]، {وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ} [الشورى: 51]. وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي عَدِّ فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: {وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَادَا تَكْسِبُ عَدًّا} [القمان: 34]. وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ كَتَمَ فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ} [المائدة: 67] الْآيَةَ وَلَكِنَّهُ «رَأَى جِبْرِيْلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي صُورَتِهِ مَرَّتَيْنِ»

Mesrûk'tan rivayet edilğine göre şöyle demiştir: Ben Aişe'ye: Ey âna! Muhammed Rabb'ini gördü mü? diye sordum. Aişe dedi ki: Bu söylediğin sözden ötürü tüylerim diken diken oldu, ürperdim. Sen şu üç şeyden neredesin ki, her kim onları sana söylerse muhakkak yalan söylemiştir: Her kim Muhammed, Rabb'ini gördü derse, muhakkak yalan söylemiştir, dedi. Sonra Aişe (buna delil getirici olarak) şu ayetleri okudu: “Gözler O’nu idrak etmez fakat o, gözleri idrâk eder. O Latiftir, Habîbdir” (el-En’âm; 103); “Bununla beraber hiçbir beşer için kâbil değildir ki, Allah ona başka surette kelâm söylesin. Ancak vahy ile veya bir hicâb arkasından ve yahut bir Peygamber gönderip de izniyle ona dilediğini vahy etmesi müstesna. Çünkü O, çok yüksek, çok hâkimdir” (eş-Şûrâ 51).

Yine Aişe devamla: Ve her kim sana, yarın ne olacağını bilirim derse, muhakkak yalan söylemiştir, dedi, sonra şunu okudu: “Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilmez” (Lokmân: 34). Yine Âişe devamla: Her kim sana Peygamber ketmetti (vahyi gizledi), derse, muhakkak yalan söylemiştir, dedi. Sonra şu ayeti okudu: “Ey Peygamber! Sana Rabbinden her indirilene tebliğ et; etmezsen O’nun elçiliğini edâ etmiş olmazsın’ (el-Mâide: 67). Velâkin Peygamber, Cibril (a.s.) iki kere kendi suretinde gördü, dedi.

Buhari *Sahih*'inde hadisi nakletmiştir. Ayrıca İbn Hanbel de hadisi benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir. Buhari başka bir yerde şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ، فَقَدْ كَذَبَ، وَهُوَ يَقُولُ»: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ} [الأنعام: 103]، «وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ، فَقَدْ كَذَبَ، وَهُوَ يَقُولُ»: لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ⁹²

Bu hadisi Buhârî *Sahih*’inde ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de tahrir etmiştir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin senedi Müslim şartlarına göre

⁹² Buhârî, *Tevhid*, 4.

sahihu'l isnad'dır demiştir.⁹³ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

9.Hadis

Hiz. Aişe (r.a.) 'dan, Peygamber'in (s.a.v.) Cibril-i Emin'i iki defa asıl şekliyle gördüğü ve “*Cibril-i Emin o kadar büyüktü ki, yeryüzü ve gökyüzünü kaplıyordu.*” dediği rivayet olunmuştur.⁹⁴

Hadis Müslim'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، عَنْ دَاوُدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: كُنْتُ مُتَّكِنًا عِنْدَ عَائِشَةَ، فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَائِشَةَ، ثَلَاثٌ مَنْ تَكَلَّمَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، قُلْتُ: مَا هُنَّ؟ قَالَتْ: مَنْ رَعِمَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، قَالَ: وَكُنْتُ مُتَّكِنًا فَجَلَسْتُ، فَقُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ، أَنْظِرِينِي، وَلَا تُعْجِلِينِي، أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ} [التكوير: 23]، {وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13]؟ فَقَالَتْ: أَنَا أَوَّلُ هَذِهِ الْأُمَّةِ سَأَلَ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيلُ، لَمْ أَرَهُ عَلَى صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ عَلَيْهَا غَيْرَ هَاتَيْنِ الْمَرَّتَيْنِ، رَأَيْتُهُ مُنْهَبِطًا مِنَ السَّمَاءِ سَادًّا عِظَمَ خَلْقِهِ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ»، فَقَالَتْ: أَوْ لَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ} [الأنعام: 103]، أَوْ لَمْ تَسْمَعْ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: {وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بآدَانِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيُّ حَكِيمٌ} [الشورى: 51]؟، قَالَتْ: وَمَنْ رَعِمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَمَ شَيْئًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ} [المائدة: 67]، قَالَتْ: وَمَنْ رَعِمَ أَنَّهُ يُخْبِرُ بِمَا يَكُونُ فِي غَدٍ، فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ، وَاللَّهُ يَقُولُ: {قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ} [النمل: 65]

Zuheyr b. Harb'ten, o İsmail b. İbrahim'den, o Dâvud'tan, o Şa'bi'den, o da Mesruk'tan şöyle rivayet etmiştir: Mesruk şöyle dedi: “Hz. Aişe'nin yanında dayanmış oturuyordum.” Bana dedi ki: “Ey Aişe: Üç şey vardır ki her kim onlardan birini söylerse Peygamber'e büyük iftira atmış olur.” Ben: “Nedir onlar?” dedim.”Her kim Muhammed'in (s.a.v.) Rabbini gördüğünü söylerse Allah'ın Peygamberi'ne büyük iftira atmış olur” dedi. Ben dayanmış vizayette idim, hemen oturarak “Ey Ümmü'l-Mü'minin! Bana mücadele et, acele etme Allah (Azze ve Celle): “*Yemin olsun ki, Peygamber onu apaçık ufukta gördü.*” (Tekvir, 23) “*Yemin olsun ki,*

⁹³ Bkz. Buhârî, *Tefsir*, 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XL, 275.

⁹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 21.

onu başka bir inişte de gördü.”(Necm,13) buyurmadı mı?” dedim. Aişe (r.a.) dedi ki: “Bu ümmetten bu meseleyi Peygamber’e ilk soran benim.” Peygamber: “O ancak Cibril’dir. Ben onu şu iki defadan başka asıl şekliyle görmedim. Onu semadan inerken vücudunun büyüklüğü yer ile gök arasını kaplamış olarak gördüm.” Aişe (r.a.) dedi ki: “Hem sen Allah’ın (kendisi hakkında): ‘Onu gözler idrak edemez ama O gözleri idrak eder. O Latiftir, Habirdir.’” buyurduğunu işitmedin mi? (Enam, 103) (yine) Allah Teâla’nın: ‘Bir insanın vahiy dışında veya perde arkasından yahut bir elçi gönderilmeksizin Allah ile konuşması mümkün değildir. O dilediğine kendi izni ile vahyeder. O çok yüce ve hâkimdir.’(Şura, 51) buyurduğunu duymadın mı? Her kim Peygamber Allah’ın kitabından bir şey gizledi derse Allah’ın Peygamberi’ne büyük iftira atmış olur. Hâlbuki Allah: ‘Ey Peygamber! Sana Rabbinden her indirilene tebliğ et. Şayet bunu yapmazsan Allah’ın risaletini tebliğ etmiş olmazsın.’ (Maide, 67) buyurmaktadır. Her kim kendinin yarın olacak şeyleri haber verdiğini söylerse muhakkak Allah’a en büyük iftirada bulunmuştur. Hâlbuki Allah: ‘De ki, göklerde ve yerlerde olanlar gaibi bilmezler. Ancak Allah bilir.’ (Neml, 65) buyuruyor” dedi.⁹⁵

Tirmizî hadisi aynı metinle yine Mesruk’tan rivayet etmiştir.⁹⁶ Ayrıca Ahmed b. Hanbel Müsned’de hadisin sadece Cebrail (a.s.) ile ilgili kısmını Mesruk’tan şöyle rivayet etmiştir:

«ذَلِكَ جِبْرِيلُ لَمْ أَرَهُ فِي صُورَتِهِ الَّتِي خُلِقَ فِيهَا، إِلَّا مَرَّتَيْنِ رَأَيْتُهُ مُنْهَبِطًا مِنَ السَّمَاءِ سَادًّا عَظْمَ خَلْقِهِ، مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ»⁹⁷

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin isnadına Müslim şartlarına göre *sahih*’dir demiştir. Tirmizi: hadisin *hasen sahih* olduğunu söylemiştir. Hadisin Müslim’in *Sahîh*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.⁹⁸

10.Hadis

Mesruk kanalıyla şöyle nakletmiştir: Hz. Aişe’nin bu cevabı üzerine kendisine “Sonra yaklaştı, sarktı” ayetinin anlamını sordum. Bunun üzerine o,

⁹⁵ Müslim, *İma*, 287, (177).

⁹⁶ Bkz. Tirmizî, *Tefsiru’l-Kur’an*, 7.

⁹⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el- Müsned*, XLIII, 133.

⁹⁸ Tirmizî, *Tefsiru’l-Kur’an*, 7; Ahmed b. Hanbel, *el- Müsned*, XLIII, 133.

“Bununla Cibril kastedilmektedir. O her zaman Peygamber’e (s.a.v.) insan şeklinde geliyordu, ama bu sefer asıl suretinde gelmiş ve tüm ufku kaplamıştır” dedi.⁹⁹

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ مَسْرُوقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ: فَأَيْنَ قَوْلُهُ؟ {ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} [النجم: 9] قَالَتْ: " إِنَّمَا ذَاكَ جِبْرِيلُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْتِيهِ فِي صُورَةِ الرَّجَالِ، وَإِنَّهُ أَتَاهُ فِي هَذِهِ الْمَرَّةِ فِي صُورَتِهِ الَّتِي هِيَ صُورَتُهُ فَسَدَّ أَفْقَ السَّمَاءِ

Mesruk’tan rivayet edildiğine göre, Mesruk şöyle demiş: Aişe’ye: O halde. “Sonra yaklaştı da : “Sarktı iki yay kadar yahut daha yakın oldu ve Allah kuluna vahyettiğini vahyetti” ayetleri ne hakkındadır? diye sordum. Bu ancak Cibril (a.s.) dir. Cibril ona erkeklerin suretinde gelirdi. Bu defa ise asıl suretinde gelmiş ve semânın ufkunu kaplamıştır” dedi.¹⁰⁰

Buhari *Sahih*’inde hadisi aynı metinle yine Mesruk’tan rivayet etmiştir. Ayrıca Ahmet b. Hanbel farklı lafızlarla rivayet nakletmiştir:

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي الْكَهْتَلَةَ، قَالَ مُحَمَّدٌ: أَظُنُّهُ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّهُ قَالَ: " إِنَّ مُحَمَّدًا لَمْ يَرَ جِبْرِيلَ فِي صُورَتِهِ إِلَّا مَرَّتَيْنِ، أَمَّا مَرَّةٌ، فَإِنَّهُ سَأَلَهُ أَنْ يَرِيَهُ نَفْسَهُ فِي صُورَتِهِ، فَأَرَاهُ صُورَتَهُ فَسَدَّ الْأَفْقَ، وَأَمَّا الْأُخْرَى، فَإِنَّهُ صَعِدَ مَعَهُ حِينَ صَعِدَ بِهِ ". وَقَوْلُهُ: {وَهُوَ بِالْأَفْقِ الْأَعْلَى ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} [النجم: 7-10] قَالَ: فَلَمَّا أَحَسَّ جِبْرِيلُ رَبَّهُ، عَادَ فِي صُورَتِهِ، وَسَجَدَ، فَقَوْلُهُ: {وَلَقَدْ رَأَهُ نَزْلَةً أُخْرَى عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 13-18] ، قَالَ: خَلَقَ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da ve Ahmed b. Hanbel *Müsned*’de tahrir etmiştir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin isnadına *zayıf*’tır demiştir.¹⁰¹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

11.Hadis

Abdullah b. Mes’ud’dan (r.a.) gelen rivayetler: Zir bin Humeys’in, İbn Mes’ud’dan rivayet ettiğine göre, O “*fe kâne kabe kavseyni ev edna*” ayetini şöyle tefsir etmiştir: “Peygamber (s.a.v.) Cibril’i 600 kanatlı olarak görmüştür”.¹⁰²

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

⁹⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 21.

¹⁰⁰ Müslim, *İman*, 290, (177).

¹⁰¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VII, 411; Buhârî, *Bed’ul-Halk*, 7.

¹⁰² Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 21.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، قَالَ: سَأَلْتُ زَرَ بْنَ حُبَيْشٍ عَنِ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى {فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى. فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى} [النجم: 10] قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ مَسْعُودٍ: أَنَّهُ «رَأَى جِبْرِيلَ، لَهُ سِتْمَانَةَ جَنَاحٍ»

Kuteybe Ebû Avane'den, o da Ebû İshak eş-Şeybani'den nakille şöyle demiştir: Zirr b. Hubeyb'e Allahu Teâla'nın "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı derken daha da yaklaştı. O kadar ki iki yay arası kadar hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah kuluna vahyini bildirdi. Gördüğünü kalbi yalanlamadı."(Necm, 8-11) kavlini sordum. Dedi ki: Bize İbn Mes'ud Peygamber (s.a.v.) Cibril'i altı yüz kanatlı olarak gördü diye rivayet etti.

Hadis Buhari'de iki yerde daha benzer metinlerle İbn Mes'ud'dan rivayet edilmiştir.¹⁰³ Müslim'de,¹⁰⁴ Tirmizi'de¹⁰⁵ ve Nesâî'nin Sünenü'l-Kübrâ'sında¹⁰⁶ yine İbn Mes'ud'dan aynı metinle rivayet edilmiştir. Nesâî'de nakledilen bir diğer rivayette hadisin sonunda يَتَنَازَرُ مِنْهَا تَهَاوِيلُ الدَّرِّ ziyadesi vardır.¹⁰⁷ Tirmizi hadisin hasen-sahih-garip olduğunu söylemiştir. Ahmed b. Hanbel İbn Mes'ud'dan aynı hadisi bir yerde كُلُّ جَنَاحٍ مِنْهَا قَدْ سَدَّ الْأَفْقَ يَسْقُطُ مِنْ جَنَاحِهِ مِنَ التَّهَاوِيلِ وَالذَّرِّ وَالْيَافُوتِ مَا اللَّهُ بِهِ عَلِيمٌ ziyadesiyle,¹⁰⁸ birkaç yerde de aynı metinle rivayette bulunmuştur.¹⁰⁹ İbn Hibbân da yine İbn Mes'ud'dan bir rivayeti aynı metinle,¹¹⁰ bir diğer rivayeti ise يَنْتَرُ مِنْ رِيْشِهِ ziyadesiyle iki yerde nakletmiştir.¹¹¹

Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel *Müsned'de* tahrir etmiştir. *Müsned'de* muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin isnadına *zayıf* tir demiştir.¹¹² Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

12.Hadis

İbn Abbas'dan naklettiği bir rivayete göre, "Peygamber (s.a.v.) Rabbini kalbiyle görmüştür."¹¹³

Hadis Tirmizî'de şöyle rivayet edilmiştir:

¹⁰³ Buhârî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 284.

¹⁰⁴ Bkz. Müslim, *İman*, 280.

¹⁰⁵ Bkz. Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 53.

¹⁰⁶ Bkz. Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 275.

¹⁰⁷ Bkz. Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, 277.

¹⁰⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 294.

¹⁰⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 320, 410; VII, 31, 404.

¹¹⁰ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 336.

¹¹¹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 337.

¹¹² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 294.

¹¹³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 21.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، {مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى} [النجم: 11] قَالَ: «رَأَاهُ بِقَلْبِهِ».

İbn Abbas (r.a.)’den rivayete göre, Necm sûresi 11. ayetini okudu ve şöyle dedi: “Onu kalbi ile gördü.”¹¹⁴

Tirmizi hadisi aynı metinle yine İbn Abbas (r.a.)’den rivayet etmiştir. Aynı hadisi Taberânî *Mu’cemu’l-Kebir*’de İbn Abbas (r.a.)’den şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عُمَرَ بْنِ حَبِيبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءً، يَقُولُ: إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ، قَالَ: «لَمْ يَرِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبَّهُ بِعَيْنَيْهِ إِنَّمَا رَأَاهُ بِقَلْبِهِ»¹¹⁵

Taberânî *Evsat*’da وَلَمْ يَرَهُ بِبَصَرِهِ şu ziyadesiyle nakletmiştir.¹¹⁶

Bu hadisi Tirmizî ve Müslim tahrir etmiştir. Tirmizî isnadına *hasen* demiştir.¹¹⁷ Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

13.Hadis

İbn Abbas’dan naklettiği bir rivayete göre, “Peygamber (s.a.v.) Rabbini iki defa kalbiyle görmüştür.”¹¹⁸

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: {مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى} [النجم: 11] {وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَى} [النجم: 13]، قَالَ: «رَأَاهُ بِفُؤَادِهِ مَرَّتَيْنِ».

İbn Abbas’tan naklen rivayet etti ki: “Onun gördüğünü gönül yalanlamadı, yemin olsun ki, onu bir başka inişte de gördü.” Ayetleri hakkında onu kalbi ile iki defa gördü demiştir.

Bu Hadisi Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda sadece Müslim *Sahih*’inde geçmektedir.¹¹⁹ Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

¹¹⁴ Tirmizî, *Tefsir*, 54.

¹¹⁵ Bkz. Taberânî, *Mu’cemu’l-Kebir*, XI, 179.

¹¹⁶ Bkz. Taberânî, *Mu’cemu’l-Evsat*, II, 32.

¹¹⁷ Bkz. Müslim, *İman*, 176, (284); 175, (283).

¹¹⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 22.

¹¹⁹ Müslim, *İman*, 176, (285).

14.Hadis

Tirmizi, Şa'bi kanalıyla İbn Abbas'ın bir mecliste şöyle söylediğini nakleder: "Allah, Ruyeti ve Kelamı Hz. Musa ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasında taksim etmiştir. Hz. Musa iki kez Allah ile konuşmuş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) de iki kez Allah'ı görmüştür. Bu konuşmayı işittikten sonra Hz. Mesruk, Hz. Aişe'nin yanına giderek O'na, "Peygamber (s.a.v.) Allah'ı gördü mü?" diye sormuştur. Hz. Aişe, "senin bu sorun tüylerimi ürpetir" demiştir.¹²⁰

Hadis Tirmizî'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: لَقِيَ ابْنَ عَبَّاسٍ كَعْبًا بَعْرَفَةَ فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَكَبَّرَ حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ، فَقَالَ كَعْبٌ: إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُؤْيَيْتَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى، فَكَلَّمَ مُوسَى مَرَّتَيْنِ، وَرَأَى مُحَمَّدًا مَرَّتَيْنِ. قَالَ مَسْرُوقٌ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، فَقُلْتُ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: «لَقَدْ تَكَلَّمْتُ بِشَيْءٍ قَفَّ لَهُ شَعْرِي»، قُلْتُ: رُؤْيِدًا نَمْ قَرَأْتُ {لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى} [النجم: 18]، قَالَتْ: "أَيَّنْ يُذْهَبُ بِكَ؟ إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيْلُ، مَنْ أَخْبَرَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، أَوْ كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أَمَرَ بِهِ، أَوْ يَعْلَمُ الْخَمْسَ الَّتِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى {إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنزِلُ الْغَيْثَ} [القمان: 34] فَقَدْ أَغْظَمَ الْفُرْيَةَ، وَلَكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيْلَ، لَمْ يَرَهُ فِي صُورَتِهِ إِلَّا مَرَّتَيْنِ: مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَمَرَّةً فِي جِيَادٍ لَهُ سِتُّ مِائَةِ جَنَاحٍ قَدْ سَدَّ الْأَفْقَ "

Şa'bî (r.a.)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: İbn Abbas, Arafat'ta Ka'b ile karşılaştı ve ona bir şey sordu. Bunun üzerine Ka'b öyle bir tekbir getirdi ki dağlardan yankısı duyuldu. İbn Abbas dedi ki: Biz Haşimoğullarındanız. Ka'b da şu karşılığı verdi: Allah görünmesiyle konuşmasını Peygamber ile Musa arasında taksim etti. Musa Rabbi ile iki sefer konuştu. Peygamber'de Rabbini iki sefer gördü.

Mesruk şöyle dedi: Aişe (r.a.)'nin yanına girdim ve Peygamber (s.a.v.), Rabbini görmüş müdür? Diye sordum. O da şöyle cevap verdi: Öyle bir şey sordun ki tüylerim diken diken oldu. Ben de acele etmeyi nız, dedim ve Necm sûresi 18. ayetini okudum. Aişe şu karşılığı verdi. Sen yanlış yorum ve tefsirler yaparak nerelere gidiyorsun? O Peygamber gördüğü kimse Cebrail'dir. Her kim sana Peygamber (s.a.v.)'in Rabbini gördüğünü veya kendisine emredilenlerden bir şeyi gizlediğini veya Lokman sûresi 34. ayetindeki bilinmeyenleri bildiğini söylerse en büyük yalanı ve iftirayı yapmış olur. Fakat Peygamber (s.a.v.), Cebrail'i görmüştür. Cebrail'i kendi şeklinde iki sefer görmüştür; biri Sidret-ül muntehada diğeri de Mekke'de mağarada ilk vahiy indiği anda Ciyad mıntikasında ki onun altı yüz kanadı vardı ve tüm ufku kaplamıştı. Tirmizî: Dâvûd b. ebî Hind, Şa'bî'den, Mesruk'tan,

¹²⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 22.

Aişe'den bu hadisin bir benzerini rivayet etmiş olup Dâvûd'un rivayeti Mûcâlid'in hadisinden daha kısadır.¹²¹

Aişe (r.a.)'den Buhârî'de şöyle bir rivayette mevcüddür:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: «مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ، فَقَدْ كَذَبَ، وَهُوَ يَقُولُ»: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ} [الأنعام: 103]، «وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ، فَقَدْ كَذَبَ، وَهُوَ يَقُولُ»: لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ "

Tirmizî'de geçen başka bir rivayette ise İbn Abbas (r.a.)'den şöyle rivayete edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: «رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ»، قُلْتُ: أَلَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ: {لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ} [الأنعام: 103] قَالَ: «وَيْحَكَ، ذَلِكَ إِذَا تَجَلَّى بِنُورِهِ الَّذِي هُوَ نُورُهُ، وَقَدْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ مَرَّتَيْنِ».

Buhârî *Sahihi*'inde ve Tirmizî tahrir etmiştir. Tirmizî: Bu hadisi isnadına bu şekliyle *hasen liğayrihi* demiştir.¹²² Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

15. Hadis

Abdullah İbn Zübeyr'in rivayet ettiğine göre, Has'am kabilesinden bir erkek, Peygamber'a, yaşlı babasıyla ilgili olarak, "Onun yerine ben hacca gidebilir miyim?" diye sordu. Peygamber, "Sen onun en büyük oğlu musun?" diye sorunca, o "evet" dedi. Bunun üzerine Peygamber, "Babanın borcu olsaydı şayet, onun borcunu ödeyecek miydin?" diye sordu. "Evet" cevabını alınca, "Babanın yerine hacca gidebilirsin" dedi.¹²³

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنْ حَنْعَمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ أَبِي أَدْرَكَهُ الْإِسْلَامَ، وَهُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ رُكُوبَ الرَّحْلِ، وَالْحَجُّ مَكْتُوبٌ عَلَيْهِ، أَفَأَحْجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: " أَنْتَ أَكْبَرُ وَلَدِهِ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ فَقَضَيْتَهُ عَنْهُ، أَكَانَ ذَلِكَ يُجْزئُ عَنْهُ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَأَحْجُّجْ عَنْهُ "

¹²¹ Tirmizî, *Tefsir-i Kur'an* 54; Buhârî, *Tefsir*, 1.

¹²² Bkz. Tirmizî, *Tefsir-i Kur'an*, 54.

¹²³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 36.

Abdullah b. Zübeyr'den rivayet edildiğine göre ki, şöyle demiştir: Has'am'lı bir adam, Peygamber'a gelip şöyle demişti: "Muhakkak ki Müslümanlık babama; o deveye binemez, yaşlı ve ihtiyar biri iken ulaştı. Hac da üzerine farzdır. Bu sebeple onun yerine hac yapayım mı?" Hz. Peygamber; "Sen onun en büyük çocuğu musun?" buyurmuştu. O da; "Evet" demişti. O zaman Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştu: "Ne dersin, şayet babanın bir borcu olsaydı da sen onu adeseydin, bu onun yerine geçer, onu borçtan kurtarır mıydı?" Adam "Evet" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber de; "O halde onun yerine hac yap!" buyurmuştu.

Bu hadisi Dârimî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned'de* tahrir etmiştir. Dârimî bu hadisi isnadına *zayıf* tır demiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin (أنت أكبر ولده) cümlesi hariç *sahihu'l isnad* olduğunu söylemiştir.¹²⁴ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

16. Hadis

İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre Has'am Kabilesinden bir kadın, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şöyle dedi: "Babama haccın farziyeti, kendisi çok yaşlandığı ve deve üzerinde dik oturamadığı zamanda ulaştı." Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) "o halde onun yerine hacca sen git" diye buyurdu.¹²⁵

Hadis *Müsned'de* şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الْفَضْلِ، أَنَّ امْرَأَةً مِنْ خَنْعَمٍ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَبِي أَدْرَكَتُهُ فَرِيضَةُ اللَّهِ فِي الْحَجِّ، وَهُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْتَوِيَ عَلَى ظَهْرِ بَعِيرِهِ، قَالَ: " فَحَجِّي عَنْهُ "

İbn Abbas'tan, o da Fadl'dan naklen rivayet etti ki Has'sam kabilesinden bir kadın: Ey Peygamber (s.a.v.)! Babam bir pîr-i fânidir. Üzerinde Allah'ın hac hakkındaki farzı var. Ama kendisi devesinin sırtında doğru dürüst oturamıyor, demiştir. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): Öyle ise onun namına sen haccet..! buyurmuşlar.¹²⁶

Bu hadisi Müslim *Sahih'inde* ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned'de* tahrir etmiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût, bu hadisin şeyhayna göre isnadının *sahih*

¹²⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVI, 47; Dârimî, *Menasik*, 24.

¹²⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 36.

¹²⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 326.

olduğunu belirtmiştir.¹²⁷ Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

17. Hadis

Hz. Aişe'nin rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.v.) “Ölen bir kimsenin oruç borcu varsa, velileri onun yerine oruç tutsun” diye buyurmuştur.¹²⁸

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ»،
تَابَعَهُ ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرٍو، وَرَوَاهُ يَحْيَى بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ

Aişe'den (r.a.) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (s.a.s.): “Herhangi bir kimse üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, bu ölünün velisi onun adına (niyabeten) oruç tutabilir” buyurdu. Bu hadisi Yahya İbn Yayüb da Ubeydullah İbni Ebî Ca'fer'den rivayet etmiştir.

Müslim, İbn Hibbân, Ebû Dâvud, Dârimî, Hz. Aişe (r.a.) *Müsned*'de benzer lafızlarla başka bir rivayet nakletmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "أَيُّمَا مَيِّتٍ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ، فَلْيَصُمْهُ عَنْهُ وَلِيُّهُ "

Bu hadisi Buhârî, Müslim Sahihayn'da, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel el-Müsned'de tahrir etmiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisi *sahihu'l isnad*'dır demiştir. Tirmizî: İbn Ömer'in hadisini merfu olarak sadece bu şekliyle bilmekteyiz. İbn Ömer'den sahih olan rivayet mevkuf olarak gelen şeklidir. Bu konuda ilim adamları değişik görüşler ortaya koymuşlar olup bir kısmı: Ölen kimsenin borcu olan oruçları yerine başkası oruç tutabilir” derler, Ahmed ve İshâk bunlardan olup şöyle derler: “Ölü adak orucu bırakmışsa başkaları onun yerine oruç tutabilir. Ölen kimsenin borcu Ramazan orucu ise onun yerine fidye verilir.” Mâlik, Sûfyân ve Şâfiî: “Kimse kimsenin yerine oruç tutamaz” derler. Eş'as; Sevvar'ın oğludur Peygamber ise bana göre İbn Abdurrahman İbn ebî

¹²⁷ Bkz. Müslim, *Hac*, 408, (1335).

¹²⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 37.

Leylâ'dır. Ebû Dâvud, "Bu nezir hakkındadır ve bu Ahmed b. Hanbel'in görüşüdür" dedi.¹²⁹

Müttefekun aleyh olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in *Sahih*'lerinde yer almasından da rivayetin Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

18. Hadis

Ebû Talha el-Ensari, Huzeyfe b. Useyd el-Gifari'nin ittifakla rivayet ettiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), iki koç alarak, birini kendi ailesi, diğerini de ümmeti için kesmiştir.¹³⁰

Hadis Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. Kütüb-i Tis'a dışında Taberânî'nin *el-Mucemu'l-Kebir*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي طَلْحَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَحَى بِكَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ فَقَالَ عِنْدَ الْأَوَّلِ: "عَنْ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ"
وَقَالَ عِنْدَ الثَّانِي: "عَنْ أَمْنِ بِي وَصَدَّقْتَنِي مِنْ أُمَّتِي."

Ebû Talha'dan rivayrt edildiğine göre şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) iki ala (siyah ve beyaz) koç kesti, birincisini keserken "Peygamber ve Peygamber'in ailesi için", ikincisini keserken "ümmetimden bana iman eden ve beni tasdik edenler için" buyurmuştur.

Bu hadisi Taberânî'nin *el-Mucemu'l-Kebir*'ini tahkik ve tahrir eden Hamdi Abdülmecid es-Selefi bu hadisin tahririnde şöyle demiştir: "Ebi Talha'nın dedesinden rivayet ettiği hadisin ricali Buhârî'nin ricalidir".¹³¹

19.Hadis

İbn Abbas'ın rivayet ettiğine göre, Cüheyri kabilesinden bir kadına, Peygamber, "Annem oruç tutmaya niyet ettiği halde, tutamadan vefat etmiştir. Ben onun yerine tutabilir miyim?" diye sorunca, Peygamber "*Annen için oruç tut*" diye cevap verir.¹³²

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

¹²⁹ Bkz. Buhârî, *Oruç*, 42; Müslim, *Siyam*, 153, (1147); Ebû Dâvud, *Oruç*, 41; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XL, 465; İbn Mâce, *Siyam*, 50; Tirmizî, *Siyam*, 23.

¹³⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 34.

¹³¹ Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, V, 106.

¹³² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 37.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةٌ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ شَهْرٍ، أَفَأَقْضِي عَنْهَا؟ قَالَ: فَقَالَ: " أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَمَا كُنْتَ تَقْضِيهِ؟ " قَالَتْ: بَلَى، قَالَ: " فَدَيْنُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَحَقُّ "

İbn Abbas'dan rivayrt edildiğine göre şöyle demiştir: kadının biri Hz. Peygamber'e (s.a.v.) geldi ve: "Ey Peygamber (s.a.v.)! Annem bir aylık kaza orucu olduğu halde öldü. Onun yerine bunu ben tutabilir miyim?" dedi. Peygamber (s.a.v.): "Şayet annenin para borcu olsaydı sen bu borcu annenin yerine ödemez miydin?" diye sorunca, kadın: "Tabi ki, öderdim" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): "O halde Allah'a olan bir borç da en başta ödenmelidir" buyurdu.

Buhari, Müslim ve Dârimî benzer lafızlarla farklı rivayetler nakletmişlerdir. Buhari ve Dârimî'deki başka bir rivayette *أَنْ يُقْضَى* ziyadesiyle nakletmişlerdir. Müslim ise *بِالْقَضَاءِ* ziyadesiyle nakletmişlerdir.

Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel *Müsned'de*, Buhârî, Müslim *Sahihayn'da* ve Ebû Dâvûd tahrir etmiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin senedi Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad'dır* demiştir.¹³³

Müttefekun aleyh olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in *Sahih*'lerinde yer almasından da rivayetin Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

20.Hadis

Bir şahıs Hz. Peygamber'e (s.a.v.) "Annem babam hayatta iken onlara hizmet ederdim; şimdi onlar öldüğüne göre onlara nasıl hizmet edebilirim?" diye sorunca, Hz. Peygamber (s.a.s.) "*Namaz kıldığın zaman, onlar için namaz kıl; oruç tuttuğunda, onlar için de oruç tut. Bu onlar için hizmettir*" dedi.¹³⁴

21.Hadis

Hiz. Ali'den naklettiği bir rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Şayet bir kimse mezarlıktan geçerken 11 defa İlhas Suresi'ni okur ve ölümlere bağışlarsa tüm ölümler bu sevabdan yararlanır.*"¹³⁵

¹³³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 434; Buhârî, *Savm*, 42; Müslim, *Siyam*, 1148, (154), Ebû Dâvud, *Vesaya*, 12; Dârimî, *Siyam*, 27.

¹³⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 34.

¹³⁵ Bkz. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 34.

Yukarı'da geçen son iki hadisi tüm çabalarımıza rağmen hadisin Arapça metnine ulaşamadık. Bunların sadece Türkçe metinlerini vermek zorunda kaldık.

B. Kamer Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/22. Hadis

Hiz. Peygamber (s.a.v.), ayın yarılması olayını bu nedenden dolayı, halka göstermiş ve “şahit olunuz” demiştir.¹³⁶

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شِقَّتَيْنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اشْهَدُوا."

Abdullah İbn Mes’ud (r.a.)’dan rivayrt edildiğine göre şöyle demiştir: Biz Peygamber’in beraberinde idik. Ay iki parça oldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) bize: “Şâhid olun, şâhid olun” buyurdu. Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de benzer lafızlarla nakletmişlerdir.¹³⁷

Tirmizî’de ise buna yakın bir rivayet şöyle geçmektedir:

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اشْهَدُوا.¹³⁸

İbn Hibban’da Hz. İbni Ömer (r.a.)’den şöyle rivayet nakletmiştir:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: «انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَقَّتَيْنِ»¹³⁹

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin senedi Buhârî ve Müslim şartlarına göre Sahihu’l isnad’dır demiştir. Tirmizî isnadına *hasen sahih* demiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/23. Hadis

Enes İbn Mâlik (r.a.): Mekke ahalisi Peygamber’den kendilerine bir mucize gös termesini istediler.¹⁴⁰

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

¹³⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur 'ân*, XI, 43.

¹³⁷ Bkz. Buhârî, *Münakib*, 27; Müslim, *Kıyametın ve Cennetle Cehennemın Sıfatı*, 2800, (43); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 60.

¹³⁸ Bakz. Tirmizî, *Devat*, 9.

¹³⁹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 421.

¹⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur 'ân*, XI, 47.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ: أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمْ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ. "

Enes İbn Mâlik (r.a.): Mekke ahalisi Peygamber'den kendilerine bir mucize göstermesini istediler. Peygamber (s.a.v.) de onlara Ay'ın ayrılmasını gösterdi, demiştir.¹⁴¹

Buhari'de bir diğer rivayetin sonunda فَأَرَاهُمُ الْقَمَرَ شِقَّتَيْنِ، حَتَّى رَأَوْا جِرَاءَ بَيْنَهُمَا ziyadesi de vardır.¹⁴²

Bir başka rivayette Ahmed b. Hanbel ve Müslim hadisi مَرَّتَيْنِ ziyadesiyle de nakletmişlerdir.¹⁴³

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin senedi Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır demiştir *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in *Sahih*'lerinde yer almasından da rivayetin Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/24. Hadis

Abdullah İbn Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: Biz Hz. Peygamber'in beraberinde idik. Ay iki parça oldu.¹⁴⁴

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَارَ فِرْقَتَيْنِ فَقَالَ لَنَا: "اشْهَدُوا." "

Abdullah İbn Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir: Biz Hz. Peygamber'in beraberinde idik. Ay iki parça oldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.) bize: “*Şâhid olun, şâhid olun*” buyurdu.

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da tahrir etmiştir.¹⁴⁵ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

¹⁴¹ Buhârî, *Münakib*, 27.

¹⁴² Bkz. Buhârî, *Münakib Ensar*, 36.

¹⁴³ Bkz. Müslim, *Kıyametin ve Cennetle Cehennem Sıfatı*, 2802, (46); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XX, 398.

¹⁴⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 46.

4/25. Hadis

Abdullah b. Mes'ud'dan 'dan rivayrt edildiğine göre şöyle demiştir: “Bir defa biz Mina'da Peygamber (s.a.s.)'la birlikte iken.¹⁴⁶

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ، وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنَى حَتَّى ذَهَبَتْ فِرْقَةٌ مِنْهُ، خَلَفَ الْجَبَلِ
قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اشْهَدُوا. "

Abdullah b. Mes'ud'dan 'dan rivayrt edildiğine göre şöyle demiştir: “Bir defa biz Mina'da Peygamber (s.a.v.)'la birlikte iken, ansızın ay iki parçaya ayrıldı. Hatta ayın bir parçası dağın arkasına doğru gitti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) bize: “*Şahit olun*” buyurdular.”¹⁴⁷

Buhârî'de buna benzer bir rivayet şöyle geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ وَنَحْنُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنَى، فَقَالَ: «اشْهَدُوا»
وَذَهَبَتْ فِرْقَةٌ نَحْوَ الْجَبَلِ¹⁴⁸

İbn Hibban'da ise buna benzer bir rivayet şöyle geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ، وَكُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنَى، حَتَّى ذَهَبَتْ فِرْقَةٌ خَلَفَ الْجَبَلِ،
فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اشْهَدُوا. " ¹⁴⁹

Bu hadisi Buhârî ve Ahmed b. Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

5/26. Hadis

İbn Mes'ud (r.a.)'den rivayete göre, kâfirler şöyle demiştir: “Peygamber bizi büyülediği için ay bize bu şekilde görüldü” dediler. Fakat bazıları da, “Peygamber bizleri (buradakileri) etkileyebilir, ama herkesi etkileyemez. Böyle bir hadiseye şahit

¹⁴⁵ Bkz. Buhârî, *Tefsir*, 1; Müslim, *Kıyametin ve Cennetin Sıfatı*, 2801, (45).

¹⁴⁶ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, XI, 46.

¹⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VII, 371.

¹⁴⁸ Bkz. Buhârî, *Münakib Ensar*, 36.

¹⁴⁹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*. IV, 145.

olup olmadıklarını dışarıdan gelenlere soralım” dediler ve başkalarına bu olayı görüp görmediklerini sordular. Onlar bu olayı gördüklerini söylediler.¹⁵⁰

Hadis Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda bulunmamaktadır. Kütüb-i Tis’a dışında el-Lalikai, *Şerhu Usuli İtikadi Ehli’sünneti ve’l-Cemaa*, şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: " انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ الْقَوْمُ: هَذَا سِحْرٌ سَحَرَ كُمُوهُ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ، فَسَلُّوا السُّفَارَ حِينَ يَفْدُمُونَ عَلَيْكُمْ، فَإِنْ كَانَ مِثْلُ مَا رَأَيْتُمْ فَقَدْ صَدَقَ، وَإِلَّا فَهُوَ سِحْرٌ سَحَرَ كُمُوهُ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ، فَفَدِمُوا السُّفَارَ فَسَأَلُوهُمْ قَالُوا: نَعَمْ قَدْ رَأَيْنَاهُ، قَدْ انْشَقَّ الْقَمَرُ."

İbn Mes’ud (r.a.)’den rivayete göre, şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v.) zamanında ay ikiye bölündü. İnsanlar; “Bu Ebû Kepşe’nin oğlunun yaptığı bir sihirdir! dediler. Size yolcular geldiğin zaman sorun; eğer gördüğünüz gibi ise o zaman doğru söylemiştir. Yok, öyle değilse Ebû Kepşe’nin oğlu size sihir yapmıştır.” dediler. Yolculara gelip sordular. Yolcular da dediler ki: “Evet, muhakkak ki biz gördük. Kesinlikle ay ikiye bölündü.”¹⁵¹ Buhari, Müslim, Tirmiz ve İbn Hibbân benzer lafızlar nakletmişlerdir.¹⁵²

Hadis Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda sadece bu cümle فَقَالَ الْقَوْمُ: هَذَا سِحْرٌ سَحَرَ كُمُوهُ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ، فَسَلُّوا السُّفَارَ حِينَ يَفْدُمُونَ عَلَيْكُمْ، فَإِنْ كَانَ مِثْلُ مَا رَأَيْتُمْ فَقَدْ صَدَقَ، وَإِلَّا فَهُوَ سِحْرٌ سَحَرَ كُمُوهُ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ، فَفَدِمُوا السُّفَارَ فَسَأَلُوهُمْ قَالُوا: نَعَمْ قَدْ رَأَيْنَاهُ، قَدْ انْشَقَّ الْقَمَرُ." bulunmamaktadır. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. İbn Hibbân muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Tirmizi’de bu hadis *hasen sahih*’tir demiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*’da şöyle ifade ediyor: “Ay yarıldı” ifadesi kıyametin meydana geleceği saatin yakın oluşunu ve bu kâinatın çöküşünün başladığına bir işarettir. Ayrıca Ay gibi büyük bir kürenin yarılmaması, meydana

¹⁵⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 46-47.

¹⁵¹ el-Lalikai, *Şerhu Usuli İtikadi Ehli’sünneti ve’l-Cemaa*, s. 697-698.

¹⁵² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXI, 370; Buhârî, *Münakib*, 27; Müslim, *Kıyametin ve Cennetle Cehennem Sıfatı*, 2800, (43); Tirmizî, *Tefsir*, 54; İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 421.

geleceği bildirilen kıyametin apaçık bir delilidir. Çünkü Ay yarılabiliyorsa eğer, yıldızların da buldukları eksenden ayrılmaları mümkündür. Dolayısıyla kâinattaki nizam her an alt-üst olabilir. Kâinat nizamı içerisinde hiçbir şey, bir diğerinden bağımsız olmadığı için sonsuza değin devam etmesi, bu nizam için mümkün değildir. İşte kıyamet, bu imkânsızlığın doğal bir sonucudur.¹⁵³

Tüm bu rivayetler, birlikte ele alındığında bu olayın hicretten 5 yıl önce vuku bulduğu anlaşılır. Olayın vuku bulduğu gün ayın ondördü idi ve ay yeni yeni yükseliyordu. Aniden ikiye ayrılıp bir parça, dağın bir tarafında, diğer parça, dağın öbür tarafında görülmüş ve bu manzara bir saniye kadar sürmüştür.¹⁵⁴

6/27.Hadis

İbn Marduye ve Hatip Bağdadi'nin rivayet ettikleri hadise göre, ayın son çarşamba uğursuzdur ve bu uğursuzluk ayın sonuna değin devam eder.¹⁵⁵

Hadis Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda bulunmamaktadır. Kütüb-i Tis'a dışında Taberânî'nin Evsat'ında şöyle rivayet edilmiştir:

وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَوْمُ الْأَرْبَعَاءِ يَوْمٌ نَحْسٍ مُسْتَمِرٌّ»

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: Çarşamba günü uğursuz bir gündür.¹⁵⁶ Bu hadis hakkında Mevdûdî şöyle naklediyor: İbn Cevzi bu hadise uydurma derken, İbn Receb, sahih olmadığını söyler. Yine Hafız Sahavi bu hadis için “Tüm rivayet kanallarında sağlam değildir” şeklinde görüş bildirirken, Taberânî de muhaddislerin bu hadisi zayıf kabul ettiklerini söyler. Bazı hadislerde ise, Çarşamba günü sefere çıkmanın, alış veriş yapmanın, tırnak kesmenin ve hastaları ziyaret etmenin uğursuz olduğu rivayet edilir. Ayrıca cüzzam hastalığının çarşamba günü başladığı söylenmektedir. Ancak bu hadislerin hepsi de zayıftır ve onlara inanmamak gerekir. Araştırmacı olan Munavi, “Çarşamba gününün uğursuzluğuna inanmak suretiyle, bir işi yapmayı terketmek ve falcıların inançlarına kapılmak haramdır, zira tüm günler Allah'ındır. Ve O'nun dışında hiç kimse fayda ve zarar vermeye muktedir değildir” demektedir. Allame Alusi ise, “Tüm günler Allah'ındır ve dolayısıyla çarşamba gününün bir özelliği yoktur. Gece veya gündüzün herhangi bir saati bir kimse için

¹⁵³ Bkz. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 45.

¹⁵⁴ Bkz. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 46.

¹⁵⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 53.

¹⁵⁶ Taberânî, *Mu'cemu'l-Evsat*, VI, 283.

muvafık olabilirken, bir başkası için olamayabilir. Bunların hepsi de Allah'tandır ve saat ve günlerin uğursuzluk ile bir ilgisi yoktur." demektedir.¹⁵⁷

7/28.Hadis

İbn Abbas'ın öğrencisi İkrime'nin rivayet ettiğine göre, Hz. Ömer, "Kamer Suresi'nin bu ayeti nazil olduğunda, ben bu dönüp bakacak olan topluluğun kim olduğunu merak etmişim. Ama Bedir'de zırh giymiş vaziyette ileri atılıp bu ayeti okurken gördüğümde, ayette haber verilen topluluğun Kureyşli müşrikler olduğunu anladım" demiştir.¹⁵⁸

Hadis Kütüb-i Tis'a dışında Taberânî'nin Evsat'ında şöyle rivayet edilmiştir:
عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ عَمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ {سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ} [القمر: 45] قُلْتُ: أَيُّ جَمْعٍ هَذَا؟ فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ، رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَبِيَدِهِ السِّيفُ مُصَلِّتًا، وَهُوَ يَقُولُ: « {سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ} [القمر: 45] »

Hz. Ömer, "Kamer Suresi'nin "yakında o toplum bozguna uğratılacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır" ayeti nazil olduğunda, ben bu topluluk kimlerdir?"dedim. Ama Bedir gününde Hz. Peygamber'i kılıcını kınından çıkarmış bir vaziyette gördüğümde Hz. Peygamber "yakında o toplum bozguna uğratılacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır" ayetini okuyordu.¹⁵⁹

Ayrıca Buhari'nin *Sahih'inde* ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'inde* söyle bir rivayet mevcuttur:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ وَهُوَ فِي قُبَّةِ يَوْمِ بَدْرٍ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أُنشِدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ، اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبِدْ بَعْدَ الْيَوْمِ " فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ، فَقَالَ: حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْ أَلْحَحْتَ عَلَى رَبِّكَ. وَهُوَ يَثْبُ فِي الدَّرْعِ، فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ: {سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ}

Ahmed b. Hanbel'in tahkikini yapan Şu'ayb el-Arnaût rivayet hakkında, Buhârî'in şartlarına göre *isnadı sahih* 'tir, değerlendirmesini yapmıştır.¹⁶⁰

Hadisin Buhari'nin *Sahih'inde* yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

¹⁵⁷ Bkz. Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 53.

¹⁵⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 57.

¹⁵⁹ Taberânî, *Mu'cemu 'l- Evsat*, IV, 145.

¹⁶⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 165; Buhârî, *Megazi*, 5.

C. Rahman Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/29.Hadis

Esmâ binti Ebû Bekir, şöyle bir rivayette bulunur: “Ben Peygamber’i Harem-i Şerif’te, Hacer’ul-Esved’in bulunduğu köşede gördüm. O dönemde henüz, “*sana vahyedilene açıkça tebliğ et*” ayeti nazil olmamıştı. Ancak müşrikler, Peygamber namaz kılarken, “Febi eyyi alai Rabbikuma tukezziban” (şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?)” kelimelerini işitiyorlardı.”¹⁶¹

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: " سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَفْرَأُ وَهُوَ يُصَلِّي نَحْوَ الرُّكْنِ قَبْلَ أَنْ يَصْدَعَ بِمَا يُؤْمَرُ، وَالْمُشْرِكُونَ يَسْتَمِعُونَ {فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ} [الرحمن: 13] "

Esmâ binti Ebû Bekr der ki: Peygamberi (s.a.v.) Kur’ân okurken işittim. Kendisine emredilen hakikatleri açıklamazdan önce rükne doğru namaz kılıyor, müşrikler de onu dinliyordu. O: “O hâlde, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?” ayetini okumaktaydı.

Hadis sadece Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda Ahmed b. Hanbel’de geçmektedir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût, sanedinin *zayıf* olduğunu belirtmiştir.¹⁶² Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

2/30. Hadis

Cabir b. Abdullah’ın rivayetinde şu ifadeler ile nakledilmiştir: “Rahman Suresi’ni dinledikten sonra ortalığı bir sessizlik kapladı. Bunun üzerine Peygamber, “*Ben bu sureyi cinlerin Kur’ân dinlemek için geldikleri gece okuduğumda, onların cevabı bundan çok daha iyi idi. Ben, “Ey cinler ve insanlar topluluğu. Şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz” ayetini okuduğumda onlar “Ya Rabbimiz Senin hiçbir nimetini yalanlamıyoruz. Hamd sadece sanadır.” dediler.*”¹⁶³

Hadis Tirmizî’de şöyle rivayet edilmiştir:

¹⁶¹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 62.

¹⁶² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIV, 517.

¹⁶³ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 62.

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَصْحَابِهِ، فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ سُورَةَ الرَّحْمَنِ مِنْ أَوَّلِهَا إِلَى آخِرِهَا فَسَكَتُوا، فَقَالَ: لَقَدْ قَرَأْتُهَا الْجِنِّ لَيْلَةَ الْجِنِّ فَكَانُوا أَحْسَنَ مَرْدُودًا مِنْكُمْ، كُنْتُ كُلَّمَا أَتَيْتُ عَلَى قَوْلِهِ {فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ} قَالُوا: لَا بِشَيْءٍ مِنْ نِعْمِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ فَلكَ الْحَمْدُ.

Câbir (r.a.)’den rivayrt edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.), ashabının yanına çıktı ve Rahman sûresini başından sonuna kadar okudu. Ashab: (iki noktaya gerek yok) sustular. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: Cin gecesi bu sûreyi cinlere okudum onlar cevap bakımından sizden daha olumlu idiler süre içersindeki: “O halde siz iki topluluk, Rabbinizin bunca nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz.” Ayete her gelindiğinde cinler: “Ya Rabbimiz, senin nimetlerinden hiçbirini inkâr etmeyi niz sana hamdolsun” dediler.

Hâkim hadisin Buhari ve Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁴ Tirmizî: Bu hadisi isnadına *garib*’tir demiştir. Bu hadisi sadece Velid b. Müslim’in Züheyr b. Peygamber’den rivayetiyle bilmekteyiz. Ahmed b. Hanbel diyor ki: Şam’a gelip yerleşen Züheyr b. Peygamber sanki Irak’ta kendisinden hadis rivayet edilen bir kimse değil sanki o başka bir adamdır. Adı değiştirilmiş ve böylece kendisinden münker hadisler rivayet edilmiştir. Peygamber b. İsmail’in de şöyle dediğini işittim: Şamlılar, Züheyr b. Peygamber’den münker hadisler rivayet etmektedir. Iraklılar ise kendisinden makbul hadisler rivayet etmektedirler.¹⁶⁵

3/31.Hadis

Ümmü Seleme, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) bir gün, “Ey Peygamber, dünyadaki kadınlar mı, yoksa Cennetteki huriler mi daha iyidir?” diye sorduğunu söylüyor. Peygamber, “*Dünyadaki kadınların üstünlüğü yüzün astara üstünlüğü gibidir,*” diye cevap verir. Ümmü Seleme “Niçin” diye sorusunu tekrarlayınca, O şöyle buyurur: “*Dünyadaki kadınlar namaz kıldıkları, oruç tuttıkları ve birçok ibadette buldukları için.*”¹⁶⁶

Hadis Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda bulunmamaktadır. Kütüb-i Tis’a dışında Taberânî’nin *Evsat*’ında şöyle rivayet edilmiştir:

¹⁶⁴ Bkz. Hâkim en-Nisâbü’rî, *Müstedrek*, II, 515.

¹⁶⁵ Tirmizî, *Tefsir*, 56.

¹⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu ’l-Kur’ân*, XI, 87.

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي كَرِيمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: {حُورٌ عِينٌ} [الواقعة: 22] قَالَ: «حُورٌ بِيضٌ، عَيْنٌ صِحَّامٌ، شَفْرُ الْحُورِ بِمَنْزِلَةِ جَنَاحِ النَّسْرِ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: {كَانَهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ} [الرحمن: 58] قَالَ: «صَفَاؤُهُنَّ كَصَفَاءِ الدَّرِّ الَّذِي فِي الْأَصْدَافِ الَّذِي لَا تَمَسُّهُ الْأَيْدِي» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِهِ: {فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ} [الرحمن: 70] قَالَ: «خَيْرَاتُ الْأَخْلَاقِ، حِسَانُ الْوُجُوهِ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِهِ: {كَانَهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ} [الصفات: 49] قَالَ: «رِقَّتُهُنَّ كَرِقَّةِ الْجِدِّ الَّتِي فِي دَاخِلِ الْبَيْضَةِ مِمَّا يَلِي الْقِشْرَ وَهُوَ الْعَرْقِيُّ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْبِرْنِي عَنْ قَوْلِهِ: {عَرَبًا أَثْرَابًا} [الواقعة: 37] قَالَ: «هُنَّ [ص: 279] الْمَوَاتِي قُبُضُنَ فِي دَارِ الدُّنْيَا عَجَائِزَ رُمُضًا شَمُطًا، خَلَقَهُنَّ اللَّهُ بَعْدَ الْكَبِيرِ فَجَعَلَهُنَّ عَذَارَى» قَالَ: {عَرَبًا} [الواقعة: 37] : «مُعَشَّقَاتٌ مُحَبَّبَاتٌ» {أَثْرَابًا} [الواقعة: 37] : «عَلَى مِيلَادٍ وَاحِدٍ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيْسَاءُ الدُّنْيَا أَفْضَلُ أَمْ الْحُورُ الْعِينُ؟ قَالَ: «بَلْ نِسَاءُ الدُّنْيَا أَفْضَلُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ كَفَضْلِ الظَّهَارَةِ عَلَى الْبِطَانَةِ» . قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَبِمَ ذَاكَ؟ قَالَ: «بِصَلَاتِهِنَّ وَصِيَامِهِنَّ وَعِبَادَتِهِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، أَلْبَسَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَجُوهُنَّ النُّورَ وَأَجْسَادَهُنَّ الْحَرِيرَ، بِيضُ الْأَلْوَانِ، خُضْرُ النَّيَابِ، صَفْرُ الْخَلْيِ مَجَامِرُهُنَّ الدَّرُّ، وَأَمْشَاطُهُنَّ الذَّهَبُ، يَقْلُنَّ: أَلَا نَحْنُ الْخَالِدَاتُ فَلَا نَمُوتُ أَبَدًا، أَلَا وَنَحْنُ النَّاعِمَاتُ فَلَا نَبُوسُ أَبَدًا، أَلَا وَنَحْنُ الْمُقِيمَاتُ فَلَا نَنْعَمُ أَبَدًا، أَلَا وَنَحْنُ الرَّاضِيَاتُ فَلَا نَسَخَطُ أَبَدًا، طُوبَى لِمَنْ كُنَّا لَهُ وَكَانَ لَنَا» قُلْتُ: الْمَرْأَةُ مِمَّا تَنْزَوِّجُ الرُّوَجِينَ وَالثَّلَاثَةَ وَالْأَرْبَعَةَ، ثُمَّ تَمُوتُ فَتَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَيَدْخُلُونَ مَعَهَا، مَنْ يَكُونُ زَوْجَهَا مِنْهُمْ؟ فَقَالَ: «يَا أُمَّ سَلَمَةَ، إِنَّهَا تَخَيَّرُ، فَتَخْتَارُ أَحْسَنَهُمْ خُلُقًا، فَتَقُولُ: أَيُّ رَبِّ، إِنْ هَذَا كَانَ أَحْسَنَهُمْ مَعِيَ خُلُقًا فِي دَارِ الدُّنْيَا فَرَوْجِيهِ، يَا أُمَّ سَلَمَةَ ذَهَبٌ حَسُنَ الْخُلُقُ بِخَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»

Ümmü Seleme Validemiz'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: “Ey Peygamber! Allah’ın حور و عین kelimelerinden ne kastettiğini söyleyebilir misin?” dedim. O da”حور beyaz, عین ise iri gözlü ve akbabanın kanatları gibi kumral demektir.” Ümmü Seleme validemiz devamla:”Allah Teâla’nın saklı inciler sözünün ne anlama geldiğini bana anlat!” dedim. O da:”Onların berraklığı kendisine hiçbir elin değmediği sedeflerdeki incinin berraklığı gibidir.” dedi. Ümmü Seleme devamla: “Ey Peygamber!.. Allah’ın “orada huyu güzel, yüzü güzel kadınlar vardır.” sözünün ne anlama geldiğini bana haber ver.” dedim. O da:”Güzel ahlaklı ve güzel yüzlüler” dedi. Ümmü Seleme validemiz devamla:”Ey Peygamber..! Allah’ın “gün görmemiş güzel tenli kadınlar” sözünün ne anlama geldiğini bana haber ver” dedim. O da: “Onların inceliği yumurtanın kabuğundan sonraki gördüğün cildin inceliği gibidir.” dedi. Ümmü Seleme devamla: Ey Peygamber..! Allah’ın عربا أترابا sözünün ne anlama geldiğini” sordum. O da:”onlar ki dünya hayatında çok yaşlı, acuze kimseler iken Allah onları bu hallerinden sonra tekrar yaratacak ve sevilen âşık olunan bakireler yapacaktır ve aynı yaşta olacaklardır.” dedi. Ümmü Seleme: Ey Peygamber dünya

kadınları mı daha faziletli yoksa bunlar mı?” diye sordum. O da: “bilakis elbisenin dışının iç tarafından üstün olması gibi dünya kadınları da bunlardan üstündür” dedi. Ümmü Seleme: “Ey Peygamber öyleyse bunlar niye böyledir” dedim. O da: “Allah için kıldıkları namazlarından, tuttıkları oruçlarında ve ibadetlerinden dolayı. Allah onların yüzünü nurlandırır, onların vucudları renklerin beyazıdır, yeşil elbiselidirler, bilezikleri sarıdır. Buhurlukları incidendir. Tarakları altındadır. Şöyle derler: “Bizler asla ölmeyecek olan ebedi yaşayacak olanlardan değil miyiz? Bizler ebedi olarak nimetlendirilip fakirleşmeyecek kimseler değil miyiz, bizler buradan ayrılmaksızın ebedi olarak burada kalacaklar değil miyiz, bizler razı olunmuş ve asla öfkelenmeyecek kimseler değil miyiz. Müjdelersun o kimseye ki o bizdendir biz de ondanız.” Ümmü Seleme: “Ey Peygamber bizden öyle kadınlar vardır ki dünyada iki, üç veya dört evlilik yapmış ve sonra da ölmüş ve bu eşlerle cennete girmiştir. Bunlardan hangisi onun eşi olacak? “O dedik”: “Ya Ümmü Seleme o serbest bırakılır ve içlerinden ahlakı en güzel olanı seçer ve şöyle der:” Ya Rabbi bu dünya hayatında ahlakı en güzel olanıdır. Beni onunla evlendir.” Ya Ümmü Seleme güzel ahlaklı olan hem ahirette hem de dünyada öne geçmiştir.”¹⁶⁷

Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*'de, Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*'de benzer lafızlarla nakletmişlerdir.¹⁶⁸ Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid* ravilerden Süleyman b. Ebi Kerime'den dolayı *zayıf* tır demiştir. Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

D. Vâkıa Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/32.Hadis

Hiz. Aişe'den (r.a.) bir hadis rivayet edilir. Hiz. Peygamber (s.a.v.) ashabına: “*Kıyamet günü Allah'ın gölgesine en önde girenlerin kim olduğunu biliyor musunuz?*” diye sorar. Ashab da “Doğrusunu Allah ve Peygamber daha iyi bilir” diye cevap verince Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle der: “*Onlar, kendilerine hak yolunda çağrıda bulunulduğu zaman hemen icabet eden, kendilerinde hakkı olanın hakkını ödeyen, başkaları hakkında kendileri için nasıl karar verirlerse, o şekilde karar veren kimselerdir*”¹⁶⁹

¹⁶⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l Evsat*, III, 278-289.

¹⁶⁸ Bkz. Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XXIII, 367; Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*, X, 418.

¹⁶⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 95.

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا ابْنُ لَهْيَعَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: " أَتَدْرُونَ مَنْ السَّابِقُونَ إِلَى ظِلِّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ " قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " الَّذِينَ إِذَا أُعْطُوا الْحَقَّ قَبِلُوهُ، وَإِذَا سُئِلُوا بَدَّلُوهُ، وَحَكَمُوا لِلنَّاسِ كَحُكْمِهِمْ لِأَنْفُسِهِمْ "

Hz. Aişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Kıyamet günü Allah'ın gölgesinde önde olanlar kimlerdir biliyor musunuz?*” diye sorunca, sahabe: “Allah ve Peygamber daha iyi bilir” cevabını verdiler. Peygamber (s.a.v.): “*Onlar ki kendilerine hakikat verilince kabul ederler. İstenince infak ederler, kendileri hakkında hüküm verdikleri gibi diğer insanlar için hüküm verirler*” buyurdu.

Hadis sadece Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda sadece Ahmed b. Hanbel'de geçmektedir. Bu hadisi Ahmed b. Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût, isnadı İbn Lehia dan dolayı *zayıf* olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁰ Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Lehia b. Ukbe el-Hadramî el-Mısri (ö. 174/790). İbn Lehia olarak meşhur olmuştur. Zehebî'nin naklettiğine göre yahya b. Maîn onun çok az hadisi olduğunu belirtmiştir.¹⁷¹ Dolayısıyla bu rivayet *zayıf* bir rivayettir.

2/33.Hadis

Hz. Enes ve Hz. Semire bin Cündüp'tan nakledilmektedir. “Peygamber şöyle dedi: Müşriklerin çocukları Cennet ehline hizmet edeceklerdir.”¹⁷²

Hadis Buhârî'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ سَمْرَةَ بِنْتِ جُنْدَبٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى صَلَاةً أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «مَنْ رَأَى مِنْكُمْ اللَّيْلَةَ رُؤْيَا؟» قَالَ: فَإِنْ رَأَى أَحَدٌ قَصَّهَا، فَيَقُولُ: «مَا شَاءَ اللَّهُ» فَسَأَلْنَا يَوْمًا فَقَالَ: «هَلْ رَأَى أَحَدٌ مِنْكُمْ رُؤْيَا؟» قُلْنَا: لَا، قَالَ: «لَكِنِّي رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَأَخَذَا بِيَدِي، فَأَخْرَجَانِي إِلَى الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ، فَإِذَا رَجُلٌ جَالِسٌ، وَرَجُلٌ قَائِمٌ، بِيَدِهِ كَلْبٌ مِنْ حَدِيدٍ» قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْ مُوسَى: " إِنَّهُ يُدْخِلُ ذَلِكَ الْكَلْبَ فِي شِدْقِهِ حَتَّى يَبْلُغَ قَفَاهُ، ثُمَّ يَفْعَلُ بِشِدْقِهِ الْآخَرَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَيَلْتَمِسُ شِدْقَهُ هَذَا، فَيَعُودُ فَيَصْنَعُ مِثْلَهُ، قُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: أَنْطَلِقُ، فَأَنْطَلِقُنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى رَجُلٍ مُضْطَجِعٍ عَلَى قَفَاهُ وَرَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِهِ بِفَهْرٍ - أَوْ صَخْرَةٍ - فَيَشْدُخُ بِهِ رَأْسَهُ، فَإِذَا ضَرَبَهُ تَدَاهَدَ الْحَجَرُ، فَأَنْطَلِقُ إِلَيْهِ لِيَأْخُذَهُ، فَلَا يَرْجِعُ إِلَيَّ هَذَا حَتَّى يَلْتَمِسَ رَأْسَهُ وَعَادَ رَأْسَهُ كَمَا هُوَ، فَعَادَ إِلَيْهِ، فَضَرَبَهُ، قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: أَنْطَلِقُ فَأَنْطَلِقُنَا إِلَى ثَقَبٍ مِثْلِ الثَّنُورِ، أَعْلَاهُ ضَيْقٌ وَأَسْفَلُهُ وَاسِعٌ يَتَوَقَّدُ تَحْتَهُ نَارًا، فَإِذَا افْتَرَبَ ارْتَفَعُوا حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجُوا، فَإِذَا حَمَدَتْ رَجَعُوا فِيهَا، وَفِيهَا رَجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ، فَقُلْتُ:

¹⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, XL, 440.

¹⁷¹ Bkz. Zehebî, *Mizanü'l-İtidal*, I, 613.

¹⁷² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 95.

مَنْ هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى نَهْرٍ مِنْ دِمٍ فِيهِ رَجُلٌ قَائِمٌ عَلَى وَسْطِ النَّهْرِ - قَالَ يَزِيدُ، وَوَهَبُ بْنُ جَرِيرٍ: عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَزِيمٍ - وَعَلَى شَطِّ النَّهْرِ رَجُلٌ بَيْنَ يَدَيْهِ حِجَارَةٌ، فَأَقْبَلَ الرَّجُلَ الَّذِي فِي النَّهْرِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ رَمَى الرَّجُلُ بِحَجَرٍ فِي فِيهِ، فَرَدَّهُ حَيْثُ كَانَ، فَجَعَلَ كَلِمًا جَاءَ لِيَخْرُجَ رَمَى فِي فِيهِ بِحَجَرٍ، فَيَرْجِعُ كَمَا كَانَ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: انْطَلِقْ، فَانْطَلَقْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى رَوْضَةٍ خَضْرَاءَ، فِيهَا شَجَرَةٌ عَظِيمَةٌ، وَفِي أَصْلِهَا شَيْخٌ وَصَبِيَانٌ، وَإِذَا رَجُلٌ قَرِيبٌ مِنَ الشَّجَرَةِ بَيْنَ يَدَيْهِ نَارٌ يُوقِدُهَا، فَصَعِدَا بِي فِي الشَّجَرَةِ، وَأَدْخَلَانِي دَارًا لَمْ أَرِ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا، فِيهَا رِجَالٌ شَبَابٌ وَشَبَابٌ، وَنِسَاءٌ، وَصَبِيَانٌ، ثُمَّ أَخْرَجَانِي مِنْهَا فَصَعِدَا بِي الشَّجَرَةَ، فَأَدْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ فِيهَا شَيْوُخٌ، وَشَبَابٌ، قُلْتُ: طَوَّفْتُمَانِي اللَّيْلَةَ، فَأَخْبِرَانِي عَمَّا رَأَيْتَ، قَالَ: نَعَمْ، أَمَّا الَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْفِقُ شِدْقَهُ، فَكَذَّابٌ يَحِدِّثُ بِالْكَذْبَةِ، فَتَحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْأَفَاقَ، فَيُصْنَعُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ يُشْدَخُ رَأْسَهُ، فَرَجُلٌ عَلَّمَهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ، فَنَامَ عَنْهُ بِاللَّيْلِ وَلَمْ يَعْمَلْ فِيهِ بِالنَّهَارِ، يُفَعَّلُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي التَّقْبِ فَهُمْ الرِّزَاءُ، وَالَّذِي رَأَيْتَهُ فِي النَّهْرِ آكَلُوا الرِّبَا، وَالشَّيْخُ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَالصَّبِيَانُ، حَوْلُهُ، فَأَوْلَادُ النَّاسِ وَالَّذِي يُوقِدُ النَّارَ مَالِكُ خَازِنِ النَّارِ، وَالذَّارُ الْأُولَى الَّتِي دَخَلْتُ دَارَ عَامَةِ الْمُؤْمِنِينَ، وَأَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ، وَأَنَا جَبْرِيلُ، وَهَذَا مِيكَائِيلُ، فَارْفَعْ رَأْسَكَ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا فَوْقِي مِثْلُ السَّحَابِ، قَالَ: ذَلِكَ مَنْزِلُكَ، قُلْتُ: دَعَانِي أَدْخُلْ مَنْزِلِي، قَالَ: إِنَّهُ بَقِيَ لَكَ عُمْرٌ لَمْ تَسْتَكْمِلْهُ فَلَوْ اسْتَكْمَلْتَ أَتَيْتَ مَنْزِلَكَ "

Semure b. Cundeb (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) sabah namazını kılınca yüzünü bize yöneltir ve: “Bu gece sizden kim rüya gördü?” diye sorardı. Eğer birisi rüya görmüş ise, rüyasını Peygamber’e hikâye ederdi. Peygamber de o şahsın rüyayı hakkında Allah’ın dilediği şeyleri (yani yorumunu) söylerdi.

Yine bir gün bize sordu ve: “Sizden rüya gören var mıdır?” buyurdu. Biz: Hayır, yoktur, dedik. Peygamber dedi ki: “Lâkin bu gece ben şöyle bir rüya gördüm: Bana iki adam geldi, bunlar elimi tuttular ve beni Mukaddes Arz’a (yani pampak ve düz bir araziye) çıkardılar. Orada bir adam oturuyordu. Diğer bir adam da ayakta duruyor, elinde de demirden çatal bir kanca vardı.

Musa b. İsmail’den rivayet eden bazı arkadaşlarımız şöyle dedi: Ayaktaki adam bu çatal kancayı oturanın ağzının sağ tarafına, tâ kafasına kadar sokuyor ve ağzın bu kısmını parçalıyordu. Sonra bu adam onun ağzının diğer tarafını da böyle yapıyor ve bu tarafı da parçalıyordu. Bu sırada ağzın sağ tarafı iyi olmaya dönüyordu. Bu defa da buraya dönüyor, yine kancayı sokup parçalıyordu.

Ben, benim yanımdaki iki zâta: Bu adam kimdir ve bu hâl nedir? dedim. Onlar bana: Sorma yürü, dediler. Birlikte ileri gittik. Nihayet arka üstü yatmış bir adamın yanına geldik. Bunun başucunda da bir adam dikilmiş, elinde yumruk

büyükliğünde bir taş vardı. Bu taşla atan adamın başım kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıp gidiyordu. O adam da arkasından taşı almak için koşuyordu. O dönüp gelmeden bunun kırılmış olan başımı düzeliyor ve tekrar eski hâline dönüyordu. Öteki adam dönüp gelince, yine başına vurup eziyordu.

Ben yanımdaki adamlara: Bu adam kimdir? diye sordum. Onlar: (Hiç sorma) ileri yürü, dediler. Birlikte ileriye gittik. Fırın gibi altı geniş, üstü dar bir deliğe eriştik. Bu deliğin altında ateş yanıyordu. Ateş alevlenip yükseldikçe içindeki insanlar da yükseliyor, hatta delikten çıkmaya yaklaşıyorlardı. Ateşin alevi sâkinleşince de aşağı dönüyorlardı. Bunun içinde çıplak erkekler ve çıplak kadınlar vardı. Ben yanımdaki iki zâta: Bunlar kimdir? diye sordum. Onlar da: (Hiç sorma) ileri yürü, dediler. Beraber yürüdük. Nihayet kandan bir nehrin yanına geldik. O nehrin içinde ortasında ayakta bir adam dikiliyordu. Râvî Yezîd ile Vehb b. Cerîr b. Hazım şöyle dediler: Bu nehrin kıyısında da bir adam duruyordu. Önünde de bir takım taşlar vardı. Nehrin içindeki adam yüzerek kenara doğru gelip dışarı çıkmak isteyince, kıyıdaki adam onun ağzının içine bir taş atıyor ve onu geriye eski yerine döndürüyordu. Çıkmak için sahile doğru gelmeye her teşebbüs ettikçe, kıyıdaki hemen ağzına bir taş fırlatıyor ve onu eski yerine döndürüyordu. Ben yine yanımdaki iki zâta: Bu nedir? diye sordum. Onlar da: Sorma; ileri yürü, dediler. Beraberce yürüdük. Nihayet yeşil bir bahçeye vardık. Bu bahçede büyük bir ağaç vardı. Bu ağacın dibinde de yaşlı bir adamla bir takım çocuklar bulunuyordu. Bu ağaca yakın bir yerde de bir adam vardı ve önündeki ateşi yakmaktaydı. Benim yanımdaki iki zât, benimle beraber ağaca çıktılar. Ve beni bir eve soktular ki, ben asla bundan güzel bir ev görmedim. Burada bir takım yaşlı erkekler, bir takım gençler, bir takım kadınlar ve bir takım çocuklar vardı. Sonra Yanımdaki iki adam beni buradan dışarıya çıkardılar. Benimle birlikte ağaca doğru yukarı çıktılar. Ve beni evvelkinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve götürdüler. Burada da bir takım yaşlılar ve gençler vardı.

Ben, yanımdaki iki zâta: (konuşmalarda hep tırnak işareti olması gerekiyor) Sizler beni bu gece iyi geçirdiniz. Şimdi bana gördüğüm eşyeleri haber verip, bildiriniz,” dedim. Onlar: Evet (anlatalım) dediler: Şu ağzının parçalandığını gördüğün kimseye gelince, o bir yalancı idi; o dünyada devamlı yalan söylendi.

Bunun söylediği yalan her tarafa ulaşırdı. İşte bu yalancı, kıyamet gününe kadar yapılmakta olduğunu gördüğün şekilde azâb olunacaktır.

Başı ezilmekte olduğunu gördüğün kimseye gelince, öyle bir adamdır ki, Allah ona Kur'ân öğretmiş, o da (bu ni'metin kıymetini bilmeyerek) bütün gece uyumuş, gündüz de Kur'ân ile amel etmemişti. İşte hayatında Kur'ân 'dan yüz çeviren bu gafil kimse de, kıyamet gününe kadar bu suretle azab olunacaktır.

O delik içinde gördüğün çıplak kimselere gelince, onlar da bir alay zina edicilerdir. Nehir içinde gördüğün kimse ise, ribâ (yani faiz) yiyicilerdir. Ağacın dibindeki yaşlı kimse İbrahim Peygamber'dir. İbrahim'in etrafındaki çocuklar ise, insan çocuklarıdır. O ateş yakan kimse, cehennem bekçisi olan Mâlik 'tir. Girdiğin birinci ev, bütün mü'minlerin ortak evidir. İkinci gördüğün o muhteşem saray da, şehîdlerin sarayıdır. Ben Cibril'im, bu da kardeşim Mikail'dir. Ey Peygamber..! Sen başını yukarı kaldır, dedi. Başımı kaldırdım, bir de gördüm ki, üst tarafımda beyaz bulut misali bir şey! Melekler: işte burası senin makâmındır,” dediler. Ben: Beni bırakınız da şu makâmıma gireyim, dedim. Melekler: Hayır. Senin daha tamamlamadığın kalan bir ömrün vardır. Onu ne vakit tamamlarsan, o zaman menziline girersin, dediler.”

Bu hadisi Buhârî *Sahih*'inde tahrir etmiştir.¹⁷³ Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/34.Hadis

“*Cennette tüm kadınlar aynı yaşta olacaklardır.*” Her ikisinin de doğru olması muhtemeldir. Bir hadiste, erkeklerin Cennette, bedenleri üzerinde kıl olmayacağı, bıyıklarının yeni terlemeye başlamış ve sakalları da henüz bitmemiş, beyaz tenli ve sağlam vücutlu, cazibeli bakışlara sahip ve 33 yaşında olacakları beyan olunmaktadır.¹⁷⁴

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

¹⁷³ Buhârî, *Cenaiz*, 93.

¹⁷⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 98.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " يَدْخُلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ جُرْدًا، مُرْدًا، بِيضًا، جَعَادًا، مُكْحَلِينَ، أَبْنَاءَ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ، عَلَى خَلْقِ آدَمَ، سِتُونَ ذِرَاعًا فِي عَرْضِ سَبْعِ أذْرُعٍ "

Ebû Hüreyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Cennetlikler cennete kılsız, tüysüz, bembeyaz tenli, yuvarlak yüzlü, sürme gözlü ve otuz üç yaşlarında olacak şekilde gireceklerdir. Hepsi de Adem'in suretinde ve boyunda olacaklardır ki onun boyu altmış, eni ise yedi arşındır."

Taberânî *Mu'cemu'l-Kebir*¹⁷⁵ ve Tirmizî'de benzer lafızlarla rivayetler nakletmişlerdir. Bu hadisi Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût, *hasan*, olduğunu belirtmiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen garib*'tir. Bir de Tirmizî de bu cümle yok, Hepsi de Adem'in suretinde ve boyunda olacaklardır ki onun boyu altmış, eni ise yedi arşındır.¹⁷⁶ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

4/35.Hadis

Abdullah bin Ebû bekir, Peygamber bin Ömer bin Hazm'dan naklettiği rivayete göre, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Ömer bin Hazm ile Yemen beldesi liderlerine gönderdiği yazılı emirlerden biri "La yemessuhûl-Kur'ân'e illa tahîrûn" şeklindedir.¹⁷⁷

Hadis İmam Mâlik 'in *Muvatta*'sında şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ الْحَكَمُ: قَالَ لِي يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ أَفْصَلُ أَنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى أَهْلِ الْيَمَنِ «أَنْ لَا يَمَسَّ الْقُرْآنَ إِلَّا طَاهِرًا، وَلَا يَمَسُّهُ إِلَّا طَاهِرًا، وَلَا يَمَسُّهُ إِلَّا طَاهِرًا، وَلَا يَمَسُّهُ إِلَّا طَاهِرًا» سَنِلَ أَبُو مُحَمَّدٍ: عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: أَحْسَبُ كَاتِبًا مِنْ كُتَّابِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ

Ebû Bekr b. Peygamber b. Amr b. Hazm'dan, O babasından, (O da) dedesinden naklen rivayet etti ki; " Peygamber (a.s.v.) Yemen'lilere; "Kur'ân'a yalnız temiz olan dokunsun! Evlenmeden önce hiçbir talâk gerçekleşmez! Satın alınmadan önce hiçbir köle azadı gerçekleşmez!" diye yazmıştı. Hz. Peygamber Dârimî'ye; "Süleyman bu Hadisi Zühri'den suâl etmiş midir?" denildi, O da şöyle

¹⁷⁵ Bkz. Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, II, 75.

¹⁷⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XII, 315; Tirmizî, *Sifat'i el-Cennet*, 12.

¹⁷⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 108.

cevap verdi: “Öyle sanıyorum ki, bunlar sanki Ömer b. Abdüaziz’in (Zühri’ye yazdırdığı) kitaptan alınmıştır!”

Dârimî’de aynı lafızlarla nakletmiştir. İbn Hibbân sanedi *zayıf*’tır demiştir.¹⁷⁸ Hadisi İman Mâlik *Muatta*’da ve Dârimî tahrir etmiştir.¹⁷⁹ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

5/36.Hadis

Hz. Ali’nin rivayet ettiğine göre, cünüplüğün dışında hiçbir şeye Hz. Peygamber’i Kur’ân okumaktan alıkoymazdı.¹⁸⁰

Hadis Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَا وَرَجُلَانِ، رَجُلٌ مِّنَّا وَرَجُلٌ مِّنْ بَنِي أُسَيْدٍ أَحْسَبُ، فَبَعَثَهُمَا عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَجْهًا، وَقَالَ: إِنَّكُمْ عِلْجَانِ، فَعَالِجَا عَنْ دِينِكُمَا، ثُمَّ قَامَ فَدَخَلَ الْمَخْرَجَ ثُمَّ خَرَجَ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَأَخَذَ مِنْهُ حَفْنَةً فَتَمَسَّحَ بِهَا، ثُمَّ جَعَلَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَأَنْكَرُوا ذَلِكَ، فَقَالَ: " إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَخْرُجُ مِنَ الْخَلَاءِ فَيَقْرِنَا الْقُرْآنَ، وَيَأْكُلُ مَعَنَا اللَّحْمَ وَلَمْ يَكُنْ يَحْجُبُهُ - أَوْ قَالَ: يَحْجِرُهُ - عَنِ الْقُرْآنِ شَيْءٌ لَيْسَ الْجَنَابَةُ "

Abdullah b. Seleme’den, demiştir ki; Biri bizden, diğerinin de Benî Esed’den olduğunu zannettiğim iki kişi ile birlikte Ali (r.a.)’ın huzuruna girdim. Ali (r.a.) onları âmil olarak veya bir başka görevle bir tarafa gönderdi ve şöyle dedi: “Siz, ikiniz de güçlü kuvvetlisiniz. Dininiz için çalışınız veya dîninizi koruyunuz.” Sonra kalkıp helaya girdi. Heladan çıktığında su istedi, bir avucuna alıp onunla ellerini yıkadı. Sonra Kur’ân okumaya başladı. Oradakiler bunu garipsediler. Bunun üzerine Hz. Ali şöyle dedi: “Muhakkak, Peygamber (s.a.v.); heladan çıkar, bize Kur’ân-ı Kerîm okurdu ve bizimle beraber et yerd. Cünüplükten başka hiçbir şeye onu Kur’ân okumaktan alıkoymazdı.”¹⁸¹

Nesâî ve Ahmed b. Hanbel benzer lafızlarla farklı rivayetler nakletmişlerdir. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’deki rivayetlerinden biri Ebû Dâvud’un rivayetiyle çok benzerlik gösterirken bir diğer rivayet ise şöyledir:

¹⁷⁸ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 501.

¹⁷⁹ Bkz. Dârimî, *Talak*, 3; *Muvattâ*’, *Kur’an*, 219, (680).

¹⁸⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 108.

¹⁸¹ Ebû Dâvud, *Taharat*, 91.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَا وَرَجُلَانِ: رَجُلٌ مِنْ قَوْمِي وَرَجُلٌ مِنْ بَنِي أَسَدٍ - أَحْسَبُ - فَبِعَثُمَا وَجْهَهَا، وَقَالَ: أَمَا إِنَّكُمَا عَلْجَانِ، فَعَالِجَا عَنْ دِينِكُمَا، ثُمَّ دَخَلَ الْمَخْرَجَ فَقَضَى حَاجَتَهُ، ثُمَّ خَرَجَ فَأَخَذَ حَفْنَةً مِنْ مَاءٍ فَتَمَسَّحَ بِهَا، ثُمَّ جَعَلَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ، قَالَ: فَكَأَنَّهُ رَأَانَا أَنْكُرْنَا ذَلِكَ، ثُمَّ قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْضِي حَاجَتَهُ، ثُمَّ يَخْرُجُ فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، وَيَأْكُلُ مَعَنَا اللَّحْمَ، وَلَمْ يَكُنْ يَحْجُبُهُ عَنِ الْقُرْآنِ شَيْءٌ، لَيْسَ الْجَنَابَةُ «182

Nesâî' Sünen'inde bu hadisi şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ: أَتَيْتُ عَلِيًّا أَنَا وَرَجُلَانِ فَقَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ مِنَ الْخَلَاءِ فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، وَيَأْكُلُ مَعَنَا اللَّحْمَ، وَلَمْ يَكُنْ يَحْجُبُهُ عَنِ الْقُرْآنِ شَيْءٌ لَيْسَ الْجَنَابَةُ»¹⁸³

Bu hadisi Ebû Dâvud, Nesâî ve Ahmed b. Hanbel tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût, *hasan*, olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁴ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

6/37.Hadis

İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber, cenabet ve hayız halinde olanların Kur'ân okumalarını emretmiştir.¹⁸⁵

Hadis Tirmizî'de şöyle rivayet edilmiştir:

وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَقْرَأُ الْحَائِضُ، وَلَا الْجُنُبُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ»

İbn Ömer (r.a.)'den rivayete göre, Peygamber (s.a.v.): “*Cünüp ve hayızlı olan kimse Kur'ân 'dan bir şey okumasın.*”¹⁸⁶

Beyhaki'nin *Sünenü'l-Kübrâ*'sında,¹⁸⁷ İbn Mâce ve Dârakutnî hadisi aynı lafız ve aynı sanatla nakletmişlerdir. Dârimî'de benzer lafızlarla şu şekilde rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ بَلَغَنِي، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، وَسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، أَنَّهُمَا: قَالَا «لَا يَقْرَأُ الْجُنُبُ وَالْحَائِضُ آيَةً تَامَةً، يَقْرَأُ الْحَرْفَ»¹⁸⁸

¹⁸² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 204.

¹⁸³ Bkz. Nesâî, *Taharat*, 171.

¹⁸⁴ Bkz. Nesâî, *Taharat*, 171; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 204.

¹⁸⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 108.

¹⁸⁶ Tirmizî, *Taharat*, 98.

¹⁸⁷ Bkz. Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, I, 89.

¹⁸⁸ Bkz. Dârimî, *Taharat*, 103.

Bu hadisi İbn Mâce, Tirmizî, Dârimî ve Muvatta tahrir etmişlerdir. Tirmizî: Bu konuda Ali'den de hadis rivayet edilmiştir. Tirmizî: Bu İbn Ömer'in hadisini yalnızca İsmail b. Aîşe, Musa b. Ukbe, Nafi' yoluyla bilmekteyiz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabı, tabiin ve daha sonraki gelen ilim adamlarının çoğunluğu bu görüştedir. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfiî, Ahmed ve İshak şöyle demektedirler: "Cünüp ve hayızlı olan Kur'ân 'dan bir şey okumamalı ancak bir ayetinin bir kısmını veya bazı bölümlerini okuyabilir ayrıca tesbih (Sübhanallah) ve tehlil (La ilahe ilallah) gibi şeyleri söylemelerinin bir sakıncası yoktur." Tirmizî: Peygamber b. İsmail'den işittim şöyle diyordu: Hadisin râvîlerinden İsmail b. Aîşe, Hicaz ve Irak bölgesi adamlarından hoş karşılanmayan (münker) rivayetleri aktarıyor dolayısıyla pek güvenilir demekle birlikte İsmail b. Aîşe'in bu rivayeti Şam bölgesi adamlarındandır demekle bu hadise güvendiğini söylemektedir. Ahmed b. Hanbel diyor ki: İsmail b. Aîşe "Bakıyye" denilen kimseden daha sağlamdır çünkü "Bakıyye'nin" güvenilir kimselerden hoş olmayan (münker) rivayetleri vardır. Tirmizî: Ahmed b. Hasan bana aktardı ve dedi ki: Bu sözü Ahmed b. Hanbel'in kendisinden işittim.¹⁸⁹ Elbânî hadisin münker olduğunu söylemiştir.¹⁹⁰ Dolayısıyla rivayet *münker* bir rivayettir.

7/38.Hadis

Buhârî'nin rivayet ettiğine göre, Bizans İmparatoru Heraklyus'a Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gönderdiği mektupta "*Ey Ehli Kitap, sizinle bizim aramızdaki ortak bir kelimeye gelin...*" ayeti yazılı idi.¹⁹¹

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ: أَنَّ هِرَقْلَ دَعَا تَرْجُمَانَهُ، ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَهُ: " بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ مُحَمَّدٍ، عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، إِلَى هِرَقْلَ، وَ: يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ { آل عمران: 64 } الْآيَةَ "

İbn Abbas'dan rivayet edilidğine şöyle demiştir: Bana Ebû Sufyân İbnu Harb haber verdi ki, Bizans Kayseri Hıraklyus kendi tercümanını çağırması, sonra Peygamber(s.a.v.)'in mektubunu istemiş ve onu okutmuştur. İçinde şu varmış:

¹⁸⁹ Bkz. Tirmizî, *Taharat*, 98; İbn Mâce, *Taharat*, 105; Ebû Dâvud, *Taharat*, 90; Muvattâ, *Kur'an*, 15.

¹⁹⁰ Nâsiruddîn Elbânî, *Daif Süneni Tirmizî*, I, 28.

¹⁹¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 109.

“Bismillahirrahmanirahim. Allah’ın kulu ve Peygamber’den Hırakliyus’a: *Ey kitab ehli, hepiniz bizimle sizin aranızda müsavi (ve adil) bir kelimeye gelin: Allah’tan başkasına tapmayalım. O’na hiçbir şeyi eş tutmayalım. Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi Rabb tanımayalım. Eğer yüz çevirirlerse: Şâhid olun, biz muhakkak müslümânlarız! deyin*” (Âlu İmrân: 64).

Hadis Buhârî¹⁹² Müslim¹⁹³ İbn Hibbân¹⁹⁴ uzun bir mitinle nakletmişlerdir. İbn Hibbân ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de yer vermiştir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” ve İbn Hbban’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi *sahih*’tir dmiştir.¹⁹⁵ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

8/39.Hadis

Hz. Ukbe bin Amir Cüheyne’nin rivayet ettiğine göre bu ayet nazil olduğunda Hz. Peygamber (s.a.v.) rükûda “*Subhane rabbiye’l-azîm*”, “*Fesebbih bismi Rabbike’l-a’lâ*” ayeti nazil olduğunda ise secdede “*Suhâne rabbiye’l-âlâ*” denilmesini emretmiştir.¹⁹⁶

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَقْبَةَ بْنِ عَامِرِ الْجُهَنِيِّ، يَقُولُ: لَمَّا نَزَلَتْ {فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ} [الواقعة: 74] ، قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اجْعَلُوهَا فِي رُكُوعِكُمْ " ، فَلَمَّا نَزَلَتْ {سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى} [الأعلى: 1] قَالَ: " اجْعَلُوهَا فِي سُجُودِكُمْ "

Ukbe b. Amir el-Cuhenî der ki: “Öylesine yüce Rabbinin adını teşbih et” ayeti nazil olduğu zaman, Peygamber (s.a.v.), bize: “*Bunu rükünuzda söyleyiniz*” buyurd. “*Yüce Rabbinin adını teşbih et*” ayeti nazil olduğu zaman da “*Bunu secdenizde söyleyiniz*” buyurdu.¹⁹⁷

¹⁹² Bkz. Buhârî, *Bed’ul Halk*,1.

¹⁹³ Bkz. Müslim, *Cihad ve Siyer*, 1773, (74).

¹⁹⁴ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, II, 422.

¹⁹⁵ Bkz. Buhârî, *Tevhid*, 51; *Bed’ul Halk*, 6; Tirmizî, *İstihzan ve adab*, 24; Müslim, *Cihad ve Siyer*, 1773, (74); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 198-202.

¹⁹⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 112.

¹⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVII, 630.

Rivayetimiz benzer sened ve metinle İbn Hibbân *Sahih*'inde, Hâkim'in *Müstedrek*'inde, Dârimî, İbn Mâce, İbn Huzeyme ve Ebû Dâvud de geçmektedir.¹⁹⁸

Ahmed b. Hanbel'in tahkikini yapan Şu'ayb el-Arnaût rivayet hakkında, isnadına mühtemel tahsin değerlendirmesini yapmıştır. Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

E. Hadîd Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/40.Hadis

Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) Şu duasındaki ifadelerdir: "*Ente el-Evvel fe leyse kableke Şey'en ve ente el-Ahir fe leyse ba'deke Şey'en ve ente el-Zahir fe leyse fevkake Şey'en ve ente el-Bâtin fe leyse dûneke Şey'en*"¹⁹⁹

Hadis *Müsned*'de Şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ: " اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ، وَرَبَّ الْأَرْضِ، وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، مُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ ذِي شَرٍّ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، أَقْضِ عَنِّي الدَّيْنَ، وَأَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ "

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre Şöyle demiştir ki: Hiz. Peygamber (s.a.v.) yatağına girince Şöyle derdi: "*Ey yedi kat göğün rabbi, yerin rabbi ve her Şeyin rabbi, taneyi ve çekirdeği yaratan, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'an 'ı indiren Allahım! Senin, alnından tutup yakalayacağın her Şeyin Őerrinden Sana sığınırım. Evvel Senin; senden önce hiçbir Şey yoktur. Âhir Sensin; Senden sonra hiçbir Şey yoktur. Zâhir Sensin, Senin üzerinde hiçbir Şey yoktur. Bâtin Sensin, Senin ötede hiçbir Şey yoktur. Borcumu bana ödettir ve beni fakirlikten kurtar.*"²⁰⁰

Hâkim, İbn Mâce, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvud ve İbn Hibbân benzer lafızlarla rivayetler nakletmişlerdir. Ahmed b. Hanbel'in tahkikini yapan Şu'ayb el-Arnaût rivayet hakkında, Buhârî'in Şartlarına göre *isnadi sahih* 'tir, değerlendirmesini

¹⁹⁸ Bkz. Dârimî, *Salat*, 69; İbn Mâce, *İkamet Salat*, 20; Ebû Dâvud, *Salat*, 151; İbn Hibbân, *Sahih*, V, 225; İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 303; Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, I, 347.

¹⁹⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 118.

²⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIV, 520.

yapmıştır. Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Hâkim, bu rivayet hakkında isnadı *sahih* hükmünü vermiş.²⁰¹ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/41.Hadis

Peygamber bir defasında bir keçi kesti ve onun etini dağıttıktan sonra Hz. Aişe'ye (r.a.) geriye ne kadar et kaldığını sordu. Hz. Aişe "Sadece bir kol kaldı" diye cevap verince Peygamber "Hayır bir koldan başka tüm keçi kaldı; Zira Allah yolunda ne sarfetmişsen o bakidir" dedi.²⁰²

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ، ذَبَحُوا شَاةً، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا بَقِيَ إِلَّا كَتِفُهَا؟ قَالَ: " كُلُّهَا قَدْ بَقِيَ إِلَّا كَتِفُهَا

Aişe (r.a.)'dan rivayete göre, Peygamber (hanımları) bir koyun kesmişlerdi de Peygamber (s.a.v.): "Koyundan ne kadarı kaldı." diye sordu. Aişe, dedim ki: "Sadece kürek kemiği bölgesi kaldı! Gerisini dağıttık" deyince; "Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Küreğinden başka hepsi bize sevap olarak kaldı. Bu hadisi sadece Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır" demiştir.²⁰³ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/42.Hadis

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sağlam, cimri olduğun, fakirlikten korktuğun ve zenginliğe tamah ettiğin hâlde verdiğin sadakadır. Bu işi, can gırtlığa gelip de filâna şu kadar, filana da şu kadar."²⁰⁴

Hadis Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَكْبَرُ؟ فَقَالَ: "

أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَاحِبٌ صَاحِحٌ، تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمَلُ الْعِنَى، وَلَا تُمَهِّلَ حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ الْحُلُقُومَ قُلْتَ:

لِفُلَانٍ كَذَا، وَلِفُلَانٍ كَذَا، أَلَا وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ "

²⁰¹ Bkz. Tirmizî, *Devat*, 19; Müslim, *Zikir ve Dua*, 2713, (61); İbn Mâce, *Dua*, 2; İbn Hibbân, *Sahih*, III, 246; Hâkim en-Nisâbûrî, *Müstedrek*, III, 246.

²⁰² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 121.

²⁰³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XL, 286.

²⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 121.

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre. Ebû Hüreyre şöyle demiş: Peygamber (s.a.v.) bir adam gelerek “Ey Peygamber! Sevap itibarı ile sadakanın hangisi daha büyüktür?” diye sordu Peygamber (s.a.v.): “Sağlam, cimri olduğun, fakirlikten korktuğun ve zenginliğe tamah ettiğin hâlde verdiğin sadakadır. Bu işi, can gırtlığa gelip de filâna şu kadar, filana da şu kadar “verilsin deyinceye kadar geri bırakma. Dikkat et ki: O mal zaten filânın olmuştur.” buyurdular.²⁰⁵

Nesâî, Buhari, İbn Mâce, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvud ve İbn Hibbân benzer lafızlarla rivayetler nakletmişlerdir. Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed b. Hanbel'in tahkikini yapan Şu'ayb el-Arnaût rivayet hakkında, Buhârî'nin şartlarına göre *isnadı sahih*'tir, değerlendirmesini yapmıştır.²⁰⁶ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayet olduğu görülmektedir.

4/43.Hadis

Ubade bin Samit şöyle rivayet ediyor: “Peygamber’e bizden şu esaslar üzerine biat aldı. İyi veya kötü herhalükarda beni dinleyecek, bana itaat edeceksiniz. Yoksulluğunuzda veya zenginliğinizde Allah yolunda infak edeceksiniz. Marufu emr, münkeri nehyederek, Allah için doğru söz söyleyecek ve bu konuda hiç kimseden çekinmeyeceksiniz.”²⁰⁷

Hadis *Müsned*'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الْأَنْصَارِيِّ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ

فَقَالَ: عِبَادَةُ لِأَبِي هُرَيْرَةَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ إِنَّكَ لَمْ تَكُنْ مَعَنَا إِذْ بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّا بَايَعْنَاهُ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي النَّشَاطِ وَالْكَسَلِ، وَعَلَى النَّفَقَةِ فِي الْأَيْسْرِ وَالْعُسْرِ، وَعَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَعَلَى أَنْ نَقُولَ فِي اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَلَا نَخَافُ لَوْمَةَ لَائِمٍ فِيهِ، وَعَلَى أَنْ نَنْصُرَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَدِمَ عَلَيْنَا يَثْرِبَ فَنَمْنَعَهُ مِمَّا نَمْنَعُ مِنْهُ أَنْفُسَنَا وَأَرْوَاجَنَا وَأَبْنَاءَنَا، وَلَنَا الْجَنَّةَ فَهَذِهِ بَيْعَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي بَايَعْنَا عَلَيْهَا فَمَنْ نَكَثَ، فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ، وَمَنْ أَوْفَى بِمَا بَايَعَ عَلَيْهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفَى اللَّهُ بِمَا بَايَعَ عَلَيْهِ نَبِيَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَكَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَنْ عِبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَدْ أَفْسَدَ عَلَيَّ الشَّامَ وَأَهْلَهُ فِيمَا نَكُفُّ إِلَيْكَ عِبَادَةَ، وَإِنَّمَا أَخْلَى بَيْنَهُ وَبَيْنَ الشَّامِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَنْ رَجُلٌ

²⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XV, 222; XII, 370; XV, 222.

²⁰⁶ Bkz. Müslim, *Zekât*, 1032, (92); Buhârî, *Zekât*, 11; Nesâî, *Vesaya*, 3611; İbn Hibbân, *Sahih*, VIII, 106.

²⁰⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 123.

عُبَادَةَ حَتَّى تُرْجِعَهُ إِلَى دَارِهِ مِنَ الْمَدِينَةِ، فَبَعَثَ بِعُبَادَةَ حَتَّى قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَدَخَلَ عَلَى عُثْمَانَ فِي الدَّارِ، وَلَيْسَ فِي الدَّارِ غَيْرُ رَجُلٍ مِنَ السَّابِقِينَ أَوْ مِنَ التَّابِعِينَ قَدْ أَدْرَكَ الْقَوْمَ، فَلَمْ يُفْجَأْ عُثْمَانُ إِلَّا وَهُوَ قَاعِدٌ فِي جَانِبِ الدَّارِ، فَأَتَتْهُ إِلَيْهِ فَقَالَ: يَا عُبَادَةَ بِنَ الصَّامِتِ مَا لَنَا وَلكَ، فَقَامَ عُبَادَةَ بَيْنَ ظَهْرِي النَّاسِ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا الْقَاسِمِ، مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِنَّهُ سَيَلِي أُمُورَكُمْ بَعْدِي رَجَالٌ يُعْرِفُونَكُمْ مَا تُنْكُرُونَ، وَيُنْكُرُونَ عَلَيْكُمْ مَا تَعْرِفُونَ، فَلَا طَاعَةَ لِمَنْ عَصَى اللَّهَ فَلَا تَعْتَلُوا بِرَبِّكُمْ "

İsmail b. Ubeyd el-Ensari hadisi aktarıp şöyle dedi: Ubade, Ebû Hüreyre'ye: "Ey Ebû Hüreyre! Biz Peygamber'e (s.a.v.) istekli ve isteksiz halimizde işitip itaat etmek, bolluk ve darlıkta infakta bulunmak, iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak, Allah yolunda kınaYanın kınamasından korkmadan hakkı söylemek, Medine'ye geldiği zaman Peygamber'e (s.a.v.) yardım etmek, kendimizi, hanımlarımızı ve çocuklarımızı koruduğumuz gibi onu da korumak üzere biat ettik. Buna karşılık bize cennet verdi. Peygamber'e (s.a.v.) bu konularda biat ettik. Bu biatından dönen, kendi aleyhine dönmüş olur. Peygamber'e (s.a.v.) verdiği biata sadık kalana ise Allah, verdiği sözü yerine getirir." Muaviye, Osman b. Affan'a mektup yazıp: "Ubade b. es-Samit, Şam halkını bana karşı kışkırttı. Ya onu yanına çağırısın veya ben onu Şam'dan uzaklaştırırım" dedi. Hz. Osman da cevap olarak: "Ubade'yi Medine'ye gönderdi ve Ubade Medine'ye gelince, evde olan Hz. Osman'ın yanına girdi. Evde öncekilerden, sadece bir sahabi veya tâbiîn vardı.

Hz. Osman, evin bir köşesinde oturmuştu ve karşısına aniden çıkan Ubade'yi görünce ona dönüp: "Ya Ubade b.es-Samit! Bizden ne istiyorsun?" dedi. Ubade halkın arasında durup dedi ki: "Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden sonra idareyi, kötü göreceğiniz şeyleri güzel, güzel göreceğiniz şeyleri de kötü gösterecekler. Allah'a isyan eden kişiye itaat yoktur. Rabbinize bu hususta mazeret sunmayın."

Bu Hadis Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda sadece Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, *zayıf*"tır" demiştir.²⁰⁸ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

5/44.Hadis

Nitekim Peygamber (s.a.v.) "*İslâm'da ruhbanlık yoktur*" "*Bu ümmetin ruhbanlığı Allah yolunda cihad etmektir*" diye buyurmuştur.²⁰⁹

²⁰⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXVII, 428-430.

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لِحُلِّ نَبِيِّ رَهْبَانِيَّةٍ، وَرَهْبَانِيَّةٍ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre: Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Her Peygamberin ümmetin bir ruhbanlığı vardır. Bu ümmetin ruhbanlığı da Allah yolunda cihaddır*” buyurmuştur.

Bu Hadis Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda sadece Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*’tır” demiştir.²¹⁰ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

6/45.Hadis

Hz. Enes'in rivayet ettiğine göre Peygamber şöyle buyurmuştur: “Nefislerinize zulmetmeyi n. Öyle ki bir grup nefislerini zorlamış ve Allah da bunu onlara zorlaştırmıştır. Onların kalıntılarını kilise ve manastırlarda görürsünüz”²¹¹

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي أَمَامَةَ، حَدَّثَهُ، أَنَّهُ دَخَلَ هُوَ وَأَبُوهُ عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ بِالْمَدِينَةِ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ، فَإِذَا هُوَ يُصَلِّي صَلَاةً خَفِيفَةً دَقِيقَةً كَأَنَّهَا صَلَاةُ مُسَافِرٍ أَوْ قَرِيبًا مِنْهَا، فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ أَبِي: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، أَرَأَيْتَ هَذِهِ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ أَوْ شَيْءٌ تَنَقَّلْتَهُ، قَالَ: إِنَّهَا الْمَكْتُوبَةُ، وَإِنَّهَا لَصَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَخْطَأْتُ إِلَّا شَيْئًا سَهُوتٌ عَنْهُ، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: " لَا تُشَدِّدُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَيُشَدِّدَ عَلَيْكُمْ، فَإِنَّ قَوْمًا شَدَّدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ فَشَدَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ، فَتَلَكَ بِقَائِيَهُمْ فِي الصَّوَامِعِ وَالْدِيَارِ {وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ} [الحديد: 27] " ثُمَّ عَدَا مِنَ الْعَدِّ فَقَالَ: «أَلَا تَرَكَبُ لِنْتَظُرَ وَلِتَعْتَبِرَ؟» قَالَ: نَعَمْ، فَرَكَبُوا جَمِيعًا فَإِذَا هُمْ بِدِيَارٍ بَادٍ أَهْلُهَا وَانْقَضُوا وَفَنُوا خَاوِيَةً عَلَى عُرُوشِهَا، فَقَالَ: «أَتَعْرِفُ هَذِهِ الدِّيَارَ؟» فَقُلْتُ: مَا أَعْرِفُنِي بِهَا وَبِأَهْلِهَا، «هَذِهِ دِيَارُ قَوْمٍ أَهْلَكَهُمُ الْبَغْيُ وَالْحَسَدُ، إِنَّ الْحَسَدَ يُطْفِئُ نُورَ الْحَسَنَاتِ، وَالْبَغْيُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ أَوْ يُكَدِّبُهُ، وَالْعَيْنُ تَزْنِي، وَالْكَفُّ، وَالْقَدَمُ، وَالْجَسَدُ، وَاللِّسَانُ، وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ أَوْ يُكَدِّبُهُ»

Sehl b. Ebi Umame şöyle demiştir: “Bir gün babamla birlikte, Ömer ibn Abdulaziz'in Medine Valiliği zamanında, Medine'de Enes İbn Mâlik 'in yanına girdim. Bir de baktık ki Hz. Enes yolcu namazı gibi ya da ona benzer kısa bir namaz kılıyor. Selam verince babam O'na: Allah sana rahmet etsin, söyle bakalım bu

²⁰⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 139.

²¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXI, 317.

²¹¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 139.

(kıldığın) farz bir namaz mıdır yoksa kılagediğin nafîle bir namaz mıdır? dedi O da: Bu farz namazdır ve Peygamber'ın namazıdır. Ben unutarak yanıldığım bir şey dışında bunda bile bile hiçbir yanlışlık yapmadım. Muhakkak ki Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Kendiliğinden nefislerinize zorluk çıkarmayınız”.

Sonra size Allah tarafından zorluk çıkartılır. Nitekim geçmiş ümmetlerden bir kavim kendilerini zora koştular da Allah da onlara zorluk çıkardı. İşte kiliselerde ve mabetlerde kalıntıları bulunan “ruhbanlığı da onlar uydurmuşlardır.” Sonra ertesi günü Ebû Umâme sabahleyin Hz. Enes'e varıp: (Bizimle beraber çöl yolculuğuna katılman ve oradaki ibretli eserleri görmene ve ibret alman için sen de hayvanına binmez misin? dedi. Hz. Enes de: Evet, cevabını verdi. Bunun üzerine hepsi de vasıtalarına bindiler ve halkı helak olmuş, yıkılmış ve yok olmuş, tavanları çökmüş bir diyara geldiler. Ebû Umâme Hz. Enes'e: Bu diyarı tanıyor musun? diye sordu, Hz. Enes de: Burayı ve halkını hem de nasıl tanıyorum. Burası öyle bir kavmin diyarıdır ki, onları azgınlık ve kıskançlık helak etti. Çünkü haset iyiliklerin nurunu söndürür, azgınlık ise bunu doğrular, ya da yalanlar. Yani azgınlık hasedin yapılmasını istediği kötü fiilleri yerine getirip onun hükmünü icra eder. Ya da onun hükmünü icra etmesine imkan vermez. Göz zina eder, Avuç, ayak, beden, dil ve mahrem yer de bunu doğrular, ya da yalanlar.

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a da sadece Ebû Dâvud geçmektedir.²¹² Elbânî ise hadise *zayıf* hükmünü vermiştir.²¹³ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

7/46.Hadis

Ebû Musa el-Eşari'nin Peygamber(s.a.v.)'den rivayet ettiği bir hadis desteklemektedir, “Üç grup insan için iki kat ecir vardır. Birincisi, önce kendi Peygamberlerine, daha sonra da Peygamber'e iman eden Ehl-i Kitap'tan kimseler”.²¹⁴

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " ثَلَاثَةٌ لَهُمْ أَجْرَانِ: رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ، آمَنَ بِنَبِيِّهِ وَأَمَّنَ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْعَبْدُ الْمَمْلُوكُ إِذَا أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلَاهُ، وَرَجُلٌ

²¹² Ebû Dâvud, *Taharat*, 52.

²¹³ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Ebi Dâvud*, II, 401-402.

²¹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 149.

كَانَتْ عِنْدَهُ أُمَّةٌ فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا، وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا، ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَزَوَّجَهَا فَلَهُ أَجْرَانِ "، ثُمَّ قَالَ
عَامِرٌ: أَعْطَيْنَاكَهَا بِغَيْرِ شَيْءٍ، فَذَكَانَ يُرَكَّبُ فِيهَا دُونَهَا إِلَى الْمَدِينَةِ

Ebû Bürde (r.a.) bana anlattı. Ona'da babası şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyordu: “Üç kişinin ikişer ecri vardır: Bunlardan biri Kitâb ehlinden olup da hem kendi Peygamberine, hem de Peygamber'e îmân eden kimsedir. Diğeri köle edilmiş bir kuldur ki, hem Allah'ın hakkını, hem de efendilerinin hakkını eda ettiğinde o da iki ecre nail olur. Üçüncüsü öyle bir kimsedir ki, yanında tasarruf edeceği bir cârîye bulunur da onu edeblendirir, amma şiddetten uzak olarak güzel güzel edeblendirir, ve onu iyice öğretir, lâkin yine rıfk ile güzel güzel öğretimini tamamlar, bundan sonra da onu hürriyete kavuşturup onunla evlenir. İşte boylesinin de iki ecri vardır”. Bu hadîsi söyledikten sonra Âmir eş-Şa'bi, kendi muhatabına: İşte bu bilgiyi biz sana hiçbir bedel istemeksizin veriyoruz. Hâlbuki vaktiyle Peygamber zamanında bundan küçük bir mes'ele için tâ Medîne'ye kadar bineğe binilip yolculuk edilirdi, dedi.²¹⁵

Buhârî, Müslim, Dârimî, Tirmizi ve Ahmed İbn Hanbel benzer lafızlarla farklı rivayetler nakletmişlerdir.²¹⁶

Bu rivayet aynı sened ve kısa bir metinle Buhârî'nin başka bir babında da geçmektedir:

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّمَا رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةٌ، فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا، وَأَعْتَقَهَا، وَتَزَوَّجَهَا فَلَهُ أَجْرَانِ، وَأَيُّمَا عَبْدٍ آدَى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلِيهِ فَلَهُ أَجْرَانِ»²¹⁷

Tirmizi de bu hadise benzer bir rivayet nakletmiştir:

عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " ثَلَاثَةٌ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ: عَبْدٌ آدَى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلِيهِ، فَذَلِكَ يُؤْتَى أَجْرَهُ مَرَّتَيْنِ، وَرَجُلٌ كَانَتْ عِنْدَهُ جَارِيَةٌ وَضِيئَةٌ فَأَدَّبَهَا، فَأَحْسَنَ أَدْبَهَا، ثُمَّ أَعْتَقَهَا، ثُمَّ تَزَوَّجَهَا يَبْتِغِي بِذَلِكَ وَجَهَ اللَّهِ، فَذَلِكَ يُؤْتَى أَجْرَهُ مَرَّتَيْنِ، وَرَجُلٌ آمَنَ بِالْكِتَابِ الْأَوَّلِ، ثُمَّ جَاءَ الْكِتَابَ الْآخَرَ فَأَمَنَ بِهِ، فَذَلِكَ يُؤْتَى أَجْرَهُ مَرَّتَيْنِ " ²¹⁸

²¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXII, 483-484.

²¹⁶ Bkz. Müslim, *İman*, 154, (241); Dârimî, *Nikâh*, 46; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXII, 483-484.

²¹⁷ Buhârî, *İtik*, 16.

²¹⁸ Bkz. Tirmizî, *Nikâh*, 25.

Müttefekun aleyh olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in *Sahih*'lerinde yer almasından da rivayetin Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed b. Hanbel'in tahkikini yapan Şu'ayb el-Arnaût rivayet hakkında, Buhârî'nin şartlarına göre isnadı *sahih*'tir, değerlendirmesini Yapmıştır. Tirmizi *hasen sahih*'tir demiştir. Elbânî de *sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.²¹⁹ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

F. Mücâdele Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/47.Hadis

İbn Abbas'ın beyanına göre, ilk zihar vak'ası, karısı Havle'nin şikâyeti üzerine hakkında bu ayetlerin nazil olduğu Evs bin Samit el-Ensârî'nin zihar vak'asıdır.²²⁰

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ خُوَيْلَةَ بِنْتِ مَالِكِ بْنِ ثَعْلَبَةَ قَالَتْ: ظَاهَرَ مِنِّي زَوْجِي أَوْسُ بْنُ الصَّامِتِ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَشْكُو إِلَيْهِ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُجَادِلُنِي فِيهِ، وَيَقُولُ: «اتَّقِي اللَّهَ فَإِنَّهُ ابْنُ عَمِّكَ»، فَمَا بَرِحْتُ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ: {قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا} [المجادلة: 1]، إِلَى الْفَرْضِ، فَقَالَ: «يُعْتَقُ رَقَبَةً» قَالَتْ: لَا يَجِدُ، قَالَ: «فَيَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ»، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ شَيْخٌ كَبِيرٌ مَا بِهِ مِنْ صِيَامٍ، قَالَ: «فَلْيُطْعِمِ سِتِّينَ مَسْكِينًا»، قَالَتْ: مَا عِنْدَهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَصَدَّقُ بِهِ، قَالَتْ: فَأَتَيْتِ سَاعَتِنِذِ بَعْرَقٍ مِنْ تَعْرِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَتَيْتُهُ بَعْرَقٍ آخَرَ، قَالَ: «قَدْ أَحْسَنْتِ، أَدْهَبِي فَأَطْعِمِي بِهَا عَنْهُ سِتِّينَ مَسْكِينًا، وَارْجِعِي إِلَى ابْنِ عَمِّكَ»،

Huveyle bint Mâlik b. Sa'lebe'den; demiştir ki: Kocam Evs b. es-Sâmit bana zihar uygulamıştı. Ben de Peygamber (s.a.v.)'a varıp (ondan) yakındım. Peygamber (s.a.v.); “Allah'tan kork, o senin amcanın oğludur” diyerek onun hakkında benimle tartışıyordu.

Bu tartışmaya devam ettim, nihayet benim hakkımda Kur'ân 'dan “Allah kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü işitti” ayeti kerimesinden itibaren zihar için farz kılınan keffâreti açıklayan kısma kadar

²¹⁹ Bkz. Buhârî, *İlim*, 31; Müslim, *İman*, 154, (241); Dârimî, *Nikâh*, 46; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXII, 483-484.

²²⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 157-158.

olan ayetler nazil oldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.); “O halde kocan bir köle azad eder” buyurdu. Huveyle de; O, (köle azledecek gücü kendisinde) bulamaz, dedi. Peygamber de; “Öyleyse peşpeşe iki ay oruç tutar,” buyurdu Huveyle; Ey Peygambero yaşlı bir kimsedir. Onda oruç (tutacak bir güç) yoktur diye cevap verdi. Rasûl-i Ekrem de; “Öyleyse altmış yoksulu doyursun” buyurdu. Huveyle de; Onun yanında zihar keffâretine yetecek kadar dağıtabileceği bir mal yoktur. Daha sonra Huveyle şunları rivayet etti; Hemen o anda Peygamber’in emriyle bir arak hurma getirildi. Bende; Bir arakla ona ben de yardım edebilirim, dedim. Aferin sana git o iki arak hurmayı onun adına altmış yoksula yedir ve amcanın oğluna dön,” buyurdu.

Bu hadisi nakleden râvilerden Yahya b. Âdem; Arak altmış sa’dır, dedi. Ebû Dâvûd dedi ki: “bu meselede benim görüşüm şudur. Huveyle kocasının iznini almadan onun keffâretini ödemiştir. Huveyle’nin kocası olan bu kimse Ubâde b. es-Sâmit’in erkek kardeşidir.”²²¹

Rivayeti benzer şekillerde Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*'da²²² ve İbn Hanbel'de nakletmişlerdir.²²³ Bu rivayet Nesâî' *Sünen*'inde şöyle geçmektedir:

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَسِعَ سَمْعُهُ الْأَصْوَاتَ، لَقَدْ جَاءَتْ خَوْلَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَشْكُو زَوْجَهَا، فَكَانَ يَخْفَى عَلَيَّ كَلَامُهَا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ {قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا} [المجادلة: 1] " الْآيَةَ²²⁴

Bu hadisi Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*’tır” demiştir.²²⁵ Elbânî ise hadise *hasen* hükmünü vermiştir ama şu cümle hariç: فَأَتَى سَاعَتِنِ بِعَرَقٍ مِنْ تَمْرٍ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَأَتَى أَعْيُنُهُ بِعَرَقٍ آخَرَ، قَالَ: «قَدْ أَحْسَنْتِ، أَذْهَبِي فَأَطْعِمِي بِهَا عَنْهُ سِتِّينَ مَسْكِينًا، وَارْجِعِي»، قَالَ: وَالْعَرَقُ: سِتُّونَ صَاعًا،²²⁶ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

2/48.Hadis

Seleme b. Sehhar Beyadi'nindir. Hz. Seleme, cinsel arzuları normalin üstünde olan güçlü bir kimse olduğu için, Ramazan ayı geldiğinde oruçluymken hanımına yaklaşır korkusuyla hanımını bir aylık bir müddet için zihar yapmış, ancak yine de

²²¹ Ebû Dâvud, *Talak*, 17.

²²² Bkz. Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, VII, 391.

²²³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLV, 300-301-302.

²²⁴ Bkz. Nesâî, *Talak*, 33.

²²⁵ Bkz. Ebû Dâvud, *Talak*, 17; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLV, 300-301-302.

²²⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Ebi Dâvud*, I, 172-173.

sabredemeyerek, bir gece hanımıyla münasebette bulunmuştur. Bu olaydan duyduğu pişmanlık nedeniyle, bu hususu Hz. Peygamber'e (s.a.v.) arzetmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) de kendisine bir köle azad etmesini emretmiştir. O'nun, hanımından başka kimsesi olmadığını söylemesi üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine "Ara vermeden iki ay oruç tut" demiştir. Hz. Seleme, "Ey Peygamber, bu musibet zaten bu yüzden başıma geldi" deyince, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sefer O'na 60 fakiri doyurmasını emretmiştir. Ancak Hz. Seleme yine, "Biz, geceleri aç yatacak kadar fakiriz" diye cevap verince, Hz. Peygamber (s.a.v.) Beni Züreyk'den gelen zekâttan kendisine 60 fakiri doyurabilecek ve biraz da kendisine kalacak kadar bir miktar vermiştir.²²⁷

Hadis *Müsned*'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَلْمَةَ بْنِ صَخْرِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: كُنْتُ امْرَأً قَدْ أُوتِيَتْ مِنْ جَمَاعِ النَّسَاءِ مَا لَمْ يُوْتِ غَيْرِي، فَلَمَّا دَخَلَ رَمَضَانُ تَطَاهَرْتُ مِنْ امْرَأَتِي حَتَّى يَسْلَخَ رَمَضَانُ، فَرَقًا مِنْ أَنْ أُصِيبَ فِي لَيْلَتِي شَيْئًا، فَاتَّبَاعِي فِي ذَلِكَ إِلَى أَنْ يُدْرِكَنِي النَّهَارُ وَأَنَا لَا أَقِيرُ عَلَى أَنْ أَنْزِعَ، فَبَيْنَا هِيَ تَخْدُمُنِي إِذْ تَكشَفَ لِي مِنْهَا شَيْءٌ فَوَثَبْتُ عَلَيْهَا، فَلَمَّا أَصْبَحْتُ عَدَوْتُ عَلَى قَوْمِي فَأَخْبَرْتُهُمْ خَبْرِي وَقُلْتُ لَهُمْ: انْطَلِقُوا مَعِيَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبِرْهُ بِأَمْرِي فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ لَا نَفْعَلُ، نَتَخَوَّفُ أَنْ يُنْزَلَ فِيْنَا فُرْأْنَا ، أَوْ يَقُولَ فِيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَقَالَةً يَبْقَى عَلَيْنَا عَارُهَا، وَلَكِنْ أَذْهَبَ أَنْتَ فَاصْنَعِ مَا بَدَا لَكَ، قَالَ: فَخَرَجْتُ حَتَّى أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ خَبْرِي فَقَالَ لِي: " أَنْتَ بَدَاكَ "، فَقُلْتُ: أَنَا بَدَاكَ، فَقَالَ: " أَنْتَ بَدَاكَ "، فَقُلْتُ: أَنَا بَدَاكَ، قَالَ: " أَنْتَ بَدَاكَ "، قُلْتُ: نَعَمْ، هَا أَنَا ذَا، فَأَمْضُ فِي حُكْمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنِّي صَابِرٌ لَهُ، قَالَ: " أَعْتَقُ رَقَبَةً "، قَالَ: فَضَرَبْتُ صَفْحَةَ رَقَبَتِي بِيَدِي وَقُلْتُ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا أَصْبَحْتُ أَمْلِكُ غَيْرَهَا، قَالَ: " فَصُمْ شَهْرَيْنِ "، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَهَلْ أَصَابَنِي مَا أَصَابَنِي إِلَّا فِي الصِّيَامِ، قَالَ: " فَتَصَدَّقْ "، قَالَ: قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، لَقَدْ بَنْنَا لَيْلَتَنَا هَذِهِ وَحَشَا مَا لَنَا عِشَاءً، قَالَ: " أَذْهَبْ إِلَى صَاحِبِصَدَقَةِ بَنِي زُرَيْقٍ فَقُلْ لَهُ فَلْيَذْفَعْهَا إِلَيْكَ، فَأَطْعِمْ عَنْكَ مِنْهَا وَسَقًا مِنْ تَمْرٍ سِتِّينَ مِسْكِينًا، ثُمَّ اسْتَعِينِ بِسَانِرِهِ عَلَيْكَ وَعَلَى عِيَالِكَ "، قَالَ: فَرَجَعْتُ إِلَى قَوْمِي فَقُلْتُ: وَجَدْتُ عِنْدَكُمْ الصِّيقَ وَسَوْءَ الرَّأْيِ، وَوَجَدْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّعَةَ وَالْبَرَكَةَ، قَدْ أَمَرَ لِي بِصَدَقَتِكُمْ فَأَذْفَعُوهَا لِي، قَالَ: فَذَفَعُوهَا إِلَيَّ

Selma b. Sahr el-Ensârî anlatıyor: kadınlarla kimsenin yapamayacağı kadar çok ilişkide bulunabilen bir kişiydim. Ramazan ayı gelince karımla ilişkiye geçtikten sonra o durumda sabahlayacağımdan çekindiğim için Ramazan ayı bitene karıma ziharda bulundum. Bir gece karım bana hizmet ederken bir yeri açıldı ve onunla

²²⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 158.

ilişkiye girmekten kendimi alamadım. Sabah olunca kabileme çıkıp durumu anlattım ve: “Benimle birlikte Hz. Peygamber’e gelin de durumumu soralım” dedim. “Hayır! Vallahi olmaz, zira aleyhimizde vahiy nazil olmasından çekiniriz. Ya da Peygamber bizim hakkımızda öyle bir şey söyler ki bunun utancı üzerimize yapışıp kalır. Sen kendin git ve istediğini yap” karşılığını verdiler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gittim ve olanları anlattım “Sen bunu yaptın mı?” diye sorunca: “Evet, bunu Yaptım” dedim. Bir daha: “Sen bunu yaptın mı?” diye sorunca: “Evet, bunu yaptım” dedim. Bir daha: “Sen bunu yaptın mı?” diye sorunca: “Evet, bunu yaptım! Hakkımda Allah’ın sana bildirdiği şekilde hüküm ver ki vereceği hüküm karşısında sabırlı olacağım” dedim.

Peygamber (s.a.v.) “Bir köle azat et” buyurduğu zaman elimi boynuma vurarak: “Sen hakla gönderene yemin olsun ki bundan (kendimden) başka bir şey azat etmeye gücüm yok” dedim. Peygamber (a.s.v.) “O zaman iki ay üst üste oruç tut” buyurdu: “Ey Peygamber (s.a.v.)! “Şu başıma gelenler oruçtan başka bir şeyden miydi ki?” karşılığını verdim. Peygamber (s.a.v.): “Sedaka ver” buyurunca: “Seni hak ile gönderene yemin olsun ki hiç yiyeceğim yok yemekten yoksun bir şekilde gelecektik” dedim. Peygamber (s.a.v.): “O zaman Zurayk oğullarından zekâtı toplayan memura git de elindekileri sana versin. Onlardan bir vesak hurmayı altmış fakire dağıt, kalanını da ailenle birlikte ye” buyurdu. Bunun üzerine kabileme döndüm. Onlara: “Sizin yanınıza sıkıntı ile kötü düşünceleri gördüm, ama Peygamber’in (s.a.v) yanında kolaylık ile güzel düşüncelerle karşılaştım. Sadakalarınızı bana vermenizi emretti” dediğimde sadakaları bana verdiler.²²⁸

İbn Huzeyme, *Sahih*’inde, Tirmizi, Dârimî ve İbn Mâce benzer lafızlarla nakletmişlerdir.²²⁹

Bu hadisi Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de, Dârimî, İbn Mâce ve Tirmizî tahrir etmiştir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih*’tır” demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen*’dir. Peygamber diyor ki: Süleyman b. Yesâr bence Seleme b. Sahr’dan hadis işitmemiştir. Peygamber aynı zamanda şöyle

²²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVI, 347-349.

²²⁹ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, IV, 73; Tirmizî, *Tefsir*, 59; Dârimî, *Talak*, 9; Ebû Dâvud, *Talak*, 17; İbn Mâce, *Talak*, 25.

demektedir: Seleme b. Sahr'a, Süleyman b. Sahr'da denilir. Bu konuda Havle binti Sa'lebe'den de hadis rivayet edilmiştir. Havle, Evs b. Sâmit'in karısıdır. Elbânî ise hadise *sahih* hükmünü vermiştir.²³⁰ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

3/49.Hadis

Bir adam hanımına zihar yapar ve kefarete vermeden önce hanımına yaklaşır. Daha sonra Peygamber'e giderek bu mesele hakkında ne yapması gerektiğini sorar. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise kefarete verene kadar hanımından uzak kalmasını söyler.²³¹

Nesâî *Sünen*'inde hadisi şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَ ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ فَوَقَعَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي ظَاهَرْتُ مِنْ امْرَأَتِي فَوَقَعْتُ قَبْلَ أَنْ أُكْفِرَ، قَالَ: «وَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ؟» قَالَ: رَأَيْتُ خُلَّهَا فِي ضَوْءِ الْقَمَرِ، فَقَالَ: «لَا تَقْرُبْهَا حَتَّى تَفْعَلَ مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ»

İbn Abbas (r.a)'tan rivayete edildiğine göre şöyle demiştir: Bir adam Peygamber (s.a.v)'e gelerek, karısına zihar yapan ve kefarete ödemedi karısıyla cinsel ilişki kuran bir adam Peygamber (s.a.v)'e geldi ve: “Ey Peygamber! (s.a.v.) Ben hanımına zihar yaptım ve kefarete ödemedi de cinsel ilişki de buldum” dedi. Peygamber (s.a.v): “Allah iyiliğini versin bunu neden yaptın?” buyurdu. Adam: “Ay ışığında hanımımın ayak bileğine taktığı bileziği gördüm onun için yaptım” dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v): “Allah'ın emrini yerine getirmeden ona yaklaşma” buyurdu.²³²

Hadisin Tirmizi, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Hâkim farklı rivayetlerle de nakletmişlerdir.

İbn Mâce' *Sünen*'inde geçen bir rivayet ise şöyledir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَجُلًا ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ، فَعَشِيهَا قَبْلَ أَنْ يُكْفِرَ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ «مَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ؟» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، رَأَيْتُ بَيَاضَ جِلْبِئِهَا فِي الْقَمَرِ، فَلَمْ أَمْلِكْ نَفْسِي أَنْ وَقَعْتُ عَلَيْهَا، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَمَرَهُ أَلَّا يَقْرُبَهَا حَتَّى يُكْفِرَ²³³

Tirmizi'da geçen bir rivayet ise şöyledir:

²³⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Tirmizî*, II, 299.

²³¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 158.

²³² Nesâî, *Talak*, 33.

²³³ Bkz. İbn Mâce, *Talak*, 26.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ، فَوَقَعَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي قَدْ ظَاهَرْتُ مِنْ زَوْجَتِي، فَوَقَعْتُ عَلَيْهَا قَبْلَ أَنْ أَكْفَرَ، فَقَالَ: وَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ؟، قَالَ: رَأَيْتُ خُلُوعًا فِي ضَوْءِ الْقَمَرِ، قَالَ: فَلَا تَقْرُبُهَا حَتَّى تَفْعَلَ مَا أَمَرَكَ اللَّهُ بِهِ.²³⁴

Ebû Dâvud' *Sünen*'inde geçen bir rivayet ise şöyledir:

عَنْ عِكْرِمَةَ، أَنَّ رَجُلًا ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ، ثُمَّ وَاقَعَهَا قَبْلَ أَنْ يُكْفَرَ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ: «مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟»، قَالَ: رَأَيْتُ بَيَاضَ سَاقِهَا فِي الْقَمَرِ، قَالَ: «فَاعْتَرَلَهَا حَتَّى تُكْفَرَ عَنْكَ»²³⁵

Hâkim'de geçen bir rivayet ise şöyledir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ، فَوَقَعَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي ظَاهَرْتُ مِنْ امْرَأَتِي، فَوَقَعْتُ عَلَيْهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ أَكْفَرَ. قَالَ: «وَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ؟» قَالَ: رَأَيْتُ خُلُوعًا فِي ضَوْءِ الْقَمَرِ. قَالَ: «فَلَا تَقْرُبُهَا حَتَّى تَفْعَلَ مَا أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى»²³⁶

Bu hadisi Nesâî, Tirmizî, İbn Mâce ve Ebû Dâvud tahric etmiştir. Tirmizî bu hadise *sahih-garib* hükmünü vermiştir. Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *hasen* bir hadis olarak değerlendirmiştir.²³⁷ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

4/50.Hadis

Bir şahıs hanımına, “Kızkardeşim” diyerek seslenirken, Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu duydu ve kızgınlıkla “*Bu senin kızkardeşin midir?*” dedi. Ancak zıhar cezası vermedi.²³⁸

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي تَمِيمَةَ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ قَوْمِهِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ: يَا أُخِيَّةُ، «فَنَهَاهُ»

Ebû Tümeyme'nin kavminden bir adamdan rivayet olduğuna göre kendisi, Peygamber (s.a.v.); bir adamı karısına “*Ey hemşireceğizim*” diye hitab ederken duyunca o kimseyi bu tür bir hitaptan menettiğini işitmiş.²³⁹

²³⁴ Bkz. Tirmizî, *Talak*, 19.

²³⁵ Bkz. Ebû Dâvud, *Talak*, 17.

²³⁶ Bkz. Hâkim en-Nisâbüri, *Müstedrek*, II, 222.

²³⁷ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Tirmizî*, I, 487.

²³⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 158.

²³⁹ Ebû Dâvud, *Talak*, 17.

Beyhakî'nin *Sünenü'l-Kübrâ*'sında, Mizzi'inin *Tehzibu'l-Kemal*'in'de ve İbn Hacer el-Askalanin *Tehzibu't-Tehzib*'inde benzer lafızlarla nakledilmiş rivayetler de mevcuttur.²⁴⁰ Yine Ebû Dâvud *Sünen*'inde şöyle bir rivayette de bulunmuştur:

عَنْ أَبِي تَمِيمَةَ الْهَجِيمِيِّ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِامْرَأَتِهِ: يَا أُخْيَيْتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَخْتُكَ هِيَ؟»، فَكَرِهَ ذَلِكَ وَنَهَى عَنْهُ²⁴¹

Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisi Abdulaziz b. el-muhtar da; Hâ-lid, Ebû Osman ve Ebû Tumeyme senediyle Peygamber (s.a.v.)'den nakletmiştik Ayrıca Şu'be de; Hâlid, Bir adam ve Tümeyme yoluyla Peygamber (s.a.v.)'den nakletmiştir” bu hadisi Ebû Dâvud mürsel yollardan rivayet etmiştir.²⁴² Elbânî ise hadise *zayıf* hükmünü vermiştir.²⁴³ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

5/51.Hadis

Hz. Aişe dayanamayarak onlara, “ölüm ve Allah'ın laneti de sizlerin üzerine olsun” der Hz. Peygamber (s.a.v.) ise hemen Hz. Aişe'ye “Ey Aişe, Allah kötü sözden hoşlanmaz” diye müdahalede bulunur. Hz. Aişe bunun üzerine Hz. Peygamber'e (s.a.v.), “Ey Peygamber! Ne dediklerini işitmediniz mi?” deyince Hz. Peygamber (s.a.v.) “Benim dediğimi duymadın mı? Ben de onlara “sizin üzerinize de olsun dedim”, diye cevap verir.²⁴⁴

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

أَنَّ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: دَخَلَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكُمْ، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَفَهَمْتُهَا فَقُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ، قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فَمَا قُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ "

Peygamberdin zevcesi Aişe (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber'in huzuruna beş on kişilik bir Yahûdî hey'eti girdi. Huzura girince selâm vermiş olmak için: “Ölüm üzerinize” demek olan “es-Sâmu aleykum” dediler. Aişe dedi ki: Ben bu sözü

²⁴⁰Bkz. Mizzi, *Tehzibu'l-Kemal*, XXX, 117; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, VII, 366; İbn Hacer el-Askalani, *Tehzibu't-Tehzib*, XII, 392.

²⁴¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Talak*, 17.

²⁴² Bkz. Ebû Dâvud, *Talak*, 17.

²⁴³ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Ebû Dâvud*, I, 172.

²⁴⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 175.

anladım da: Sâmi ve Allah'ın la'neti sizin üzerinize olsun! Diye karşıladım. Aişe dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): “Ey Aişe ağır ol! Çünkü Allah her hususta rıfk ile yumuşaklık ile muamele etmeyi sever” buyurdu. Ben: Ey Peygamber! Dediklerini işitmediniz mi? dedim. Peygamber: “Ben de: Ve aleykum (Sizin üzerinize de)” dedim buyurdu.²⁴⁵

Bu hadisi İbn Hibbân, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Beyhakî'nin *Sünenü'l-Kübrâ*'sında ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla yer vermişlerdir.²⁴⁶

Buhari aynı babda yine Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَنَّ يَهُودَ أَتَوْا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالَتْ عَائِشَةُ: عَلَيْكُمْ، وَلَعْنَتُكُمْ اللَّهُ، وَعَظِبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ. قَالَ: «مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، عَلَيْكَ بِالرَّفْقِ، وَإِيَّاكَ وَالْعُنْفَ وَالْفُحْشَ»
قَالَتْ: أَوْلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: «أَوْلَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ؟ رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ، فَيَسْتَجَابُ لِي فِيهِمْ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِيَّ»²⁴⁷

Müttefekun aleyh olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Ahmed b. Hanbel'in tahkikini yapan Şu'ayb el-Arnaût rivayet hakkında, Buhârî'in şartlarına göre *isnadı sahihtir*, değerlendirmesini yapmıştır. İbn Hibbân tahkikini yapan Şu'ayb el-Arnaût rivayet hakkında, *isnadı sahih* 'tir, değerlendirmesini yapmıştır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6/52.Hadis

Hz. Peygamber, bir mecliste nasıl davranılacağı hususunda gerekli ahlâkî kurallardan birini şöyle açıklamıştır. “Bir mecliste üç kişi varsa, iki kişi kendi arasında gizlice konuşmasınlar. Çünkü üçüncü kişi bundan rahatsız olur.”²⁴⁸

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ صَاحِبِهِمَا، فَإِنَّ ذَلِكَ يَحْزَنُهُ "

²⁴⁵ Buhârî, *Edeb*, 35.

²⁴⁶ Bkz. Müslim, *Selam*, 2165, (10); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XL, 109; İbn Huzeyme, *Sahih*, XIV, 353; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, V, 247.

²⁴⁷ Bkz. Buhârî, *Edeb*, 38.

²⁴⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 177.

Abdullah b. Mes'ud'un bildirdiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Üç kişi bulunduğu zaman, biri yalnız bırakılıp da ikisi aralarında gizlice konuşmasın. Zira bu durum, o kişiyi üzer.”²⁴⁹

Buhârî ve İbn Hibbân de şu ziyadeyle **حَتَّى يَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ** nakletmişlerdir.²⁵⁰

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Dârimî, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle buyurduğu da rivayet edilmiştir: İki kişi bir kişiyi yalnız bırakarak fısıltı ile konuşmasın çünkü bu hareket o mü'mini incitir. Allah da bir mü'minin incinmesinden hoşlanmaz. Bu konuda İbn Ömer, Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'tan da hadis rivayet edilmiştir. Elbânî de *sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁵¹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/53.Hadis

Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse, bir kimseyi yerinden kaldırıp onun yerine oturmasın. Daha önceden orada oturanlar da, sonradan gelenlere yer versinler.”²⁵²

Hadis Müsned'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ فَيَجْلِسَ فِيهِ، وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا "

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Hiç kimse birini yerinden kaldırıp oraya kendisi oturmasın. Bunun yerine sıkışarak birbirinize yer açın.”²⁵³

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla yer vermişlerdir. Rivayetin senedinin rical kitaplarından

²⁴⁹ Buhârî, *İstizan*, 47.

²⁵⁰ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, II, 344.

²⁵¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 25; Buhârî, *İstizan*, 47; Müslim, *Selam*, 2184, (38); Tirmizî, *Edeb*, 59; Ebû Dâvud, *Edeb*, 29; Dârimî, *İstizan*, 28; Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Tirmizî*, 127.

²⁵² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 178.

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VII, 284.

Yaptığımız tetkiklere göre muttasıl, ravilerinin güvenilir olduğu görülmektedir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “Bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadisi *hasen sahih*’tir.²⁵⁴ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

8/54.Hadis

Abdullah bin Amr bin el-As’dan rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber, “*iki kişinin arasına izin almadan girip oturmak, kimseye helâl değildir*” buyurmuştur.²⁵⁵

Hadis Müsned’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَفْرَقَ بَيْنَ اثْنَيْنِ إِلَّا بِإِذْنِهِمَا. " Abdullah b. Amr’ın bildirdiğine göre Peygamber (s.a.v.): “*Birinin aralarında konuşan iki kişinin arasında izinleri olmadan oturması caiz değildir.*” buyurmuştur.²⁵⁶

Bu hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de tahrir etmiştir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin isnadına *hasen*’dir demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen*’dir. Âmir b. Ahvel’de bu hadisi Amr b. Şuayb’tan rivayet etmiştir.²⁵⁷ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

9/55.Hadis

Hiz. Ali, bu ayet nazil olduğunda, Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) kendisine “Sadaka miktarı ne kadar olsun? Bir dinar yeterli mi?” diye sorduğunu ve kendisinin de O’na, bu miktarın fazla olup, herkes veremez, dediğini rivayet eder. Bunun üzerine Hiz. Peygamber (s.a.v.) ona, “*Yarım dinar olmasına ne dersin?*” diye sorar. O yine bu miktarın fazla olduğunu söyler. “*O halde ne kadar olmalı?*” diye Hiz. Peygamber (s.a.v.) sorunca, Hiz. Ali: “Bir arpa tanesi kadar altın versin” der. Bu sefer Hiz. Peygamber (s.a.v.) ona “*Sen çok az bir miktar tavsiye ettin*” diye karşılık verir.²⁵⁸

Hadis Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda sadece Tirmizî’de şöyle geçmektedir:

²⁵⁴ Bkz. Buhârî, *İstizan*, 31; Müslim, *Selam*, 2177, (27,28); Tirmizî, *Edeb*, 9.

²⁵⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 178.

²⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 576-577.

²⁵⁷ Bkz. Ebû Dâvud, *Edeb*, 24; Tirmizî, *Edeb*, 11.

²⁵⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 179.

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَجَاجَيْتُمْ﴾ [المجادلة: 12] الرَّسُولَ فَقَدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «مَا تَرَى؟ دِينَارٌ؟» قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ، قَالَ: «فَنُصِفْ دِينَارٌ؟»، قُلْتُ: لَا يُطِيقُونَهُ. قَالَ: «فَكَمْ؟» قُلْتُ: شَعِيرَةٌ. قَالَ: «إِنَّكَ لَرَهِيْدٌ». قَالَ: فَنَزَلَتْ ﴿أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ﴾ [المجادلة: 13] الْآيَةَ. قَالَ: «فَبِي حَقِّفَ اللَّهُ عَنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ».

Ali b. Ebû Tâlib (r.a.)’den rivayete göre, şöyle demiştir: Mücadele sûresi 12. ayeti nazil olunca Peygamber (s.a.v), Bana: “Ne kadar parayı uygun görürsün, dinar yeterli midir?” buyurdu. Ben de: “Buna güçleri yetmez” dedim. “O halde yarım dinara ne dersin?” buyurdu.

Ben de ona da güçleri yetmez dedim. “O halde ne kadar?” buyurdu. Ben de: “Bir arpa tanesi ağırlığı kadar altın” dedim. Peygamber (s.a.v.) de: “Sen de pek az dedin” buyurdular. Bunun üzerine Mücadele sûresi 13. ayet nazil oldu: “Gizli konuşmanızdan önce, sadaka vermekten dolayı, fakir düşeceğinizden mi korkuyorsunuz? Madem size emredileni yapmadınız, Allah da sizi bundan affetti, bundan dolayı, bundan sonra, sadaka vermeden de konuşup danışabilirsiniz. Öyleyse sizler bundan böyle, namazınızda devamlı ve dikkatli olun, zekâtı verin, Allah’a ve Peygamberi’ne itaat edin. Çünkü Allah, yapageldiğiniz her şeyden haberdardır.” Böylece Allah benim yüzümden ümmetin yükünü hafifletti.

Tirmizî: Bu hadis *hasen garib* olup sadece bu şekliyle bilmekteyiz. Hadiste geçen bir arpa tanesi sözcüğünün manası arpa ağırlığı kadar altın manasındadır. Ebû’l Ca’d’ın ismi Rafî’dir.²⁵⁹ Elbânî de *sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶⁰ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

G. Haşr Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrirci

1/56.Hadis

İbn Ömer’den rivayet olduğuna göre, bu (ağaç kesme işi) Hz. Peygamber’in (s.a.v.) emriyle vuku bulmuştur.²⁶¹

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَقَطَعَ، وَهِيَ الْبُؤَيْرَةُ»، زَادَ قُتَيْبَةُ، وَابْنُ رُمَحٍ فِي حَدِيثِهِمَا: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ﴾ [الحشر: 5]

²⁵⁹ Tirmizî, *Tefsir*, 59.

²⁶⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Tirmizî*, II, 357.

²⁶¹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 203.

Abdullah'dan rivayet edildiğine göre: Peygamber (s.a.v.) Benî Nadîr'in hurmalarını yakmış ve kesmiş. Bu yer Büveyre'dir. Kuteybe ile İbn Rumh kendi hadislerinde şunu ziyade ettiler: “Bunun üzerine Allah (Azze ve Celle): “Yaş ağaç nâmına her nayi keser veya kökleri üstünde ayakta bırakırsanız (bu) Allah'ın izniyledir. Hem de yoldan çıkanları rezil etsin diye! “Ayet-i kerimesini indirdi.”²⁶²

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadisi *hasen sahih*'tir. Evzâî bu görüşte olup şöyle der: Hz. Ebû Bekir meyve veren ağacın kesilmesini ve binaların yıkılmasını yasakladı kendisinden sonraki Müslümanlar da aynı şekilde uyguladılar.²⁶³ *Müttefekun aleyh* olan hadis ve Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/57.Hadis

Hz. Ömer'den şöyle rivayet etmiştir. “Hz. Peygamber (s.a.v.) Fey'den kendisi ve ailesi için, nafaka alıyor, geri kalanını da silah ve binek hayvanları için harcıyordu.”²⁶⁴

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مِمَّا لَمْ يُوجِبِ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ، فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاصَّةً، يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ مِنْهَا نَفَقَةَ سَنَتِهِ، ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ فِي السِّلَاحِ وَالْكَرَاعِ، عِدَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

Ömer ibnu'l-Hattâb (r.a.) şöyle demiştir: Nadîr oğulları'nın malları, Allah'ın kendi Peygamber'e fey' olarak döndürdüğü mallardandır. Bunlar müslümânların, üzerine atlar ve develerle yolculuk ve harb etmeden ele geçtikleri mallardandır. Bu mallar Peygamber'e hâssa oldu, kendisi bunlardan ailesinin bir senelik nafakasını

²⁶² Müslim, *Cihat ve Siyer*, 1746, (29).

²⁶³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, X, 238; Buhârî, *Tefsir*, 2; İbn Mâce, *Cihad*, 31; Ebû Dâvud, *Cihad*, 91; Tirmizî, *Siyer*, 4. (Taliban örgütü bu hadisi istidlal edip, Afganistan'ın kuzeyindeki ağaçları kestirdi.)

²⁶⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 207.

(ayırır) infâk eder, sonra arta kalanını Allah yolunda cihâd hazırlığı olmak üzere silâhlar, atlar ve develer hususuna tahsis ederdi.²⁶⁵

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî, Ebû Dâvud, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de aynı lafızlarla tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "Bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre Sahihu'l isnad'dır" demiştir. Ebû Dâvud bu hadisin isnadına *sahih*'tir demiştir. Tirmizî: Bu hadisi *hasen sahih*'tir. Bu hadisi Sûfyân b. Uyeyne, Ma'mer ve İbn Şihâb'tan rivayet etmiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Ravilerinin güvenilir olduğu görülmektedir.²⁶⁶ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/58.Hadis

Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber, "Size emrettiğim bir şeyi mümkün olduğunca uygulamaya çalışın, yasakladığım bir şeyden de kaçının." demiştir.²⁶⁷

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " ذُرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ، فَإِنَّمَا هَلَكَ الدِّينُ
مَنْ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ، وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ
أَمْرٍ فَاجْتَنِبُوهُ "

Ebû Hüreyre (r.a): Peygamber (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğu duydum: "Ben size bir şey teklif etmedikçe ve sizi bıraktıkça siz de beni bırakınız bana soru sormayınız. Çünkü sizden önceki ümmetler, lüzumsuz yere Peygamberlerine çok soru sormaları, sonra da onlara muhalefet etmeleri yüzünden helak oldular. Bunun için ben size bir şey emrettiğim zaman ondan gücünüzün yettiğini yapınız ve sizi bir şeyden nehyettiğim zaman ona son veriniz."²⁶⁸

Ahmed b. Hanbel *Müsned*'de şöyle bir rivayet mevcuttur:

²⁶⁵ Buhârî, *Tefsir*, 3.

²⁶⁶ Bkz.Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 305-306; Müslim, *Cihat ve Siyer*, 1757, (48); Ebû Dâvud, *Herac*, 19; Tirmizî, *Cihad*, 39; Nesâî, *Tahrim*, 39.

²⁶⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 209.

²⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 76.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: خَطَبْنَا وَقَالَ مَرَّةً: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: " أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ فَرَضَ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا " فَقَالَ رَجُلٌ: أَكَلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَسَكَتَ، حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَوْ قُلْتُ: نَعَمْ، لَوَجِبَتْ، وَلَمَّا اسْتَطَعْتُمْ " ثُمَّ قَالَ: " ذُرُونِي مَا تَرَكَتُكُمْ، فَإِنَّمَا هَلَاكُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ، فَاتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ، وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ، فَدَعُوهُ " ²⁶⁹

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, İbn Hibbân, Nesâî, İbn Mâce ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahric etmişlerdir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğunu anlaşılmaktadır. Ravilerinin güvenilir olduğ görülmektedir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "Bu hadisin senedi, Müslim şartına göre *sahihu'l isnad*'dır" demiştir.²⁷⁰ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

4/59.Hadis

İbn Mesud ile ilgili olarak nakledilen bir rivayette o hutbede bir defasında, "Allah şöyle şöyle elbise giyen kadınları lanetlemiştir" der. Onun bu hutbesini dinleyen bir kadın, kendisine gelerek "Bu söylediğini nereden aldın, ben bu dediklerini Kur'ân 'da görmedim" deyince, İbn Mesud, "Şayet sen Kur'ân 'ı dikkatlice okumuş olsaydın muhakkak onu bulurdun, sen bu ayeti (Haşr: 7) hiç okumadın mı?" diye cevap verir. Kadın, "Evet okudum" deyince de İbn Mesud "Peygamber böyle davranmayı men etmiş ve böyle davranan kadınlara Allah'ın lanet ettiği haberini bize vermiştir." der, kadın da, "Evet şimdi anladım." şeklinde karşılık verir.²⁷¹

İbn Mâce hadisi *Sünen*'de şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: «لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَأَشِمَاتِ، وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ، وَالْمُنْتَمِصَاتِ، وَالْمُنْقَلَجَاتِ لِلْحُسْنِ، الْمُعَيَّرَاتِ لِخَلْقِ اللَّهِ»، فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ، يُقَالُ لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ، فَجَاءَتْ إِلَيْهِ، فَقَالَتْ: بَلَّغْنِي عَنْكَ أَنَّكَ قُلْتَ: كَيْتَ وَكَيْتَ، قَالَ: وَمَا لِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَتْ: إِنِّي لِأَفْرَأُ مَا بَيْنَ لَوْحَيْهِ فَمَا وَجَدْتُهُ، قَالَ: إِنْ كُنْتَ قَرَأْتِهِ فَقَدْ وَجَدْتِهِ، أَمَا قَرَأْتِ: {وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمُ عَنْهُ فَانْتَهُوا} [الحشر: 7] ، قَالَتْ: بَلَى، قَالَ: فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ نَهَى

²⁶⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 355.

²⁷⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 76; İbn Mâce, *Mukaddime*, 1; Buhârî, *İtisam bel-Kitab ve Süinne*, Müslim, *Hac*, 1337, (412).

²⁷¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 209.

عَنْهُ، قَالَتْ: فَإِنِّي لَأَظُنُّ أَهْلَكَ يَفْعَلُونَ، قَالَ: أَذْهَبِي فَاظْطَرِّي، فَذَهَبَتْ فَظَطَرَتْ فَلَمْ تَرَ مِنْ حَاجَتِهَا شَيْئًا، قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَوْ كَانَتْ كَمَا تَقُولِينَ مَا جَامَعْتَنَا

Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'den; Şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.), güzellik için dövme yaptıran, dövünlen, yüzünün kıllarını yolduran ve ön dişlerini (eğe gibi âletlerle) aralayın ve bu suretle Allah'ın yarattığı tabii güzelliği değiştiren kadınları lânetlemiştir. Beni Esed kabilesinden Ümmü Yakûb isimli bir kadın İbn Mes'ud'un bu hadisini duyunca İbn Mes'ud'a gelerek, "Senin böyle böyle söylediğini haber aldım." dedi. İbn Mes'ud (r.a.); : "Söylediğim şey Allah'ın kitabında bulunduğu halde Peygamber (s.a.v.)'in lanetlediği kimseleri niçin ben de lânetlemeyeyim?" dedi. Kadın; "Ben şüphesiz Allah'ın kitabının tamamını okurum. O'nda senin dediğin bu hususu bulamadım." dedi. İbn Mes'ud; "Eğer sen Kur'an'ı okudu isen şüphesiz dediğim hususu bulmuşsun. Sen ayetini okumadın mı?" diye cevap verince, kadın; "Evet. Ben bu ayeti okudum" dedi. İbn Mes'ud: Peygamber (s.a.v.) dediğim şeyi şüphesiz yasakladı. Bu kere kadın: "Sanırım senin aile fertlerin yasaklandığını haber verdiğin şeyi yaparlar, dedi. İbn Mes'ud'u ; "Git de bak!" dedi. Kadın gidip baktı da aradığını bulamadı. Sonra döndü ve "Bir şey göremedim." dedi. Abdullah İbn Mes'ud kadına; "Eğer benim ailem senin dediğin gibi olmuş olsaydı bizimle yaşayamazdı (yani onu boşardık)." dedi."²⁷²

Hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, İbn Mâce, Dârimî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla nakletmişlerdir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. ravilerinin güvenilir olduğu görülmektedir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır"²⁷³ demiştir. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

5/60.Hadis

Muhacirler, Mekke'den ve diğer bölgelerden hicret ederek Medine'ye geldiklerinde Ensar Hz. Peygamber'e (s.a.v.) "Ey Peygamber, tüm bağ, bahçe ve tarlalarımız emrine hazırdır, bunları biz ve Muhacir kardeşlerimiz arasında

²⁷² İbn Mâce, *Nikâh*, 52.

²⁷³ Bkz. Müslim, *Libas*, 2125, (120); Buhârî, *Tefsir*, 4; Dârimî, *İsitiza*, 19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IX, 197-198; İbn Hibbân, *Sahih*, XII, 315.

paylaşır” dediklerinde, Hz. Peygamber, “Bunlar çiftlikten anlamazlar, çünkü geldikleri yerlerde bu tür işler yapmamışlardır. Bağ ve bahçelerinizi sizlerin işleyip, onlara da hisse vermeniz mümkün olmaz mı?” der. Ensar da “İşittik ve itaat ettik” diye cevap verirler.²⁷⁴

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَقْسِمُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلِ، قَالَ: «لَا» فَقَالُوا: تَكْفُونَا الْمَنُونَةَ، وَتَشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ، قَالُوا: سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا

Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle dedi: Peygamber (s.a.v.) Medine’ye geldiği zaman Ensâr, Peygamber’e: Hurmalıklarımızı bizimle Muhacir kardeşlerimiz arasında taksîm et, dediler.

Peygamber: “Hayır öyle olmaz” buyurdu. Bunun üzerine Ensâr Peygamber’in emriyle Muhâcirler’e: Terbiye etme ve sulama işlerini siz üzerinize alın da, sizi mahsûlde ortak yapalım, dediler. Bu suretle Ensâr ve Muhacirler: Peygamber’in emrini işittik ve itaat ettik, dediler.

Hadis Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda sadece Buhârî *Sahih*’inde yer vermiştir.²⁷⁵ Hadisin Buhari’nin *sahih*’inde yer almasından da rivayetin Buhari’nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6/61.Hadis

Hz. Peygamber, “Onları övdüğünüz ve onlar için hayır duası ettiğiniz sürece sizler de Allah’tan mükâfat alırsınız” diye cevap verir.²⁷⁶

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: لَمَّا تُوْفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ خُطْبَاءُ الْأَنْصَارِ، فَجَعَلَ مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِنْكُمْ قَرَنَ مَعَهُ رَجُلًا مِنَّا، فَتَرَى أَنَّ يَلِي هَذَا الْأَمْرَ رَجُلَانِ: أَحَدُهُمَا مِنْكُمْ، وَالْآخَرُ مِنَّا. قَالَ: فَتَتَابَعَتْ خُطْبَاءُ الْأَنْصَارِ عَلَى ذَلِكَ، قَالَ: فَقَامَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، فَقَالَ: "إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، وَإِنَّ الْإِمَامَ إِنَّمَا يَكُونُ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، وَنَحْنُ أَنْصَارُهُ كَمَا كُنَّا أَنْصَارَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ"، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ، فَقَالَ: "جَزَاكُمُ اللَّهُ خَيْرًا مِنْ حَيِّ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ، وَتَبَّتْ قَائِلُكُمْ"، ثُمَّ قَالَ: "وَاللَّهِ لَوْ فَعَلْتُمْ غَيْرَ ذَلِكَ لَمَا صَالَحْنَاكُمْ"

²⁷⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 211.

²⁷⁵ Buhârî, *Hers el- Muzara'a*, 5; *Şurut*,5.

²⁷⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 211.

Ebû Said el-Hudri der ki: Peygamber (s.a.v.) vefat ettiği zaman Ensar'ın sözcüleri kalkıp: "Ey Muhacirler! Peygamber (s.a.v.) sizden birine bir görev verdiği zaman yanına bizden bir adamı da verirdi. Bundan dolayı hilafet işini biri sizden, biri de bizden olmak üzere iki kişinin yapmasını uygun görüyoruz" demeye başladılar. Ensar'ın diğer sözcüleri de bu yönde konuşmalar yapınca Zeyd b. Sabit kalktı ve: "Peygamber (s.a.v.) Muhacirlerden biriydi. Bundan dolayı imam da Muhacirlerden biri olacaktır. Biz de Peygamber'in (s.a.v.) Yardımcıları (Ensar'ı) olduğumuz gibi bu imamın da yardımcıları olacağız" dedi. Ebû Bekr de kalktı ve: "Ey Ensar! Allah sizlere hayırlar ihsan etsin ve bu sözcünüz (Zeyd'i) hak üzerinde tutsun. Vallahi şayet farklı bir şey deseydiniz sizlerle anlaşmazdık" dedi.

Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel *Müsned'de* tahrir etmişlerdir. *Müsned'de* muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Müslim şartına göre *sahihu'l isnad'dır*" demiştir.²⁷⁷ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/62.Hadis

Abdullah İbn Amr'ın rivayetinde lafızlar şu şekildedir: "*Şuhha, onların kalbini zulme teşvik etti, onlar da zulmettiler. Ahlaksızlığa teşvik etti, onlar da ahlaksızlık ettiler. Akrabalık bağlarını kesmeyi emretti, onlar da kestiler.*"²⁷⁸

Hadis *Müsned'de* uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفُحْشَ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ، وَلَا التَّفَحُّشَ، وَإِيَّاكُمْ وَالشُّحَّ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، أَمَرَهُمْ بِالْقَطِيعَةِ، فَفَطَعُوا، وَأَمَرَهُمْ بِالْبُخْلِ، فَبِخَلُوا، وَأَمَرَهُمْ بِالْفُجُورِ، فَفَجَرُوا "

قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " أَنْ يَسْتَمَّ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِكَ وَيَدِكَ "، فَقَامَ ذَلِكَ أَوْ آخَرَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْهَجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " أَنْ تَهْجُرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ، وَالْهَجْرَةُ هِجْرَتَانِ: هِجْرَةُ الْحَاضِرِ، وَالْبَادِي، فَهَجْرَةُ الْبَادِي أَنْ يُجِيبَ إِذَا دُعِيَ، وَيُطِيعَ إِذَا أُمِرَ، وَالْحَاضِرِ أَعْظَمُهُمَا بَلِيَّةً، وَأَفْضَلُهُمَا أَجْرًا "

Abdullah b. Amr b. el-Âs der ki: Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim: "Yapılan zulüm, kıyamet gününde sahibini karanlıklarda bırakacaktır. Edepsizlikten sakının! Zira Allah edepsizliği ve çirkin davranışlarda bulunmayı sevmez. Hırstan sakının! Zira hirs, sizden öncekileri helak etmişti. Hırsları onlara

²⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXV, 489-490.

²⁷⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 212.

akrabalık bağlarını kesmeyi söyledi, bu bağları kestiler. Hırsları onlara cimri davranmayı söyledi, cimri oldular. Hırsları onlara günah işlemeyi söyledi, günah işlediler.”

Adamın biri kalkıp: “Ey Peygamber (s.a.v.)! En üstün İslami amel hangisidir?” diye sorunca, Allah Peygamber (s.a.v.): “İnsanların, senin dilinden ve elinden yana selamette olmasıdır” karşılığını verdi. Aynı adam veya bir başkası: “Ey Peygamber (s.a.v.)! En üstün hicret hangisidir?” diye sorunca, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Rabbinin hoşlanmadığı şeylerden uzaklaşmandır. Biri göçebenin, diğeri de şehirlinin hicreti olmak üzere iki çeşit hicret vardır. Göçebe, kendisine bir şey emredildiğinde buna itaat etme, bir yere çağrıldığında da icabet etme imkânına sahiptir. Şehirlinin hicreti ise daha çetindir ve mükâfatı da daha büyüktür.”²⁷⁹

Hadis Müslim’de de şöyle bir rivayet mevcuttur:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاتَّقُوا الشُّحَّ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ»²⁸⁰

Hadisi Müslim *Sahih*’inde Ebû Dâvud, Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de ve İbn Hibbân benzer lafızlarla farklı rivayetler nakletmişlerdir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır.²⁸¹ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

8/63.Hadis

Ebû Hüreyre’den rivayet olunduğuna göre, “İman ve nefsin şuhhası (cimriliği) bir arada olmaz.”²⁸²

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَجْتَمِعُ الشُّحُّ

وَالْإِيمَانُ فِي جَوْفِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَلَا يَجْتَمِعُ عُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدُخَانُ جَهَنَّمَ فِي جَوْفِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ "

²⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 25.

²⁸⁰ Bkz. Müslim, *Bir, Sila ve Edeb*, 2578, (56).

²⁸¹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XI, 580; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 25; Müslim, *Bir, Sila ve Edeb*, 2578, (56); Ebû Dâvud, *Zekât*, 46.

²⁸² Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 212.

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “İman ile cimrilik mü’min bir kimsenin kalbinde asla birleşmez. Allah yolunda gayret ederken çıkarılan toz ile Cehennem dumanı bir müslimde (kulda) asla birleşmez.”²⁸³

Bu hadisi İbn Hibban, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned’de* benzer lafızlarla farklı rivayetler nakletmişlerdir. Ayrıca Nesâî ve İbn Hibbân ’da şöyle rivayet etmişlerdir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَجْتَمِعُ غَبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدُخَانٌ جَهَنَّمَ فِي جَوْفِ عَبْدٍ أَبَدًا، وَلَا يَجْتَمِعُ الشُّحُّ وَالْإِيمَانُ فِي قَلْبِ عَبْدٍ أَبَدًا»²⁸⁴

Elbânî de *sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁸⁵

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Nesâî de bu hadisin isnadına *sahih* demiştir. İbn Hibban, bu rivayet hakkında *isnadı sahih* hükmünü vermiş. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

9/64.Hadis

Said bin Hudri’nin Hz. Peygamber’den (s.a.v.) rivayet ettiğine göre, “İki özellik bir Müslümanda olmaz: Cimrilik ve kötü ahlâk.”²⁸⁶

Hadis Tirmizî’de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَالِبِ الْحُدَّانِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " خَصَلْتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ "

Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)’den rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Mümin bir kimsede iki özellik bir arada bulunmaz. Cimrilik ve kötü ahlak.”

Tirmizî: Bu hadis *garib*’tir. Bu hadisi sadece Sadaka b. Musa’nın rivayetiyle bilmekteyiz. Bu konuda Ebû Hüreyre’den de hadis rivayet edilmiştir.²⁸⁷ Elbânî de *zayıf* değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁸⁸ Dolayısıyla rivayet *garib* bir rivayettir.

²⁸³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XV, 433.

²⁸⁴ Bkz. İbn Hibban, *Sahih*, VIII, 43; Nesâî, *Cihad*, 8.

²⁸⁵ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Nesâî*, II, 373.

²⁸⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 212.

²⁸⁷ Tirmizî, *Bir ve Sile*, 41.

10/65.Hadis

Hiz. Ömer (r.a.) Şöyle buyoruyor: “Sizden sonra gelecek olan Müslümanların durumu ne olacak? Endişe ediyorum ki, ben bunları paylaŐtırırsam, siz su için bile birbirinizle savaŐırsınız” “Şayet ben gelecek nesilleri düşünmemiŐ olsaydım fetholunan ülkeleri, Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) paylaŐtırdıŐı gibi taksim ederdim”²⁸⁹

Hadis Buhârî’de Şu Şekilde geçmektedir:

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «لَوْلَا آخِرُ الْمُسْلِمِينَ، مَا فَتَحْتُ قَرْيَةً إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ أَهْلِهَا، كَمَا قَسَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْبَرَ»

Zeyd ibn Eslem’in babası Eslem Şöyle demiştir: Ömer ibnu’l-Hattâb (r.a.): Eğer müslümânların sonu yani müstakbel hayatı endiŐesi olmasaydı, Peygamber (s.a.v.)’in Hayber’i taksim ettiŐı gibi, ben de fethettiŐim herbir köyü muhakkak ganimet sahihleri arasında taksim ederdim, dedi.²⁹⁰

Bu hadisi Buhârî *Sahih*’inde, Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de aynı lafızlarla tahric etmişlerdir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim Şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir.²⁹¹ Hadisin Buhârî’nin *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Buhârî’nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduŐu anlaşılmaktadır. Elbânî de *sahih* deŐerlendirmesinde bulunmuştur.²⁹² Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

H. Mümtahine Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/66.Hadis

Hiz. Peygamber de (s.a.v.): Hiz. Ali, Hiz. Zübeyr ve Hiz. Mikdat bin Esved’i kadını takip etmeleri için görevlendirerek, onlara Şöyle emreder: “Hemen yola çıkın. Medine’den 22 mil uzaklıkta Mekke yolunda bir kadın göreceksiniz. O’nda Hatib’in müşriklere yazdıŐı bir mektup bulunuyor. Mektubu kadından alın. Mektubu verirse kadını serbest bırakın, vermezse öldürün!” Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) emri üzerine

²⁸⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Tirmizî*, I, 186.

²⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 214.

²⁹⁰ Buhârî, *Hers el- Muzara’a*, 14.

²⁹¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Harac*, 24; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 381-382.

²⁹² Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Ebi Dâvud*, I, 256.

yola çıkıp kadını söylenilen mevkide bulur ve ondan mektubu isterler. Kadının kendisinde mektup olmadığını söylemesi üzerine onu ararlar, ama mektubu yine de bulamazlar. Ancak kadını mektubu vermediği takdirde soyup öyle aramak zorunda kalacaklarını söyleyerek tehdit edince, kadın kurtuluşun olmadığını anlar ve mektubu saçlarının arasından çıkararak onlara verir. Onlar da mektubu alarak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e götürürler. Hz. Peygamber (s.a.v.) mektubu açıp okuduğunda, Mekke'ye yapılacak olan saldırı hazırlıklarının, Kureyslilere bildirildiğini görür.²⁹³

Hadis *Müsned*'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَافِعٍ، - وَقَالَ: مَرَّةً إِنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي رَافِعٍ أَخْبَرَهُ - أَنَّهُ، سَمِعَ عَلِيًّا، يَقُولُ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا وَالزُّبَيْرُ وَالْمِقْدَادُ، فَقَالَ: " انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاحٍ، فَإِنَّ بِهَا ظِعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ، فَخُذُوهُ مِنْهَا ". فَأَنْطَلَقْنَا تَعَادَى بِنَا حَيْلُنَا حَتَّى أَتَيْنَا الرَّوْضَةَ، فَإِذَا نَحْنُ بِالظَّعِينَةِ قُلْنَا: أَخْرِجِي الْكِتَابَ. قَالَتْ: مَا مَعِيَ مِنْ كِتَابٍ. قُلْنَا: لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَنَقْلِبَنَّ الشِّيَابَ. قَالَ: فَأَخْرَجَتِ الْكِتَابَ مِنْ عِقَاصِهَا، فَأَخَذْنَا الْكِتَابَ، فَاتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا فِيهِ: مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ، يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَا حَاطِبُ، مَا هَذَا؟ " قَالَ: " لَا تَعْجَلْ عَلَيَّ، إِنِّي كُنْتُ امْرَأً مُلْصَقًا فِي قُرَيْشٍ، وَلَمْ أَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهَا، وَكَانَ مَنْ كَانَ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ أَهْلِيهِمْ بِمَكَّةَ، فَأَحْبَبْتُ إِذْ فَاتَنِي ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ أَنْ أَتَّخِذَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، وَمَا فَعَلْتُ ذَلِكَ كُفْرًا، وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي، وَلَا رِضًا بِالْكَفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّهُ قَدْ صَدَقَكُمْ " فَقَالَ عُمَرُ: دَعْنِي

أَضْرِبْ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ. فَقَالَ: " إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا، وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ قَدْ أَطَّلَعَ إِلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ: اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ، فَقَدْ عَفَرْتُ لَكُمْ "

Hz. Ali der ki: Peygamber (s.a.v.), ben, Zübeyr ve Mikdad'ı göndererek:

“*Gidin, Hâh bahçesine yetiştiginizde kendisinde bir mektup bulunan ve deve ile yolculuk eden bir kadın göreceksiniz. O mektubu alıp bana getirin*” buyurdu. Biz yola çıktık ve o bahçeye ulaştık. Bir de baktık ki deve ile yolculuk eden kadın orada.

²⁹³ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 234-235.

Ona: “Mektubu çıkar” dediğimizde, kadın: “Bende mektup yoktur” dedi. Ona: “Ya mektubu çıkarırsın ya da elbiselerini çıkarırız” dediğimizde mektubu saç örgülerinin arasından çıkardı. Mektubu alıp Hz. Peygamber’e (s.a.v.) getirdik. Bir de baktık ki, mektup Hatib b. ebi Belte’a tarafından Mekke müşriklerine Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bazı haberlerini vermek için yazılmış. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): “*Ya Hatib! Bu da nedir?*” diye sorunca, Hatib: “Ey Peygamber! Hakkımda hüküm vermek için acele etme. Ben Kureyş’e sığıntı olarak gelip yerleşen biriyim. Ben gerçek bir Kureyşli değilim. Seninle beraber olan Muhacirlerin Mekke’de ailelerini ve mallarını koruyacak akrabaları vardır. Bende akrabalarımı korumaları için onlara şöyle bir iyilikte bulunmak istedim. Bunu kâfir olduğumdan veya dinimden döndüğümünden dolayı yapmadım” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Doğru söyledi*” buyurdu. Ömer: “Ey Peygamber (s.a.v.)! Beni bırak şu münafığın boynunu vurayım” dedi. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Bu kişi Bedir’de bulunmuştur. Nereden bilirsin ki, belki de Allah, Bedir’de bulunanlara muttali olmuş ve: “Delediğinizi yapın, ben sizi afettim”*” buyurmuştur.”²⁹⁴

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Tirmizî, Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de tahrir etmiştir. Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*’tir. Bu konuda Amr ve Câbir b. Abdullah’tan da hadis rivayet edilmiştir. Pek çok kişi bu hadisi Sûfyân b. Uyeyne’den buradaki gibi rivayet etmiş olup râvîler hadisteki şu bölümü aktarmışlardır: “Ya mektubu çıkarırsın veya elbiselerini atarsın.” Bu hadis aynı zamanda Ebû Abdurrahman b. Yahya’dan, Ali’den yukarıdaki hadise benzer şekilde rivayet edilmiştir. Bazıları bu hadiste “Ya mektubu çıkaracaksın ya da elbiseni soyacağız” demişlerdir.²⁹⁵ *Müttefekun aleyh*

²⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 37-38.

²⁹⁵ Bkz. Buhârî, *Cihad ve Siyer*, 141; Müslim, *Fezail Sahabe*, 2494, (161); Tirmizî, *Tefsir*, 61; Ebû Dâvud, *Cihad*, 108.

olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/67.Hadis

Hiz. Esmâ'nın rivayet ettiğine göre, kendisi Hiz. Peygamber(s.a.v.)'e "Annem ile görüşeyim mi?" diye sorar ve Hiz. Peygamber(s.a.v.)'de (salavattan sonra kesme işareti olmalı) kendisine "Evet, ona iyi davran" diye cevap verir.²⁹⁶

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ، أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ، يُحَدِّثُ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: قَدِمْتُ أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فِي عَهْدِ قُرَيْشٍ إِذْ عَاهَدُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: أُمِّي قَدِمَتْ وَهِيَ رَاغِبَةٌ، أَفَأَصِلُهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " نَعَمْ، صِلِي أُمَّكَ "

Ebû Asved o da Urve'den şöyle işittim: Dedi ki: Bize Ebû Üsâme, Hişâm'dan, o da babasından, o da Esmâ binti. Ebû Bekir'den naklen rivayet etti; şöyle demiş: "Annem Yanıma geldi, kendisi Kureyş devrinde Peygamberillah (s.a.v.)'in onlarla muahede yaptığı zaman henüz müşrike idi. Ben, Peygamber (s.a.v.)'den fetva isteyerek; "Ey Peygamber (s.a.v.)! Annem bana rağbet göstererek, yanıma geldi. Kendisine yardımda bulunayım mı? dedim. Peygamber (s.a.v.) *Evet. Annene yardımda bulun*" buyurdular.²⁹⁷

Müslim'de de şöyle bir rivayet mevcuttur:

عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: قَدِمْتُ عَلَيَّ أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فِي عَهْدِ قُرَيْشٍ إِذْ عَاهَدَهُمْ فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدِمَتْ عَلَيَّ أُمِّي وَهِيَ رَاغِبَةٌ، أَفَأَصِلُ أُمِّي؟ قَالَ: «نَعَمْ، صِلِي أُمَّكَ»²⁹⁸

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer ve farklı lafızlarla nakletmişlerdir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin isnadına *sahih*'dir" demiştir.²⁹⁹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

²⁹⁶ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, XI, 244.

²⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIV, 484.

²⁹⁸ Bkz. Müslim, *Zekât*, 1003, (50).

²⁹⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIV, 484; Buhârî, *Hibe ve Fezliha*, 29; Müslim, *Zekât*, 1003, (50).

3/68.Hadis

Hudeybiye Antlaşması'yla ilgili hadisler, umumiyetle mânâca rivayet edildiklerinden dolayı, antlaşmanın şartları ayrı rivayetlerde farklı lafızlarla nakledilmişlerdir. Örneğin, bir rivayette, “Sizden (bize) kim gelirse, onu size iade etmeyeceğiz, ama bizden size kim gelirse, siz onu bize iade edeceksiniz.”³⁰⁰

Hadis Müslim’de şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ فُرَيْشًا صَالَحُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهِمْ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيِّ: «اَكْتُبْ، بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»، قَالَ سُهَيْلٌ: أَمَا بِاسْمِ اللَّهِ، فَمَا نَذْرِي مَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَلَكِنْ اَكْتُبْ مَا نَعْرِفُ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ، فَقَالَ: «اَكْتُبْ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ»، قَالُوا: لَوْ عَلِمْنَا أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ لَاتَّبَعْنَاكَ، وَلَكِنْ اَكْتُبْ اسْمَكَ وَاسْمَ أَبِيكَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَكْتُبْ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ»، فَاشْتَرَطُوا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ لَمْ تَرُدَّهُ عَلَيْنُمْ، وَمَنْ جَاءَكُمْ مِنَّا رَدَدْتُمُوهُ عَلَيْنَا، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْتَ تَكْتُبُ هَذَا؟ قَالَ: «نَعَمْ، إِنَّهُ مَنْ ذَهَبَ مِنَّا إِلَيْهِمْ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ، وَمَنْ جَاءَنَا مِنْهُمْ سَيَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ فَرْجًا وَمَخْرَجًا»

Bize Hammâd b. Seleme, Sabit’den, o da Enes’den naklen rivayet etti ki, Kureyş, içlerinde Süheyl b. Amr olduğu halde Peygamber (s.a.v.)le sulh yapmışlar. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Alîl’ye ; “*Besmeleyi yaz!*” buyurmuş. Süheyl: Bismillâha gelince: Biz bismelenin ne olduğunu bilmiyoruz. Lâkin sen bizim bildiğimiz “*Senin adınla Allahım!*” ibaresini yaz! demiştir. Sonra Peygamber (s.a.v.): “*Allah’ın Resulü Peygamber’den yaz!*” buyurmuş. Müşrikler: Biz senin Peygamber olduğunu bilsek sana tâbi’ olurduk! Lâkin sen kendi isminle babanın ismini yaz! demişler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)’i: “*Peygamber b. Abdillâh’dan diye yaz!*” buyurmuş. Müşrikler Peygamber (s.a.v.)’e: Sizden (bize) gelen olursa onu size iade etmeyeceğiz; ama bizden size kim giderse siz onu bize iade edeceksiniz! diye şart koşmuşlar. Ashâb: Ey Peygamber (s.a.v.), bunu yazalım mı? diye sormuşlar. “*Evet! Gerçekten bizden kim onlara giderse Allah onu irak etsin! Onlardan bize gelene ise Allah bir ferahlık ve çıkar yol halkedecektir!*” buyurmuşlar.

³⁰⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 246-247.

Bu hadisi Müslim *Sahih*'inde ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin Müslim şartlarına göre isnadına *sahih*'dir” demiştir.³⁰¹ Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

4/69.Hadis

İbn Abbas'tan naklettikleri bir hadise göre, Ebû'l-As hicretin 8. yılında Medine'ye gelerek İslâm'ı kabul etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun eşiyle nikâhını yenilemesine gerek görmeyerek onların eski nikâhlarına devam etmelerine izin vermiştir.³⁰²

İbn Mâce hadisi *Sünen*'de şöyle rivayet etmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، رَدَّ ابْنَتَهُ عَلَى أَبِي الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ بَعْدَ سَنَتَيْنِ بِنِكَاحِهَا
الْأَوَّلِ»

Abdullah b. Abbas (r.a.)'dan; Şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.), kızını (Zeyneb'i) iki yıl sonra (kocası) Ebû'l-Âs bin er-Rabi'a ilk nikâhı ile iade etti.³⁰³

Tirmizi ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'de benzer ve farklı lafızlarla nakletmişlerdir.

Müsned'de geçen bir rivayette şu ziyadesiyle وَلَا صَدَاقًا وَنَمَّ يُحَدِّثُ شَهَادَةً وَلَا صَدَاقًا gecmetedir.³⁰⁴ Yine Müsned ve Tirmizi'de şöyle bir rivayette mevcuttur:

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَدَّ ابْنَتَهُ زَيْنَبَ عَلَى أَبِي الْعَاصِ
بْنِ الرَّبِيعِ بِمَهْرٍ جَدِيدٍ وَنِكَاحٍ جَدِيدٍ.³⁰⁵

Hâkim'de de şu farkla وَنَمَّ يُحَدِّثُ صَدَاقًا geçmektedir.³⁰⁶ Bu hadisi İbn Mâce, Hâkim, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin isnadına *hasen*'dir” demiştir. Tirmizî: Bu hadisin senedine hadisçiler tarafından söz (Makal) edilmiştir. Diğer hadis hakkında

³⁰¹ Müslim, *Cihad ve Siyer*, (1784)-93; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXI, 324.

³⁰² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 252.

³⁰³ İbn Mâce, *Nikâh*, 60.

³⁰⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 195.

³⁰⁵ Bkz. Tirmizî, *Nekâh*, 43; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 529.

³⁰⁶ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *Müstedrek*, IV, 50.

da yine söz edilmiştir. İlim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Kadın kocasından önce Müslüman olursa sonra da kocası, kadın iddet bekleme süresini bitirmeden Müslüman olursa iddette olduğu sürece kadın o kocasındır. Mâlik b. Enes, Evzâî, Şâfiî, Ahmed ve İshâk da bu görüştedirler.³⁰⁷ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

5/70.Hadis

Hiz. Peygamber (s.a.v.) Şu Şekilde buyurmuştur: “Allah’a karşı gelmede itaat yoktur. İtaat ancak maruf üzeredir.”³⁰⁸

Hadis Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde Şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ جَيْشًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا لَهُ وَيُطِيعُوا، فَأَجَّجَ نَارًا وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَفْتَحُوا فِيهَا، فَأَبَى قَوْمٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا وَقَالُوا: إِنَّمَا فَرَزْنَا مِنَ النَّارِ، وَأَرَادَ قَوْمٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لَوْ دَخَلُوهَا أَوْ دَخَلُوا فِيهَا لَمْ يَزَالُوا فِيهَا». وَقَالَ: «لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ»

Ali (r.a.) den rivayet olunduğuna göre, Peygamber (s.a.v.) bir ordu göndermiŐ ve başına da bir adamı kumandan tayin edip, onlara kumandanı dinlemelerini ve ona itaat etmelerini emretmiŐti. Bir süre sonra kumandan bir ateş yaktı ve askerlere ateşe girmelerini emretti. Bunun zerine bazı askerler, “biz sadece ateşten kaŐtık” dediler. Diğer bir kısmı da ateşe girmek istediler. Bu haber Peygamber (s.a.v.)’e eriŐince; “Eğer onlar ateşe girselerdi ebediyyen ateŐte kalacaklardı.” dedi ve “Allah’a isyan hususunda (kula) itaat yoktur (kula) itaat ancak dine uygun olan iŐlerdedir” buyurdu.³⁰⁹

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Nesâî, İbn Hibbân, Beyhakî *Sünenü’l-Kübrâ*’da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de aynı lafızlarla aynı senedle tahric etmişlerdir.³¹⁰ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadise *sahih* hükmünü vermiştir.³¹¹ Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim Şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Nesâî de bu hadisin isnadına

³⁰⁷ Bkz. İbn Mâce, *Nikâh*, 60; Tirmizî, *Nekâh*, 43; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 195.

³⁰⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an*, XI, 256-257.

³⁰⁹ Ebû Dâvud, *Cihad*, 96.

³¹⁰ Bkz. Nesâî, *BeyiŐ*, 34; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 128; Buhârî, *İhbar Ahad*, 1; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, VII, 156; İbn Hibbân, *Sahih*, X, 429.

³¹¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Ebi Dâvud*, I, 129.

sahih'tir demiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6/71.Hadis

Ümmü Atiyye'den rivayet olduğuna göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) kadınlardan biat alırken, ölülerinin ardından bağırarak ağlamamaları hususunda söz almıştır.³¹²

Hadis *Müsned*'de şöyle bütün ayrıntılarıyla rivayet edilmiştir:

عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى النِّسَاءِ حِينَ بَايَعَهُنَّ أَنْ لَا يَتَّخُنَّ، فَقُلْنَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ نِسَاءً أَسْعَدْنَنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَفْسَعِدُنَّ فِي الْإِسْلَامِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا إِسْعَادَ فِي الْإِسْلَامِ، وَلَا شِعَارَ، وَلَا عَفْرَ فِي الْإِسْلَامِ، وَلَا جَلْبَ فِي الْإِسْلَامِ، وَلَا جَنْبَ، وَمَنْ انْتَهَبَ فَلَيْسَ مِنَّا "

Enes b. Mâlik der ki: Peygamber (s.a.v.) kadınlardan biat alınca, ağıt yakınmamaları üzerine biat aldı. Kadınlar: “Ey Peygamber (s.a.v.)! Cahiliye döneminde kadınlar bizim cenazemizde ağıt yakıp bize yardımcı oluyorlardı. Biz de onlarla ağıt yakalım mı?” diye sorunca, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle cevap verdi: “İslam’da is’âd, şiğar, akr (ölenin mezarı başında at, deve v.b. şeyleri kesmek) yoktur. Yine İslam’da celeb ve ceneb de yoktur. Bir şeyi yağmalayan da bizden değildir.”³¹³

Bu hadisi Tirmizî, İbn Mâce, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Nesâî *Sünen*'inde ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla şöyle rivayet etmişlerdir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ، أَوْ شَقَّ الْجُيُوبَ، أَوْ دَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ»³¹⁴

Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadise *hasen sahih* hükmünü vermiştir.³¹⁵ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Nesâî ve İbn Mâce bu hadisin isnadına *sahih*'tir demiştir. Tirmizî de bu hadis *hasen sahih*'tir. *Müttefekun aleyh* olan hadis,

³¹² Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, XI, 258.

³¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XX, 333.

³¹⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 371; Nesâî, *Cenaiz*, 19; Tirmizî, *Cenaiz*, 22; Müslim, *İman*, 103,(165); Buhârî, *Cenaiz*, 35; İbn Mâce, *Cenaiz*, 52.

³¹⁵ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Tirmizî*, II, 510.

Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/72.Hadis

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) halası Selma Binti Kays şöyle anlatıyor: “Ben Ensardan birkaç kadınla birlikte Hz. Peygamber'e (s.a.v.) biat etmek için gittim. Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'ân 'ın bu ayetine göre bizden biat aldı ve “*Kocalarınızı aldatmayın*” dedi. Tam geri dönecekken, bir kadın “kocaları aldatmamak” ile ne demek istediğini Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sordu. Peygamber ise, “*Kocanızın malını bir başkasına sarfetmeniz*” diye açıkladı.³¹⁶

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ سَلْمَى بِنْتِ قَيْسٍ - وَكَانَتْ إِحْدَى خَالَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ صَلَّتْ مَعَهُ الْقِبْلَتَيْنِ، وَكَانَتْ إِحْدَى نِسَاءِ بَنِي عَدِيِّ بْنِ النَّجَّارِ - قَالَتْ: جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْتُهُ فِي نِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَلَمَّا شَرَطَ عَلَيْنَا أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا نَسْرِقَ وَلَا نَزْنِيَ، وَلَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا، وَلَا نَأْتِيَ بِبُهْتَانٍ نَفْتَرِيهِ بَيْنَ أَيْدِينَا وَأَرْجُلِنَا، وَلَا نَعْصِيَهُ فِي مَعْرُوفٍ قَالَتْ: قَالَ: " وَلَا تَغْشَيْنَ أَرْوَاجَكُنَّ "، قَالَتْ: فَبَايَعْتُهُ ثُمَّ أَنْصَرَفْنَا، فَقُلْتُ لِامْرَأَةِ مِنْهُنَّ: ارْجِعِي فَاسْأَلِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا غِشُّ أَرْوَاجِنَا؟ قَالَتْ: فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ: " تَأْخُذُ مَالَهُ فَتُحَابِي بِهِ غَيْرَهُ "

Peygamber'in (s.a.v.) teyzelerinden olan, O'nun arkasında iki kıbleye doğru namaz kılan ve Adiy b. en-Neccâr oğullarının kadınlarından olan Selma binti Kays der ki: Ensar'dan bazı kadınlarla beraber Peygamber'e (s.a.v.) biat etmek için gelmiştim. *Bize, şirik koşmayacağımız, hırsızlık yapamayacağımız, zina etmeyeceğimiz, çocuklarımızı öldürmeyeceğimiz, iyilikte ona karşı asi olmayacağımız şartlarını koşarak: “Kocalarınızı da aldatmayacaksınız”* buyurdu. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) biat ettikten sonra gittik. Ben bir kadına: “Peygamber'e dön ve kocalarımızı aldatmak ne demektir?, diye sor” dedim. O da sorunca, Peygamber (s.a.v) “*Onun (kendisinden habersiz) malını alıp başkasına vermektir*” karşılığını verdi.³¹⁷

Bu hadisi Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, de ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*”tır demiştir.³¹⁸ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

³¹⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 258.

³¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLV, 103-104.

³¹⁸ Bkz. Taberânî, *Mu'cemu'l-Kebir*, XXIV, 296.

8/73.Hadis

Umeyme binti Rukeyka şöyle anlatıyor: “Biat için başka kadınlarla Peygamber’a gittiğimizde, O, bizden Kur’ân ’ın bu ayeti üzerine ahid aldı. Biz “Maruf işlerde sana itaatsizlik yapmayacağız” dediğimizde, Peygamber, “Mümkün olduğu kadar” dedi. Bu sefer biz, “Allah’ın Peygamber’i, bize, bizden daha merhametlidir. Ey Peygamber! Uzat elini biat edelim” dediğimizde, O “*Ben kadınlarla el sıkışmam. Sizlerden sadece söz alacağım*” diyerek bizden biat aldı. (Diğer bir rivayette) Peygamber bizden hiç kimseyle el sıkışmadı.”³¹⁹

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أُمِّمَةَ بِنْتِ رُقَيْقَةَ، قَالَتْ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي نِسَاءِ نُبَايَعُهُ، فَأَخَذَ عَلَيْنَا مَا فِي الْقُرْآنِ: أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا الْآيَةَ، قَالَ: " فِيمَا اسْتَطَعْتَنَّ وَأَطَقْتَنَّ ". قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَرْحَمُ بِنَا مِنْ أَنْفُسِنَا. قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا تُصَافِحُنَا؟ قَالَ: " إِنِّي لَا أَصَافِحُ النِّسَاءَ، إِنَّمَا قَوْلِي لِامْرَأَةٍ وَاحِدَةً، كَقَوْلِي لِامْرَأَةٍ " .

Umeyme binti Rukeyka et-Teymiyye der ki: Bir grup kadınla birlikte biat etmek üzere Hz. Peygamber’e (s.a.v.) geldik. Peygamber (s.a.v.) “*Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir*” ayetinde belirtilen hususlar üzerine bizden biat istedi ve: “*Elinizden geldiği ve gücünüz yettiği kadarıyla bunları sizden istiyorum*” buyurdu. Biz: “Allah ve Peygamber bize bizden daha merhametliler!” demeye başladık ve: “Ey Peygamber (s.a.v.)! Bizimle tokalaşmayacak mısınız?” diye sorduk. Peygamber (s.a.v.): “*Ben kadınlarla tokalaşmıyorum. Bir kadına olan sözüm yüz kadına söylenmiş gibidir*” buyurdu.³²⁰

Bu hadisi Tirmizî, İbn Hibbân, Buhârî, *Sahih*’ında, İmam Mâlik *Muvatta*, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de aynı lafızlarlar tahrir etmişlerdir.³²¹

İbn Mâce’de bu rivayete yakın bir rivayet mevcuttur:

³¹⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu ’l-Kur’ân*, XI, 259.

³²⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIV, 559.

³²¹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, X, 417; Buhârî, *Talak*, 20; Tirmizî, *Siyer*, 37; Nesâî, *Beyâ*, 18; İmam Malik, *Cami*, 1556.

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ، قَالَ: سَمِعْتُ أُمَيْمَةَ بِنْتَ زُرَيْقَةَ، تَقُولُ: جِئْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نِسْوَةٍ نُبَايَعُهُ، فَقَالَ لَنَا: «فِيمَا اسْتَطَعْتَنَ وَأَطَقْتَنَ، إِنِّي لَا أَصَافِحُ النِّسَاءَ»³²²

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Nesâî ve İbn Mâce bu hadisin isnadına *sahih*’tir demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*’tir. Bu hadisi sadece Peygamber b. Münkedir’in rivayetiyle bilmekteyiz. Sûfyân es Sevrî, Mâlik b. Enes ve pek çok kimse bu hadisi Peygamber b. Münkedir’den benzeri şekilde rivayet etmişlerdir. Peygamber’e bu hadis hakkında sordum şöyle dedi: Ümeyme binti Rukayka’yı bu hadisin dışında tanımıyorum Ümeyme isimli başka bir kadın râvî daha vardır ki Peygamber (s.a.v.)’den bazı hadisler rivayet etmiştir.³²³ Hadisin Buhari’nin *sahih*’inde yer almasından da rivayetin Buhari’nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

9/74.Hadis

İbn Abbas’tan rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) bayram hutbesini verdikten sonra, erkeklerin aralarından geçerek kadınların bulunduğu mahalle gidip, orada Kur’ân’ın bu ayetini okudu ve bunun üzerine onlardan ahid aldı. Cemaat adına bir kadın aYağa kalkarak, “Evet! Ey Peygamber...” diye karşılık verdi.³²⁴

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: شَهِدْتُ الصَّلَاةَ يَوْمَ الْفِطْرِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ فَكُلُّهُمْ يُصَلِّيهِمَا قَبْلَ الْخُطْبَةِ، ثُمَّ يَخْطُبُ بَعْدَ، فَنَزَلَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ حِينَ يُجَلْسُ الرِّجَالَ بِيَدِهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ يَشْفُقُهُمْ، حَتَّى أَتَى النِّسَاءَ مَعَ بِلَالٍ، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعُنَّكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ، وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِيَهُ بَيْنَ أُيُودِيَهُنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ؛ [الممتحنة: 12] حَتَّى فَرَعَ مِنَ الْآيَةِ كُلِّهَا، ثُمَّ قَالَ حِينَ فَرَعَ: «أَنْتُنَّ عَلَى ذَلِكَ؟» فَقَالَتْ امْرَأَةٌ وَاحِدَةً، لَمْ يُجِبْهُ غَيْرُهَا: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ - لَا يَدْرِي الْحَسَنُ مَنْ هِيَ - قَالَ: «فَتَصَدَّقْنَ» وَبَسَطَ بِلَالٌ نُوْبَهُ، فَجَعَلَ يُلْقِيَنَّ الْفَتْحَ وَالْحَوَاتِيمَ فِي نُوْبِ بِلَالٍ

³²² Bkz. İbn Mâce, *Cihad*, 43.

³²³ Bkz. Buhârî, *Talak*, 20; Tirmizî, *Siyer*, 37; Nesâî, *Beyâ*, 18; İbn Mâce, *Cihad*, 43.

³²⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 260.

İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Ben fitr günü kılınan bayram namazında Peygamber ile Ebû Bekr ile Ömer ile ve Osman ile beraber hazır bulundum. Bunların hepsi de namazı hutbeden evvel kıldırıyorlardı. Sonra namazın ardından hutbe okurlardı. Allah Peygamberi'nin hutbeden sonra indiği ve erkekleri yerlerinde oturtmak üzere eliyle işaret etmesi hâli gözümün önündedir. Sonra erkeklerin safflarını yara yara kadınların safflarına kadar gitti. Bilâl de beraber idi. Peygamber orada şöyle buyurup: “*Ey Peygamber, mü'min kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasından bir iftira düzüp getirmemeleri, herhangi bir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyla- sana bey'atleşmeye geldikleri zaman, bey'atlerini kabul et. Onlar için Allah'tan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir*” ayetinin tamâmını okudu. Bu ayeti okuyup bitirdikten sonra: “*Siz kadınlar bu bey'at üzere sabitkadem misiniz?*” diye sordu. İçlerinden ravi Hasen ibn Müslim'in kim olduğunu bilemediği bir kadın: Evet! Ey Peygamber! dedi. Peygamber'e o kadından başkası cevâb vermedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): “*Öyleyse sadaka verin*” buyurdu. Bilâl ihramını yaydı, onlar da halkalarını, yüzüklerini Bilâl'in ihramı içine atmaya başladılar.³²⁵

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de aynı lafızlarla İbn Abbas'tan nakletmişlerdir. Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir³²⁶ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

I. Saff Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/75.Hadis

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Münafıklığın alametleri üçtür: O namaz kılar, oruç tutar ve mümin olduğu iddiasında bulunur. Fakat söz söylerse yalan söyler, ahidde bulunursa ahidini yerine getirmez ve kendisine emanet edilene hıyanet eder.*”³²⁷

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

³²⁵ Müslim, *Cuma*, 884, (1).

³²⁶ Bkz. Buhârî, *Tefsir*, 3; Müslim, *Cuma*, 884, (1); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 189-190.

³²⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 264.

حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ أَبُو سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ «وَأِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ» إِذَا حَدَّثَ كَذَبًا، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أَوْثَمَنَ خَانَ "

Bize Nâfi' ibn Ebî Âmir Ebû Süheyl, babası Mâlik ibn Ebî Âmir'den; o da Ebû Hüreyre (r.a.)'den tahdîs etti. Peygamber (s.a.v.): “*Münâfiğın alâmeti üçtür: Söz söylerken yalan söyler; va'd ettiği vakit sözünde durmaz; kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder*” buyurdu.³²⁸

Bu hadisi Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvud, İbn Hibbân, Beyhakî, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla farklı rivayetler nakletmişlerdir.³²⁹ Ayrıca Nesâî, Ebû Dâvud, İbn Hibbân 'de şöyle bir rivayet etmişlerdir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَهُوَ مُنَافِقٌ خَالِصٌ وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْهُنَّ كَانَ فِيهِ خَلَّةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدَعَهَا إِذَا حَدَّثَ كَذَبًا، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا عَاهَدَ عَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ»³³⁰

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir Nesâî isnadına mavkuf demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Bu hadisin manası ilim adamlarınca amelde olan nifaktır. İnançla nifak, Peygamber (s.a.v.) zamanında yapılmış olan nifaktır. Hasan-ı Basrî'den buna benzer bir şey rivayet edilmiştir ki o şöyle der: Nifak iki türdür. Amelde olan nifak diğeri de yalanlama nifakı. *Müttetekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/76.Hadis

Hiz. Ebû Musa Eşari'nin bir rivayeti şöyle nakledilmiştir: “*Ben Peygamber'im ben Ahmed'im ve ben Haşir'im...*”³³¹

Hadis Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir:

³²⁸ Buhârî, *İmân*, 24.

³²⁹ Bkz. Tirmizî, *İmân*, 14; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 380; Müslim, *İmân*, 59, (107); Nesâî, *İmân*, 20; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, VI, 288.

³³⁰ Bkz. Ebû Dâvud, *Sünne*, 16; Nesâî, *İmân*, 20; İbn Hibbân, *Sahih*, I, 490.

³³¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 270.

عَنِ الزُّهْرِيِّ، سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاجِي، الَّذِي يُمَحَى بِِي الْكُفْرُ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى عَقْبِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ»

Zühri'den rivayet edildiğine göre, Peygamber b. Cübeyr b. Mut'un'den, o da babasından naklen haber verdi ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuşlar: “Benim bir takım isimlerim vardır. Ben Peygamber'im. Ben Ahmed'im. Ben o Mâhiyim ki, Allah benimle küfrü mahveder. Ben o Haşirim ki, Allah insanları benim ayaklarıma toplar. Ve ben o Âkıbim ki, ondan sonra hiç bîr Peygamber yoktur.”³³²

Bu hadisi Darîmî, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de aynı lafızlarla tahrir etmişlerdir.³³³ Ayrıca Tirmizi ve İbn Hibbân'da şöyle bir rivayet mevcuttur:

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِنَّ لِي أَسْمَاءَ: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا أَحْمَدُ، وَأَنَا الْمَاجِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِي الْكُفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى قَدَمِهِ، وَأَنَا الْعَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ»، وَقَدْ سَمَاهُ اللَّهُ رَعُوفًا رَحِيمًا³³⁴

Hâkim'de ise şöyle bir rivayette bulunmuştur:

عَنْ أَبِي مُوسَى ، قَالَ : سَمَى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَفْسَهُ أَسْمَاءَ فَمِنْهَا مَا حَفِظْنَاهُ وَمِنْهَا مَا نَسِينَاهُ قَالَ : أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ وَالْمَقْفَى وَالْحَاشِرُ وَنَبِيُّ التَّوْبَةِ وَالْمَلْحَمَةَ.³³⁵

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin isnadına *sahih*'tir” demiştir. Tirmizi bu hadis *hasen sahih*'tir demiştir.³³⁶ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Hâkim, bu rivayet hakkında isnadı *sahih* hükmünü vermiş. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/77.Hadis

Hz. Abdullah bin Mesud'un (r.a.) rivayetine göre, Habeşistan'a hicret etmiş olan Müslümanlar Kral Necaşi'nin huzuruna çağrılınca heyet başkanı Hz. Cafer bin Ebû Talib (r.a.) İslâm Peygamberi ve getirdiği din hakkında bir konuşma yaptı. Bu konuşmayı duyan Necaşi dedi ki, “Merhaba size ve tarafından geldiğiniz şahsiyete.

³³² Müslim, *Fezail*, (2354)-124.

³³³ Bkz. Darîmî, *Rikak*, 59; Buhârî, *Tefsir*, 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXI, 396-397.

³³⁴ Bkz. Tirmizî, *Edeb*, 67; İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 219.

³³⁵ Bkz. Hâkim en-Nîsâbü'rî, *Müstedrek*, II, 604.

³³⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXI, 396-397; Tirmizî, *Edeb*, 67.

Ben O'nun Allah'ın Peygamber'i olduğuna şahadet ediyorum. İncil'de zikri geçen elbette O'dur ve geleceğine dair müjdeyi Meryem oğlu İsa bize vermişti.”³³⁷

Hadis *Müsned*'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: بَعَثْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى النَّجَاشِيِّ، وَنَحْنُ نَحْوُ مِنْ ثَمَانِينَ رَجُلًا، فِيهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ، وَجَعْفَرٌ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَرْفُطَةَ، وَعُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ، وَأَبُو مُوسَى، فَأَتَوْا النَّجَاشِيَّ، وَبَعَثَتْ قُرَيْشٌ عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ، وَعَمَارَةَ بْنَ الْوَلِيدِ بِهَدِيَّةٍ فَلَمَّا دَخَلَا عَلَى النَّجَاشِيِّ سَجَدَا لَهُ، ثُمَّ ابْتَدَرَاهُ عَنْ يَمِينِهِ، وَعَنْ شِمَالِهِ، ثُمَّ قَالَا لَهُ: إِنَّ نَفَرًا مِنْ بَنِي عَمَنَا نَزَلُوا أَرْضَكَ، وَرَعَبُوا عَنَا وَعَنْ مِلَّتِنَا، قَالَ: فَأَيْنَ هُمْ؟ قَالَ: هُمْ فِي أَرْضِكَ، فَأَبَعْتُ إِلَيْهِمْ، فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ جَعْفَرٌ: أَنَا خَطِيبُكُمْ الْيَوْمَ فَاتَّبِعُوهُ، فَسَلِّمْ وَلَمْ يَسْجُدْ، فَقَالُوا لَهُ: مَا لَكَ لَا تَسْجُدُ لِلْمَلِكِ؟ قَالَ: إِنَّا لَا نَسْجُدُ إِلَّا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَالَ: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَ إِلَيْنَا رَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَمَرَنَا أَنْ لَا نَسْجُدَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَمَرَنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ "، قَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ: فَإِنَّهُمْ يُخَالِفُونَكَ فِي عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ قَالَ: مَا تَقُولُونَ فِي عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأُمِّهِ؟ قَالُوا: نَقُولُ كَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، هُوَ كَلِمَةُ اللَّهِ وَرُوحُهُ، أَلْقَاهَا إِلَى الْعَذْرَاءِ الْبُتُولِ الَّتِي لَمْ يَمَسَّهَا بَشَرٌ، وَلَمْ يَفْرِضْهَا وَلَدٌ، قَالَ: فَرَفَعَ عَوْدًا مِنَ الْأَرْضِ، ثُمَّ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْحَبَشَةِ، وَالْفَيْسِييْنَ، وَالرُّهْبَانَ، اللَّهُ مَا يَزِيدُونَ عَلَى الَّذِي نَقُولُ فِيهِ مَا يَسُوؤِي هَذَا، مَرْحَبًا بِكُمْ، وَبِمَنْ جِئْتُمْ مِنْ عِنْدِهِ، أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنَّهُ الَّذِي نَجَدُ فِي الْإِنْجِيلِ، وَإِنَّهُ الرَّسُولُ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، انزَلُوا حَيْثُ شِئْتُمْ، وَاللَّهِ لَوْلَا مَا أَنَا فِيهِ مِنَ الْمَلِكِ لَأَتَيْتُهُ حَتَّى أَكُونَ أَنَا أَحْمِلُ نَعْلَيْهِ، وَأَوْضِنُهُ، وَأَمَرَ بِهَدِيَّةِ الْأَخْرَيْنِ فَرَدَّتْ إِلَيْهِمَا، ثُمَّ تَعَجَّلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ حَتَّى أَدْرَكَ بَدْرًا، وَرَعَمَ أَنْ: النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، اسْتَغْفَرَ لَهُ حِينَ بَلَغَهُ مَوْتُهُ

İbn Mes'ud anlatıyor: Peygamber (s.a.v.) bizi Necaşi'ye göndermişti. Yaklaşık olarak seksen kişilik bir grup idik. Beraberimizde Cafer, Abdullah b. Urfuta, Osman b. Maz'un ve Ebû Musa bulunmaktaydı. Bu grup Necaşi'nin yanına vardı. Kureyş, Amr b. el-Âs'ı ve Umare b. el-Velid'i bir hediyeyle Necaşi'ye gönderdi. Bunlar Necaşi'nin yanına girdiklerinde ona secdeye kapandılar. Sonra sağına ve soluna geçerek: "Amcaoğullarımızdan bir gurup dinlerini ve milletini terkederek senin topraklarına yerleşti" dediler. Necaşi: "Bu kişiler nerededir?" diye sorunca: "Onlar senin topraklarındadır. Adam gönderip çağır" dediler. Bunun üzerine Necaşi gelmeleri için onlara birini gönderdi. Cafer: "Bugün sözcünüz ben olacağım, bana tabi olun" dedi. Necaşi'nin yanına geldiklerinde Cafer ona secde etmedi. Oradakiler: "Size ne oluyor da hükümdara secde etmiyorsunuz?" deyince, Cafer: "Biz Allah'tan başka kimseye secde etmeyiz" karşılığını verdi. Hükümdar: "Niye ki?" diye sorunca, Cafer: "Allah bize bir Peygamberini gönderdi ve Allah'tan başka

³³⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 276.

kimseye secde etmememizi emretti. Bize namazı ve zekâtı emretti” karşılığını verdi. Amr b. el-Âs, hükümdara: “Bunlar İsa b. Meryem hankında sana muhalefet ediyorlar” deyince, hükümdar: “İsa b. Meryem ve annesi hakkında ne diyorsunuz?” diye sordu. Müslümanlar: “Bize, Allah’ın buyurduğu gibi: “O, Allah’ın kelimesi ve ruhudur. Onu, kimsenin dokunmamış olduğu Betul el-Azra’ya (Bakire Meryem’e) ilka etmiştir. O daha önce hiç çocuk doğurmamıştır, diyoruz” dediler. Bunun üzerine Necaşi yerden bir çöp alarak şöyle dedi: “Ey habeş’li papaz rahipler! Vallahi bunlar bizim bu konuda dediğimize bu çöp kadar bir şey bile eklemiyorlar. Size ve yanından geldiğiniz kişiye merhaba. Şahitlik ederim ki o, Allah’ın elçisidir ve o, İncil’de bulduğumuz İsa b. Meryem’in müjdelediği peygamberdir. Ülkemde istediğiniz yere gidebilirsiniz. Vallahi bu hükümdarlığım olmasa onun yanına gider, ayakkabılarını taşır ve abdest suyunu dökerdim.” Sonra emri üzerine Kureyşlilerin hediyeleri kendilerine geri verildi. Ravi der ki: Sonra Abdullah b. Mes’ud acele davranıp Bedir savaşına yetişti. İbn Mes’ud’un söylediğine göre Necaşi’nin ölüm haberi geldiği zaman Peygamber (s.a.v.) onun için bağışlanma dilemiştir.

Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel *Müsned’de* ve Hâkim’de³³⁸ benzer rivayetle tahrir etmiştir. *Müsned’de* muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadsin isnadına *zayıf* tir demiştir.³³⁹ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

J. Cuma Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/78.Hadis

Ka’b bin Mâlik ve İbn Sirin’in rivayetlerine göre, Medine’de Ensardan Müslümanlar kendi başlarına, haftada bir gün topluca ibadet etmeyi kararlaştırmışlardır. Dolayısıyla Yahudilerin Cumartesi, Hıristiyanların Pazar günü topluca ibadet etmelerine mukabil, onlar Cuma gününü seçmişlerdir.³⁴⁰

İbn Mâce hadisi *Sünen’de* şöyle rivayet etmiştir:

³³⁸ Bkz. Hâkim en-Nisâbüri, *Müstedrek*, II, 338.

³³⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VII, 408-409.

³⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 305.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَضَلَّ اللَّهُ عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا، كَانَ لِلْيَهُودِ يَوْمَ السَّبْتِ، وَالْأَحَدِ لِلنَّصَارَى، فَهُمْ لَنَا تَبِعٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، نَحْنُ الْأَجْرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا، وَالْأَوَّلُونَ الْمَقْضِيُّ لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ»

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Allah bizden öncekilerini Cuma gününden sapıttırdı. (İbâdet günü olarak) Yahudiler için Cumartesi günü var. Pazar günü da Hristiyanlarındır. Artık bunlar kıyamet gününe kadar bizden geri kalmış oldular. Biz dünya ehlinin en sona kalanlarıyız. Ve (kıyamet günü) başa geçip bütün yaratıklardan evvel haklarında hüküm verilecek olanlarız.”³⁴¹

Bu hadisi İbn Mâce, Müslim ve Nesâî benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir.³⁴² Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/79.Hadis

Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: “Peygamber Cuma namazını zevalden sonra kıldırırdı.”³⁴³

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي الْجُمُعَةَ حِينَ تَمِيلُ الشَّمْسُ»

Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) *cumua namazını, güneş (tam ortadan batıya) meylettiği zamanda kıldırırdı*.³⁴⁴

Bu hadisi Tirmizî, Buhârî *Sahih*’te ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir.³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel’de şu ziyadeyle *وَكَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ* geçmektedir.³⁴⁶

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût bu hadisin isnadına *hasen* demiştir. Tirmizî: Enes hadisi *hasen sahih*’tir. İlim adamlarının çoğunluğu bu hadis üzerinde birleşmişler. Cuma’nın öğle vakti gibi kılınacağını söylemişlerdir. Şâfiî, Ahmed ve

³⁴¹ İbn Mâce, *Selad*, 117.

³⁴² Bkz. Müslim, *Cuma*, 856, (22); Nesâî, *Cuma*, 1.

³⁴³ Mevdûdî, *Tefhîmu ’l-Kur’ân*, XI, 305-306.

³⁴⁴ Buhârî, *Cuma*, 16.

³⁴⁵ Bkz. Buhârî, *Cuma*, 16; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIX, 310; Tirmizî, *Cuma*, 9.

³⁴⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIX, 310.

İshâk bunlardandır. Kimi ilim adamları da güneş batıya meyletmeden önce de kılabilir demektedirler. Ahmed: “Güneş batıya meyletmeden önce kılan kimseye namazı yeniden kılması gerekir” demiyor. Hadisin Buhari’nin *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Buhari’nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/80.Hadis

Hiz. Ömer şöyle rivayet etmiştir: “Peygamber'in mübarek ağzından çıktığına göre, yolcu namazı iki rekâttır, fecr (sabah) namazı iki rekâttır ve Cuma namazı da iki rekâttır. Bu sonuncusu kasır namazı gibi değildir, Cuma hutbesi nedeniyle kısaltılmıştır.”³⁴⁷

İbn Mâce hadisi *Sünen*’de şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عُمَرَ، قَالَ: «صَلَاةُ السَّفَرِ رَكْعَتَانِ، وَصَلَاةُ الْجُمُعَةِ رَكْعَتَانِ، وَالْفِطْرُ وَالْأَضْحَى رَكْعَتَانِ، تَمَامٌ غَيْرُ قَصْرٍ»
عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Hiz. Ömer (r.a.) Şöyle rivayet etmiştir: Peygamber (s.a.v.)’in diliyle sabit olduğu üzere (dört rekatli) farz namaz yolculukta iki rekâttır. Cuma farzı iki rek'attir, iki bayram namazı ikişer rekâttır. Bu tamamdır, kasır değildir.³⁴⁸

Bu hadisi İbn Mâce, İbn Hibbân, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de aynı lafızlarla nakletmişlerdir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*’dır” demiştir.³⁴⁹ Tirmizi tahkikini yapan Elbânî hadise *sahih* hükmünü vermiştir.³⁵⁰ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

4/81.Hadis

Saib b. Yezid’in rivayet ettiğine göre, Hiz. Peygamber (s.a.v.) döneminde sadece bir ezan okunurdu. Müezzin bu ezanı, imam minberde oturduktan sonra okumaYa başlardı. Bu Hiz. Ebûbekir ve Hiz. Ömer’in dönemlerinde de aynı şekilde devam etmiş ama Hiz. Osman’ın zamanında nüfus arttığından dolayı, çok önceden bir

³⁴⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 306.

³⁴⁸ İbn Mâce, *Salat*, 112.

³⁴⁹ Bkz. Nesâî, *Salat Aidan*, 11; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 367-368; İbn Hibbân, *Sahih*, III, 70.

³⁵⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Süneni Tirmizî*, II, 284.

ezan daha okutulmaya başlanmıştır. Bu ezan Medine çarşısında bulunan bir evden okutturuluyordu.³⁵¹

Nesâî *Sünen*'inde hadisi şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ، «أَنَّ الْأَذَانَ كَانَ أَوَّلَ حِينَ يَجْلِسُ الْإِمَامُ عَلَى الْمُنْبَرِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ»، فَلَمَّا كَانَ فِي خِلَافَةِ عُثْمَانَ، وَكَثُرَ النَّاسُ أَمَرَ عُثْمَانُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِالْأَذَانِ الثَّلَاثِ، فَأَذَّنَ بِهِ عَلَى الزُّورَاءِ، فَتَبَّتِ الْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ

Saib b. Yezid (r.a.)'ten rivayete göre: Peygamber (s.a.v.) zamanında Cuma ezanı imam minbere çıktığında okunurdu. Ebû Bekir ve Ömer'in halife oldukları dönemlerde de aynı şekilde okunurdu. Osman'ın halifeliği zamanında cemaat kalabalıklaştı da bunun üzerine Osman (ilk ezan ve kametten başka) üçüncü olarak bir ezan daha okunmasını emretti. O ezan da Zevra denilen yerde okutulurdu. Bu ezan işi böylece devam etti gitti.³⁵²

Ebû Dâvud ve Buhârî aynı lafızlarla nakletmiştir.³⁵³ Ayrıca Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer ve farklı rivayet mevcuttur. Tirmizî'de geçen rivayet:

عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: كَانَ الْأَذَانُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ، وَإِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَلَمَّا كَانَ عُثْمَانُ زَادَ النِّدَاءَ الثَّلَاثَ عَلَى الزُّورَاءِ.³⁵⁴

Ahmet b. Hanbel'de geçen rivayet şöyledir:

عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: " كَانَ الْأَذَانُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَذَانًا، حَتَّى كَانَ زَمَنُ عُثْمَانَ فَكَثُرَ النَّاسُ فَأَمَرَ بِالْأَذَانِ الْأَوَّلِ بِالزُّورَاءِ"³⁵⁵

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır" demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

³⁵¹ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, XI, 306.

³⁵² Nesâî, *Cuma*, 15.

³⁵³ Bkz. Buhârî, *Cuma*, 25; Ebû Dâvud, *Salat*, 225.

³⁵⁴ Bkz. Tirmizî, *Cuma*, 20.

³⁵⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXIV, 503.

5/82.Hadis

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Melekler, her Cuma, namaza gelen kimselerin isimlerini kaydederler ve imam minbere çıktığında defterlerini kapatıp, hutbeyi dinlemeye başlarlar.”³⁵⁶

Hadis Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَائِكَةٌ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَأَلَّوْنَ، فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَّأَ الصُّحُفَ، وَجَاءُوا يَسْتَمِعُونَ الذُّكْرَ، وَمِثْلُ الْمُهْجَرِ كَمِثْلِ الَّذِي يُهْدِي الْبِدْنََةَ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي بَقْرَةَ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي الْكَبْشَ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي الدَّجَاجَةَ، ثُمَّ كَالَّذِي يُهْدِي الْبَيْضَةَ.»

Ebû Abdullah el-Egarr haber verdi ki, kendisi Ebû Hüreyre'yi şöyle derken işitmiş: Peygamber (s.a.v.): “Cuma günü oldumu mescidin bütün kapılarında melekler bulunur. Bunlar evvel (ilk) gelenleri yazarlar. İmam (minbere) oturduğu vakit sabiteleri dürerler de, hutbeyi dinlemeğe gelirler. Evvel gelen bir deve kurban etmiş gibi olur; ondan sonra gelen, inek kurban etmiş gibi; ondan sonra gelen koç kurban etmiş gibi; ondan sonra gelen tavuk kurban etmiş gibi; ondan sonra gelen de yumurta kurban etmiş gibi olur.” buyurdular.³⁵⁷

Bu hadisi İbn Mâce, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla nakletmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir.³⁵⁸ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6/83.Hadis

Ebû Katade el-Ensârî, şöyle anlatıyor: “Bir defasında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) arkasında namaz kılıyorduk ve birden ayak sesleri duyduk. Namaz bitince Hz. Peygamber (s.a.v.) gürültünün nedenini sordu. Onlar namaza yetişmek için

³⁵⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 306.

³⁵⁷ Müslim, *Cuma*, 850, (24).

³⁵⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XII, 200-201; İbn Mâce, *İkamet Salat ve Sünne*, 82; Nesâî, *Cuma*, 13; Buhârî, *Bed'ul-Halk*, 6.

koştuklarını söyleyince Hz. Peygamber, “Böyle yapmayın, namaza sukûnet içinde gelin ve cemaate katılın, sonra namazınızı tamamlayın” diye buyurdu.³⁵⁹

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ، أَنَّ أَبَاهُ، أَخْبَرَهُ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَمِعَ جَنَبَةً، فَقَالَ: «مَا شَأْنُكُمْ؟» قَالُوا: اسْتَعْجَلْنَا إِلَى الصَّلَاةِ، قَالَ: «فَلَا تَفْعَلُوا، إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، وَمَا سَبَقَكُمْ فَأَتِمُّوا».

Abdullah b. Kata’de şöyle haber vermiş: Biz Peygamber (s.a.v.)le birlikte namaz kiliyorduk koşarak gelenlerin sesini duyduk: Peygamber (s.a.v.) *nedir sizin haliniz dedi*: Namaza aceleyle geldik dediler. Peygamber (s.a.v.) *namaza koşarak gelmeyin, yürüyerek gelin! Sukûneti iltizâm edin, yetişebildiğiniz kadarını (İmamla) kılın; yetişemediğinizi (kendiniz) tamamlayın!*” buyururdu.³⁶⁰

Bu hadisi İbn Mâce, Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Ebû Dâvud, Tirmizi, Dârimî, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Bu hadisi Dârimî, Nesâî ve Ebû Dâvud isnadına *sahih*’tir demiştir. Tirmîzî: Bu konuda ilim adamları değişik görüşlere sahip olmuşlardır, kimisi namaza ilk başlangıç tekbîrini kaçırmaktan korkan kimsenin hızlıca koşarak yetişmesi görüşündedirler, kimileri ise koşarak yetişmeyi hoş karşılamamış rahat bir şekilde yürüyerek namaza yetişilmesini tercih etmişlerdir. Ahmed ve İshâk aynen Ebû Hüreyre hadisine göre amel ederler İshâk der ki: İlk tekbîri kaçıracağından korkarsa hızlıca yürümesinde bir sakınca yoktur.³⁶¹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/84.Hadis

İbn Mes’ud’un rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.); “Gönlüm namazı kıldırması için yerime bir başkasını tayin edip, Cuma namazına gelmeyenlerin evlerini ateşe vermeyi arzu ediyor.” demiştir.³⁶²

³⁵⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 307.

³⁶⁰ Müslim, *Mesacid ve Mevakit Salat*, 602, (151).

³⁶¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Selad*, 55; Nesâî, *İmamet*, 57; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XII, 92; Dârimî, *Salat*, 59; İbn Mâce, *Mesacid ve Cemaat*, 14; Tirmîzî, *Mevakit Salat*, 140; Buhârî, *Ezan*, 20.

³⁶² Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 308.

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِقَوْمٍ يَتَخَلَّفُونَ عَنِ الْجُمُعَةِ: " لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ رَجُلًا يُصَلِّيَ
بِالنَّاسِ، ثُمَّ أَحْرِقَ عَلَى رِجَالٍ يَتَخَلَّفُونَ عَنِ الْجُمُعَةِ بِيُوتَهُمْ "

Abdullah b. Mes'ud'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) Cuma namazına katılmayan bazıları için: “*Bir adama namazı kaldırmasını söyleyip, cuma namazına katılmayan kişileri evleriyle birlikte yakmayı arzu ettim!*” buyurmuştur.³⁶³

Bu hadisi Müslim *Sahih*'inde, aynı lafızla rivayet etmiştir.³⁶⁴ İbn Mâce'de ise şöyle nakletmiştir:

عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيَنْتَهِيَنَّ رَجُلٌ عَنِ تَرْكِ الْجَمَاعَةِ، أَوْ لِأَحْرَقَنَّ
بِيُوتَهُمْ»³⁶⁵

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Müslim şartına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

8/85.Hadis

Ebû Hüreyre ve İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, kendileri Hz. Peygamber'i hutbede, “*İnsanlar Cuma namazını terk etme âdetini bıraksınlar. Aksi takdirde Allah onların kalplerini mühürleyecek ve onları gafillerden kılacaktır.*” derken işitmişlerdir.³⁶⁶

Hadis Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ وَهُوَ ابْنُ سَلَامٍ، عَنْ زَيْدٍ - يَعْنِي أَخَاهُ - أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مِينَاءَ، أَنَّ عَبْدَ
اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، وَأَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَاهُ، أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ عَلَى أَعْوَادٍ مِنْبَرِهِ:
«لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وُدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ، أَوْ لَيَحْتَمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ، ثُمَّ لَيَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ»

Bize Muâviye ki İbni Seliâm'dır, Zeyd'den (yâni kardeşinden) naklen rivayet etti. Zeyd, Ebû Sellâm'dan dinlemiş. Ebû Sellâm demiş ki: Bana, Hakem b. Mîna rivayet etti. Ona da Abdullah b. Ömer ile Ebû Hüreyre rivayet etmişler. Onlar da

³⁶³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VII, 406-407.

³⁶⁴ Bkz. Müslim, *Mesacid ve Mevakit Salat*, 652, (254).

³⁶⁵ Bkz. İbn Mâce, *Mesacid ve Cemaat*, 17.

³⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 308.

Peygamber (s.a.v.)’i minberinin basamakları üzerinde şöyle buyururken işitmişler: “*Ya bir takım adamlar cuma namazlarını terk etmekten vazgeçerler yahut Allah, onların kalplerine mutlak surette mühür vurur da bir daha gafillerden olurlar!*”³⁶⁷

Bu hadisi Dârimi, Nesâî, Müslim *Sahih*’inde aynı isnat aynı lafızlarla nakletmişlerdir.³⁶⁸ Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’inde ise şöyle geçer:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ غَيْرِ عَذْرٍ، طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ»³⁶⁹

İbn Mâce, Tirmizi ve İbn Hibbân ’da şöyle bir rivayet mecuttur.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدَةُ بْنُ سَفْيَانَ الْحَضْرَمِيُّ، عَنْ أَبِي الْجَعْدِ الضَّمْرِيِّ وَكَانَ لَهُ صُحْبَةٌ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ تَهَاوُنًا بِهَا طَبَعَ عَلَى قَلْبِهِ»³⁷⁰

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih* liğayrihi” demiştir. İbn Hibbân ’da muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *hasen*’dir demiştir. Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Tirmizî: Ebûl Ca’d hadisi *Hasen*’dir. Peygamber’e Ebûl Ca’d Eddamrî’nin adını sordum, bilemedi ve şöyle dedi: “O’nun Peygamber (s.a.v.)’den rivayeti olarak sadece bu hadisi biliyoruz.” Bu hadisi sadece Peygamber b. Amr’ın rivayetinden bilmekteyiz. İbn Mâce’nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.³⁷¹ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

9/86.Hadis

Cabir b. Abdullah, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet eder: “*Bugünden itibaren, kıyamete değin Cuma namazı sizlere farzdır. Cuma namazını basit bir amel sanıp ona önem vermeyen kimsenin halini Allah Teâlâ düzeltmez. İyi dinleyin! Tevbe edip, Allah’tan mağfiret dilemedikçe, o kimsenin namazı namaz, zekâtı zekât, haccı hac, orucu oruç, iyiliği iyilik değildir. Allah ise affedicidir.*”³⁷²

İbn Mâce hadisi *Sünen*’de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

³⁶⁷ Müslim, *Cuma*, 865, (40).

³⁶⁸ Bkz. Dârimî, *Salat*, 205; Nesâî, *Cuma*, 2.

³⁶⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IX, 394.

³⁷⁰ Bkz. İbn Mâce, *İkamet Salat ve sünne*, 93; Tirmizî, *Cuma*, 7; İbn Hibbân, *Sahih*, VII, 26.

³⁷¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif İbn Mâce*, I, 366.

³⁷² Mevdûdî, *Tefhîmu ’l-Kur’ân*, XI, 308.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا، وَبَادِرُوا بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ قَبْلَ أَنْ تَشْغَلُوا، وَصَلُّوا الَّذِي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ رَبِّكُمْ بِكَثْرَةٍ ذِكْرُكُمْ لَهُ، وَكَثْرَةَ الصَّدَقَةِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ، تَزْرُقُوا وَتُنْصَرُوا وَتُجْبَرُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْكُمُ الْجُمُعَةَ فِي مَقَامِي هَذَا، فِي يَوْمِي هَذَا، فِي شَهْرِي هَذَا، مِنْ عَامِي هَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ تَرَكَهَا فِي حَيَاتِي أَوْ بَعْدِي، وَلَهُ إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ جَائِرٌ، اسْتِخْفَافًا بِهَا، أَوْ جُحُودًا لَهَا، فَلَا جَمَعَ اللَّهُ لَهُ شَمْلَهُ، وَلَا بَارَكَ لَهُ فِي أَمْرِهِ، أَلَا وَلَا صَلَاةَ لَهُ، وَلَا زَكَاةَ لَهُ، وَلَا حَجَّ لَهُ، وَلَا صَوْمَ لَهُ، وَلَا بِرَّ لَهُ حَتَّى يَنْتُوبَ، فَمَنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ، أَلَا لَا تَوْمَنَنَّ امْرَأَةٌ رَجُلًا، وَلَا يَوْمٌ أَعْرَابِيٌّ مُهَاجِرًا، وَلَا يَوْمٌ فَاجِرٌ مُؤْمِنًا، إِلَّا أَنْ يَفْهَرَهُ بِسُلْطَانٍ، يَخَافُ سَيْفَهُ وَسَوْطَهُ»

Câbir bin Abdillâh (r.a.); Şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) bize şu hutbeyi irad buyurdu: “Ey İnsanlar! Ölmeden Önce Allah’a tevbe ediniz. Meşgul olmadan önce salih amellere koşunuz. Rabbinizi çok anmakla ve gizli açık bol sadaka (vermek) ile O’nun, sizin üzerinizdeki hakkı yerine ulaştırınız ki rızıklanasınız, yardım olunanız ve islah olunanız. Bilmiş olunuz ki içinde bulunduğum bu yılın bu ayının bu gününde ve burada kıyamet gününe kadar Allah size Cuma namazını şüphesiz farz kıldı. Ben hayatta iken veya benden sonra, başında âdil veya zâlim bir devlet başkanı varken kim Cuma namazını küçümseyerek veya farzietini inkâr ederek bırakırsa Allah onun işini düzene sokmasın ve işinde ona bereket vermesin. Bilmiş olunuz ki tevbe etmedikçe böylesinin ne namazı, ne zekâtı, ne haccı, ne orucu, ne de hiçbir hayrı (sahihtir.) Kim de tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder (veya kabul eylesin). Bilmiş olunuz ki, hiçbir kadın hiçbir erkeğe namaz kıldıramaz. Hiçbir bedevi hiçbir muhacire imam olamaz. Hiçbir fâsık, hiçbir mü’min fâsık olmayana namaz kıldıramaz. Meğerki fâsık zor kullanır, mümin de onun kılıcından ve copundan korktuğu zaman (mü’min uyar.) “Hâvilerden Ali bin Zeyd b. Cüd’ân ve Abdullah b. Muhammet! el-Adevl zayıf oldukları için isnadın zayıflığı Zevaid’de bildirilmiştir.

Bu hadis Hadis Kütüb-i Tis’a’daki kaynaklarda sadece İbn Mâce’de gecmektedir.³⁷³ İbn Mâce’nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.³⁷⁴ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

³⁷³ İbn Mâce, *Salat*, 117.

³⁷⁴ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif İbn Mâce*, I, 81.

10/87.Hadis

Tarik b. Sihab'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle demiştir: “*Cuma namazını cemaatle kılmak, her Müslümana vaciptir. Ancak kadınlar, köleler, çocuk ve hastalar müstesna.*”³⁷⁵

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " الْجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي جَمَاعَةٍ إِلَّا أَرْبَعَةً: عَبْدٌ مَمْلُوكٌ، أَوْ امْرَأَةٌ، أَوْ صَبِيٌّ، أَوْ مَرِيضٌ "، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: «طَارِقُ بْنُ شِهَابٍ، قَدْ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَسْمَعْ مِنْهُ شَيْئًا»

Tarik b. Şihâb'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Köle, kadın, çocuk ve hasta dışındaki bütün müslümanlara cemaatle cuma (kılmaları) farz-ı ayındır.*” Ebû Dâvud dedi ki: Tarik b. Şihâb Peygamber'i görmüş fakat ondan bir şey işitmemiştir.³⁷⁶

Bu hadis Ebû Dâvud ve Hâkim'de geçmektedir.³⁷⁷ Hâkim Buhari ve Müslim şartlarına göre *sahih*'tir demiştir. Ebû Dâvud'i tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.³⁷⁸ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

11/88.Hadis

Ebû Said el-Hudri'nin rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Her Müslüman Cuma günü boy abdesti almalı, dişlerini temizlemeli, en güzel elbiselerini giyinmeli ve varsa güzel koku sürünmelidir.*”³⁷⁹

Hadis Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، وَسِوَاكَ، وَيَمْسُ مِنَ الطَّيِّبِ مَا قَدَرَ عَلَيْهِ». إِلَّا أَنْ بُكِّرًا لَمْ يَذْكُرْ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، وَقَالَ: فِي الطَّيِّبِ: وَلَوْ مِنْ طَيِّبِ الْمَرْأَةِ

Abdurrahmân b. Ebî Saîd'il Hudrî'den, o da babasından naklen rivayet etmişler ki, Peygamberillah(s.a.v.); “*Cuma günü yıkanmak, her ihtilâm olana farzdır. Bir de*

³⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 308.

³⁷⁶ Ebû Dâvud, *Salad*, 215.

³⁷⁷ Bkz. Hâkim en-Nîsâbüri, *Müstedrek*, I, 425.

³⁷⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 2.

³⁷⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 316.

misvak kullanmak! Bulabildiği kadar koku da sürünür.” buyurmuşlar. yalnız Bükeyr, Abdurrahmân’i zikretmemiş; koku hakkında da; “Velev kadının kokusundan!.” demiştir.³⁸⁰

İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Nesâî Aynı lafızlarla nakletmişlerdir.³⁸¹ Ayrıca İmam Mâlik, Ahmet b. Hanbel, Dârimî, Buhari, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Hibbân şöyle bir rivayet nakletmişlerdir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ»³⁸²

İmam Mâlik *Muvatta*’da da şöyle bir rivayette mevcuttur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ، كَغُسْلِ الْجَنَابَةِ³⁸³

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih*’tir” demiştir.³⁸⁴ İbn Hibbân muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih*’tir” demiştir.³⁸⁵ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Elbânî hadisin *sahih* olduğunu söylemiştir.³⁸⁶ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

12/89.Hadis

Abdullah İbn Abbas, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet eder: “*İmam hutbe verirken konuşan kimse, kitap yüklü merkebe benzer. Ona sus diyen kimsenin de Cuma namazı kabul olmaz.*”³⁸⁷

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ تَكَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَهُوَ كَمَثَلِ الْجِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا، وَالَّذِي يَقُولُ لَهُ: أَنْصِتْ، لَيْسَ لَهُ جُمُعَةٌ "

İbn Abbas’ın bildirdiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Cuma günü imam hutbe verirken konuşan kişi kitap taşıyan merkep gibidir. Konuşan bu kişiye “sus” diyen kişinin de cuması yoktur.*”

³⁸⁰ Müslim, *Cuma*, 846, (7).

³⁸¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Taharet*, 129; Nesâî, *Cuma*, 6.

³⁸² Bkz. İmam Malik, *Sehv*, 102, 337; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVIII, 125; Buhârî, *Cuma*, 6; İbn Mâce, *İkamet Salat ve Sünne*, 80; Nesâî, *Cuma*, 11; İbn Hibbân, *Sahih*, III, 70; Dârimî, *Cuma*, 191.

³⁸³ Bkz. İmam Malik, *Sehv*, 335.

³⁸⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXV, 449.

³⁸⁵ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, IV, 28.

³⁸⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 2.

³⁸⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 317.

Bu hadisi sadece Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, *zayıf* tır" demiştir.³⁸⁸ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

13/90.Hadis

Ebû Hüreyre, "Cuma hutbesi sırasında konuşan bir kimseyi susturmak boş bir şeydir" buyurmuştur.³⁸⁹

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، أَخْبَرَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ: أَنْصِتْ، وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ، فَقَدْ لَغَوْتَ "

Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle haber vermiştir: Peygamber (s.a.v.): "Cuma günü imâm hutbe yaparken sen (yanındaki) arkadaşına 'sus (dinle)' desen, yine lâğv etmiş olursun" buyurdu.³⁹⁰

Bu hadisi İbn Mâce, Ebû Dâvud, Nesâî, Dârimî, Tirmizî, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de aynı lafızlarla tahrir etmişlerdir.³⁹¹ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Buhari ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır" demiştir. Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi *hasen sahih*'tir. İlim adamları bu hadise göre amel etmişler ve kişinin imâm hutbe okurken konuşmasını hoş karşılamamışlar bir başkası konuşursa onu işaretle susturabileceğini söylemişlerdir. Hutbe okunduğu esnada selam almak ve aksırana "Yerhamukallah" demek konusunda da ayrı görüşler benimsemişlerdir. Bir kısmı hutbe okunurken selam almaya ve aksırana karşılık vermeye ruhsat vermişlerdir. Ahmed ve İshâk bunlardandır. Tabiin ve sonraki dönem âlimlerinden bir kısmı da hoş karşılamamışlardır. Şâfiî gibi.³⁹²

Müttefekun aleyh olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

³⁸⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 475.

³⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 317.

³⁹⁰ Buhârî, *Cuma*, 36.

³⁹¹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XII, 285; Müslim, *Cuma*, 851, (11); Ebû Dâvud, *Salat*, 235; Dârimî, *Salat*, 195; İbn Mâce, *İkamet Salat ve Sünne*, 86; Nesâî, *Salar Aidein*, 21; Tirmizî, *Cuma*, 16.

³⁹² Bkz. Buhârî, *Cuma*, 36; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XII, 285; Müslim, *Cuma*, 851, (11); Ebû Dâvud, *Salat*, 235; Dârimî, *Salat*, 195; İbn Mâce, *İkamet Salat ve Sünne*, 86; Nesâî, *Salar Aidein*, 21; Tirmizî, *Cuma*, 16.

14/91.Hadis

Câbir bin Semûrre, “Peygamber uzun hutbe vermezdi, onun hutbesi birkaç kelimeden ibaretti” diyor.³⁹³

Hadis Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: «كَانَتْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَصْدًا، وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا، يَقْرَأُ آيَاتِ مِنَ الْقُرْآنِ، وَيَذَكِّرُ النَّاسَ»

Câbir b. Semure (r.a.)den; demiştir ki: Peygamber (s.a.v.)’in namazı da hutbesi de orta idi. (Hutbede) Kur’ân ’dan birkaç ayet okur ve halka öğüt verirdi.”³⁹⁴

Dârimî, Müslim *Sahih*’inde, Tirmizî, Nesâî, İbn Hibban ve Ahmet b. Hanbel şöyle nakletmişlerdir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: «صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا»³⁹⁵

Ahmet b. Hanbel’de başka bir rivayette şöyle geçmektedir:

عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، يَقُولُ: " كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْلِسُ بَيْنَ الْخُطْبَتَيْنِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَيَخُطُبُ قَانِمًا، وَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا، وَخُطْبَتُهُ قَصْدًا، وَيَقْرَأُ آيَاتِ مِنَ الْقُرْآنِ عَلَى الْمُنْبَرِ³⁹⁶

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih*’tir” demiştir.³⁹⁷ Tirmizî: Câbir b. Semure hadisi *hasen sahih*’tir.³⁹⁸ İbn Hibbân muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *hasen*’tir” demiştir.³⁹⁹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

K. Munâfikûn Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/92.Hadis

Benu Mustalık gazvesinin zaferle sonuçlanması sonrasında, İslâm ordusu hâlâ oradan ayrılmamışken, Muraysi kuyusu çevresinde iki Müslüman (Hz. Ömer’in

³⁹³ Mevdûdî, *Tefhîmu ’l-Kur’ân*, XI, 317.

³⁹⁴ Ebû Dâvud, *Cuma*, 23.

³⁹⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIV, 520; Müslim, *Cuma*, 866, (41); Dârimî, *Salat*, 200; Nesâî, *Salat Aidein*, 24; Tirmizî, *Cuma*, 12.

³⁹⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIV, 448.

³⁹⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIV, 452.

³⁹⁸ Bkz. Tirmizî, *Cuma*, 12.

³⁹⁹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, VII, 41.

seyisi Cahcah b. Mesud Giffari ve Sinan b. Dabrul-Cuheyni) birbirleriyle kavga ederler. Bu olayı anlatan hadis.⁴⁰⁰

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: سَمِعَ عَمْرَوَ جَابِرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزَاةٍ، فَكَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: يَا لَلْأَنْصَارِ، وَقَالَ الْمُهَاجِرِيُّ: يَا لَلْمُهَاجِرِينَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا بَالُ دَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ؟» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَسَعَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ: «دَعُوهَا، فَإِنَّهَا مُنْتَبَهَةٌ» فَسَمِعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي قَعْقَبَةَ فَقَالَ: قَدْ فَعَلُوهَا، وَاللَّهِ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ. قَالَ عَمْرٌ: دَعْنِي أَضْرِبُ عُنُقَ هَذَا الْمُنَافِقِ، فَقَالَ: «دَعُهُ، لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنْ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ»

Süfyân demiş ki: Amr Câbir b. Abdllah, şunu söylerken işitmiş: Bir gazada Peygamber (s.a.v.)’le birlikte bulunuyorduk. Muhacirlerden bir adam ensârdan birinin kığına vurdu. Derken ensârî: Yetişin Ey ensâr! Muhacir de: Yetişin ey muhacirler! dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): “Bu câhiliyyet dâvası ne oluyor?” buyurdu. Ashâb: Ey Peygamber! Muhacirlerden bir adam, ensârdan birinin kığına vurdu, dediler. O da: “Bu dâvayı bırakın! Çünkü o kokmuş bir şeydir.” buyurdular. Derken Abdullah b. Übey bu daveti işitti. Ve: Vallahi onlar bunu yaptılar! Medine’ye dönersek şerefli olan şerefsizi oradan mutlaka çıkaracaktır, dedi. Ömer: Bana müsaade et de şu münafığın boynunu vurayım! dedi. Peygamber (s.a.v.): “Bırak onu! İnsanlar Peygamber ashabını öldürüyor diye konuşmaları buyurdular.⁴⁰¹

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Tirmizi ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir.⁴⁰² *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*’tir demiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁴⁰⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 322-323.

⁴⁰¹ Müslim, *Bir ve Sıla*, 2584, (63).

⁴⁰² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXIII, 388-389; Tirmizî, *Tefsir*, 64; Müslim, *Bir ve Sıla*, 2584, (63); Buhârî, *Tefsir*, 3.

L. Teğabun Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/93.Hadis

Ebû Hüreyre'den rivayet edilen bir hadis: “Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: *Cennete gidenlere Allah'a şükretmeleri için, şayet kötü ameller işleselerdi içine sokulacakları Cehennemdeki yerler gösterilecektir. Cehenneme gidenler de, daha çok hasretini çekmeleri için, eğer salih ameller işleselerdi oraya gidecekleri cennetteki yerler gösterilecektir.*”⁴⁰³

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَدْخُلُ أَحَدٌ الْجَنَّةَ إِلَّا أَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ لَوْ أَسَاءَ، لِيَزْدَادَ شُكْرًا، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلَّا أَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ لَوْ أَحْسَنَ، لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةً.»

Ebû Hüreyre (r.a.) dedi ki: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Cennete girecek herbir kişiye, dünyada iken kötü amel yapmış olduğu takdirde cehennemdeki oturağı kendisine muhakkak gösterilecektir. Bu da şükriünün artması içindir. Cehenneme girecek herbir kimseye de, dünyada iken güzel işler işlemiş olaydı cennetten olacak oturağı kendisine muhakkak gösterilecektir. Bu da kendisi aleyhine bir hasret olması içindir!*”⁴⁰⁴

Bu hadisi Buhârî *Sahih*'inde ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih*'tir” demiştir.⁴⁰⁵ Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/94.HADİS

Ebû Hüreyre'den rivayet olduğuna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Kim kardeşine zulmetmiş olmanın yükünü taşıyorsa, onu burada ödesin. Çünkü öbür dünyada hiçbir dinar ve dirheme sahip olunmayacaktır. Orada kişiye borcu, ancak yaptığı iyi amellerle ödettirilir. Ya da iyi amelleri yoksa-mazlumların günahları kendisine yüklenir.*”⁴⁰⁶

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

⁴⁰³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 347.

⁴⁰⁴ Buhârî, *Rıkak*, 51.

⁴⁰⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 578.

⁴⁰⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 348.

عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبِرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ تَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْخَذَ لِأَخِيهِ مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَخِيهِ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ»

Bana Saîd el-Makburî, Ebû Hüreyre(r.a.)’den tahdîs etti ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Kimin yanında kardeşine âit haksız alınmış bir hak varsa, o haksızlıktan dolayı hak sahibiyle helalleşsin. Muhakkak olan şu ki, kıyamette hiçbir dînâr ve hiçbir gümüş yoktur. Kardeşinin hakkı için kendi hasenelerinden alınmadan evvel, dünyâda onunla helalleşsin. Âhirette zâlimin o hakkı karşılayacak haseneleri bulunmazsa, kardeşinin seyyielerinden alınır da o zâlimin üzerine atılır.*”⁴⁰⁷

Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de şöyle bir rivayet mecuttur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ فِي مَالٍ أَوْ عَرِضٍ ، فَلْيَأْتِهِ فَلْيُسْتَحِلِّهَا مِنْهُ قَبْلَ أَنْ يُؤْخَذَ - أَوْ تُؤْخَذَ - وَلَيْسَ عِنْدَهُ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، فَإِنْ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٌ، أُخِذَ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَأَعْطِيهَا هَذَا، وَإِلَّا أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِهِ هَذَا فَأُلْقِيَتْ عَلَيْهِ”⁴⁰⁸

Tirmizi’de geçen bir rivayet ise şöyle:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا كَانَتْ لِأَخِيهِ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ فِي عَرِضٍ أَوْ مَالٍ، فَجَاءَهُ فَاسْتَحَلَّهُ قَبْلَ أَنْ يُؤْخَذَ وَلَيْسَ تَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، فَإِنْ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ حَمَلُوهُ عَلَيْهِ مِنْ سَيِّئَاتِهِمْ»⁴⁰⁹

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Tirmizî: Saîd el Makburî hadisi olarak bu hadis *hasen sahih*’tir. Mâlik b. Enes Saîd el Makburî’den, Ebû Hüreyre’den bu hadisin bir benzerini bize nakletmiştir.⁴¹⁰ Hadisin Buhari’nin *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Buhari’nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/95.Hadis

Cabir bin Abdullah’ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:”*Hiçbir cennet ehli Cennete, hiçbir cehennem ehli de Cehenneme, yaptığı zulmün karşılığı ödettirilmeden giremeyecektir. Hatta bir kimse, bir*

⁴⁰⁷ Buhârî, *Rıkak*, 48.

⁴⁰⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 578.

⁴⁰⁹ Bkz. Tirmizî, *Sıfat Kıyamet ve Rıkaka*, 2.

⁴¹⁰ Bkz. Tirmizî, *Sıfat Kıyamet ve Rıkaka*, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVI, 332.

başkasına vurmuşsa, onun karşılığını dahi ödeyecektir. Bunun üzerine biz, “Ey Peygamber, o gün bizim hiçbir şeyi miz olmayacağına göre, biz borcumuzu nasıl ödeyeceğiz?” diye sorduk. O da şöyle cevap verdi: “Herkes iyi veya kötü amelleri ile borcunu ödeyecektir.”⁴¹¹

Hadis *Müsned*'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: بَلَغَنِي حَدِيثٌ عَنْ رَجُلٍ سَمِعَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاشْتَرَيْتُ بِعِيرًا، ثُمَّ شَدَدْتُ عَلَيْهِ رَحْلِي، فَسِرْتُ إِلَيْهِ شَهْرًا، حَتَّى قَدِمْتُ عَلَيْهِ الشَّامَ فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَنَيْسٍ، فَقُلْتُ لِلْيَوَّابِ: قُلْ لَهُ: جَابِرُ عَلَى الْبَابِ، فَقَالَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، فَخَرَجَ يَطَأُ ثَوْبَهُ فَأَعْتَقَنِي، وَاعْتَقَنِي، وَقُلْتُ: حَدِيثًا بَلَغَنِي عَنْكَ أَنَّكَ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْقِصَاصِ، فَخَشِيتُ أَنْ تَمُوتَ، أَوْ أَمُوتَ قَبْلَ أَنْ أَسْمَعَهُ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - أَوْ قَالَ: الْعِبَادُ - عُرَاةً غُرْلًا بِيَهُمَا " قَالَ: قُلْنَا: وَمَا بِيَهُمَا؟ قَالَ: " لَيْسَ مَعَهُمْ شَيْءٌ، ثُمَّ يُنَادِيهِمْ بِصَوْتٍ يَسْمَعُهُ مِنْ [بُعْدٍ كَمَا يَسْمَعُهُ مِنْ] قُرْبٍ: أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الدِّيَانُ، وَلَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، أَنْ يَدْخُلَ النَّارَ، وَلَهُ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَقٌّ، حَتَّى أَقْصَهُ مِنْهُ، وَلَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ، وَلَا أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ عِنْدَهُ حَقٌّ، حَتَّى أَقْصَهُ مِنْهُ، حَتَّى اللَّطْمَةُ " قَالَ: قُلْنَا: كَيْفَ وَإِنَّا إِنَّمَا نَأْتِي اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عُرَاةً غُرْلًا بِيَهُمَا؟ قَالَ: " بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ "

Cabir b. Abdillâh der ki: Adamın birinin Peygamber (s.a.v.)’den naklen bir hadis rivayet ettiği bana bildirilince bir deve aldım ve adamın yanına gitmek için yola çıktım. Bir ay boyunca yol aldıktan sonra sonunda Şam’a vardım. Sorunca da bu kişinin Abdullâh b. Unyas olduğunu söylediler. Evine gidip kapıcısına: “Ona Cabir’in kapıda olduğunu söyle” dedim. Kapıcı: “Abdullâh’ın oğlu Cabir mi?” diye sorunca: “Evet!” dedim. Kapıcı içeri girip haber verince Abdullâh aceleyle yanıma çıktı ve birbirimize sarıldık.

Ona: “Bana Peygamber (s.a.v.)’den işitiğin bir hadisi rivayet ettiğin bildirildi. Bu hadisi senden duymadan ölmekten veya senin ölmenden korktum” dediğimde, Abdullâh şöyle dedi: “Peygamber (s.a.v.): “*Kıyamet gününde insanlar (veya kullar) çıplak, sünnetsiz ve bühm olarak hasredilirler*” buyurduğunu işittim. Ona: “Bühm ne demek?” diye sorduğumuzda: “Hiçbir şeye sahip olmadan anlamındadır” buyurdu ve şöyle devam etti: “Sonra uzaktan, yakındayken duyduğu gibi duyabileceği bir sesle Allah: “Hükümran olan benim! Her şeyin karşılığını veren benim! Tekme olsa dahi cehennemlik olanlardan hiç kimse cennetlik olan birinin üzerinde bir hakkı varken bu hakkını almadan cehenneme giremez. Aynı şekilde cennetlik olanlardan hiç kimse

⁴¹¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 348.

cehennemlik olan birinin üzerinde bir hakkı varken bu hakkını olmadan cennete giremez” diye seslenir.”Ona: “Allah’ın huzuruna çıplak, sünnetsiz ve hiçbir şeyi miz yokken çıkacaksak bu hakları nasıl alınıp ödenecek?” diye sorduğumuzda: “İyilikler ve kötülüklerle” buyurdu.”

Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de ve Hâkim tahrir etmiştir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *hasen*’tir” demiştir.⁴¹² Hâkim, bu rivayet hakkında *isnadı sahih* hükmünü vermiş.⁴¹³ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

4/96.Hadis

Ebû Hüreyre’den rivayet olunduğuna göre bir defasında bir mecliste Hz. Peygamber (s.a.v.): *Sizler kimin müflis olduğunuzu biliyor musunuz?* diye sordu. Ey Peygamber! Malı mülkü kalmamış kimse müflistir dediler. Peygamber (s.a.v.) “*ümmetimin müflisleri, hergün namaz kıldığı, oruç tutup, zekât verdiği halde, diğer yandan başkalarına sövmüş, iftira atmış, başkalarının malını yemiş, kanlarını döküp bazılarını dövmüş olduğu için, kıyamet gününde yaptıklarına karşılık mazlumların kendisinin iyiliklerini alıp, daha fazlasını ödeyebilecek iyiliği kalmayan kimsedir. Daha sonra mazlumların günahları da bu kimseye yüklenir ve o da cehenneme sevk edilir.*” dedi⁴¹⁴

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " تَذَرُونَ مِنَ الْمُفْلِسِ؟ "، قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ، قَالَ: " إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُقْضَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ، أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ، فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ "

Ebû Hüreyre bildiriyor: Peygamber (s.a.v.): “Müflis kimdir biliyor musunuz?” diye sorunca: “Ey Allah’ın Peygamber’i! Bizde müflis parası ve malı olmayan kişiye derler” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Ümmetimden müflis olan kişi, kıyamet gününde namazlarını kalmış, zekâtını vermiş*

⁴¹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXIV, 431-432.

⁴¹³ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *Müstedrek*, IV, 618.

⁴¹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 348.

bir şekilde gelmesine rağmen şunun onuruna dil uzatmış, şuna iftira atmış, şunun malını yemiş, şunun canına kıymış, şuna vurmuş bir şekilde huzura çıkan kişidir. Orada hakkına girdiği her bir kişi, bu hakkını onun iyiliklerinden alarak karşılar. Haklarını tamamıyla ödemededen iyilikleri biterse, karşı tarafın günahlarından alınıp kendisine yüklenir ve bu şekilde cehennem ateşine atılır.”⁴¹⁵

Bu hadisi Müslim *Sahih*'inde, Tirmizi ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Müslim şartına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir.⁴¹⁶ Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

5/97.Hadis

Hz. Büreyde'den nakledilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Cephe*deki bir mücahidin arkasında bıraktığı eşine ihanet eden kimse, kıyamet günü o mücahidin karşısına getirilecek ve Allah o mücahide, “*Bunun yaptığı iyiliklerinden dilediğini al*” diyecektir. Daha sonra Peygamber bize dönerek şöyle dedi:”*O mücahidin ne yapacağını tasavvur edebiliyor musunuz?*”⁴¹⁷

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أُمَّهَاتِهِمْ، وَمَا مِنْ رَجُلٍ مِنَ الْقَاعِدِينَ يَخْلُفُ رَجُلًا مِنَ الْمُجَاهِدِينَ فِي أَهْلِهِ إِلَّا نُصِبَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا قَدْ خَلَفَكَ فِي أَهْلِكَ، فَخُذْ مِنْ حَسَنَاتِهِ مَا شِئْتَ " ، فَأَلْتَقَيْتُ إِيَّيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: « مَا ظَنُّكُمْ»، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: " كَانَ فَعْنَبٌ رَجُلًا صَالِحًا، وَكَانَ ابْنُ أَبِي لَيْلَى، أَرَادَ فَعْنَبًا عَلَى الْقَضَاءِ فَأَبَى عَلَيْهِ، وَقَالَ: أَنَا أُرِيدُ الْحَاجَةَ بِدِرْهِمٍ فَأَسْتَعِينُ عَلَيْهَا بِرَجُلٍ، قَالَ: وَأَيْنَا لَا يَسْتَعِينُ فِي حَاجَتِهِ، قَالَ: أَخْرَجُونِي حَتَّى أَنْظَرَ فَأَخْرَجَ، فَتَوَارَى، قَالَ سُفْيَانُ: بَيْنَمَا هُوَ مُتَوَارٍ إِذْ وَقَعَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ، فَمَاتَ "

İbn Büreyde'nin babası Büreyde'den; “Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu” demiştir: “Mücahidlerin hanımları (evlerinde) oturan erkeklere anneleri gibi haramdır. (Evinde) oturanlardan bir erkek, mücahidlerden bir adama ailesi hususunda vekil olur (da sonra ona hıyanet ederse, vekil kalan kimse) kıyamet gününde mücahid

⁴¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIV, 437.

⁴¹⁶ Bkz. Trimizî, *Sıfat Kıyamet ve Rıkaka*, 2; Müslim, *Bir ve Sıla*, 2581, (59).

⁴¹⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 348.

için durdurulur ve (mücahide); “şu (adam) ailen hususunda sana (kötü bir) vekil olmuştu. Onun iyiliklerinden dilediğin kadarını al” denir. Peygamber bize dönüp; (Mücahid’in onun sevabını alma hususundaki tutumunun nasıl olacağı hakkında) “Tahmininiz nedir?” diye sordu. Ebû Dâvud dedi ki: (Bu hadisin râvilerinden) Ka’neb iyi bir insandı. Ebû Leylâ ona bir iş teklif etti. Ka’neb de; (Benim) bir dirheme ihtiyacım var, onu temin etmek istiyorum. Bunun için bana Yardım edecek birini arıyorum, diyerek bu teklifi reddetti. (Ebû Leyla da); Hangimiz ihtiyacı için yardım istemiyor ki? diye karşılık verdi. (Ka’neb); Beni (buradan) çıkarınız da (duruma bir) bakayım dedi. Sonra oradan çıkıp gözden kayboldu. Süfyan dedi ki; “Tam gözden kaybolduğu sırada üstüne duvar yıkıldı da öldü”.⁴¹⁸

Müslim *Sahih*’inde, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de rivayettimize benzer bir rivayet geçmektedir:

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أُمَّهَاتِهِمْ، وَمَا مِنْ رَجُلٍ مِنْ الْقَاعِدِينَ يَخْلُفُ رَجُلًا مِنَ الْمُجَاهِدِينَ فِي أَهْلِهِ فَيُخَوِّنُهُ فِيهِمْ، إِلَّا وَقَفَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَأْخُذُ مِنْ عَمَلِهِ مَا شَاءَ، فَمَا ظَنُّكُمْ؟»⁴¹⁹

İbn Hibban’de ise şöyle bir rivayet nakledilmiştir:

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أُمَّهَاتِهِمْ، وَمَا مِنْ قَاعِدٍ يَخْلُفُ مُجَاهِدًا فِي أَهْلِهِ بِسُوءٍ إِلَّا أُقِيمَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُقَالُ لَهُ: هَذَا خَلْفُكَ فِي أَهْلِكَ بِسُوءٍ فُخِدُ مِنْ حَسَنَاتِهِ»⁴²⁰

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir.⁴²¹ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴²² İbn Hibban muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahihi*’dir” demiştir.⁴²³ Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁴¹⁸ Ebû Dâvud, *Cihad*, 12.

⁴¹⁹ Bkz. Nesâî, *Cihad*, 48; Müslim, *İmaret*, 1897, (139); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXVIII, 76.

⁴²⁰ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, X, 492.

⁴²¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Cihad*, 12.

⁴²² Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, II, 94-95.

⁴²³ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, X, 492.

6/98.Hadis

Hiz. Peygamber (a.s.v.) Şöyle buyurmuştur: “Mü'min için ne ŐaŐılacak bir durumdur ki, Allah kendisi hakkında ne takdir etse, o onun için hayırlı olmaktadır.”⁴²⁴

Hadis *Müsned*'de Şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ، لَا يَقْضِي اللَّهُ لَهُ شَيْئًا إِلَّا كَانَ خَيْرًا لَهُ "

Enes ibn Mâlik (r.a.) den rivayet edildiğine göre: Peygamber (s.a.v.) Şöyle buyurdu: “Mü'mi'nin durumu ne acayip! Allah (c.c.) kendisi hakkında neye hükmetse (var etse) de onun için hayırlı olur.”

Bu hadisi Müslim *Sahih*'inde ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaüt “bu hadisin senedi, *sahih*'tir” demiştir.⁴²⁵ Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

M. Talak Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahriri

1/99.Hadis

Hiz. Peygamber (s.a.v.) Şöyle buyurmuştur: “Allah'ın helâl kaldığı ama en sevmediği Şey boŐanmadır.”⁴²⁶

Hadis Ebû Dâvud'un Sünen'inde Şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ مُحَارِبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا أَحَلَّ اللَّهُ شَيْئًا أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلَاقِ»

Muhârib'den; demiştir ki: “Peygamber (s.a.v.) Şöyle buyurdu: “Allah, kendisine talaktan daha sevimsiz gelen helâl YaratmamıŐtır.”⁴²⁷

⁴²⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 351.

⁴²⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIII, 405; Müslim, *Zühd ve Rekayik*, 2999, (64).

⁴²⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 358.

⁴²⁷ Ebû Dâvud, *Talak*, 3.

İbn Mâce, Beyhakî *Sünenü'l-Kübrâ*'inde, Dârakutnî ve Hâkim aynı lafızlarla tahrir etmişlerdir.⁴²⁸ Hâkim, bu rivayet hakkında *isnadı sahih* hükmünü vermiş. Beyhakî bu rivayet *mursel*'dir demiştir. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴²⁹ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/100.Hadis

İbn Ömer'in hayızlı iken hanımını boşadığını, Hz. Ömer Peygamber'e anlatınca, Peygamber (s.a.v.) “çok öfkelenir ve ona hanımına dönmesini, hanımı temizlenip, yeniden hayız gördükten sonra bir daha temizlik dönemine girene kadar beklemesini ve o zaman yine boşamak istiyorsa, mübaşeret etmeden onu boşamasını emretmiştir.”⁴³⁰

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: طَلَّقْتُ امْرَأَتِي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهِيَ حَائِضٌ، فَذَكَرَ ذَلِكَ عُمَرُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: " مَرْءٌ فَلْيُرَاجِعْهَا حَتَّى تَطْهَرَ، ثُمَّ تَحِيضَ أُخْرَى، فَإِذَا طَهَّرْتَ يُطْلَقُهَا إِنْ شَاءَ قَبْلَ أَنْ يُجَامِعَهَا، أَوْ يُمَسِّكَهَا، فَإِنَّهَا الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ "

İbn Ömer der ki: Peygamber (s.a.v.) zamanında karımı hayızlı iken boşadım. Babam Ömer bunu Peygamber'e (s.a.v.) zikredince, şöyle buyurdu: “Ona söyle karısını geri döndürsün.

Hayızdan temizlendikten sonra bir daha hayız olmasını ve ondan da temizlenmesini beklesin. Temizlendikten sonra boşayacaksa onunla ilişkiye girmeden boşasın. Yanında tutmak isterse de tutabilir. Allah'ın kadınları boşama konusunda gözetilmesini istediği iddet budur.”⁴³¹

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, İbn Mâce, Nesâî, Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer rivayetlerle tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir.⁴³² *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve

⁴²⁸ Bkz. İbn Mâce, *Talak*, 1; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, VII, 322; Dârakutnî, *Talak*, 64; Hâkim en-Nisâbü'rî, *Müstedrek*, II, 214.

⁴²⁹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Ebû Dâvud*, I, 169.

⁴³⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 361.

⁴³¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, X, 61.

⁴³² Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, X, 61; Buhârî, *Talak*, 44; Müslim, *Talak*, 1471; İbn Mâce, *Talak*, 2; Nesâî, *Talak*, 1; Ebû Dâvud, *Talak*, 4.

Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/101.Hadis

Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) bir adamın hanımını üç talakla boşadığı haber verilir. Peygamber bunu duyar duymaz öfkelenerek ayağa kalkar ve şöyle der: “Sizler ben aranızda olmama rağmen, Allah'ın Kitabı'nı eğlence konusu haline getirdiniz.” Bunun üzerine orada bulunanlardan biri, “Gidip onu öldüreyim mi? Ey Peygamber?” diye konuşur.⁴³³

Nesâî *Sünen*'inde hadisi şöyle rivayet etmiştir:

أَخْبَرَنِي مَحْرَمَةٌ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ لَبِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثَ تَطْلِيقَاتٍ جَمِيعًا، فَقَامَ غَضَبَانًا ثُمَّ قَالَ: «أَيُّعْبُ بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَنَا بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟» حَتَّى قَامَ رَجُلٌ وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَقْتُلُهُ؟

Mahmud b. Lebid (r.a.)'den rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'e bir erkeğin karısını üç talakla bir seferde boşadığı haber verince Peygamber (s.a.v.) kızarak ayağa kalktı ve: “Ben aranızda iken Allah'ın Kitab'ıyla mı oynuyorsunuz?” Bir adam kalktı ve: “Ey Peygamber (s.a.v)! Onu öldüreyim mi?” dedi.

Bu hadisi sadece Nesâî rivayet etmiştir.⁴³⁴ Nesâî tahkikini yapan Elbânî hadisi *zayıf* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴³⁵ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

4/102.Hadis

İbn Mes'ud'a bir adam hanımını 8 talak ile boşadığını söyler. O “Bu konuda sana ne fetva verdiler?” diye sorar. O “Boşandınız dediler” diye cevap verince, İbn Mes'ud, “Doğru söylemişler” der.⁴³⁶

Hadis İmam Mâlik *Muvatta*'da şöyle rivayet edilmiştir:

مَالِكٌ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ. فَقَالَ: إِنِّي طَلَّقْتُ امْرَأَتِي ثَمَانِي تَطْلِيقَاتٍ.

⁴³³ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 361.

⁴³⁴ Nesâî, *Telak*, 6.

⁴³⁵ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Nesâî*, I, 473.

⁴³⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 362.

قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: فَمَاذَا قِيلَ لَكَ؟ قَالَ: قِيلَ لِي: إِنَّهَا قَدْ بَانَتْ مِنِّي. فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: صَدَقُوا. مَنْ طَلَّقَ، كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ، فَقَدْ بَيَّنَّ اللَّهُ لَهُ، وَمَنْ لَبَسَ عَلَى نَفْسِهِ لِبَسًا، جَعَلْنَا لِبَسَهُ بِهِ، لَا تَلْبِسُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، وَنَحْمَلُهُ عَنْكُمْ، هُوَ كَمَا تَقُولُونَ.

İmam Mâlik 'ten rivayet olundu: Bir adam Abdullah b. Mes'ud'a gelerek: "Karımı sekiz talak boşadım" deyince İbn Mes'ud: "Sana nasıl fetva verildi?" diye sordu. O da: "Karın üç talakla boş olmuş denildi" diye cevap verdi. İbn Mes'ud devamla şöyle dedi: "Doğru söylemişler, kim Allah'ın emrine uygun olarak boşarsa Allah (bu boşamanın hükmünü) açıklamıştır. Bir kimse de kendi aleyhine gevezelik Yaparsa, bu hatası kendine aittir. Kendi aleyhinize mugalata yapıp da bizi uğraştırmayın. Hüküm, onların dediği gibidir. (Karın senden üç talak ile boştur)".

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a'daki kaynaklarda sadece İmam Mâlik Muvattâ'sında yer vermiştir.⁴³⁷

5/103.Hadis

Mücahid'den şöyle bir rivayet edilmiştir: İbn Abbas'ın yanında oturuyordum. Bu esnada bir şahıs çıkageldi ve karısını üç talakla boşadığını söyledi. İbn Abbas bunu duyunca bir şey söylemedi. Hatta ben ona, "Karına rücu et" diyeceğini sandım fakat o, "Bir kimse boşanırken akılsızca davranır ve sonra "İbn Abbas, İbn Abbas" diyerek bana gelir. Oysa Allah kendisinden korkarak hareket eden bir kimseye, karşılaştığı müşkilatı çözeceğini, ona bir yol bulacağını söylemiştir. Ama sen Allah'a itaatsizlik yaptın. Bu yüzden karın senden boşanmıştır" dedi.⁴³⁸

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ فَجَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: إِنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، قَالَ: فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ رَأَاهَا إِلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "يَنْطَلِقُ أَحَدُكُمْ، فَيَرْكَبُ الْحُمُوقَةَ ثُمَّ يَقُولُ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، وَإِنَّ اللَّهَ قَالَ: {وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا} [الطلاق: 2]، وَإِنَّكَ لَمْ تَتَّقِ اللَّهَ فَلَمْ أَجِدْ لَكَ مَخْرَجًا، عَصَيْتَ رَبَّكَ، وَبَانَتْ مِنْكَ امْرَأَتُكَ، وَإِنَّ اللَّهَ قَالَ: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ} [الطلاق: 1] فِي قَبْلِ عِدَّتِهِنَّ". قَالَ أَبُو دَاوُدَ: رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ حُمَيْدُ الْأَعْرَجِ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَرَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَأَيُّوبَ، وَابْنَ جُرَيْجٍ، جَمِيعًا عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ

⁴³⁷ Muvattâ, *Telak*, 2022.

⁴³⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 362.

عَبَّاسٍ، وَابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَرَوَاهُ الْأَعْمَشُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ كُلُّهُمْ قَالُوا: فِي الطَّلَاقِ الثَّلَاثِ أَنَّهُ أَجَازُهَا، قَالَ: وَبَانَتْ مِنْكَ نَحْوَ حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَثِيرٍ قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَرَوَى حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، إِذَا قَالَ: «أَنْتِ طَالِقٌ ثَلَاثًا بِقَمِّ وَاحِدٍ فَهِيَ وَاحِدَةٌ»، وَرَوَاهُ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، هَذَا قَوْلُهُ لَمْ يَذْكُرْ ابْنَ عَبَّاسٍ، وَجَعَلَهُ قَوْلَ عِكْرِمَةَ

Mücâhid'den; demiştir ki: Ben İbn Abbas'ın yanında idim ona bir adam gelip; Karısını (bir defada) üç talakla boşadığımı söyledi. Bunun üzerine (İbn Abbas) susa kaldı. Ben de o kadını kocasına geri göndereceğini zannettim. (Bir süre) sonra (şöyle) konuştu: Biriniz tutuyor (karısını) boşayarak bîr ahmahlık yapıyor sonra da, İbn Abbas, İbn Abbas, diye feryad ediyor. Oysa yüce Allah "*Kim Allah'tan korkarsa (Allah) ona bir çıkış (yolu) yaratır.*" Buyuruyor. Sen ise (bir defa üç talak verirken) Allah'dan korkmadın. Binaenaleyh ben sana bir çıkış (yolu) bulamam (sen bu şekilde hareket etmekle) Rabbine isyan ettin, hanımın da senden (üç talakla) boş oldu. Hâlbuki yüce Allah "*Ey Peygamber, kadınları boşadığınız zaman iddetlerinin önünde boşayınız.*" buyuruyor.

Ebû Dâvûd dedi ki: "Bu hadisi Humeyd (b.Kays) el-A'rac ile (Yusuf b. Süleyman el-Mahzumî isimli) bir başka râvi de Mücahid vasıtasıyla İbn Abbas'dan rivayet ettiler. Şu'be (b. el-Haccâc) da Amr b. Mürre, Said b. Cübeyr zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti. Yayûb (b. Keysan) ile İbn Cüreyc de (ikisi birden) bu hadisi İkrime b. Halid Said b. Cübeyr zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti(ler). İbn Cüreyc de Abdülhamid b. Rafi ve Ata zinciriyle İbn Abbas'dan rivayet etti. A'meş ise bunu (bir defa) Mâlik b. Haris yoluyla ve (bir defa da) İbn Cüreyc Amr b. Dinar yoluyla (olmak üzere iki defa) İbn Abbas'dan rivayet etti. (Bu hadisi bizzat İbn Abbas'ın ağzından işiterek nakleden Mücâhid Said b. Cübeyr, Ata, Mâlik b. Haris ve Amr b. Dinar gibi yukarıda adı geçen ravilerin) tümü (bir defada verilen) üç talak hakkında (İbn Abbas'tan yaptıkları rivayetlerde şu sözü) söylediler: "İbn Abbas (bir defa verilen) üç talakı geçerli kıldı ve (kendisine gelen adama hitaben) aynen İsmail'in Yayûb vasıtasıyla Abdullah b. Kesir'den naklettiği gibi (karın) "senden boş oldu" dedi.

Ebû Dâvud dedi ki; Hammâd b. Zeyd de Yayûb de, İkrime zinciriyle İbn Abbas'tan (şu sözü) rivayet etti; (Sen karına) bir ağızla; "sen üç talakla boşsun" dersen, o bir (talak)dır. Bu hadisi İsmail b. İbrahim de Yayûb vasıtasıyla İkrime'den

rivayet etti. (Bu rivayette) şu (bir defada verilen üç talakın bir talak olduğunu ifade eden söz, İbn Abbas'ın değil de) (İkrime'nin) sözü (olarak geçmekte)dir. (İsmail b. İbrahim bu rivayetinde) İbn Abbas'dan bahsetmemiştir.⁴³⁹ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴⁴⁰ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6/104.Hadis

Muvatta'da nakledildiğine göre hanımını mübaşeretten önce üç talakla boşayan bir kimse, yeniden onunla evlenmek istediği için fetva arar. Bu hadisin ravisi Peygamber bin Bukeyr, “Ben de onunla beraberdim. Birlikte Abbas ve Ebû Hüreyre'ye gittik. Her ikisinin de cevabı şöyleydi: “Elindeki imkânı kaçırmışsın.”⁴⁴¹

Hadis İmam Mâlik *Muvatta*'da şöyle rivayet edilmiştir:

مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي بَكْرٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: طَلَّقَ رَجُلٌ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، فَبَلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا، ثُمَّ بَدَأَ لَهُ أَنْ يَنْكِحَهَا. فَجَاءَ يَسْتَفْتِي. فَذَهَبْتُ مَعَهُ أَسْأَلُ لَهُ. فَسَأَلَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ، عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَا: لَا نَرَى أَنْ تَنْكِحَهَا، حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَكَ. قَالَ: فَإِنَّمَا طَلَّقِي إِيَّاهَا وَاحِدَةً. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّكَ أَرْسَلْتَ مِنْ يَدِكَ مَا كَانَ لَكَ مِنْ فَضْلٍ.

Peygamber b. Abdurrahman b. Scvban'dan rivayet edildi. Muhammed b. İyas b, el-Bükeyr şöyle dedi: Zifafa girmeden adamın birisi karısını üç talak ile boşadı, sonra boşadığı bu hanımla evlenmek istedi. Bunun üzerine (yanıma) fetva sormaya geldi. Beraberce Abdullah b. Abbas ve Ebû Hüreyre'ye gittik. Meseleyi onlara sordu. Onlar: “ Kadın başka bir koca ile evlenmeden onunla evlenemezsin” dediler. O da: “Ben onu yalnız bir talakla boşadım,” deyince İbn Abbas: “Nimeti elinden kaçırdın,” dedi.

Bu hadis Muvattâ ve Ebû Dâvud'da bu hadise benzer bir rivayet etmiştir. Ebû Dâvud dedi ki: Bu mevzuda İbn Abbas'ın sözü şudur: (Bir defada verilen) üç talak (insanın) evlenip cinsi münâsebette bulunduğu kadını da cinsi münasebette bulunmadığı kadını da boş düşürür. (Artık bu kadın) başka bir kocayla evleninceye kadar ona helal olmaz. Bu (haber) Para değişimi ile ilgili habere benziyor. (Şöyle ki)

⁴³⁹ Ebû Dâvud, *Talak*, 10.

⁴⁴⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, II, 10-11.

⁴⁴¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 362.

İbn Abbas (peşin olarak yapılan) para değişiminde (değiştirilen paradaki eşitsizliğin faiz sayılamayacağını) söylerdi. Sonra bundan döndü.⁴⁴² Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴⁴³ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/105.Hadis

İbn Abbas'tan nakledilen görüş şu şekildedir: “Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer’in ilk iki yılında üç talak bir talak sayılıyordu.” Hz. Ömer şöyle demiştir: “Erkekler düşünmeye imkânları olmalarına rağmen, acele davranmaya başladılar. Madem öyle, bundan sonra biz de onların isteklerini infaz edelim.” Fakat bu görüş, birçok yönden kabul edilemez.⁴⁴⁴

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " كَانَ الطَّلَاقُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبِي بَكْرٍ، وَسَنَتَيْنِ مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ، طَلَاقُ الثَّلَاثِ وَاحِدَةً، فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ اسْتَعْجَلُوا فِي أَمْرِ قَدْ كَانَتْ لَهُمْ فِيهِ أُنَاةٌ، فَلَوْ أَمْضَيْنَاهُ عَلَيْهِمْ، فَأَمْضَاهُ عَلَيْهِمْ

İbni Abbas’dan naklen haber verdi. İbni Abbas şunları söylemiş: “Peygamber (s.a.v.) ile Ebû Bekr devirlerinde ve Ömer’in hilâfetinin iki yılında üç talâk bir sayılırdı. Bilâhare Ömer b. Hattâb: *İnsanlar kendilerine mühlet verilmiş olan bir işte acele gösterdiler. Keşke şunu onlara infaz etse idik! dedi ve onu kendilerine infaz etti.*”⁴⁴⁵

Bu hadisi Müslim *Sahih*’inde, Hâkim, Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de aynı metinlerle tahrir etmişlerdir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Ebû Dâvud: Fakat Ömer halkın bunu çoğalttıklarını görünce onların aleyhine olarak (bu şekilde verilen üç talakın) üçünü de geçerli kıldı” cevabını verdi.⁴⁴⁶ Hâkim, bu rivayet hakkında Buhari ve Müslim şartlarına göre *isnadına sahih* hükmünü vermiştir.⁴⁴⁷ Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in

⁴⁴² Muvattâ, *Talak*, 2108; Ebû Dâvud, *Talak*, 10.

⁴⁴³ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Ebû Dâvud*, I, 11.

⁴⁴⁴ Mevdûdî, *Tefhimu’l-Kur’ân*, XI, 365.

⁴⁴⁵ Müslim, *Talak*, 1472, (15).

⁴⁴⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 62; Ebû Dâvud, *Talak*, 10.

⁴⁴⁷ Bkz. Hâkim en-Nîsâbûrî, *Müstedrek*, II, 214.

kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

8/106.Hadis

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) *sahih* senetlerle şu hadis nakledilmiştir: “Peygamber’e üç talakla boşanan ve sonra başka birisiyle evlenip, onunla halvete girdiği halde mübaşeret etmemiş olan ve sonra yeni kocasından ayrılan bir kadın, önceki kocasıyla yeniden evlenebilir mi?” diye sorulduğunda, Peygamber “*İkinci kocası da, birinci kocası kadar kadından zevk alana kadar evlenemez*” diye cevap vermiştir.⁴⁴⁸

Nesâî *Sünen*'inde hadisi şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ فَتَزَوَّجَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ فَدَخَلَ بِهَا ثُمَّ طَلَّقَهَا قَبْلَ أَنْ يُوَاقِعَهَا، أَتَحِلُّ لِلأَوَّلِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا، حَتَّى يَذُوقَ الأَخْرَ عُسَيْتَهَا وَتَذُوقَ عُسَيْتَهُ»

Aişe (r.a.)'dan rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)'e: “Karısını boşayan ve başka bir kocaya varan ve onunla birlikte olduktan sonra cinsel ilişki olmadan ikinci kocası da o kadını boşamış olsa acaba bu kadın ilk kocasına helâl olur mu?” diye soruldu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.)'de: “*Hayır ikinci kocası onun, o da ikinci kocasının balcağızından tatmadıkça helâl olmaz*” buyurdu.⁴⁴⁹

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Nesâî, İbn Hibbân, Tirmizi ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer metin ve senetle tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Tirmizî: Aişe hadisi *hasen sahih*'tir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve daha sonraki dönemlerden pek çok ilim adamlarının uygulamaları bu hadisedir. Yani bir erkek karısını üç talakla boşarsa o kadında başka bir kocayla nikâhlanır ve zifaf olmadan tekrar ondan boşanırsa bu kadın ilk kocasına ikinci kocasıyla cinsel ilişkide bulunmadıkça helal olmaz.⁴⁵⁰ İbn Hibbân 'da muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre

⁴⁴⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 368.

⁴⁴⁹ Nesâî, *Talak*, 9.

⁴⁵⁰ Bkz. Tirmizî, *Nikâh*, 28; Buhârî, *Talak*, 4; Müslim, *Nikâh*, 1433, (115); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLII, 386.

sahihu'l isnad'dır" demiştir.⁴⁵¹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴⁵² Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

9/107.Hadis

Hiz. Ukbe bin Amir'den rivayet edildiğine göre, Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sizlere damızlık boğanın kim olduğunu söyleyeyim mi?" Sahabe "Söyle Ey Peygamber!" dediler. O da, "Onlar hullecilerdir. Hulle yapan ve yaptırana Allah lanet etsin" dedi.⁴⁵³

İbn Mâce hadisi *Sünen*'de şöyle rivayet etmiştir:

قَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالتَّيْسِ الْمُسْتَعَارِ»، قَالُوا: بَلَى، يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «هُوَ الْمُحَلِّلُ، لَعَنَ اللَّهُ الْمُحَلِّلَ، وَالْمُحَلَّلَ لَهُ»

Ukbe bin Amir (r.a.)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.v.): "Ey *ashabım! Ben size kiralık dul hayvanı bildirmeyeyim mi?*" buyurdu. Sahâbiler bildir, Ey Peygamber! dediler. Peygamber "O (kiralık dul hayvanı) hulleci (koca) dır. Allah hulleci (koca) ya ve kendisi için hulle yapılan (kocay)a lanet etsin." buyurdu."⁴⁵⁴

Bu hadisi İbn Mâce, Tirmizî, Ebû Dâvud, Hâkim, Dârakutnî Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisi *sahih liğiyrihi* isnadına da *zayıf* tır demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Ebû Kays el Evdî'nin ismi Abdurrahman b. Servan'dır. Bu hadis Peygamber (s.a.v.)'den pek çok şekilde rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Ömer b. Hattâb, Osman b. Afvân, Abdullah b. Amr ve başkaları bunlardandır. Tabiin dönemi fıkıhçıları da aynı kanaattedirler. Sûfyân es Sevrî, İbn'ül Mübarek, Şâfiî, Ahmed ve İshâk'ta bunlardandır. Tirmizî: Carûd b. Muâz'dan işittim. Veki'den naklederek onunda bu görüşte olduğunu ve icihat taraflarının bu konudaki görüşlerinin atılması gerektiğini söylemişlerdir. Carûd diyor ki: Vekî', Sûfyân'dan naklederek der ki: Bir erkek bir kadınla hulle yapmak üzere geçici bir süre için evlenir sonra da o kadını

⁴⁵¹ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 431.

⁴⁵² Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, II, 118.

⁴⁵³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 368.

⁴⁵⁴ İbn Mâce, *Nikâh*, 33.

yanında tutmak arzusu belirirse o kadını yeni bir nikâhla nikâhlamadıkça yanında tutması helal olmaz.⁴⁵⁵ Hâkim, bu rivayet hakkında *isnadı sahih* hükmünü vermiş. İbn Mâce tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴⁵⁶ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

10/108.Hadis

Hz. İmran bin Hüseyin, karısını boşayıp sonra da rücu eden bir adamın, “Karımı boşarken de, ona dönerken de şahit tutmadım” demesi üzerine, ona “Sen karını boşarken de, ona dönerken de sünnete aykırı davrandın. Talak verirken ve rücu ederken şahit tutun. Bundan sonra sakın böyle yapma” demiştir.⁴⁵⁷

İbn Mâce hadisi *Sünen*’de şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ، أَنَّ عِمْرَانَ بْنَ الْخُصَيْنِ، سُنِلَ عَنْ رَجُلٍ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ، ثُمَّ يَقَعُ بِهَا وَلَمْ يُشْهَدْ عَلَى طَلَاقِهَا، وَلَا عَلَى رَجْعَتِهَا، فَقَالَ عِمْرَانُ: «طَلَّقْتَ بِغَيْرِ سُنَّةٍ، وَرَاجَعْتَ بِغَيْرِ سُنَّةٍ، أَشْهَدُ عَلَى طَلَاقِهَا، وَعَلَى رَجْعَتِهَا»

Mutarrif bin Abdullah bin eş-Şıhhîr (r.a.)’den rivayet edildiğine göre: İmrân bin el-Husayin (r.a.)’a şöyle bir soru soruldu: Bir adam karısını (bir veya iki talakla) boşar. Sonra (henüz iddet bitmemiş iken) karısına dönüş yapıp onunla cinsel ilişkide bulunur. Hâlbuki adam ne boşamayı ne de rac’atı (geri dönüşü) şahitlendirmemiş (şâhidlerin huzurunda yapmamış) tır. İmrân (r.a.) (bu soruya cevaben) şöyle: demiştir Sen (boşamayı ve karına geri dönüşü şahitlendirmekle) Peygamber (s.a.v.)’in sünnetine aykırı boşamada bulunmuş ve (yine) Onun sünnetine aykırı rac’atta bulunmuşsun. Kadım boşamayı ve ona rac’at etmeyi şâhidlerin huzurunda yapmalısın, dedi.”⁴⁵⁸

Ebû Dâvud şu ziyadeyle **وَلَا تُعَدُّ** nakletmiştir.⁴⁵⁹ İbn Mâce tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴⁶⁰ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁴⁵⁵ Bkz. Tirmizî, *Nikâh*, 28; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VII, 334; Dârimî, *Nikâh*, 53; Ebû Dâvud, *Nikâh*, 16; Nesâî, *Talak*, 13; Dârakutnî, *Nikâh*, 369; Hâkim en-Nîsâbüri, *Müstedrek*, II, 217.

⁴⁵⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif İbn Mâce*, I, 436.

⁴⁵⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 371.

⁴⁵⁸ İbn Mâce, *Talak*, 5.

⁴⁵⁹ Bkz. Ebû Dâvud, *Talak*, 5.

⁴⁶⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif İbn Mâce*, I, 25.

11/109.Hadis

Hiz. Peygamber (s.a.v.) döneminde vuku bulan Subeya el-Eslemi olayıdır. Bu kadın hamile iken dul kalır ve kocasının ölümünden birkaç gün (bazı rivayetlere göre 20, bazılarına göre 35, bazılarına göre 40 gün) sonra doğum yapar. Hiz. Peygamber'den (s.a.v.) onun hakkında fetva istendiğinde, Hiz. Peygamber (s.a.v.) kadının evlenmesine izin vermiştir.⁴⁶¹

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا سَلْمَةَ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ اجْتَمَعَ هُوَ وَابْنُ عَبَّاسٍ عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ، فَبَعَثُوا كُرَيْبًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ إِلَى أُمِّ سَلْمَةَ، يَسْأَلُهَا، فَذَكَرَتْ أُمُّ سَلْمَةَ، أَنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ تُوْفِي عَنْهَا زَوْجَهَا، فَنَفَسَتْ بَعْدَهُ بِلْيَالٍ، فَذَكَرَتْ سُبَيْعَةَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " فَأَمَرَهَا أَنْ تَتَزَوَّجَ "

Ebû Seleme bildiriyor: İbn Abbas'la birlikte Ebû Hüreyre'in yanındayken bu konuyu (kocasının ölümünden sonra doğumunu yapan kadının evlenip evlenemeyeceği konusu) Ümmü Seleme'ye sormak üzere İbn Abbas'ın azaltısı Kureyb'i gönderdiler. Ümmü Seleme şu karşılığı verdi: "Subey'a el-Eslemiyeye kocasının ölümünden birkaç gün sonra doğum yaptı. Evlenme konusunu Peygamber (s.a.v.)'a sorduğunda da evlenebileceğini söyledi."⁴⁶²

Buhârî, Dârimî, Nesâî 'de şöyle bir rivayet mevcuttur:

عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْمَسُورِ بْنِ مَخْرَمَةَ: أَنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ نَفَسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلْيَالٍ، فَجَاءَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْتَأْذَنَتْهُ أَنْ تَتَزَوَّجَ، «فَأَذِنَ لَهَا فَتَزَوَّجَتْ»⁴⁶³

Müslim'de ise şöyle nakletmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ، أَنَّ أَبَا سَلْمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَابْنَ عَبَّاسٍ، اجْتَمَعَا عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَهُمَا يَذْكُرَانِ الْمَرْأَةَ تُوْفِي بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلْيَالٍ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: عِدَّتُهَا آخِرُ الْأَجَلَيْنِ، وَقَالَ أَبُو سَلْمَةَ: قَدْ حَلَّتْ، فَجَعَلَا يَتَنَازَعَانِ ذَلِكَ، قَالَ: فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَنَا مَعَ ابْنِ أَخِي - يَعْنِي أَبَا سَلْمَةَ - فَبَعَثُوا كُرَيْبًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، إِلَى أُمِّ سَلْمَةَ، يَسْأَلُهَا عَنْ ذَلِكَ، فَجَاءَهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ، أَنَّ أُمَّ سَلْمَةَ قَالَتْ: «إِنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ نَفَسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلْيَالٍ، وَإِنَّهَا ذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَمَرَهَا أَنْ تَتَزَوَّجَ»⁴⁶⁴

Bu hadisi Müslim *Sahihayn*'da, Dârimî, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır" demiştir. *Müttefekun aleyh* olan

⁴⁶¹ Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*, XI, 376.

⁴⁶² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIV, 275-276.

⁴⁶³ Bkz. Buhârî, *Talak*, 39; Dârimî, *Talak*, 11; Nesâî, *Talak*, 56.

⁴⁶⁴ Bkz. Müslim, *Talak*, 1485, (57).

hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

12/110.Hadis

Subiye el-Eslemi'nin olayını kendisinden şöyle nakletmiştir. “Ben Sad bin Havle'nin hanımıydım ve Haccet'ul-Veda zamanında hamileyken kocam vefat etti. O vefat ettikten birkaç gün sonra da doğum yaptım. Bir kimse bana, “Sen 4 ay 10 günden önce evlenemezsin” dedi. Ben bunu Peygamber'e sorduğumda, bana “Doğum yaptıktan sonra evlenmekte serbestsin, dilerse evlenebilirsin” diye cevap verdi. Sahabenin çoğundan da aynı görüş nakledilmiştir.⁴⁶⁵

Hadis Müslim'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ أَبَاهُ كَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَرْقَمِ الرَّهْرِيِّ، يَأْمُرُهُ أَنْ يَدْخُلَ عَلَى سُبَيْعَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ الْأَسْلَمِيَّةِ، فَيَسْأَلَهَا عَنْ حَدِيثِهَا، وَعَمَّا قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ اسْتَفْتَيْتُهُ، فَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ يُخْبِرُهُ، أَنَّ سُبَيْعَةَ أَخْبَرَتْهُ: أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ سَعْدِ بْنِ خَوْلَةَ وَهُوَ فِي بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ، وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا، فَتَوَفَّى عَنْهَا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهِيَ حَامِلٌ، فَلَمْ تَنْشَبْ أَنْ وَضَعَتْ حَمْلَهَا بَعْدَ وَفَاتِهِ، فَلَمَّا تَعَلَّتْ مِنْ نَفَاسِهَا، تَجَمَّلَتْ لِلْخُطَّابِ، فَدَخَلَ عَلَيْهَا أَبُو السَّنَابِلِ بْنُ بَعْكِكٍ - رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ - فَقَالَ لَهَا: مَا لِي أَرَاكِ مُتَّجِمَةً؟ لَعَلَّكَ تَرَجِّينَ النِّكَاحَ، إِنَّكَ، وَاللَّهِ، مَا أَنْتَ بِنَاكِحٍ حَتَّى تَمُرَّ عَلَيْكَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ، قَالَتْ سُبَيْعَةُ: فَلَمَّا قَالَ لِي ذَلِكَ، جَمَعْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي حِينَ أَمْسَيْتُ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ، «فَأَفْتَانِي بِأَنِّي قَدْ حَلَلْتُ حِينَ وَضَعْتُ حَمْلِي، وَأَمَرَنِي بِالتَّزْوُجِ إِنْ بَدَأَ لِي»، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: «فَلَا أَرَى بِأَسَا أَنْ تَتَزَوَّجَ حِينَ وَضَعْتَ، وَإِنْ كَانَتْ فِي دِمِهَا، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَقْرُبُهَا زَوْجُهَا حَتَّى تَطْهَرَ»

Abdullah b. Utbe b. Mes'ud rivayı etti ki, bahası, Ömer h. Abdullah b. Erkam'i ez-Zührî'ye mektup yazara Sübey'a binti Haris el-Esiciyye'nin yanına girmesini, ona kendi hadsini ve Peygamber (s.a.v.)'e fetva sorduğu vakit kendisine ne söylediğini sormasını emretmiş. Ömer b. Abdullah da Abdulla b. Utbe'ye. Mektup yazarak Sübey'a'nin kendisine şunları haber verdiğini bildirmiş: Sübey'a Beni Amir b. Lüye kabilesinden Sa'd b. Havle ile evliymiş. Bu zât Bedir gazasına iştirak edenlerdenmiş. Bilâhare karısı hamile iken Veda' haccında (Sa'd) vefat etmiş. Onun vefatından sonra çok geçmeden karısı doğurmuş. Nifasından temizlendiği vakit kendisini isteyenler için giyinip kuşanmış. Derken yanına Benî Abdiddâr kabilesinde

⁴⁶⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 376.

Ebû's-Senâbil b. Ba'kek isminde bir adam girerek: Acep seni neden giyinmiş kuşanmış görüyorum! Galiba evlenmek istiyorsun. Vallahi üzerinden dört ay on gün geçmedikçe sen evlenemezsin? demiştir. Sübey'a diyor ki: O zât bana bunu söyleyince geleceğin üzerimdeki elbiseyi çıkardım. Sonra Peygamber (s.a.v.)'e gelince bu meseleyi ona sordum. Bana doğurduğum anda helâl olduğum fetvasını verdi ve istersem evlenmemi emir buyurdu. İbni Şihâb: "Doğurduğu vakit evlenmesinde bir beis görmüyorum velev ki nifası içinde olsun. Ancak temizlenmedikçe kocası ona yakınlık edemez." demiştir.⁴⁶⁶

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir.⁴⁶⁷ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, *sahih*'tir" demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

13/111.Hadis

Fatıma binti Kays (r.a.)'dan rivayete göre, şöyle demiştir: Fatma bintu Kays'ın kendisi bu haklarını talep etmiştir. Her halukârda da kocasının akrabaları onun haklarını vermeyi reddetmişlerdir. Bunun üzerine mesele Hz. Peygamber'e (s.a.v.) intikal etmiş ve O da, onun nafaka ve barınma hakkı olmadığına karar vermiştir. Bir rivayete göre Hz. Peygamber, kocasının dönme hakkı yoksa kadının nafaka ve barınma hakkı olmadığını söylemiş, Fatıma binti Kays'ın, Ümmü Mektum'un evinde kalmasını söylemiştir.⁴⁶⁸

Hadis Tirmizî'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: قَالَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ: طَلَّقْتِي زَوْجِي ثَلَاثًا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا سُنْئَةَ لَكَ وَلَا نَفَقَةَ»، قَالَ مُغِيرَةُ: فَذَكَرْتُهُ لِإِبْرَاهِيمَ، فَقَالَ: قَالَ عُمَرُ: «لَا نَدْعُ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّنا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِقَوْلِ امْرَأَةٍ لَا نَدْرِي أَحْفَظْتُ أَمْ نَسِيتُ»، وَكَانَ عُمَرُ يَجْعَلُ لَهَا السُّنْئَةَ وَالنَّفَقَةَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنْبَأَنَا حُصَيْنٌ، وَإِسْمَاعِيلُ، وَمُجَالِدٌ، قَالَ هُشَيْمٌ: وَحَدَّثَنَا دَاوُدُ أَيْضًا، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ، فَسَأَلْتُهَا عَنْ قَضَاءِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا، فَقَالَتْ: طَلَّقَهَا زَوْجُهَا الْبَيْتَةَ، فَخَاصَمْتُهُ فِي السُّنْئَةِ وَالنَّفَقَةِ، فَلَمْ يَجْعَلْ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُنْئَةَ وَلَا نَفَقَةَ، وَفِي حَدِيثِ دَاوُدَ قَالَتْ: «وَأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَدَ فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ».

⁴⁶⁶ Müslim, *Talak*, 1484,(56).

⁴⁶⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLV, 422; Buhârî, *Mağazi*, 10; İbn Mâce, *Talak*, 17; Tirmizî, *Talak*, 17; Nesâî, *Zekât*, 37; Ebû Dâvud, *Talak*, 47.

⁴⁶⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 379-380.

Fatıma binti Kays (r.a.)’dan rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) zamanında kocam beni üç talakla boşadı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Sana mesken ve nafaka yoktur.*” Muğîre diyor ki: Bu hadisi İbrahim’e bahsettim de Ömer’in bu hadis hakkında şöyle söylediğini aktardı: “Bir kadının sözü ile Allah’ın kitabını ve Peygamber(s.a.v.)’in sünnetini terk edecek değiliz. Bilmiyoruz, doğrusunu hafızasında tuttu mu? Yoksa unuttu mu?” Ömer üç talakla boşanmış kadına mesken ve nafaka hakkı tanırdı. Ahmed b. Meni’, Hüşeym yoluyla Husayn, İsmail, Mûcâlid bize aktarmışlardır. Hüşeym diyor ki: Dâvûd’ta aynı şekilde Şa’bî’den aktararak şöyle demiştir: “Fatıma binti Kays’ın yanına girerek kendisi hakkında Peygamber (s.a.v.)’in verdiği hükmü sordum” şöyle dedi: Kocasının kendisini elbette (kesinlikle) boşadığını, kocasına karşı mesken ve nafaka davası açtığını, Peygamber (s.a.v.)’in de kendisine mesken ve nafaka hakkı vermediğini söyledi. Dâvud’un rivayetinde ise şöyledir: “İbn Ümmü Mektum’un evinde iddetimi beklememi bana emretti” dedi.⁴⁶⁹

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de Benzer metinlerle tahrir etmişlerdir.⁴⁷⁰

Dârimî, ise şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عُمَرَ، قَالَ: «لَا نَدْعُ كِتَابَ رَبِّنَا وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ، بِقَوْلِ امْرَأَةٍ الْمُطَلَّقَةِ، ثَلَاثًا لَهَا السُّكْنَى، وَالنَّفَقَةُ»⁴⁷¹

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*’tir. Bazı ilim adamları uygulamalarını bu hadisle yaparlar ve Hasan el Basrî, Âta b. ebî Rebah ve Şabî bunlardandır. Ahmed ve İshâk’ta aynı görüşte olup şöyle derler: “Kocası dönme hakkına sahip olacak şekilde boşamamışsa boşanan kadına mesken ve nafaka hakkı yoktur” Peygamber (s.a.v.)’in ashabından bazı ilim adamları ise Ömer ve Abdullah b. Mes’ud şöyle derler: “Üç talakla boşanan kadına mesken ve nafaka vardır.” Sûfyân es-Sevrî ve Küfeliler bu kanaattedirler. Bazı ilim adamları ise: “Mesken var nafaka yoktur” derler. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa’d, Şâfi bu görüştedir. Şâfi diyor ki: Allah’ın kitabına dayanarak kadına mesken hakkı tanımış olmaktadır. Allah, 65 Talak sûresi 1. ayetinde (...Onları evlerinden çıkarmayın kendileri de

⁴⁶⁹ Tirmizî, *Talak*, 5.

⁴⁷⁰ Bkz. Ebû Dâvud, *Talak*, 39; Buhârî, *Talak*, 40; Nesâî, *Talak*, 70; Müslim, *Talak*, 1480, (46); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLV, 330.

⁴⁷¹ Bkz. Dârimî. *Talak*, 10.

çıkmasınlar ve açıkça hayâsız davranışlarda bulunmadıkça onlar o evden ayrılmak zorunda bırakılmasın...) Ayette geçen açıkça hayâsız davranışların uzun dilli olmak, kocanın akrabalarını dille rahatsız etmek anlamına geldiğini söylemişlerdir. Peygamber (s.a.v.)'in Kays'ın kızı Fatıma'ya mesken hakkı tanımamasının sebebi; akrabalarını diliyle rahatsız etmesinden dolayıdır. Şâfiî: Kays'ın kızı Fatıma hadisine dayanarak: "Üç talakla boşanan kadına nafaka yoktur" demektedirler.⁴⁷² *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

14/112.Hadis

Ebû Said el-Hudri'nin kız kardeşi Furia bintu Mâlik 'in hadisesine dayanır. Hz. Peygamber (s.a.v.) kocası öldürüldüğünde ona iddetini kocasının evinde geçirmesini söylemiştir.⁴⁷³

Hadis Tirmizî'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ سِنَانَ وَهِيَ أُخْتُ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ، أَخْبَرَتْهَا أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْأَلُهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهَا فِي بَنِي خُدْرَةَ، وَأَنَّ زَوْجَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْبِدٍ لَهُ أَبْقُوا، حَتَّى إِذَا كَانَ بِطَرْفِ الْقُدُومِ لِحَقِّهِمْ فَفَقْتَلُوهُ، قَالَتْ: فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى أَهْلِي، فَإِنَّ زَوْجِي لَمْ يَبْرُكْ لِي مَسْكَنًا يَمْلِكُهُ وَلَا نَفَقَةً، قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ»، قَالَتْ: فَأَنْصَرَفْتُ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْحَجْرَةِ، أَوْ فِي الْمَسْجِدِ، نَادَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ أَمَرَ بِي فَنُودِيْتُ لَهُ، فَقَالَ: «كَيْفَ قُلْتِ؟»، قَالَتْ: فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ الَّتِي ذَكَرْتُ لَهُ مِنْ شَأْنِ زَوْجِي، قَالَ: «امْكُثِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ»، قَالَتْ: فَأَعْتَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا، قَالَتْ: فَلَمَّا كَانَ عَثْمَانُ أَرْسَلَ إِلَيَّ، فَسَأَلَنِي عَنْ ذَلِكَ، فَأَخْبَرْتُهُ، فَاتَّبَعَهُ وَقَضَى بِهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ فَذَكَرَ نَحْوَهُ بِمَعْنَاهُ.

Mâlik b. Sinan'a göre Ebû Saîd el Hudrî'nin kız kardeşi, Peygamber (s.a.v.)'e gelerek Hudre oğulları kabilesinde bulunan ailesine dönmek için izin istediğini, kocasının firar eden kölelerin peşinden çıkıp gittiğini ve onlara ulaştığında kendisini öldürdüklerini anlattı ve dedi ki: Peygamber (s.a.v.)'den ailemin yanına dönmeyi istedim çünkü kocam bana ne bir oturacak yer nede yiyecek içecek bırakmıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), evet gidebilirsin buyurdu. Ben de kalktım evime veya mescide kadar varmışım ki Peygamber (s.a.v.) benim çağrılmamı emretti ve şöyle dedi: "Nasıl demiştin?" Ben de kocam hakkındaki anlattığımı tekrarladım O'da iddet

⁴⁷² Bkz. Tirmizî, *Talak*, 5.

⁴⁷³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 381.

süresi bitinceye kadar evinde kal buyurdu. Ben de dört ay on gün orada iddetimi bekledim. Osman (r.a.) halife olduğunda bana bir adam göndererek bunun hükmünü sordu bende haber verdim. O da bu hükme uyararak hüküm verdi. Peygamber b. Beşşâr, Yahya b. Saîd vasıtasıyla Sa'd b. İshâk b. Ka'b b. Ucre'den bu hadisin manaca bir benzerini bize aktarmıştır.

Bu hadisi Tirmizî ve Nesâî de geçmektedir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden pek çok ilim adamının uygulaması bu hadise göredir. "Kocasını ölen kadının iddeti bitinceye kadar kocasının evinden çıkmaması görüşündedirler." Sûfyân es Sevrî, Şâfiî, Ahmed ve İshâk bu görüştedirler. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve sonraki dönemlerden bazı ilim adamları ise; "Kocasının evinde geçirmeyi istemese dilediği her yerde iddetini doldurabilir" derler.⁴⁷⁴ Dolayısıyla rivayet *hasen sahih* bir rivayettir.

N. Tahrîm Süresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/113.Hadis

Hiz. Ali der ki: Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim: "Allah kendisini Cennetteki kadınların seyyidesi kalmıştır."⁴⁷⁵

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيًّا، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " خَيْرُ نِسَائِهَا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ، وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ "

Hiz. Ali der ki: Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim: "Meryem binti İmrân, kendi zamanında dünya kadınlarının en hayırlısıdır. Hatice, kendi zamanında dünya kadınlarının en hayırlısıdır."

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de aynı metinlerle nakletmişlerdir.⁴⁷⁶ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır" demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Tirmizî: Bu konuda Enes, İbn Abbas ve Aişe'den

⁴⁷⁴ Tirmizî, *Talak*, 23; Nesâî, *Talak*, 62.

⁴⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 391.

⁴⁷⁶ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 387; Buhârî, *Ahadisi İnbiya*, 45; Müslim, *Fezail Sahbe*, 2430, (69); Tirmizî, *Munakib*, 62.

de hadis rivayet edilmiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/114.Hadis

Hiz. Aişe'den nakledilmiştir ve şu şekildedir. Her ikinci namazı sonrasında eşlerinin odalarına uğramak Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) âdetiydi. Hiz. Peygamber (s.a.v.) bir süredir Zeynep binti Cahş'ın odasında daha fazla kalmaya başlamıştı, zira O'na bir yerden bal gelmişti ve Peygamber balı çok severdi. Dolayısıyla O'nun odasında bal şerbeti içiyordu. Hiz. Aişe (r.a.) şöyle anlatıyor. "Bunu çok kıskandım ve Hafsa, Sevde, Safiye ile birleşip, Peygamber (s.a.v.) yanımıza geldiğinde, herbirimiz O'na ağızından meğafir kokusu geldiğini söylemeyi kararlaştırdık. Meğafir, özel kokusu olan bir çiçektir. Şayet arı, balını bu çiçekten alırsa, balında meğafir kokusu olur. Hepimiz de Peygamber (s.a.v.) çok titiz olduğu ve kendisinden kötü bir koku yayıldığında, bundan çok rahatsız olacağını biliyorduk. Bu yüzden Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) Hiz. Zeynep'in yanında çok kalmaması için bu hileye başvurduk. Ve gerçekten de hile tesirini gösterdi. Hanımlarının "ağızından meğafir kokusu geliyor" demeleri üzerine, Hiz. Peygamber (s.a.v.) *bal yememeye söz verdi.*" Bir rivayette Peygamber (s.a.v.) sözü şu şekildedir: "*Yemin ederim ki ona (bala) bir daha dönmeyeceğim.*" Başka bir rivayette ise, "*Ona bir daha dönmeyeceğim*" denilmektedir. "*Yemin*" kelimesi yoktur. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre lafız, "*Allah'a yemin ederim ki içmeyeceğim*" şeklindedir.⁴⁷⁷

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ الْعَسَلَ وَالْحُلُوءَ، وَكَانَ إِذَا انْصَرَفَ مِنَ الْعَصْرِ دَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ، فَيَذْنُوْنَ مِنْ إِحْدَاهُنَّ، فَيَدْخُلُ عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ، فَاحْتَبَسَ أَكْثَرَ مَا كَانَ يَحْتَبِسُ، فَعَزَّتْ، فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ، فَقِيلَ لِي: أَهْدَتْ لَهَا امْرَأَةٌ مِنْ قَوْمِهَا عَكَّةً مِنْ عَسَلٍ، فَسَقَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهُ شَرْبَةً، فَقُلْتُ: أَمَا وَاللَّهِ لَنَحْتَالَنَّ لَهُ، فَقُلْتُ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ: إِنَّهُ سَيَذْنُو مِنْكَ، فَإِذَا دَنَا مِنْكَ فَقُولِي: أَكَلْتُ مَغَافِيرَ، فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكَ: لَا، فَقُولِي لَهُ: مَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ، فَإِنَّهُ سَيَقُولُ لَكَ: سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ، فَقُولِي لَهُ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعَرْفُطُ، وَسَأَقُولُ ذَلِكَ، وَقُولِي أَنْتِ يَا صَفِيَّةُ ذَلِكَ، قَالَتْ: تَقُولُ سُودَةُ: فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَامَ عَلَى الْبَابِ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَبَادِيَهُ بِمَا أَمَرْتَنِي بِهِ فَرَقًا مِنْكَ، فَلَمَّا دَنَا مِنْهَا قَالَتْ لَهُ سُودَةُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَكَلْتُ مَغَافِيرَ؟ قَالَ: «لَا» قَالَتْ: فَمَا هَذِهِ الرِّيحُ الَّتِي أَجِدُ مِنْكَ؟ قَالَ: «سَقَتْنِي حَفْصَةُ شَرْبَةَ عَسَلٍ» فَقَالَتْ: جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعَرْفُطُ، فَلَمَّا دَارَ إِلَيَّ قُلْتُ لَهُ نَحْوَ ذَلِكَ، فَلَمَّا دَارَ إِلَى صَفِيَّةَ قَالَتْ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَلَمَّا

⁴⁷⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 394-395.

دَارَ إِلَى حَفْصَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا أَسْقِيكَ مِنْهُ؟ قَالَ: «لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ» قَالَتْ: تَقُولُ سَوْدَةَ: وَاللَّهِ لَقَدْ حَرَمْنَا، قُلْتُ لَهَا: اسْكُتِي

Aişe (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) balı ve tatlıyı severdi, ikinci namazından döndüğü zaman kadınlarının yanına girer ve onlardan birinin yanına yaklaşırdı. Bir gün Ömer'in kızı Hafsa'nın yanına girdi de, orada kalmakta olduğundan daha çok kaldı. Ben bunu kıskandım (ve bunun sebebini soruşturdum). Bana: Hafsa'ya, kavminden bir kadın küçük bir çömlek bal hediye etti, o da bu baldan Peygamber'e şerbet içirdi, denildi. Ben de kendi kendime: Vallahi biz bunun için muhakkak bir hile yaparız! dedim. Akabinde Şevde bintu Zem'a'ya şöyle dedim: Biraz sonra Peygamber muhakkak sana yaklaşacaktır. Sana yaklaştığında O'na: Sen megâfir mi yedin? dersin, O da sana: Hayır, diyecektir. Bunun üzerine sen de O'na: Senden hissetmekte olduğum bu koku nedir? dersin. O da sana muhakkak: Hafsa bana bal şerbeti içirmişti! diyecektir. Sen de O'na: O balın arısı urfut ağacından toplamıştır! dersin. Bana geldiğinde ben de böyle söyleyeceğim. Ey Safiyye, sen de böyle söyle! Dedim. Aişe bu ta'limâtın tatbik suretini şöyle anlatmıştır: Şevde şöyle diyordu: Vallahi çok geçmedi Peygamber kapının önünde durdu. Ey Aişe, senden korktuğum için bana emrettiğin sözü hemen Peygamber'e oracıkta iken söylemek istedim. (Aişe dedi ki:) Peygamber ona yaklaşıncı, Sevde O'na: Ey Peygamber, sen megâfir zamkı mı yedin? demiş O da: “Hayır!” diye cevâb vermiş. Şevde: Sen'den hissetmekte olduğum bu koku nedir? demiştir. Peygamber: “Hafsa bana bal şerbeti içirmişti!” buyurmuş. Şevde: O balın arısı urfut ağacında Yayılmış! demiştir. Nihayet Peygamber benim odama dönüp geldiğinde ben de bu sözlerin benzerini söyledim. Safiyye'ye gittiğinde o da bunların benzerini söylemişti. Sonra Peygamber dönüp Hafsa'nın nevbetinde Yanına vardığında, Hafsa: Ey Peygamber! Sana o bal şerbetinden içireyim mi? diye sorduğunda Peygamber: “Hayır, benim ona ihtiyâcım yoktur!” buyurdu. Aişe (rivayetine son vererek) dedi ki: Sevde bana: Vallahi biz Peygamber'ı bal şerbetinden mahrum ettik, diyordu. Ben de Sevde'ye: Sus! dedim (ve Hafsa hakkındaki hîle ve tedbîrimizin duyulmasını istemedim).⁴⁷⁸

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Ebû Dâvud, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır”

⁴⁷⁸ Buhârî, *Talak*, 8.

demiştir. Nesâî: Enes (r.a.)’den rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)’in cariyesi vardı ve onunla ilgilenip onunla birlikte oluyordu. Aişe ve Hafsa o cariye ile ilgilenmesini istemeyip kıskandıkları için Peygamber (s.a.v) o cariyeyi kendisine haram kılincaya kadar rahat bırakmadılar da Allah, Tahrim sûresi 1-4 ayetlerini indirdi.⁴⁷⁹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/115.Hadis

İbn Abbas’tan nakledilen bir görüşe göre, O, “Bu şekilde kendisine bir şeyi haram kılan kimse, onun kendisine helal olabilmesi için kefarete vermelidir” demiştir.⁴⁸⁰

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي الْحَرَامِ: «يَمِينٌ يُكْفَرُهَا»، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ} [الأحزاب: 21] حَسَنَةً

İbn Abbas’dan rivayet edildiğine göre. İbni Abbas’in haram hakkında : “*Bu bir yemindir; onun keffâretini verir.*” dediğini yazdı.

İbni Abbas: “*Şüphesiz ki sizin için Peygamber de güzel bir nümûne-î imtisal vardır.*” ayeti kerîmesini de okumuş.

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da ve Ahmed b. Hanbel’de aynı lafızlarla geçmektedir.⁴⁸¹ İbn Mâce’de ise şöyle geçmektedir:

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «فِي الْحَرَامِ يَمِينٌ»، وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ} [الأحزاب: 21]⁴⁸²

Buhari’de başka bir yerde de şöyle geçmektedir:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: «فِي الْحَرَامِ يُكْفَرُ» وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «{لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ}»⁴⁸³

Buhârî: İbn Abbas’tan: Erkek, karısını kendisine haram kıldığı zaman bu söz bir şey (yani talak) değildir, derken iştmiş olduğunu haber vermiştir. Ve yine İbn Abbas (buna delil getirerek): “And olsun Allah’ın Peygamberi’de sizin için pek güzel

⁴⁷⁹ Bkz. Buhârî, *Talak*, 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, XLIII, 41; Ebû Dâvud, *Aşrube*, 11; Müslim, *Talak*, 1474, (21); Nesâî, *Aşreti Nisa*, 4.

⁴⁸⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu ’l-Kur ’ân*, XI, 395.

⁴⁸¹ Bkz. Müslim, *Talak*, 1473, (18); Buhârî, *Talak*, 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsneid*, III, 437.

⁴⁸² Bkz. İbn Mâce, *Talak*, 28.

⁴⁸³ Bkz. Buhârî, *Tefsir*, 66.

bir örnek vardır.” (el-Ahzâb:2) ayetini söylemişti.⁴⁸⁴ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

4/116.Hadis

İbn Abbas'tan mervi olmak üzere nakledilmişlerdir ve bazı kelime farklılıkları ile birlikte şu şekilde özetlemek mümkündür: Ben bir süredir Hz. Ömer'e, haklarında ayet nazil olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarının kim olduğunu sormayı düşünüyorum ama heybetinden ötürü O'na bunu sormaya cesaret edemiyordum. Hac için yola çıktığımda ben de O'nunla birlikteydim. Hac dönüşü bir yerde konakladık ve abdest alırken ben O'na bu soruyu sordum. O da “Aişe ile Hafsa” cevabını verdi. Ve daha sonra şöyle anlatmaya başladı: “Biz Kureyş erkekleri kendi hanımlarımıza hâkim kimselerdik. Ama Medine'ye gittiğimizde, orada kadınların kocalarına hâkim olduğunu gördük. Bizim hanımlarımız da onlardan etkilendiler. Bir gün hanımına kızdım, o bana karşılık verdi. (Buradaki lafız aynen şu şekildedir: “Fe iza hiye turaciuni”) O'nun bana bu şekilde karşılık vermesi hiç hoşuma gitmemişti. Bunun üzerine o bana şöyle dedi: “Ben niçin sana bu şekilde karşılık vermeyeyim. Allah'a yemin ederim ki, Peygamber'in (s.a.v.) hanımları da O'na böyle karşılık veriyorlar. (Buradaki lafız aynen şöyledir: “Li yuraciûnehû”) ve Peygamber'e günlerce dargın kalabiliyorlar.”⁴⁸⁵

Hadis Buhârî'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ، أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يُحَدِّثُ أَنَّهُ قَالَ: مَكَثْتُ سَنَةً أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَنْ آيَةٍ، فَمَا اسْتَطِيعَ أَنْ أَسْأَلَهُ هَيِّبَةً لَهُ، حَتَّى حَرَجَ حَاجًّا فَخَرَجْتُ مَعَهُ، فَلَمَّا رَجَعْنَا وَكُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَدَلَّ إِلَى الْأَرَاكِ لِحَاجَةٍ لَهُ، قَالَ: فَوَقَفْتُ لَهُ حَتَّى فَرَعْتُ ثُمَّ سِرْتُ مَعَهُ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مِنَ اللَّتَانِ تَظَاهَرْتَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَرْوَاجِهِ؟ فَقَالَ: تِلْكَ حَفْصَةُ وَعَائِشَةُ، قَالَ: فَقُلْتُ: وَاللَّهِ إِنْ كُنْتُ لِأُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ هَذَا مِنْذُ سَنَةٍ، فَمَا اسْتَطِيعَ هَيِّبَةً لَكَ، قَالَ: فَلَا تَفْعَلِ مَا ظَنَنْتَ أَنَّ عِنْدِي مِنْ عِلْمٍ فَاسْأَلْنِي، فَإِنْ كَانَ لِي عِلْمٌ خَبَرْتُكَ بِهِ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ عُمَرُ: وَاللَّهِ إِنْ كُنَّا فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَا نَعُدُّ لِلنِّسَاءِ أَمْرًا، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِنَّ مَا أَنْزَلَ، وَقَسَمَ لَهُنَّ مَا قَسَمَ، قَالَ: فَبَيْنَا أَنَا فِي أَمْرٍ أَتَمَّمَرُهُ، إِذْ قَالَتْ امْرَأَتِي: لَوْ صَنَعْتَ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: فَقُلْتُ لَهَا: مَا لَكَ، وَلِمَا هَا هُنَا وَفِيمَ تَكَلَّفُكَ فِي أَمْرٍ أُرِيدُهُ، فَقَالَتْ لِي: عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، مَا تُرِيدُ أَنْ تُرَاجَعَ أَنْتَ وَإِنَّ ابْنَتَكَ لَتُرَاجِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى يَظُلَّ يَوْمَهُ غَضْبَانَ، فَقَامَ عُمَرُ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ مَكَاتَهُ حَتَّى دَخَلَ

⁴⁸⁴ Bkz. Buhârî, *Talak*, 8.

⁴⁸⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 400-401.

عَلَى حَفْصَةَ، فَقَالَ لَهَا: يَا بِنِيَّةُ إِنَّكَ لَتُرَاجِعِينَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى يَظُلَّ يَوْمَهُ غَضَبَانِ، فَقَالَتْ حَفْصَةُ: وَاللَّهِ إِنَّا لَنُرَاجِعُهُ، فَقُلْتُ: تَعْلَمِينَ أَنِّي أُحَدِّثُكَ عُقُوبَةَ اللَّهِ، وَغَضَبَ رَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَا بِنِيَّةُ لَا يَغْرَتُكَ هَذِهِ الَّتِي أَعْجَبَهَا حُسْنُهَا حُبُّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَّاهَا - يُرِيدُ عَائِشَةَ - قَالَ: ثُمَّ خَرَجْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ لِقَرَابَتِي مِنْهَا، فَكَلَّمْتُهَا فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: عَجَبًا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، دَخَلْتَ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَتَّبِعِي أَنْ تَدْخُلَ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَزْوَاجِهِ، فَأَخَذْتَنِي وَاللَّهِ أَخَذًا كَسَرْتَنِي عَنْ بَعْضِ مَا كُنْتُ أُجِدُّ، فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهَا، وَكَانَ لِي صَاحِبٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِذَا غِبْتُ أَتَانِي بِالْخَبَرِ، وَإِذَا غَابَ كُنْتُ أَنَا آتِيهِ بِالْخَبَرِ، وَنَحْنُ نَتَخَوَّفُ مَلِكًا مِنْ مُلُوكِ عَسَانَ، ذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَسِيرَ إِلَيْنَا، فَقَدِ امْتَلَأَتْ صُدُورُنَا مِنْهُ، فَإِذَا صَاحِبِي الْأَنْصَارِيُّ يَدُقُّ الْبَابَ، فَقَالَ: افْتَحِ افْتَحِ فَقُلْتُ: جَاءَ الْعَسَائِيُّ، فَقَالَ: بَلْ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ، اعْتَرَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَزْوَاجَهُ، فَقُلْتُ: رَغِمَ أَنْفُ حَفْصَةَ وَعَائِشَةَ، فَأَخَذْتُ ثَوْبِي فَأَخْرَجْتُ حَتَّى جِئْتُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَشْرَبَةٍ لَهُ يَرْقَى عَلَيْهَا بِعَجَلَةٍ، وَغَلَامٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْوَدٌ عَلَى رَأْسِ الدَّرَجَةِ، فَقُلْتُ لَهُ: قُلْ: هَذَا عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَأَذِنَ لِي، قَالَ عَمْرُ: فَقَصَصْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا الْحَدِيثَ، فَلَمَّا بَلَغْتُ حَدِيثَ أُمِّ سَلَمَةَ تَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِنَّهُ لَعَلَى حَصِيرٍ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ شَيْءٌ، وَتَحْتَ رَأْسِهِ وَسَادَةٌ مِنْ أَدَمٍ حَشْنُوهَا لَيْفٌ، وَإِنَّ عِنْدَ رِجْلَيْهِ قَرِظًا مُصْبُوبًا، وَعِنْدَ [ص:158] رَأْسِهِ أَهْبٌ مُعَلَّقَةٌ، فَرَأَيْتُ أَثَرَ الْحَصِيرِ فِي جَنْبِهِ فَبَكَيْتُ، فَقَالَ: «مَا يُبْكِيكَ؟» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ كِسْرِي وَقَيْصَرَ فِيمَا هُمَا فِيهِ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالَ: «أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَهُمُ الدُّنْيَا وَلَنَا الْآخِرَةُ»

Ubeyd b. Huneyn'den tahdîs etti; o da İbn Abbas'tan işitmiştir ki, o hadis anlatarak şöyle demiştir: Ömer İbnu'l-Hattâb'a bir ayetten sormak isterdim, bir sene durdum, heybetinden soramadım. Nihayet hac yapmak üzere yola çıktı. Beraberinde ben de çıktım. Döndüğümüzde yolun birazında (Merru'z-Zahrân'da) idik, bir ihtiyacı için erik ağaçlarına doğru saptı.

İbn Abbas dedi ki: Ben onun için durdum, nihayet işini bitirdi. Sonra beraberinde yürüdüm. O abdest alıyor, ben de suyunu döküyordum; bir sırasını buldum. Ona: Ey mü'minlerin emîri! Peygamber'in kadınlarından Peygamber'e karşı birbirine sırt dayayan (yani yardımlaşan) o iki kadın kimdir? dedim. Ömer: Onlar Hafsa ve Aişe'dir, dedi. İbn Abbas dedi ki: Ben: Vallahi bir seneden beri bunu sana sormak istiyordum, fakat sana saygımdan dolayı soramıyordum, dedim. Ömer: Öyle yapma, bende bir ilim olduğumu zannettiğin bir şeyi hemen bana sor ki, bir bilgim varsa onu sana haber veririm, dedi. İbn Abbas dedi ki: Sonra Ömer şöyle dedi: Vallahi biz doğrusu Câhiliyye zamanında kadınlar için bir emir sayıya almazdık, tâ Allah onlar için indirdiğini indirinceye ve haklarında verdiği payı verinceye kadar. Ben, dedi, kendi kendime bir işte düşünürken, karım “Şöyle şöyle yapsan” dedi. Ömer dedi ki: Ben de ona: “O senin neyine gerek? Benim istemekte olduğum bir işte

senin külfete girmen ne oluyor?” dedim. O da bana: “Hayret ederim sana, Ey Hattâb oğlu! Sen kendine karşı söz döndürülmesini istemiyorsun. Hâlbuki senin kızın Peygamber’e karşı söz döndürüyor, mırıldanıyor, hattâ o günü öfkeli bırakıyor” deyiverdi. Hemen Ömer kalktı, yeminde ridâsına aldı, tâ Hafsa’ya kadar gidip yanına girdi ve ona şunları söyledi: Ey kızım, sen Peygamber’e karşı söz döndürüyor, hattâ bütün gün öfkeli bırakacak kadar söyleniyormuşsun! dedi. Hafsa da: Vallahi biz hepimiz O’na söz döndürmesi yapar, mırıldanırız, dedi. Bunun üzerine ben: Bilirsin ki, ben seni Allah’ın ukubetinden ve Peygamber’in öfkesinden dâima sakındırırım. Ey kızım! Sakın seni arkadaşının güzelliği ve Peygamber’in ona sevgisi aldatmasın Aişe’yi kastediyordu! dedim.

Ömer dedi ki: Sonra çıktım, yakınım olduğu için Ümmü Seleme’nin yanına girdim ve ona söyledim. Ümmü Seleme de: Taaccüb ederim sana Ey Hattâb oğlu! Herşeye girdin, nihayet Peygamber ile zevceleri arasına da mı girmek istiyorsun? dedi. İşte bu söz beni öyle bir tuttu ki, vicdanımda duyduğum teessürü kısmen kırdı. Bunun üzerine onun yanından da çıktım. Ve benim Ensâr’dan bir arkadaşım vardı. Ben gitmediğim zaman o bana haber getirir, o gitmediği zaman da ben ona haber getirirdim. Bu esnada biz Gassân meliklerinden birisinden de endişe ediyorduk; bize yürüyeceği söyleniyor, yüreklerimiz ondan dolgun bulunuyordu. Bir de baktım ki, arkadaşım Ensârî kapıyı çalıyor “aç, aç” dedi. Ben: Gassânî mi geldi? dedim. O: “Hayır, ondan daha şiddetli; Peygamber kadınlarından bir köşeye çekilmiş” dedi. Gönlümden: Hafsa ile Aişe’nin burnu sürtüldü, dedim. Elbisemi aldım, çıktım, nihayet vardım. Anladım ki, Peygamber birkaç basamakla çıkılan bir meşrebede (şerbetlik denilen bir hücrede) siyah bir uşağı da basamağın başında. Ben uşağa: “Söyle, bu Ömer İbnu’l-Hattâb’dır” dedim. Nihayet bana izin verildi.

Ömer dedi ki: Ben Peygamber’e bu söylediğim sözleri hikâyeye ettim. Ümmü Seleme’nin sözüne geldiğimde Peygamber gülümsedi. O bir hasır üzerinde bulunuyordu. Kendisiyle hasır arasında hiçbir şey yoktu. Başının altında içi lif dolu bir meşin yastık vardı. Ayaklarının yanında dökülmüş biraz kara, başucunda da asılı bir posteki vardı. Peygamber’in böğründe hasırın izlerini gördüm de ağladım. O: “Seni ağlatan nedir?” buyurdu. Ben de: “Ey Peygamber, Kısra ve Kayser buldukları hâl içindeler. Sen ise Allah’ın Peygamberi” dedim. O: “Dünyâ onların, ahiret bizim olmasına razı olmuyor musun?” buyurdu.

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da geçmektedir.⁴⁸⁶ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

5/117.Hadis

İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre, Hz. Ömer bu olayı şöyle anlatmıştır. "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) odasına çekildiğini haber alınca, hemen Mescid'i Nebevi'ye gittim. Herkes mescitte mahzun mahzun oturuyor, küçük çakıl taşlarıyla oynayarak içlerindeki sıkıntıyı açığa vuruyorlardı. Bazıları da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarını boşaması hakkında konuşuyordu." Hz. Ömer daha sonra Hz. Aişe ile Hz. Hafsa'ya gidip, nasihat ettiğini ve Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna varıp şöyle dediğini nakleder. "Hanımlarınız hakkında üzülmeysin. Şayet onları boşarsanız Allah sizin yanınızdadır. Cebrail, Mikail, Melekler, Ben, Ebû Bekir ve müminler sizinle beraberiz. Allah'a hamdolsun ki pekçok kez benim söylediklerim ve Allah'tan ümit ettiklerim tasdik olmuştu. Bu sefer de Tahrir Suresi'nin bu ayetleri nazil oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber'e (s.a.v.), hanımlarını boşayıp, boşamadığını sordum. O "Hayır" dedi. Ben Mescid'in kapısında yüksek sesle, "Peygamber (s.a.v.) hanımlarını boşamamıştır" diye bağırdım.⁴⁸⁷

Hadis Müslim'de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، قَالَ: لَمَّا اعْتَزَلَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ، قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا النَّاسُ يَنْكُثُونَ بِالْحَصَى، وَيَقُولُونَ: طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُؤْمَرَ بِالْحَجَابِ، فَقَالَ عُمَرُ، فَقُلْتُ: لِأَعْلَمَنَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ، قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، فَقُلْتُ: يَا بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ، أَقَدْ بَلَغَ مِنْ شَأْنِكَ أَنْ تُؤْذِيَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: مَا لِي وَمَا لَكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، عَلَيْكَ بِعَيْبَتِكَ، قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ، فَقُلْتُ لَهَا: يَا حَفْصَةُ، أَقَدْ بَلَغَ مِنْ شَأْنِكَ أَنْ تُؤْذِيَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ وَاللَّهِ، لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَا يُحِبُّكَ، وَلَوْلَا أَنَا لَطَلَّقَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَبِئْسَ أَشَدَّ الْبُكَاءِ، فَقُلْتُ لَهَا: أَيَنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَتْ: هُوَ فِي خِرَازِنَتِهِ فِي الْمَشْرِبَةِ، فَدَخَلْتُ، فَإِذَا أَنَا بِرَبَاحِ غُلَامِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَاعِدًا عَلَى أَسْكَفَةِ الْمَشْرِبَةِ، مُدَلِّ رِجْلَيْهِ عَلَى نَقِيرٍ مِنْ خَشَبٍ - وَهُوَ جُدْعٌ يَرْقَى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَنْحَدِرُ - فَنَادَيْتُ: يَا رَبَّاحُ، اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَنَظَرَ رَبَّاحٌ إِلَى الْغُرْفَةِ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ، فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا، ثُمَّ قُلْتُ: يَا رَبَّاحُ، اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَنَظَرَ رَبَّاحٌ إِلَى الْغُرْفَةِ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ، فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا، ثُمَّ رَفَعْتُ صَوْتِي، فَقُلْتُ: يَا رَبَّاحُ، اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

⁴⁸⁶ Bkz. Buhârî, *Tefsir*, 2; Müslim, *Talak*, 1479, (34).

⁴⁸⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 404.

الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ظَنَّ أَنِّي جِئْتُ مِنْ أَجْلِ حَفْصَةَ، وَاللَّهِ، لَئِنِ أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِضَرْبِ عُنُقِهَا، لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَهَا، وَرَفَعْتُ صَوْتِي، فَأَوْمَأَ إِلَيَّ أَنْ ارْقَهُ، فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى حَصِيرٍ، فَجَلَسْتُ، فَأَدْنَى عَلَيَّ إِزَارَهُ وَلَيْسَ عَلَيْهِ عَيْرُهُ، وَإِذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ، فَظَنَرْتُ بِبَصْرِي فِي خِزَانَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا أَنَا بِقَبْضَةِ مَنْ شَعِيرِ نَحْوِ الصَّاعِ، وَمِثْلَهَا قَرَطًا فِي نَاحِيَةِ الْغُرْفَةِ، وَإِذَا أَفِيقٌ مُعَلَّقٌ، قَالَ: فَابْتَدَرْتُ عَيْنَايَ، قَالَ: «مَا يُبْكِيكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ» قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، وَمَا لِي لَا أَبْكِي وَهَذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِكَ، وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ لَا أَرَى فِيهَا إِلَّا مَا أَرَى، وَذَلِكَ قَيْصَرٌ وَكِسْرَى فِي الثَّمَارِ وَالْأَنْهَارِ، وَأَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَصَفْوَتُهُ، وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ، فَقَالَ: «يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَنَا الْآخِرَةَ وَلَهُمُ الدُّنْيَا؟»، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: وَدَخَلْتُ عَلَيْهِ حِينَ دَخَلْتُ، وَأَنَا أَرَى فِي وَجْهِهِ الْغَضَبَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا يَشُقُّ عَلَيْكَ مِنْ شَأْنِ النِّسَاءِ؟ فَإِنْ كُنْتُ طَلَّقْتُهُنَّ، فَإِنَّ اللَّهَ مَعَكَ، وَمَلَائِكَتُهُ، وَجِبْرِيْلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَأَنَا، وَأَبُو بَكْرٍ، وَالْمُؤْمِنُونَ مَعَكَ، وَقَلَمًا تَكَلَّمْتُ وَأَحْمَدُ اللَّهُ بِكَلَامِي، إِلَّا رَجَوْتُ أَنْ يَكُونَ اللَّهُ يُصَدِّقُ قَوْلِي الَّذِي أَقُولُ، وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ آيَةُ التَّخْيِيرِ: {عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِمَّنْكَ} [التحریم: 5]، {وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيْلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ} [التحریم: 4]، وَكَانَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ، وَحَفْصَةُ تَظَاهَرَانِ عَلَى سَائِرِ نِسَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَطَلَّقْتُهُنَّ؟ قَالَ: «لَا»، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ وَالْمُسْلِمُونَ يَنْكُثُونَ بِالْحَصَى، يَقُولُونَ: طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ، أَفَأَنْزِلُ، فَأُخْبِرُهُمْ أَنَّكَ لَمْ تُطَلِّقْهُنَّ، قَالَ: «نَعَمْ، إِنْ شِئْتِ»، فَلَمْ أَزَلْ أُحَدِّثُهُ حَتَّى تَحَسَّرَ الْغَضَبُ عَنْ وَجْهِهِ، وَحَتَّى كَثُرَ فَضْحِكُكَ، وَكَانَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ تَغْرًا، ثُمَّ نَزَلَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَنَزَلْتُ، فَنَزَلْتُ أَتَشَبَّهْتُ بِالْجَدْعِ، وَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّمَا يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ مَا يَمْسُهُ بِيَدِهِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا كُنْتُ فِي الْغُرْفَةِ تِسْعَةَ وَعِشْرِينَ، قَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ»، فَفَمَتُّ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ، فَنَادَيْتُ بِأَعْلَى صَوْتِي، لَمْ يُطَلِّقْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ، وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: {وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَدَّعَوْا بِهٖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ} [النساء: 83] فَكُنْتُ أَنَا اسْتَنْبَطْتُ ذَلِكَ الْأَمْرَ، وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ آيَةَ التَّخْيِيرِ

Bana Ömer b. el-Hattâb rivayet etti. Dedi ki: Peygamber (s.a.v.) kadınlarından uzaklaştığı vakit mescide girdim. Bir de baktım cemaat (üzüntüden) çakıl taşlarıyla yeri eşeliyor ve Peygamber (s.a.v.) kadınlarını boşamış diyorlar. Bu mesele kadınlara tesettür emrolunmazdan önce idi. Ben: Bu işi bugün mutlaka öğrenirim dedim. Ve Aişe'nin yanına girerek: Ey Ebû Bekr'in kızı! İş Peygamber (s.a.v.)'e eziyet verecek dereceye vardırın öyle mi? dedim. Aişe: Benim seninle ne alakam var Ey Hattâb oğlu? Sen kendi kabına bak! Dedi. Bunun üzerine Hafsa binti Ömer'in yanına girerek ona: Ey Hafsa! İş Peygamber (s.a.v.)'e eziyet verecek dereceye vardırın mı? Vallahi pek âlâ bilirsin ki, Peygamber (s.a.v.) seni sevmiyor. Ben olmasam seni mutlaka boşardı dedim. Hafsa çok ağladı. Ona Peygamber (s.a.v.)

nerede? diye sordum. O yatak odasındaki kilerindedir cevabını verdi. Hemen (oraya) girdim Karşıma Peygamber (s.a.v.)'in kölesi Rabâh çıkmaz mı? Kilerin alt eşiğine oturmuş ayaklarını ağaçtan oyulma (merdiven gibi) bir şeyin üzerine sarkıtmış. Bu (merdiven gibi şey) Peygamber (s.a.v.)'in, üzerine basarak inip bindiği bir kütük idi. Ey Babâhl Yanında bulunan Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna girmek için bana izin iste! diye seslendim. Rabâh bir odaaa baktı; sonra bir de bana. Fakat bir şey söylemedi. Ben sesimi yükselterek tekrar: Ey Rabâh! Yanında bulunan Peygamberillah (s.a.v.)'in huzuruna girmek için bana izin iste! Zannederim Peygamber (s.a.v.) benim Hafsa için geldiğimi sanıyor. Vallahi Peygamber (s.a.v.) bana onun boynunu vurmamı emrederse mutlaka boynunu vururum; dedim. Sesimi de yükselttim. Bunun üzerine Rabâh bana: Çık diye işaret etti. Derhal Peygamber (s.a.v.) yanıma girdim. Bir hasırın üzerine yaslanmıştı. Ben de oturdum. Örtüsünü araladı. Üzerinde bundan başka bir şey yoktu. Baktım, hasır Yan tarafına iz bırakmış. Peygamber (s.a.v.)'n kilerini gözden geçirdim. Baktım ki, bir sâ miktarı bir avuç arpa. Odanın bir köşesinde bir o kadar da karaz yaprağı var; bir de asılı deri. Bunu görünce gözyaşlarımı tutamadım, Bana: “Neye ağlıyorsun Ey Hattâb oğlu?” diye sordu. Ey Peygamber, niçin ağlamayayım! Baksana hasır yantarafına iz bırakmış. İşte kilerin! İçinde şu gördüklerimden başka bir şey görmüyorum! Öte yanda Kayserle Kısra meyveler ve ırmaklar içinde. Sen ise Peygamber (s.a.v.) ve güzidesi olduğun halde işte kilerin!., dedim. Bunun üzerine: “Ey Hattâb oğlu! Âhiret bizim, dünya onların olmasına razı değilim?” buyurdular. Hay hay; dedim. Onun yanına girdim gireli yüzünde öfke eseri görüyordum. Nihayet: Ey Peygamber, kadınlarının halinden gücüne giden şey nedir? Şayet onları boşadı isen hiç şüphe yok ki, Allah seninle beraberdir. Melekler de Cibril ile Mîkâil de, ben, Ebû Bekr ve bütün mü'minler de seninleyiz, dedim. Allah'a hamedelim ki, söylediğim sözü Allah'ın tasdik buyuracağını ummadığım konuşmalarım azdır. Ve şu ayet (yani) tahyîr ayeti indi: (O sizi boşarsa olur ki, Rabbi kendisine sizden daha hayırlı zevceler verir.) (Eğer onun aleyhine birbirlerine yardım ederlerse, onun yardımcısı da Allah, Cibril ve mü'minlerin sâlihleridir. Bütün bunlardan sonra melekler de (ona) yardımcıdır.)

Aîşe binti Ehî Bekr ile Hafsa, Peygamber (s.a.v.)'in sair zevcelerine karşı birbirlerini tutuyorlardı. Ben: “Ey Peygamber, sen onları boşadın mı?” diye sordum. “Hayır!” cevâbını verdi. Ey Peygamber, ben mescide girdiğim de müslümanlar

(yeri) çakıl taşları ile eşeliyor Peygamber (s.a.v.) kadınlarını boşamış; diyorlardı. İnerek onlara senin kadınlarını boşamadığımı haber vereyim mi? dedim. “Evet, istersen (haber ver)” buyurdular. Kendileriyle konuşmaya devam ettim. Tâ ki öfkesi geçti ve dişlerini göstererek gülümsedi. O insanların en güzellerindendi. Sonra Peygamber (s.a.v.) (aşağı) indi. Ben de indim. Ama ben kütüğe tutunarak indim. Peygamber (s.a.v.) ise yerde yürür gibi ona eliyle dokunmadan indi. Ey Peygamber, odada ancak yirmi dokuz gün kaldın? dedim. “Ay yirmi dokuz gece olur.” buyurdu. Bunun üzerine ben mescidin kapısına durarak olanca sesinle: Peygamber (s.a.v.) kadınlarını boşamamıştır; diye nida ettim ve şu ayet indi: (Onlara emniyete veya korkuya dâir bir şey gelirse onu yayanrlar. Hâlbuki onu Peygamber’e ve kendilerinden ülülemler olanlara arz etseler mânâ çıkaranlar onu bilirdi.) Bu işi ben anlayıp çıkarmıştım; Allah (Azze ve Celle) de tahyîr ayetini indirdi. Bu babın rivayetleri ila vak’ası hakkındadır. Bundan murad: Peygamber (s.a.v.)’in, bir ay kadınlarından uzaklaşmasıdır, îlâ hakkında az ileride ma’lumat verilecektir. Burada yalnız hadisin bâzı cümlelerini izah edeceğiz. Taşlarla yeri eşelemek: Üzüntünün ifadesidir. Çünkü düşünceli ve üzüntülü bir insan ekseriye elindeki taş veya sopa ile yeri eşeler.

Aybe: İçine kıymetli eşya konulan kaptır. Hz. Aişe Ömer (r.a.): “Sen kendi kabına bak!” sözü ile Sen kendi kızın Hafsa’ya nasihat et, demek istemiştir. Cümlede teşbih vardır. Hz. Halis kıymetli eşey muhafazasına benzetilmiştir. Karaz; Selem denilen ağacın yapraklarıdır. Bu yapraklar tabaklıkta kullanılmış. Efik Henüz tabaklanması bitmemiş deri demektir. İstinbât: Kuyudan su çıkarmaktır. Müctehid ulemânın bir delilden hüküm çıkarmalarına da istiare yolu ile istinbât denilmiştir.

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da ve Tirmizî’de benzer lafızlarla geçmektedir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*’tir. İbn Abbas’tan değişik şekillerde de rivayet edilmiştir. Zühri diyor ki: Urve Aişe’den bana şöyle aktarmıştır: Yirmi dokuz gün geçince Peygamber (s.a.v.), yanıma girdi ve benden başlayarak ey Aişe sana bir şey hatırlatacağım; Annene ve babana danışmaksızın bu konuda karar vermeye acele etme, sonra Peygamber (s.a.v.), Ahzab suresi 28. ayetini okudu. Vallahi biliyordu ki annem ve babam bana kendisinden ayrılmayı emretmeyeceklerdi. Ben de bu konuda annem ve babamla mı istişare edeceğim dedim. Ben: “Allah’ı, Peygamberi ve ahiret yurdunu istiyorum” dedim. Mamer şöyle diyor: Yayûb’un bana bildirdiğine göre Aişe,

Peygamber (s.a.v.)'e şöyle demiştir: “Ey Allah’ın Peygamberi! Benim seni seçtiğimi diğer hanımlarıma bildirme!” Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah seni tebliğ edici olarak gönderdi zorluk çıkarıcı olarak göndermedi.”⁴⁸⁸ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6/118.Hadis

Hz. Enes’ten, şöyle bir rivayet nakledilmiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v.) bir aylığına hanımlarından ayrı kalacağına söz verir. 29 gün geçtikten sonra, Cibril gelerek kendisine, “*Yeminin tamamlandı, bir ay doldu*” der.⁴⁸⁹

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا، وَقَعَدَ فِي مَشْرُبَةٍ لَهُ، فَنَزَلَ لِتِسْعِ وَعِشْرِينَ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ آَلَيْتَ عَلَى شَهْرٍ؟ قَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعَ وَعِشْرُونَ»

Enes (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemin etti ve kendisine ait yüksek bir oda içinde oturdu. Yirmi dokuz gün geçince oradan indi. Kadınları tarafından: Ey Peygamber! Şüphesiz Sen bir ay üzerine yemin etmiştin, denildi. Peygamber: “*Şüphesiz (benim kendisinde yemin ettiğim) ay, yirmidokuz gündür*” buyurdu.⁴⁹⁰

Tirmizî, Nesâî aynı lafızlarla nakletmişlerdir.⁴⁹¹ Ayrıca Ahmet b. Hanbel ve Müslim’de ise şöyle bir rivayet mecuttur:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: فَلَمَّا مَضَتْ تِسْعَ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً، دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: بَدَأَ بِي، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ أَقْسَمْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا، وَإِنَّكَ قَدْ دَخَلْتَ مِنْ تِسْعِ وَعِشْرِينَ أَعْدَهُنَّ؟ فَقَالَ: " إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعَ وَعِشْرُونَ " ثُمَّ قَالَ: " يَا عَائِشَةُ، إِنِّي ذَاكِرٌ لِكَ أَمْرًا، فَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبِيكَ " ثُمَّ قَرَأَ عَلَيَّ: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكِ} [الأحزاب: 28] ، حَتَّى بَلَغَ، {أَجْرًا عَظِيمًا} [النساء: 40] قَالَتْ عَائِشَةُ: قَدْ عَلِمَ أَنَّ أَبِي لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ. قَالَتْ: فَقُلْتُ: أَفِي هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبِي؟ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ⁴⁹²

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de tahrir etmiştir. Tirmizî’nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis

⁴⁸⁸ Müslim, *Talak*, 1479, (30); Buhârî, *Mazalim*, 24; Tirmizî, *Tefsir*, 66.

⁴⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 404.

⁴⁹⁰ Buhârî, *Nikâh*, 91.

⁴⁹¹ Bkz. Tirmizî, *Savm*, 6; Nesâî, *Talak*, 32.

⁴⁹² Bkz. Müslim, *Siyam*, 1084, (23); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLII, 182.

olarak değerlendirmiştir.⁴⁹³ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Müslim şartına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/119.Hadis

İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Hepiniz yöneticisiniz ve yönelttiklerinizden sorumlusunuz. Hükümdar halkından, erkek ailesinden, kadın kocasının evinden ve çocuklarından sorumludur.*”⁴⁹⁴

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْأَمِيرُ رَاعٍ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَوَلَدِهِ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ»

İbn Ömer(r.a.)'den haber verdi ki, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Herbiriniz güdücüdür ve herbiriniz güttüklerinden sorumludur. Devlet başkanı bir çobandır, erkek de kendi ev halkı üzerinde bir çobandır, kadın da kocasının evi ve çocukları üzerinde bir çobandır. Hâsılı herbiriniz çoban ve herbirerleriniz kendi raiyyesinden (yani idaresi altındakilerden) sorumludur.*”⁴⁹⁵

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî, Ebû Dâvud, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de şöyle benzer bir rivayet mevcuttur:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَأَلَامِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ، وَهِيَ مَسْنُولَةٌ عَنْهُمْ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْنُونٌ عَنْهُ، أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْنُونٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ»⁴⁹⁶

Müsned'de muhakkik Şuayb e-Arnaût “bu hadisin senedi, Müslim şartına göre *sahihu'l isnad*'dır” demiştir. Tirmizî: Bu konuda Ebû Hüreyre, Enes, Ebû Musa'dan da hadis rivayet edilmiştir. Ebû Musa hadisi pek makbul değildir. Enes'in hadisi de pek makbul değildir. İbn Ömer hadisi *hasen sahih*'tir. İbrahim b. Beşşâr er Ramâdî,

⁴⁹³ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, I, 190.

⁴⁹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 406.

⁴⁹⁵ Buhârî, *Nikâh*, 90.

⁴⁹⁶ Bkz. Tirmizî, *Cihad*, 27; Nesâî, *Talak*, 32; Müslim, *İmare*, 1829, (20); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IX, 156; Ebû Dâvud, *Harac ve İmare*, 1; Buhârî, *İhkam*, 1.

Sûfyân b. Uyeyne'den, Büreyd b. Abdullah b. Ebû Büryde'den ve Ebû Musa'dan bu hadisi bize aktarmıştır. Bunu bu şekilde İbn Beşşâr bildirdi ve dedi ki: Pek çok kişi bu hadisi Sûfyân'dan, Büreyd'den, Ebû Bürde'den mürsel olarak rivayet etmiş olup bu daha *sahih*'tir. Peygamber diyor ki: İshâk b. İbrahim, Muâz b. Hişâm'dan, babasından, Katâde'den, Enes'den rivayet etmiştir ki şöyledir: “Allah her çobana gütmesini dilediği sürüden soracaktır.” Peygamber'den işittim şöyle diyordu: Bu rivayet pek makbul değildir. Sahih olan rivayet: Muâz b. Hişâm babasından, Katâde'den ve Hasan'dan mürsel olarak yapılan rivayettir.⁴⁹⁷

Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁴⁹⁸ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

O. Mülk Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/120.Hadis

Ebû Hüreyre'den naklettiğine göre, bir şahıs zenci bir cariye ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna gelir ve mümin bir köle azad etmesi gerektiğini söyleyerek, yanındaki cariyeyi azad edip edemeyeceğini sorar. Hz. Peygamber (s.a.v.) cariyeyi, “Allah nerededir?” diye sorar ve o da parmağı ile gökyüzünü işaret eder. Sonra Hz. Peygamber “Ben kimim” diye sorunca, kadın parmağı ile önce Peygamber'a, sonra semaya işaret eder. Yani böyle yapmakla o “sen Allah'ın Peygamberi demek ister. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) “Evet, azad edebilirsin, bu müminedir” buyurmuştur.⁴⁹⁹

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجَارِيَةٍ سَوْدَاءَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَلَيَّ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً، فَقَالَ لَهَا: «أَيْنَ اللَّهُ؟» فَأَشَارَتْ إِلَى السَّمَاءِ بِأَصْبُعِهَا، فَقَالَ لَهَا: «فَمَنْ أَنَا؟» فَأَشَارَتْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِلَى السَّمَاءِ يَعْني أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَقَالَ: «أَعْتَقَهَا فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ»

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, bir adam Peygamber (s.a.v.)'a siyah bir cariye getirip: Ey Peygamber! Benim mü'min bir köle azad etme borcum var (bu olur mu?), dedi. Peygamber (s.a.v.), *cariyeye*; “Allah nerede?” dedi. Cariye

⁴⁹⁷ Bkz. Tirmizî, *Cihad*, 27.

⁴⁹⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, II, 205.

⁴⁹⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 423.

parmağı ile gökyüzünü gösterdi; Hz. Peygamber bu sefer: “Ben kimim?” diye sordu. Cariye, Peygamber (s.a.v.)’i ve gökyüzünü işaret etti; yani, “Sen Allah’ın elçisisin” (demek istedi). Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): “Onu azad et, o mü’mindir” buyurdu.⁵⁰⁰

Bu hadisi Müslim *Sahih*’inde, Dârimî, İbn Hibbân, Ebû Dâvud, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de tahrir ederek benzer rivayetlere bulunmuşlardır.⁵⁰¹ *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih*’tir” demiştir. Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

P. Kalem Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahriri

1/121.Hadis

Sa’d b. Hişam der ki: Aişe’ye: “Bana Peygamber’in (s.a.v.) ahlakını anlat” deyince : “Onun ahlakı Kur’ân idi”⁵⁰²

Hadis *Müsned*’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ، فَقُلْتُ: أَخْبِرِينِي عَنْ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَتْ: "كَانَ خُلُقَهُ الْقُرْآنَ"

Sa’d b. Hişam der ki: Aişe’ye: “Bana Peygamber (s.a.v.) ahlakını anlat” deyince : “Onun ahlakı Kur’ân ’dı” karşılığını verdi.

Bu hadisi Müslim *Sahih*’inde, Dârimî, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de tahrir etmiştir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır” demiştir. Müslim, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Dârimî’de bu farkla geçer: Ey Mü’minlerin annesi! Bana, Peygamber (s.a.v.)’in ahlâkını anlat!, dedim. Aişe: Sen, Kur’ân okuyorsun değil mi? dedi. Evet okuyorum!, dedim. İşte Peygamber (s.a.v.)’in ahlâkı Kur’ân idi dedi. Bunun üzerine ben kalkmaya davrandım. Ve (bundan sonra) ölünceye kadar kimseye bir şey sormamaya niyet ettim. Sonra aklıma geldi de.⁵⁰³ Hadisin

⁵⁰⁰ Ebû Dâvud, *İman ve Nuzur*, 19.

⁵⁰¹ Bkz. Nesâî, *Sahu*, 20; Müslim, *Masacid ve Mevaziâ Salat*, 537, (33); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXV, 19; İbn Hibbân, *Sahih*, III, 70.

⁵⁰² Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, I, 418.

⁵⁰³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLII, 183; Dârimî, *Salat*, 165; İbn Mâce, *Ahkâm*, 13; Ebû Dâvud, *Salat*, 316; Nesâî, *Kiyam Leyil*, 2; Müslim, *Salat Müsafir ve Kasrha*, 746, (139).

Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/122.Hadis

Hiz. Aişe'den rivayet edildiğine göre, şöyle anlatıyor: “O hiçbir zaman kendi hizmetinde bulunan birisini dövmemiş, hiçbir zaman bir kadına el kaldırmamıştır. Allah için cihaddan başka hiçbir yerde hiçbir zaman kimseye eliyle dahi vurmamıştır. Kendisi için kimseden intikam almamıştır. Fakat eğer bir kimse Allah'ın koymuş olduğu hudutları aşmışsa o zaman sadece Allah'ın rızası için ondan intikam almıştır. İki yoldan kolay olanı seçmek onun sünnetiydi. Ne var ki, kolay olan günah ise müstesna, o zaman ondan en uzak kalan O olurdu.”⁵⁰⁴

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: " مَا لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْلِمًا مِنْ لَعْنَةٍ تُذَكَّرُ، وَلَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ شَيْئًا يُؤْتَى إِلَيْهِ، إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَاتُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَلَا ضَرْبَ بِيَدِهِ شَيْئًا قَطُّ، إِلَّا أَنْ يَضْرِبَ بِهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَلَا سُنَّ لَ شَيْئًا قَطُّ فَمَنْعَهُ، إِلَّا أَنْ يُسْأَلَ مَأْتَمًا، فَإِنَّهُ كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَلَا خَيْرَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا، وَكَانَ إِذَا كَانَ حَدِيثَ عَهْدٍ بِجَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يُدَارِسُهُ، كَانَ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ "

Hiz. Aişe der ki: “Peygamber (s.a.v.) hiçbir müslümanı lanetlemedi. Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeylerin çiğnenmesi dışında kendi nefsi için hiçbir zaman intikam almadı. Allah yolunda cihad etmekten başka hiçbir şey eliyle vurmadi. Günah olmadıkça, hiçbir istediği reddetmedi. İstenen şey günahsa, insanlar arasında ondan en çok uzak duran o olurdu. O ne zaman iki şey arasında muhayyer bırakıldıysa, en kolay olanı tercih ederdi. Cimril gelip kendisiyle Kur'an okuyunca Peygamber (s.a.v.) esen rüzgârdan bile daha cömert olurdu.”

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*’tır” demiştir. Buhârî ve Müslim'de sadece bu fakrla geçer: Aişe şöyle demiş: Peygamberillah (s.a.v.) iki şey arasında muhayyer bırakılırsa günah olmamak şartıyla onların kolay olanını seçerdi. Şayet günah ise insanların ondan en uzak olanı idi. Peygamber (s.a.v.) kendisi için intikam almamıştır. Meğerki Allah (Azze ve Cellenin hürmeti çiğnenmiş olsun.⁵⁰⁵ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in

⁵⁰⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 433.

⁵⁰⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLI, 450; Müslim, *Fezail*, 2327, (77); Buhârî, *Edeb*, 80.

kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/123.Hadis

Hiz. Enes (r.a)'den rivayet edildiğine göre şöyle anlatıyor ki: “*Ben Allah Peygamberi'nin on sene kadar hizmetinde bulundum. Hiçbir zaman öf dememiş, hiçbir zaman bana bunu niye yaptın, bunu niye yapmadın dememiştir.*”⁵⁰⁶

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

حَدَّثَنَا أَنَسُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: " خَدَمْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي: أَفٍ، وَلَا: لَمْ صَنَعْتَ؟ وَلَا: أَلَا صَنَعْتَ "

Enes b. Mâlik (r.a): *Ben Peygamber'e on sene hizmet ettim. Bana (bir kerre bile canı sıkılıp da) "Öff" demedi, "Niçin böyle yaptın?" da demedi, "Keşke böyle yapsaydın!" da demedi, demiştir.*⁵⁰⁷

Bu hadisi Tirmizî, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Dârimî, Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer rivayetleri tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır”. Ebû Dâvud bu farkla geçer: Ben çocukken Peygamber (s.a.v.)'e Medine'de on yıl hizmet ettim. Her işim Efendimizin benden beklediği şekilde değildi. Tirmizî bu farkla zikir etmiştir: Peygamber (s.a.v.), İnsanların ahlakça en güzeli idi. Dokunduğum hiçbir kumaş parçası, ipek ve hiçbir şey Peygamber (s.a.v.)'in elinden yumuşak değildi. Peygamber (s.a.v.)'in ter kokusu tüm kokulardan ve miskten daha güzeldi.” Ve Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir.⁵⁰⁸ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayetimiz *sahih* bir rivayettir.

R. Hâkka Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahriri

1/124.Hadis

Hiz. Ömer'den şöyle bir rivayet nakledilir: Müslüman olmadan evvel bir gün Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) eziyet ve kötülük etmek niyetiyle evden çıktım. Lakin O benden önce Mescid-i Haram'a varmıştı. Ben geldiğimde namaz kılmaktaydı, el-Hakka Suresi'ni okuyordu. Arkasına dikilerek dinlemeye başladım. Bu sureleri

⁵⁰⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 433.

⁵⁰⁷ Buhârî, *Edeb*, 39.

⁵⁰⁸ Bkz. Müslim, *Fezail*, 2309, (51); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XX, 322; Ebû Dâvud, *Edeb*, 1; Dârimî, *Mukaddime*, 10; Tirmizî, *Birr ve Sila*, 69.

duyunca sanki mestoldum. Derhal aklıma bu adamın Kureyşlilerin söyledikleri gibi muhakkak bir şair olduğu geldi. Ben böyle düşünürken O'nun ağzından şu sözler döküldü. “O muhakkak kerim bir Peygamber sözüdür bir şairin değil” O zaman şair değilse bir kâhindir, dedim. Bu sefer mübarek ağızlarından “... Bir kâhinin sözü de değildir, siz pek az düşünüyorsunuz. O Âlemlerin Rabbinden gönderilmedir”. Bunları duyunca kalbimde derin izler açıldı. İşte Hz. Ömer'in bu sözlerinden de anlaşılıyor ki bu sure Hz. Ömer'in İslâm'ı kabulünden önce nazil olmuştur. Çünkü bu hadiseden sonra daha bir müddet Hz. Ömer henüz Müslüman olmamış ve birçok hadise mütemadiyen O'nu İslâm'ın tesiri altına çekmiştir. Ve en sonunda da kız kardeşinin evinde son darbeyi yiyince İslâm'a vasıl olmuştur.⁵⁰⁹

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا شُرَيْحُ بْنُ عُبَيْدٍ ، قَالَ : قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: خَرَجْتُ أَتَعَرِّضُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ أَسْلِمَ، فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي إِلَى الْمَسْجِدِ، فَفُئِمْتُ خَلْفَهُ، فَاسْتَفْتَحَ سُورَةَ الْحَاقَّةِ، فَجَعَلْتُ أَعْجَبُ مِنْ تَأْلِيفِ الْقُرْآنِ، قَالَ: فَقُلْتُ: هَذَا وَاللَّهِ شَاعِرٌ كَمَا قَالَتْ فُرَيْشٌ، قَالَ: فَقَرَأَ: {إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ. وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ} قَالَ: قُلْتُ: كَاهِنٌ، قَالَ: {وَلَا يَقُولِ كَاهِنٌ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ. تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ. وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ. لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ. ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ. فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ} [الحاقة: 42 - 47] إِلَى آخِرِ السُّورَةِ، قَالَ: فَوَقَعَ الْإِسْلَامُ فِي قَلْبِي كُلِّ مَوْقِعٍ

Ömer b. el-Hattab anlatıyor: Müslüman olmadan önce Peygamber (s.a.v.) aramaya çıktım. Benden önce Mescid'e (Mescid'i Haram'a) gittiğini gördüm. Arkasında durdum, Hakka Suresi'ni okumaya başladı. Kur'an'ın içinde yazılı olanlara hayran kaldım ve: “Vallahi bu, Kureyş'in dediği gibi şairdir” dedim. Peygamber (s.a.v.): “Hiç şüphesiz o (Kur'an) çok şerefli bir elçinin sözüdür. O şair sözü değildir. Ne az inaniyorsunuz” ayetini okuyunca: “Bu kâhindir” dedim. Sonra Peygamber (s.a.v.): “Kâhin sözü de değildir. Ne az düşünüyorsunuz. Kur'an âlemlerin Rabbinden indirilmedir” ayetinden surenin sonuna kardar okudu. O anda İslam kalbimin her tarafı kapladı.

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a da sadece Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, zayıf”dır demiştir.⁵¹⁰ Dolayısıyla rivayetimiz zayıf bir rivayettir.

⁵⁰⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 443.

⁵¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 262-263.

S. Me'âric Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/125.Hadis

Ebû Said el-Hudri'den şöyle bir rivayet aktarılır. "Bu ayet için "O çok uzun bir gündür" deyince, Peygamber, "Canım elinde olan O zat'ın ismi üzerine yemin ederim ki inananlar için o gün dünyada bir farz namaz kılma süresi kadar kısa olacaktır," buyuruldu.⁵¹¹

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَوْمًا كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ، مَا أَطْوَلَ هَذَا الْيَوْمَ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، إِنَّهُ لَيُخَفَّفُ عَلَى الْمُؤْمِنِ، حَتَّى يَكُونَ أَخَفَّ عَلَيْهِ مِنْ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ يُصَلِّيهَا فِي الدُّنْيَا "

Ebû Sa'id el-Hadrî der ki: Peygamber'a (s.a.v): " Suresi elli bin yıl olan bir güne kadar uzun bir gündür?" denilince, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Canım elinde olana yemin ederim ki, bu sure mümin için o kadar hafifletilecek (kısılacak) ki, dünyadayken kıldığı bir farz namazdan daha hafif olacaktır."

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a da sadece Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiş ve benzer metinle rivayet etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, zayıf"tır demiştir.⁵¹² İbn Hibbân *Sahih*'inde muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, zayıf"tır demiştir.⁵¹³ Dolayısıyla rivayet zayıf bir rivayettir.

2/126.Hadis

Hiz. Enes'ten şöyle rivayet edilir: "Allah Peygamber'i bize hitabederek şöyle buyurdu: "Bilin ki, bir kimse eğer emanete hıyanet ederse onda iman yoktur ve bilin ki eğer bir kimse verdiği sözü yerine getirmiyorsa onda din de yoktur."⁵¹⁴

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: مَا خَطَبْنَا نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا قَالَ: " لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ، وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ "

⁵¹¹ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 459.

⁵¹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVIII, 246.

⁵¹³ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, I, 262.

⁵¹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 463.

Enes ibn Mâlik (r.a.) den edildiğine göre: Allah'ın Peygamber (s.a.v.) bize hutbe verdiğiğinde, her zaman şöyle derdi: “*Emanet sahibi olmayanın İmanı yok, sorumluluk duygusu olmayanın da dini yoktur.*”

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a da sadece Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de yer vermiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*’tır demiştir.⁵¹⁵ Ayrıca İbn Huzeyme Sahih’inde şu ziyadeyle وَأَلْمُعْتَدِي فِي الصَّدَقَةِ كَمَا يَحِبُّه geçmektedir.⁵¹⁶ İbn Hibbân Sahihin’de, Taberânî ve Beyhakî benzer lafızlarla nakletmişlerdir.⁵¹⁷ İbn Hibbân ’da muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*’tır demiştir. Dolayısıyla rivayet *zayıf bir rivayettir.*

T. Cin Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/127.Hadis

Hz. Abdullah bin Abbas’tan rivayet edilir ki, bir gün Allah Peygamber’i yanında arkadaşları ile beraber Ukaz panayırına gitmişti. Yolda Nahle denilen yerde Allah Peygamber’i sabah namazını kıldırdı. Bu esnada Cinlerden bir grup oradan geçmekteydi. Kur’ân’ın tilavetini duyduklarında hemen durmuşlar ve dikkatle dinlemeye başlamışlardı. İşte bu hadisenin zikri bu surede geçmektedir.⁵¹⁸

Hadis Buhârî’de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ فَقَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ، قَالَ: مَا حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ إِلَّا مَا حَدَثَ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، فَانظُرُوا مَا هَذَا الْأَمْرُ الَّذِي حَدَثَ، فَانْطَلِقُوا فَضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، يَنْظُرُونَ مَا هَذَا الْأَمْرُ الَّذِي حَالَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، قَالَ: فَانْطَلِقِ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَخْلَةَ، «وَهُوَ عَامِدٌ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ تَسَمَّعُوا لَهُ»، فَقَالُوا: هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ، فَهَنَّا لِكَ رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا، يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَأَمَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا { [الجن: 2] " وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ} [الجن: 1] وَإِنَّمَا أُوحِيَ إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ "

⁵¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIX, 375-376.

⁵¹⁶ Bkz. İbn Huzeyme, *Sahih*, II, 1121.

⁵¹⁷ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, I, 422; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, II, 288.

⁵¹⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 479-480.

İbn Abbas (r.a.) rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: “Peygamber (s.a.v.), sahâbîlerinden bir topluluk içinde Ukâz panayırına doğru, oraya gitmek üzere yürüdü. O târihte şeytânlar ile semâ haberi arasına engel konulmuş, yani semâ’dan haber almaktan men’edilmişler ve üzerlerine delici ateş parçalan atılmağa başlamış bulunuyordu. (Semâ’ya doğru çıkıp kovulan) şeytânlar, kavimleri yanına döndüklerinde kendilerine: Ne olursunuz (neden bir haber getirmiyorsunuz) dediler. Onlar da: Semâ’dan haber almaktan men’edildik, üzerimize ateşler gönderildi, dediler. Bunun üzerine iblis onlara: Sizin haber almanıza engel olan muhakkak yeni meydana gelmiş bir şeydir. Arzın doğularını ve batılarını dolaşın da semâdan haber almanıza engel olan bu yeni meydana gelmiş işin ne olduğuna bakın, dedi. Akabinde cinler yürüdüler, Arz’ın doğularını ve batılarını dolaştılar, her yerde kendileriyle semâ haber arasına engel olan bu işin ne olduğuna bakıp arıyorlardı.

İbn Abbas dedi ki: İşte bunların içinden Tihâme yönüne yönelip gitmiş olan takını, Ukâz panayırına gitmek üzere nahle mevkiinde bulunan Peygamber’in bulunduğu yere varmış oldular. O sırada Peygamber orada sahâbîlerine sabah namazını kıldırıyordu. (Namazda okuduğu) Kur’ân ’i işitince bunlar ona iyice kulak verip işitmeye çalıştılar. Ve birbirlerine: Semâdan haber almanıza mâni’ olan işte budur, dediler. İşte o zaman bu haberciler kendi kavimleri yanına döndüklerinde: Ey kavmimiz, “Biz hakîkî hayranlık veren bir Kur’ân dinledik ki, o Hakk’a ve doğruya götürüyor. Bundan dolayı biz de ona îmân ettik, Rabbimize hiçbir şeyi asla ortak tutmayacağız” dediler. Azîz ve Celîl olan Allah da Peygamberi üzerine: “De ki: Bana şu hakikat vahyolunmuştur: Cinden bir zümre benim okuyuşumu dinlemiş de şunu söylemişlerdir: Biz hakîkî hayranlık veren bir Kur’ân dinledik.” ayetlerini indirdi. Peygamber’a ancak cinnin bu sözleri vahyolunmuştur.

Bu hadisi Tirmizî, Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de benzer rivayetlerle nakle ederek tahrir etmişlerdir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*’tir.⁵¹⁹ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁵¹⁹ Bkz. Buhârî, *Tefsir*, 72. Tirmizî, *Savab*, 70; Müslim, *Salat*, 449, (149); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 129.

U. Müzzemmil Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/128.Hadis

Hiz. Enes'ten, Allah Peygamberi'nin kıraatı sorulmuştu. O da cevaben dedi ki: Allah Peygamber'i kıraat ettiğinde kelimeleri uzatırdı. "Mesela, Allah, Rahman, Rahim kelimelerini med ile (çekerek) okurdu."⁵²⁰

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سُئِلَ أَنَسٌ كَيْفَ كَانَتْ قِرَاءَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: «كَانَتْ مَدًّا»، ثُمَّ قَرَأَ: {بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} [الفاتحة: 1] يَمُدُّ بِبِسْمِ اللَّهِ، وَيَمُدُّ بِالرَّحْمَنِ، وَيَمُدُّ بِالرَّحِيمِ

Katâde rivayet edildiğine göre şöyle demiştir ki: Enes ibn Mâlik'e: Peygamber'in okuyuşu nasıl idi? diye soruldu. Oda: Peygamber'in okuyuşu, uzatılacak harfleri uzun okur edi, dedi. Sonra Enes (misal olarak) Bismillahirrahmanirrahim okudu da; Peygamber Bismillah uzatır, er-Rahman uzatır ve er-Rahim'i uzatır idi, dedi.⁵²¹

Bu hadisi Buhârî, *Sahih*'inde, Tirmizî, Ebû Dâvud, İbn Hibbân, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer ve farklı lafızlarla tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, *zayıf*"tır" demiştir. *Müsned*'de ve Nesâî'de şu ziyade ile geçmektedir: Ya'lâ b. Memlek'den rivayet edildiğine göre; O: Ümmü Seleme (r.a.): Ey Peygamber (s.a.v.)'in (Kur'ân) okuyuşunu ve gece namazını sordu. Ümmü Seleme (r.a.): Onun namazından size ne? Namaz kılar namaz kıldığı kadar uyur sonra uyuduğu kadar namaz kılar, sonra namaz kıldığı kadar yine uyurdu. Bu hal sabah oluncaya kadar (böylece devam eder)di, dedi. Ve Peygamber'in okuyuşunu tarif etti: öyle ki Onun okuyuşunu harf harf tarif ediyor(du.). Tirmizî: Bu hadis *garib*'tir. Ebû Ubeyde bu okuyuş seklini benimser ve "Mâlik i" diye değil "Meliki" diye okurdu. Yahya b. Saîd el Emevî ve başkaları bu hadisi bu şekilde İbn Cüreyc'den, İbn ebî Müleyke'den ve Ümmü Seleme'den rivayet etmişlerdir. Bu hadisin senedi muttasıl değildir. Çünkü Leys b. Sa'd bu hadisi İbn ebî Müleyke'den, Ya'la b. Memlek'den ve Ümmü Seleme'den rivayet etmişlerdir. Leys'in hadisi daha sağlamdır. Leys'in hadisinde "meliki

⁵²⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 498.

⁵²¹ Buhârî, *Fezail Kuran*, 29.

yevmiddin şeklinde okurdu.” Bölümü yoktur.⁵²² Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/129. Hadis

Hiz. Ebû Zer'den rivayet edildiğine göre: “Bir kere gece namazında Allah Peygamber'i, sabah oluncaya kadar “eğer onlara azab edersen, onlar senin kulların, şayet onları affedersen Sen aziz ve hâkimsin”⁵²³

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ فَرَدَّدَهَا حَتَّى أَصْبَحَ: {إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} [المائدة: 118] "

Ebû Zer'in bildirdiğine göre: Peygamber (s.a.v.) sabahlayana kadar (namazda): “Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin” ayetlerini tekrarlayıp durdu.⁵²⁴

Bu hadis İbn Mâce, Nesâî İbn Huzeyme, Hâkim ve Beheki şöyle rivayet etmişler:

عَنْ جَسْرَةَ بِنْتِ دَجَاجَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ، يَقُولُ: «قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِآيَةِ حَتَّى أَصْبَحَ يَرُدُّهَا» وَالْآيَةُ: {إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عَبْدُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ} [المائدة: 118]⁵²⁵

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *hasen*'dir” demiştir. Hâkim, bu rivayet hakkında *isnadı sahih* hükmünü vermiş. Elbânî de *sahih* değerlendirmesinde bulunmuştur.⁵²⁶ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/130.Hadis

Hiz. Aişe'den rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur ki, “Şiddetli soğuk ve bir kış gününde Allah Peygamberi'ne vahiy geldiğinde ellerinden ter damladığını gördüm.”⁵²⁷

Hadis Tirmizî'de şöyle rivayet edilmiştir:

⁵²² Bkz. Ebû Dâvud, *Huruf ve Kıraât*, 1; Tirmizî, *Kur'an*, 1; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIV, 190; Nesâî, *Kıyam Leil*, 13; İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 223.

⁵²³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, XI, 498.

⁵²⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXV, 309-310.

⁵²⁵ Bkz. Nesâî, *İftitah*, 79; İbn Mâce, *İkamet Salat ve Sünnet*, 179; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, III, 14; Hâkim en-Nîsâbûrî, *Müstedrek*, I, 367; İbn Huzeyme, *Sahih*, I, 271.

⁵²⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif İbn Mâce*, I, 350.

⁵²⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, XI, 499.

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ، سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلُ صَلْتَلَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّ عَلَيَّ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيَكَلِّمُنِي فَأَعِي مَا يَقُولُ». قَالَتْ عَائِشَةُ: «فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَقْصِمُ عَنْهُ وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَقَصَّدُ عَرْقًا».

Aişe (r.a)'dan rivayete göre, Hâris b. Hişâm, Peygamber (s.a.v.)'e: “Sana vahiy nasıl geliyor” diye sordu. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: “Bana vahiy bazen çan sesi gibi gelir ki bana en şiddetli gelen şekli budur. Bazen melek bana insan suretinde görünür benimle konuşur ben de onun söylediklerini ezberlemiş olurum.” Aişe diyor ki: “Soğuğu şiddetli bir günde Peygamber (s.a.v.)'e vahiy geldiğini görmüştüm alnundan ter akıyordu.”⁵²⁸

Bu hadisi Tirmizî, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de aynı lafızlarla Hz. Aişe'den nakletmişlerdir.⁵²⁹ Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵³⁰ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *Sahihu*'l isnad'dır. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

4/131.Hadis

İbn Abbas'dan rivayet edildiğine göre şöyle izah etmiştir: “... *ecdaren yefkahu fil-Kur'ân* ” Yani insanın Kur'ân üzerinde daha derin düşünmeye uygun olduğu vakit.⁵³¹

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " فِي الْمَرَمِلِ {فَمِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا نَصَفَهُ} [المزمل: 3]، نَسَخَتْهَا آيَةٌ تِي فِيهَا: {عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَأْتِبْ عَلَيْكُمْ فَأَقْرَعُوا مَا تَيْسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ} - وَنَاشِئَةُ اللَّيْلِ أَوَّلُهُ - وَكَانَتْ صَلَاتُهُمْ لِأَوَّلِ اللَّيْلِ "، يَقُولُ: " هُوَ أَجْدَرُ أَنْ تُحْصُوا مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ، وَذَلِكَ أَنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا نَامَ لَمْ يَدْرِ مَتَى يَسْتَيْقِظُ،

⁵²⁸ Tirmizî, *Menakıb*, 7.

⁵²⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLII, 268; Müslim, *Fezail*, 2333, (87); Buhârî, *Bedü'l Vayih*, 2; Nesâî, *İftitah*, 37.

⁵³⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, I, 134.

⁵³¹ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 499.

وَقَوْلُهُ: أَقْوَمُ قِيَالًا هُوَ أَجْدَرُ أَنْ يَفْقَهَ فِي الْقُرْآنِ، وَقَوْلُهُ: {إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا} [المزمل: 7] ، يَقُولُ: «فَرَاغًا طَوِيلًا»

İbn Abbas (r.a.)’den; rivayet edildğine göre şöyle demiştir ki: el-Müzzemmil Suresi’ndeki “*gecenin birazı hâriç olmak üzere (gecenin) yarısı miktarınca kalk*” (yahut ondan birazını eksilt ayetini yine) o suredeki; “*O bunu sizin sayamayacağınızı bildiği için size ruhsat verdi.*” Artık Kur’ân ’dan kolay geleni okuyun” ayeti neshetti. Gecenin ilk saatleri (demek)tir. (Sahâbe-i kiramın) namazları (bu ayet gereğince) gecenin ilk saatlerinde olurdu. (Bu ayet-i kerime ile Cenab-ı Hak) demek istiyordu ki: (Bu saatler) Allah Teâlâ’nın sizin üzerinize farz kıldığı gece namazını (hakkıyla) yerine getirmeniz için daha elverişlidir. Çünkü insan uyudu mu ne zaman uyanacağım bilemez. (Aynı surede geçen) sözü (nün mânâsı) “Bu (saatler okunan) Kur’ân ’ı anlamaya daha elverişlidir” demektir. (İbn Abbas) diyor ki: ayeti kerimesinin manası, gündüz senin için uzun bir meşguliyet var demektir.

Bu hadisi Kütüb-i Tis’a da sadece Ebû Dâvud’de geçmektedir.⁵³² Ayrıca Beyhakî’de aynı metinle rivayet nakletmiştir.⁵³³ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *hasen* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵³⁴ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

5/132.Hadis

Bir hadis de şöyle denilmektedir: Birisinin sorusu üzerine Allah Peygamber’i “*Size gece ve gündüz beş vakit namaz farzdır*” dedi. O zat “Bunun dışında bir şey lazım mı? diye sorunca Allah Peygamber’i “*Hayır, yalnız kendin arzuluyorsan o başka*” diye cevapladı.⁵³⁵

Hadis Buhârî’de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ، يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ تَائِرِ الرَّأْسِ، يُسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ وَلَا يَفْقَهُ مَا يَقُولُ، حَتَّى دَنَا، فَأَيُّدًا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ». فَقَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَعَ». قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَصِيَامُ رَمَضَانَ». قَالَ: هَلْ عَلَيَّ

⁵³² Ebû Dâvud, *Salat*, 306.

⁵³³ Bkz. Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, II, 500.

⁵³⁴ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 357.

⁵³⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 505.

غَيْرُهُ؟ قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَعَ». قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الزَّكَاةَ، قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: «لَا، إِلَّا أَنْ تَطَّوَعَ». قَالَ: فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ»

Bana Mâlik b. Enes, amucası Ebû Süheyl b. Mâlik'ten, o da babası Mâlik Ebi b. Âmir'den tahdîs etti ki, o, Talha b. Ubeydullah(r.a.)'dan şöyle derken işitmiştir: Necd ahâlîsinden saçı darmadağınık (fakir) bir kimse Peygamber'e geldi. Uzaktan sesini karmakarışık duyuyor, fakat ne söylediğini anlayamıyorduk. Nihayet yaklaştı; meğer İslam'ın ne olduğunu soruyormuş. Bu suâle karşı Peygamber(s.a.v.): *Bir gün bir gece içinde beş namaz*, buyurdu. O zât: Üzerimde bu namazlardan başkası da olacak mı? diye sordu. *Hayır, meğer ki kendiliğinden kılasın*, buyurdu. Ondan sonra Peygamber: *Bir de ramazan orucu*, buyurdu. O zât: Üzerimde bundan başkası da olacak mı? diye sordu. *O da: Hayır, meğer ki kendiliğinden tutasın*, cevabını verdi. Talha der ki: Peygamber, zekâtı da ona söyledi. O zât yine: Üzerimde bundan başkası da olacak mı? diye sordu. Yine Peygamber: *Hayır, meğer ki kendiliğinden veresin*, cevabını verdi. Bunun üzerine (o Necdli fakir zât): Vallahi bundan ne artık, ne eksik bir şey yapacak değilim, diyerek arkasını dönüp gitti. Bunu duyunca Peygamber: *Eğer doğru söylüyorsa felah buldu gitti*, buyurdu.

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Ebû Dâvud ve İbn Hibbân nakletmişlerdir.⁵³⁶ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵³⁷ *Müttefekun aleyh* olan hadis Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

6/133.Hadis

Abdullah İbn Mesud'dan rivayet edilen şu hadiste ne işe yarayacağı güzel izah edilmektedir: “Bir defa Allah Peygamber'i “*içinizden kim kendi varisinin malını kendi malından daha çok sever?*” dedi. Hepimiz “Kendi malımızı daha çok severiz” dedik. Allah Peygamber'i “*İyice bir düşünün bakalım*” dedi. Yeniden hepimiz, “Ey Allah'ın Peygamber'i! Doğrusu budur” dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “*Senin*

⁵³⁶ Bkz. Buhârî, *İman*, 34; Müslim, *İman*, 11, (8); Ebû Dâvud, *Salat*, 1; İbn Hibbân, *Sahih*, V, 11.

⁵³⁷ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, II, 115.

malın ileriye ahiret için gönderdiğindir, burada bıraktıkların ise onlar senin varislerindir.”⁵³⁸

Hadis Buhârî’de şu şekilde geçmektedir:

عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟»
قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ، قَالَ: «فَإِنْ مَالُهُ مَا قَدَّمَ، وَمَالٌ وَارِثُهُ مَا أَخَّرَ»

Abdullah b. Mes’ud (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) “*Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha çok sevimidir?*” diye sordu.

Sahabiler: Ey Peygamber! Bizden herbir kişiye muhakkak kendi malı daha sevimidir! dediler. Peygamber: “*Çünkü kişinin kendi malı, ölümünden önce hayır yoluna harcıyıp önden gönderdiği malıdır. Mirasçının malı da kişinin hayra sarfetmeyi p ölünceye kadar geri bıraktığı malıdır*” buyurdu.⁵³⁹

Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de ise şöyle bir rivayet geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟ " قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالٍ وَارِثُهُ قَالَ: " اَعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ، مَا لَكَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا قَدَّمْتَ، وَمَالٌ وَارِثِكَ مَا أَخَّرْتَ " ⁵⁴⁰

Nesâî’de ise şu ziyadeyle rivayet etmiştir.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ، مَا لَكَ مَا قَدَّمْتَ، وَمَالٌ وَارِثِكَ مَا أَخَّرْتَ» ⁵⁴¹

Bu hadisi, Buhârî *Sahih*’de, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de tahrir etmiştir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu’l isnad*’dır. Nesâî’nin tahkikini yapan Elbânî hadise *sahih* hükmünü vermiştir.⁵⁴² Hadisin Buhârî’nin *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Buhârî’nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁵³⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 505.

⁵³⁹ Buhârî, *Rikak*, 12.

⁵⁴⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, VI, 129.

⁵⁴¹ Bkz. Nesâî, *Vesaya*, 1.

⁵⁴² Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Nesai*, II, 237.

V. Müddessir Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/134.Hadis

Bu surenin ilk yedi ayeti Mekke döneminin henüz başlarında nazil olmuştur. Buhari.⁵⁴³

Hadis *Müsned*'de Ahmet b. Hanbel uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، الْمَعْنَى، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ، أَيُّ الْقُرْآنِ أَنْزَلَ قَبْلُ؟ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا الْمُدَّتِرُ، قَالَ يَحْيَى: فَقُلْتُ: لِأَبِي سَلَمَةَ: أَوْ أَفْرَأ؟ فَقَالَ: سَأَلْتُ جَابِرًا، أَيُّ الْقُرْآنِ أَنْزَلَ قَبْلُ؟ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا الْمُدَّتِرُ، فَقُلْتُ: أَوْ أَفْرَأ؟ فَقَالَ جَابِرٌ: أَحَدِنَا مَا حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " جَاوَرْتُ بِحِرَاءَ شَهْرًا، فَلَمَّا قَضَيْتُ جَوَارِي، نَزَلَتْ فَاسْتَبَطَنْتُ بَطْنَ الْوَادِي، فَنُودِيْتُ، فَنَظَرْتُ أَمَامِي، وَخَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، فَلَمْ أَرَ أَحَدًا، ثُمَّ نُودِيْتُ، فَنَظَرْتُ فَلَمْ أَرَ أَحَدًا، ثُمَّ نُودِيْتُ "، قَالَ الْوَلِيدُ فِي حَدِيثِهِ: " فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا هُوَ عَلَى الْعَرْشِ فِي الْهَوَاءِ، فَأَخَذْتَنِي رَجْفَةً شَدِيدَةً "، وَقَالَ فِي حَدِيثِهِمَا: " فَأَتَيْتُ خَدِجَةَ، فَقُلْتُ: دَثْرُونِي، فَدَثْرُونِي، وَصَبُّوا عَلَيَّ مَاءً، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: { يَا أَيُّهَا الْمُدَّتِرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ } [المدثر: 2] ،

Yahya b. Ebi Kesir der ki: Ebû Seleme'ye: "Kur'ân 'dan ilk önce hangi sûre indi?" diye sorduğumda: "Müddessir Suresi" karşılığını verdi. Ben: "Alak Suresi değil mi?" dediğimde şu karşılığı verdi: "Ben de Cabir b. Adillah'a : "Kur'ân 'dan ilk önce hangi sure indirildi?" diye sorduğumda: "Müddessir Suresi" cevabını verdi. "Alak suresi değil mi?" dediğimde ise, Cabir şöyle karşılık verdi: "Size Peygamber'in (s.a.v.) bize anlattığını anlatayım: "*Hira mağarasında bir ay inzivaya çekildim. İnzivam bitince vadinin içine indim. Orada birileri bana seslendi. Önüme, arkama, sağuma ve soluma baktığımda kimseyi göremedim. Sonra bir daha seslenilince yine baktım, ama kimseyi göremedim. Onun (Cibril'in) semada kürsünün üzerinde olduğunu gördüm. Beni şiddetli bir titreme aldı ve Hadice'nin evine girip: "Beni örtün, beni örtün!" dedim. Üzerime su döktüler ve Allah: "Ey örtünüp büriünen (Peygamber!) Kalk da uyar. Rabbini yücelt. Elbiseni tertemiz tut" ayetlerini indirdi."* (Müddessir:2).⁵⁴⁴

Müslim aynı lafızla rivayet etmiştir.⁵⁴⁵ Ayrıca Buhârî'de ise şöyle bir rivayet mevcuttur geçmektedir:

⁵⁴³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 507.

⁵⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXII, 192-193.

⁵⁴⁵ Bkz. Müslim, *İman*, 161, (257).

حَدَّثَنَا يَحْيَى، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ: أَيُّ الْقُرْآنِ أَنْزَلَ أَوَّلُ؟ فَقَالَ: {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ} [المدثر: 1]، فَقُلْتُ: أَنْبِئْتُ أَنَّهُ: {أَفْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} [العلق: 1]، فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَيُّ الْقُرْآنِ أَنْزَلَ أَوَّلُ؟ فَقَالَ: {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ} [المدثر: 1] فَقُلْتُ: أَنْبِئْتُ أَنَّهُ: {أَفْرَأُ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ} [العلق: 1]، فَقَالَ: لَا أُخْبِرُكَ إِلَّا بِمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " جَاوَزْتُ فِي حِرَاءٍ، فَلَمَّا قَضَيْتُ جَوَارِي هَبَطْتُ، فَاسْتَبَطَنْتُ الْوَادِيَّ فَنَوَيْتُ فَانْظُرْتُ أَمَامِي وَخَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي، فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَأَتَيْتُ حَدِيحَةَ فَقُلْتُ: دَبَّرُونِي، وَصَبُّوا عَلَيَّ مَاءً بَارِدًا، وَأَنْزَلَ عَلَيَّ: {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ فَمَ فَاذْنُرْ وَرَبِّكَ فَكَبِّرْ} [المدثر: 2] " 546

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre sahihu’l isnad’dır. Müttefekun aleyh olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre sahih bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet sahih bir rivayettir.

2/135.Hadis

Abdullah bin Cabir’den şu rivayeti nakletmektedir: “Allah Peygamber’i, vahyin gelmediği o dönemden bahsederken şöyle söylerdi: “Bir gün yolda gidiyordum. Aniden gökten bir ses geldi. Başımı kaldırdığımda daha önce Hira mağarasında gördüğüm o meleğin bana geldiğini gördüm. Yer ve gök arasında bir kürsüde oturmuştu. Bunu görünce müthiş dehşete kapıldım. Hemen eve gelerek “Beni örtün!” diye bağırdım. Evdekiler hemen üzerime bir yorgan örttüler. İşte sonra Allah tarafından bu “Ey örtünen!” vahyi nazil oldu. Ve bundan sonra da devamlı olarak vahiy gelmeye devam etti.”⁵⁴⁷

Hadis Tirmizî’de şöyle rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حَمِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فَتْرَةِ الْوَحْيِ، فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: " بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِرَاءٍ جَالِسٌ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجِئْتُ مِنْهُ رُغْبًا، فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ: «رَمَلُونِي رَمَلُونِي»، فَدَثَرُونِي "، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ فَمَ فَاذْنُرْ} [المدثر: 2]- إِلَى قَوْلِهِ - {وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ} [المدثر: 5] قَبْلَ أَنْ تُفْرَضَ الصَّلَاةُ:

Câbir b. Abdullah (r.a.)’den rivayete göre, şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.)’den işittim vahyin bir aralık kesilmesinden bahsetti ve şöyle buyurdu: “Yürümekte iken gökten bir ses işittim ve hemen başımı kaldırdım bir de gördüm ki Hirâ da bana gelen melek; gök ile yeryüzü arasında bir kürsüde oturmaktadır.

⁵⁴⁶ Bkz. Buhârî, Tefsir, 3.

⁵⁴⁷ Mevdûdî, Tefhîmu’l-Kur’ân, XI, 507-508.

Kendisinden, çok heyecanlanıp korktum, hemen evime döndüm ve Beni örtünüz! Beni örtünüz! dedim. Onlar da beni örttüler. Bunun üzerine Allah: Müddessir sûresinin ilk 5 ayetini indirdi: “1-Ey örtüsüne, dinlenmeye, yalnızlığa bürünmüş olan Peygamber! 2-Kalk ve insanları uyar. 3-Rabbinin büyüklüğünü duyur, bildir. Çünkü büyüklük sadece O’na aittir. 4-Elbiseni, eteğini, bedenini, kişiliğini, kalbini her türlü kirden ve ahlaki noksanlıktan temiz tut. 5-Her türlü pislik ve kötülükten kaçın uzak dur.” Bu ayetler namazın farz kılınmasından önce idi.⁵⁴⁸

Ahmed b. Hanbel’e geçen bir rivayet şöyledir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ يُحَدِّثُ عَنْ فِتْرَةِ الْوَحْيِ، فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: " قَبِينَا أَنَا أَمْشِي سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِجِرَاءِ جَالِسٍ عَلَيَّ كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَجِئْتُ مِنْهُ رُعبًا، فَرَجَعْتُ فَقُلْتُ: زَمَلُونِي، زَمَلُونِي فَذَثَرُونِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ { (2) [المدثر: 2] إِلَى قَوْلِهِ: {وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ} [المدثر: 5] قَبْلَ أَنْ تُفْرَضَ الصَّلَاةُ، وَهِيَ الْأَوْثَانُ قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " فُقِمْتُ فِي الْحَجْرِ حِينَ كَذَّبَنِي قَوْمِي، فَرَفَعَ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ حَتَّى جَعَلْتُ أَنْعَثَ لَهُمْ آيَاتِهِ ⁵⁴⁹

ž Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Yahya b. Ebû Kesir, Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan ve Câbir'den bu hadisi bize rivayet etmiştir. Ebû Seleme'nin ismi Abdullah'tır. Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, benzer rivayetlerle nakletmiştir.⁵⁵⁰ Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁵¹ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

Y. Kıyâmet Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahrici

1/136.Hadis

Abdullah bin Abbas'tan vahiy geldiği zaman Allah Peygamberi'nin unutmaya korkusundan Cebrail ile beraber kelimeleri tekrarlamakta olduğunu ve bunun için kendisine “*acele edip Cebrail’le beraber dilini oynatma.*”⁵⁵²

⁵⁴⁸ Tirmizî, *Tefsir*, 71.

⁵⁴⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXIII, 282.

⁵⁵⁰ Bkz. Müslim, *İman*, 161, (255); Buhârî, *Tefsir*, 2.

⁵⁵¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, II, 361-362.

⁵⁵² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 537.

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، أَنَّهُ سَأَلَ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: {لَا تُحْرِكُ بِهِ لِسَانَكَ} [القيامة: 16] قَالَ: وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " كَانَ يُحْرِكُ شَفْتَيْهِ إِذَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ، فَقِيلَ لَهُ: {لَا تُحْرِكُ بِهِ لِسَانَكَ} [القيامة: 16] يَخْشَى أَنْ يَنْفَلِتَ مِنْهُ، {إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ} [القيامة: 17] وَقُرْآنَهُ، أَنْ نَجْمَعَهُ فِي صَدْرِكَ وَقُرْآنَهُ، أَنْ تَقْرَأَهُ {فَإِذَا قَرَأْتَهُ} [القيامة: 18] يَقُولُ: أَنْزَلَ عَلَيْهِ: {فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ} [القيامة: 19] أَنْ نُبَيِّنَهُ عَلَى لِسَانِكَ "

Mûsâ b. Ebî Aişe el-Kûfî, Saîd b. Cubeyr'e, Yüce Allah'ın "Dilini onunla depreme" kavlından sordu. İbn Cubeyr dedi ki: İbn Abbas şöyle dedi: Peygamber (s.a.v.) kendisine vahy indirildiği zaman dudaklarını hareket ettirdi. (Cibril'in diliyle) kendisine: "Vahy ile dilini hareket ettirme denildi. Peygamber Kur'an'dan bir şeyin kaçmasından korkuyordu. "Onu toplamak ve okutmak bize aittir"; yanı buradaki "Cem'ahu" "Kur'an'ı senin göğsünde toplamamız bize aiddir"; "Karânehu" da "Onu senin dilinle okutmak yine bize aittir." "Öyleyse biz onu okuduğumuz vakit", "Üzerine indirildiği vakit", "Sen onun kıraatine uy. Sonra açıklamak da hakikat bize aittir", yani "Onu senin dilin üzere beyân etmemiz de bize aittir" buyuruyor.⁵⁵³

Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizi, Nesâî benzer bir rivayet nakletmişlerdir:

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ: {لَا تُحْرِكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ} [القيامة: 16]، قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَالِجُ مِنَ التَّنْزِيلِ شِدَّةً كَانَ يُحْرِكُ شَفْتَيْهِ»، فَقَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ: «أَنَا أَحْرَكُهُمَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحْرِكُهُمَا» فَقَالَ سَعِيدٌ: «أَنَا أَحْرَكُهُمَا كَمَا كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يُحْرِكُهُمَا فَحَرَكَ شَفْتَيْهِ» فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَا تُحْرِكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ} [القيامة: 17] وَقُرْآنَهُ قَالَ: جَمْعُهُ فِي صَدْرِكَ ثُمَّ تَقْرُؤُهُ {فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ} [القيامة: 18] قَالَ: فَاسْتَمِعْ وَأَنْصِتْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا أَنْ تَقْرَأَهُ قَالَ: «فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا آتَاهُ جِبْرِيْلُ اسْتَمَعَ فَإِذَا انْطَلَقَ جِبْرِيْلُ قَرَأَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا أَقْرَأَهُ»⁵⁵⁴

Başka bir yerde Ahmet b. Hanbel'de ise şöyle rivayet etmiştir:

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: وَقَالَ مُوسَى بْنُ أَبِي عَائِشَةَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، يَقُولُ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " كَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُرْآنٌ يُرِيدُ أَنْ يَحْفَظَهُ "، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {لَا تُحْرِكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ} [القيامة: 17]⁵⁵⁵

Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih*'tir. Ali b. el Medîni, Yahya b. Saîd'den naklederek şöyle dedi: Sûfyân es-Sevrî; Musa b. Ebû Aişe'yi hayırla yâd ederdi.

⁵⁵³ Buhârî, *Tefsir*, 1.

⁵⁵⁴ Bkz. Müslim, *Salat*, 448, (147); Tirmizî, *Tefsir*, 72; Nesâî, *İftitah*, 37; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 268; Buhârî, *Tefsir*, 2.

⁵⁵⁵ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 393.

Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁵⁶ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/137.Hadis

Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadiste "Siz Rabbinizi açıkça göreceksiniz" denilmektedir.⁵⁵⁷

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّكُمْ سَتَرُونَ رَبَّكُمْ عِيَانًا»

Cerîr b. Abdullah (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.): "Şübhesiz sizler Rabb'inizi göz görüşü ile göreceksiniz" buyurdu.

Bu hadisi Kütüb-i Tis'a da sadece Buhârî'de geçmektedir.⁵⁵⁸ Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayetimiz *sahih* bir rivayettir.

3/138.Hadis

Hiz. Suheyb'in (r.a.) bildirdiği bir hadiste ise Peygamber şöyle buyurmuştur: "Cennet ehli cennete girdikleri vakit, bir münadi: Sizin için Allah'ın indinde bir ikram daha vardır, diyecek; onlar da: O bizim yüzümüzü ak etmedi mi, bizi ateşten kurtarmadı mı ve bizi bu cennete sokmadı mı? deyince melekler; Evet ama, diye cevap verecekler ve bunu müteakip perde açılacaktır." O zaman onlar Allah'ı görmekle müşerref olurlar. Peygamber (s.a.v.) diyor ki "Yemin ederim ki, O, onlara kendisini görmekten daha sevgili bir şey vermemiştir."⁵⁵⁹

Hadis Tirmizî'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ صُهَيْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِهِ: {لَلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ} [يونس: 26] قَالَ: " إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ نَادَىٰ مُنَادٍ: إِنَّ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَوْعِدًا، قَالُوا: أَلَمْ يُبَيِّضْ وَجُوهَنَا وَيُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ وَيُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ؟ قَالُوا: بَلَىٰ، فَيُكْشَفُ الْحِجَابُ، قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا أَعْطَاهُمْ شَيْئًا أَحَبَّ إِلَيْهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَيْهِ " : هَذَا حَدِيثٌ إِتْمَا

⁵⁵⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, II, 362.

⁵⁵⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 542.

⁵⁵⁸ Buhârî, *Tavhid*, 24.

⁵⁵⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 542.

أَسْنَدُهُ حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ وَرَفَعَهُ. وَرَوَى سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَاتِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَوْلَهُ

Suheyb (r.a.)’den rivayete edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.); “İyi ve yararlı işler yapmakta devamlı ve kararlı olanlara karşılık olarak iyisi ve ondan daha fazlası vardır.” (Yunus sûresi: 26) ayeti hakkında şöyle buyurdu: “Cennetlikler Cennete girdiklerinde bir tellal: Sizin için Allah’ın verdiği bir sözü vardır diye bağırarak. Cennetlikler de diyecekler ki bizim yüzümüzü ak etmedi mi? Bizi ateşten kurtarmadı mı? Bizi Cennete sokmadı mı? Melekler evet diye cevap verecekler bundan sonra perde açılacaktır. Peygamber (s.a.v.) şöyle sözünü sürdürdü: Allah’a yemin ederim ki, Allah o gün Cennetliklere kendisini görmekten daha sevimli bir şey vermemiştir”.⁵⁶⁰

ž Tirmizî: Bu hadisi sadece Hammad b. Seleme, müsned ve merfu olarak rivayet etmektedir. Süleyman b. Muğîre bu hadisi Sabit el-Bünanî vasıtasıyla Abdurrahman b. Ebî Leylâ’nın kendi sözü olarak rivayet etmiştir. Müslim *Sahih*’inde İbn Mâce ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de benzer lafızlar tahrir etmişlerdir.⁵⁶¹ Tirmizî’nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁶² *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*’tır demiştir. Hadisin Müslim’in *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

4/139.Hadis

Ebû Hüreyre’den rivayet edilir ki: “Allah Rasulü’ne; biz kıyamet günü Rabbimizi görebilecek miyiz?” diye sordular. O da dedi ki: “Güneş ve Ay’ı bulut olmadığı zaman görmekte bir zorluk çekiyor musunuz? Onlar da “Hayır” dediler. Bunun üzerine Peygamber“İşte Allah’ı da böyle göreceksiniz” dedi.⁵⁶³

Hadis Müslim’de uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

⁵⁶⁰ Tirmizî, *Sifat Cennet*, 16.

⁵⁶¹ Bkz. Müslim, *İman*, 181,(297); İbn Mâce, *Mukaddime*, 13; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIX, 347.

⁵⁶² Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, II, 254-255.

⁵⁶³ Mevdûdî, *Tefhîmu l-Kur’ân*, XI, 542.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ تَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «هَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ فِي الظَّهِيرَةِ، لَيْسَتْ فِي سَحَابَةٍ؟» قَالُوا: لَا، قَالَ: «فَهَلْ تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَيْسَ فِي سَحَابَةٍ؟» قَالُوا: لَا، قَالَ: " فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ رَبِّكُمْ، إِلَّا كَمَا تُضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا، قَالَ: فَيَلْقَى الْعَبْدَ، فَيَقُولُ: أَيُّ فُلٍ أَلَمْ أُكْرِمَكَ، وَأَسْوَدَكَ، وَأَزْوَجَكَ، وَأَسَخَّرَ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ، وَأَذْرَكَ تَرَاسُ وَتَرْبِغَ؟ فَيَقُولُ: بَلَى، قَالَ: فَيَقُولُ: أَفَظَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيٌّ؟ فَيَقُولُ: لَا، فَيَقُولُ: فَإِنِّي أَنَسَاكَ كَمَا نَسَيْتَنِي، ثُمَّ يَلْقَى الثَّانِي فَيَقُولُ: أَيُّ فُلٍ أَلَمْ أُكْرِمَكَ، وَأَسْوَدَكَ، وَأَزْوَجَكَ، وَأَسَخَّرَ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ، وَأَذْرَكَ تَرَاسُ، وَتَرْبِغَ، فَيَقُولُ: بَلَى، أَيُّ رَبِّ فَيَقُولُ: أَفَظَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيٌّ؟ فَيَقُولُ: لَا، فَيَقُولُ: فَإِنِّي أَنَسَاكَ كَمَا نَسَيْتَنِي، ثُمَّ يَلْقَى الثَّلَاثَ، فَيَقُولُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَمَنْتُ بِكَ، وَبِكِتَابِكَ، وَبِرَسُولِكَ، وَصَلَّيْتُ، وَصُمْتُ، وَتَصَدَّقْتُ، وَيُنْتَبِي بِخَيْرٍ مَا اسْتَطَاعَ، فَيَقُولُ: هَاهُنَا إِذَا، قَالَ: ثُمَّ يُقَالُ لَهُ: الْآنَ نَبْعَثُ شَاهِدَنَا عَلَيْكَ، وَيَتَفَكَّرُ فِي نَفْسِهِ: مَنْ ذَا الَّذِي يَشْهَدُ عَلَيَّ؟ فَيُخْتَمُ عَلَى فِيهِ، وَيُقَالُ لِفَخْدِهِ وَلِحْمِهِ وَعِظَامِهِ: انْطِقِي، فَتَنْطِقُ فِخْدُهُ وَلِحْمُهُ وَعِظَامُهُ بِعَمَلِهِ، وَذَلِكَ لِيُعْذَرَ مَنْ نَفْسِهِ، وَذَلِكَ الْمُنَافِقُ وَذَلِكَ الَّذِي يَسْخَطُ اللَّهُ عَلَيْهِ "

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre (Şöyle demiş): Ashab: Ey Peygamber! Biz kıyamet gününde Ruabbimizi görecek miyiz? diye sordular. “Öğle zamanında bulut içinde değilken güneşi görmek hususlarında bir birinizle itişip kakışıyor musunuz?” dedi. Ashab: Hayır! cevâbını verdiler. “Ey Bedir gecesinde bulut içinde olmayan ayı görmek hususumda birbirinizle itişir misiniz?” dedi. Ashab (yine): Hayır! Cevabını verdiler. “O halde nefsim yedi kudretinde olan Allah’a yemin ederim ki, siz Rabbinizi görme hususunda ancak bu ayla güneşten birini görmek için itiştiğiniz gibi itişeceksiniz. Teâlâ Hazretleri kulun karşısına çıkaralı: Ey filân, ben sana ikram etmedim mi? Seni reis yapmadım mı? Sana zevce vermedim mi? Sana at ve develeri musahhar kılmadım mı? Reislik yapmana, ganimet malının dörtte birini almana müsaade etmedim mi? diyecek. O da: Hay hay (ettin) cevâbını verecektir. Teâlâ Hazretleri: Ey bana kavuşacağımı aklından geçirdin mi? diye soracak. Kul: Hayır! cevâbını verecektir. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri: İşte ben de senin beni unuttuğun gibi, seni unutuyorum, diyecek. Sonra ikinci kulun karşısına çıkarak: Ey filân! Ben sana ikram etmedim mi? Seni reis yapmadım mı? Sana zevce vermedim mi? Atları ve develeri sana musahhar kılmadım mı? Reislik yapmana ve ganimetin dörtte birini almana müsaade etmedim mi? diye soracak. O da: “Hay hay (ettin) Yarabbi!” cevâbını verecek. Bana kavuşacağımı hiç aklından geçirdin mi? diyecek. Kul: Hayır! cevâbını verecektir. Bunun üzerine Teâlâ Hazretleri: İşte ben de senin beni unuttuğun gibi, seni unutuyorum, diyecek. Sonra üçüncü kulun karşısına çıkarak, ona da bunun mislini söyleyecek. Fakat o kul: Yâ Rabbi! Ben Sana, Senin

Kitabına ve Peygamberlerine inandım; namaz kıldım, oruç tuttum, sadaka verdim, diyecek ve olanca gücüyle hayır sende bulunacak. Teâlâ Hazretleri: Öyle ise şuraya! buyuracaktır. Sonra kendisine: Şimdi sana şahidimizi göndereceğiz, denilecektir. Kul kendi kendine: Acaba bana şâhîdlik yapacak bu zât kimdir? diye düşünecek, fakat ağzına mühür vurulacak; uyluğuna, etine ve kemiğine: Konuş! denilecek. Artık uyluğu, eti ve kemiği onun amelini söyleyecektir. Bu ona kendi nâmına bir özür bırakmamak içindir. İşte bu münâfikdir. Allah'ın hısmına uğrayacak olan da budur.”⁵⁶⁴

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir.⁵⁶⁵ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır. Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih garib*'tir. Yahya b. İsa er-Remlî ve pek çok kimse bu hadisi A'meş'den, Ebû Salih'den, Ebû Hüreyre'den rivayet etmişlerdir. Abdullah b. İdrîs, A'meş'den, Ebû Salih'den ve Ebû Saîd'den rivayet etmiştir. İbn İdrîs'in A'meş'ten rivayeti pek sağlam değildir. Ebû Salih'in Ebû Hüreyre vasıtasıyla Peygamber (s.a.v.)'den rivayeti daha sağlamdır. Süheyl b. ebî Salih bu hadisi böylece babasından, Ebû Salih'den ve Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir. Ebû Saîd'den değişik bir şekilde buna benzer bir hadis rivayet edilmiştir ki bu rivayet sahihtir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

5/140.Hadis

Abdullah bin Ömer'den Peygamber (s.a.v.) şöyle dediğini rivayet ederler: “*Cennette olanların en düşük seviyede olanları bile kendisine ikram edilen nimetleri iki bin senesine kadar öğrenecekler ve onların Allah için en makbul olanı da sabah ve akşam O'nun yüzünü iki defa görecekler*” demiş ve sonra da bu ayeti okumuştur. “*O gün yüzler vardır ki pırıl pırıldır ve Rablerine bakarlar.*”⁵⁶⁶

Hadis *Müsned*'de şöyle rivayet edilmiştir:

⁵⁶⁴ Müslim, *Zuhd Rıkayik*, 2968, (16).

⁵⁶⁵ Bkz. Buhârî, *Ezan*, 129; Tirmizî, *Sıfatu'l Cennet*, 18; ; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXI, 526; Ebû Dâvud, *Sünnet*, 20; İbn Mâce, *Mukaddime*, 13.

⁵⁶⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 542-543.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ، رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " إِنَّ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةٌ الَّذِي يَنْظُرُ إِلَى جَنَانِهِ وَنَعِيمِهِ وَخَدْمِهِ وَسُرْرِهِ مِنْ مَسِيرَةِ أَلْفِ سَنَةٍ، وَإِنَّ أَكْرَمَهُمْ عَلَى اللَّهِ، مَنْ يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِهِ غُدْوَةً وَعَشِيَّةً، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ آيَةٌ " : {وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاصِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ} [القيامة: 23]

İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Cennet ahalisi içinde en alt konumda bulunan biri bile bahçelerine, eşlerine, kendisine verilen nimetlere, hizmetçilerine ve koltuklarına baktığı zaman onların bin yıllık bir yolculuk mesafesi kadar uzandıklarını görebilir. Allah katında en üstün olanlar ise, sabahlı akşam Allah'ın yüzüne bakarlar.” Daha sonra Peygamber (s.a.v): “O gün birtakım yüzler aydındır. Rablerine bakarlar” ayetlerini okudu. (Maide: 23).

Bu hadisi Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf* ’tır. Tirmizî: Bu hadis *garib*’tir. Pek çok kişi aynı hadisi İsrail’den merfu olarak rivayet etmiştir. Abdülmelik b. Ebcer ise Süveyr’den merfu olmaksızın İbn Ömer’in sözü olarak rivayet etmiştir. Eşca’î’de, Sûfyân’dan, Süveyr’den, Mûcâlid’den merfu olmaksızın yine İbn Ömer’in sözü olarak rivayet etmiştir. Sevrî’den başkasının bu hadisin senedinde “Mücalidden” dediğini bilmiyoruz. Aynı şekilde bu hadisi Ebû Küreyb, Ubeydullah el Eşcaî vasıtasıyla Sûfyân’dan, Süveyr (ki Ebû Cehm diye künyelenir) den bize aktarmıştır. Ebû Fahite’nin ismi Saîd b. Alaka’dır.⁵⁶⁷ Tirmizî’nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *zayıf* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁶⁸ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

6/141.Hadis

Cabir bin Abdullah’tan rivayet edilir ki “Allah onlara bakacak, onlar da Allah’a bakacaklar, Allah perdeyi indirmediği onlar O’na bakarken öyle mest olacaklar ki cenneti gözleri görmeyecek bile.”⁵⁶⁹

İbn Mâce hadisi *Sünen*’de şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " بَيْنَا أَهْلُ الْجَنَّةِ فِي نَعِيمِهِمْ، إِذْ سَطَعَ لَهُمْ نُورٌ، فَرَفَعُوا رُءُوسَهُمْ، فَإِذَا الرَّبُّ قَدْ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ مِنْ فَوْقِهِمْ، فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ قَالَ: وَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ: {سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ} [يس: 58] ، قَالَ فَيَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَيَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، فَلَا يَلْتَفِتُونَ إِلَى شَيْءٍ مِنَ النَّعِيمِ، مَا دَامُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ، حَتَّى يَحْتَجِبَ عَنْهُمْ، وَيَبْقَى نُورُهُ وَيَرَكَّتْهُ عَلَيْهِمْ فِي دِيَارِهِمْ

⁵⁶⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IX, 229; Tirmizî, *Tefsir*, 72.

⁵⁶⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, II, 362.

⁵⁶⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 543.

Câbir bin Abdillâh (r.a.) Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu, dediği rivayet edilmiştir: “Cennet ehli (kendilerine verilen) nimet içinde (yaşar) iken aniden onlara bir nur çıkıp yükselecektir. Bunun üzerine onlar başlarını kaldıracak (bu nura bakacaklar). İşte o anda Rab Teâlâ, şânına lâyık bir yükseklik ve yücelikle onların fevkinde onlara zühur edecektir. Sonra (onlara): Ey Cennet ehli, Selam sizlere olsun! buyuracaktır. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: İşte (Allah’ın Cennet ehline buyurduğu şu selam, O’nun “Allah tarafından bir söz olarak onlara “Selam” vardır.” (Yasin, 58) (Bundan sonra) Peygamber (s.a.v.): “Allah Taâlâ (Selam verdikten) sonra onlara bekâr, onlar da Allah’a bakarlar da Allah’a baktıkları sürece hiçbir nimete iltifat etmeyecekler. Nihayet Allah zatını onlar tarafından görülmez kılar. Fakat Cennet ehlinin makamlarında ve onların üzerinde Allah’ın nuru ve bereketi devamlı kalır.

Bu hadisi Kütüb-i Tis’a da sadece İbn Mâce’de geçmektedir.⁵⁷⁰ İbn Mâce tahkikini yapan Elbânî hadise *sahih* hükmünü vermiştir.⁵⁷¹ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/142.Hadis

Ebû Hüreyre’den naklolunan bir rivayette Allah Rasulü şöyle söylemiştir: “Tin Suresi’nin” *Allah en iyi hükmeden değil midir?*” ayetini okuduğunuzda “evet, ve ben buna şahidim” deyin; Kıyamet Sûresi’nin bu ayetini okuduğunuz zaman “evet” deyin ve Murselat Sûresi’nin son ayetini de “Kur’ân ’dan başka hangi söze inanacaklar?” okuduğunuz zaman “Alah’a iman ettik” deyin buyurmuştur.”⁵⁷²

Hadis Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمِّيَّةَ، سَمِعْتُ أَعْرَابِيًّا يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ قَرَأَ مِنْكُمْ وَالتَّيْنِ وَالزَّيْتُونِ، فَانْتَهَى إِلَى آخِرِهَا: {أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ} [التين: 8]، فَلْيَقُلْ: بَلَى، وَأَنَا عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ، وَمَنْ قَرَأَ: لَا أَفْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَانْتَهَى إِلَى {أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى} [القيامة: 40]، فَلْيَقُلْ: بَلَى، وَمَنْ قَرَأَ: وَالْمُرْسَلَاتِ، فَلْيَقُلْ: {فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ} [المرسلات: 50]، فَلْيَقُلْ: أَمَّا بِاللَّهِ "، قَالَ إِسْمَاعِيلُ: ذَهَبْتُ أَعِيدُ عَلَى الرَّجُلِ الْأَعْرَابِيِّ، وَأَنْظُرُ لَعَلَّهُ، فَقَالَ: «يَا ابْنَ أَخِي، أَتَظُنُّ أَنِّي لَمْ أَحْفَظْهُ، لَقَدْ حَجَجْتُ سِتِّينَ حَجَّةً، مَا مِنْهَا حَجَّةٌ إِلَّا وَأَنَا أَعْرِفُ الْبُعِيرَ الَّذِي حَجَجْتُ عَلَيْهِ»

⁵⁷⁰ İbn Mâce, *Mukadime*, 13.

⁵⁷¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Nesâî*, 1, 17.

⁵⁷² Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 548.

Ebû Hüreyre (r.a.) “Peygamber (s.a.v.) şöyle buyururken duydum demiştir: “Sizden her kim (Tîn) sûresini sonuna kadar (ayetiyle beraber) okursa, “evet, kadirdir ben de buna şahidlik edenlerdenim” desin. Kim de (Kıyâme) sûresini” ayetiyle beraber okursa, “evet” desin. Kim de “Vel mürselati” suresini okur da ayetinin sonuna kadar gelirse, Allah’a iman ettik” desin.” (Râvi) İsmail dedi ki: Ben “acaba bu hadisi nakleden kimse yanılmış olabilir mi bir göreyim” diye (bu hadisi o) bedevî adama tekrar okumaya başladım da (bana şöyle) dedi: Ey kardeşimin oğlu, sen benim bu hadisi kafamda tutamadığımı mı zannediyorsun? Vallahi ben altmış defa hacca gittim, üzerinde haca gittiğim her deveyi bile binmekteyim.”⁵⁷³

Bu hadisi Ebû Dâvud, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de benzer metinlerle tahrir etmişlerdir. *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*’tır. Tirmizî: Bu hadis sadece bu senedle bu A’rabî’den, Ebû Hüreyre vasıtasıyla rivayet edilmektedir. Bu bedevinin ismi açıklanmamıştır.⁵⁷⁴ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadise *sahih* hükmünü vermiştir.⁵⁷⁵ Dolayısıyla rivayet *zayıf* bir rivayettir.

Z. İnsân Sûresi Tefsirinde Yer Alan Hadislerin Tahriri

1/144.Hadis

Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre, bir kere Peygamber adak adamaktan sakındırarak şöyle söyledi: “O olacak olanı değiştirmez, ama bu vesileyle bir cimrinin malı çıkmış olur.”⁵⁷⁶

Hadis Müslim’de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَنْذِرُوا، فَإِنَّ النَّذْرَ لَا يُغْنِي مِنَ الْقَدَرِ شَيْئًا، وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ»

Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.v.): “Nezretmeyin, çünkü nezir kaderden hiçbir şeye fayda etmez; onunla sâdece bahîl’in (elin) den (mal) çıkarılır”. buyurmuşlardır.⁵⁷⁷

⁵⁷³ Ebû Dâvud, *Talak*, 154.

⁵⁷⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XII, 353-354; Tirmizî, *Tefsir*, 84.

⁵⁷⁵ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 71-72.

⁵⁷⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 560.

⁵⁷⁷ Müslim, *Nezir*, 1640, (5).

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî, Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de, Dârimî, Nesâî ve İbn Hibbân aynı lafızlarla nakletmişlerdir.⁵⁷⁸ Ayrıca Ebû Dâvud ise şöyle geçiyor:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَنْهَى عَنِ النَّذْرِ» ثُمَّ اتَّفَقَا وَيَقُولُ: - «لَا يَرُدُّ شَيْئًا، وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ» قَالَ مُسَدَّدٌ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «النَّذْرُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا»⁵⁷⁹

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Müslim şartına göre *sahihu'l isnad*'dır. Tirmizî: Ebû Hüreyre hadisi *hasen sahih* olup Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Nezir'i hoş karşılamazlar. Abdullah b. Mübarek; gerek Allah'a kulluk gerekse Allah'a isyan etmekte nezretmenin hoş olmayışı hakkında şöyle diyor: Bir kimse Allah'a kulluk konusunda nezir yapar ve nezrini de yerine getirirse bu hususta kendisi sevap kazanır nezretmesi hoş olmasa da. Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁸⁰ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

2/145.Hadis

Ebû Hüreyre'den rivayette edildiğine göre şöyle demiştir: “*Aslında âdemoğlunun adağı hiçbir şeyi değiştirmez. Allah'ın takdiri ne ise o gerçekleşir. Ne var ki bu sebeple takdir-i İlahî bir cimrinin malını sarfettirir ki bir başka türlü sarfetmesi mümkün değildir.*”⁵⁸¹

Hadis Müslim'de şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ النَّذْرَ لَا يُقْرَبُ مِنْ ابْنِ آدَمَ شَيْئًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ قَدْرَهُ لَهُ، وَلَكِنَّ النَّذْرَ يُوَافِقُ الْقَدْرَ، فَيُخْرَجُ بِذَلِكَ مِنَ الْبَخِيلِ مَا لَمْ يَكُنِ الْبَخِيلُ يُرِيدُ أَنْ يُخْرَجَ»

Ebû Hüreyre'den rivayet edildiğine göre ki, Peygamber (s.a.v.): “Nezretmeyin, çünkü nezir kaderden hiçbir şeye fayda etmez; onunla sâdece bahîl (in elin) den (mal) çıkarılır.” buyurmuşlar.

⁵⁷⁸ Bkz. Müslim, *Nezir*, 1639, (3); Buhârî, *Eyman ve Nüzür*, 26; Tirmizî, *Yaman Nüzür*, 10; Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 26; Dârimî, *Eyman ve Nüzür*, 5; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIII, 376; İbn Hibbân, *Sahih*, X, 220.

⁵⁷⁹ Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 21.

⁵⁸⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, II, 176-177.

⁵⁸¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 561.

Bu hadisi Müslim *Sahih*'inde ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de aynı lafızla tahrir etmiştir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin isnadına *ceyyid*'dir demiştir.⁵⁸² Hadisin Müslim'in *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

3/146.Hadis

Hiz. Aişe'den rivayet edilir ki “Eğer bir kimse “ben Allah'a itaat edeceğim” diye bir adakta bulunursa bunu yerine getirmelidir. Ama bunun aksine bir adak ise, onu yerine getirmemelidir.”⁵⁸³

Nesâî *Sünen*'inde hadisi şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يُعْصِيَ اللَّهَ فَلَا يُعْصِهْ»

Aişe (r.a.)'dan rivayete göre, Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Kim Allah'a itaat etmek üzere adakta bulunursa Allah'a itaat etsin. Kim de Allah'a isyan etmeyi nezrederse isyan etmesin.*”⁵⁸⁴

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da, Tirmizî, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Dârimî, Nesâî, İbn Huzeyme, Mizzi *Tehzibu'l-Kemal* ve İbn Hibbân aynı lafızlarla nakletmişlerdir.⁵⁸⁵

Tirmizî'nin tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁸⁶ Tirmizî: Bu hadis *hasen sahih* olup Yahya b. Ebû Kesir, Kâsım b. Peygamber'den rivayet etmiştir. Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Mâlik ve Şâfiî bu görüşte olup derler ki: Allah'a isyan etmezse onda yemin kefareti gerekmez. Adak Allah'a isyan da olursa o başka. Hasan b. ali el Hallâl, Abdullah b. Nümeyr vasıtasıyla Ubeydullah b. Ömer'den, Talha b. Abdulmelik el Yalî'den, Kâsım b. Peygamber'den, Aişe'den bu hadisin bir benzerini rivayet etmişlerdir. *Müttefekun aleyh* olan hadis,

⁵⁸² Bkz. Müslim, *Nezir*, 1640, (6); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIV, 447-448.

⁵⁸³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an*, XI, 561.

⁵⁸⁴ Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 26.

⁵⁸⁵ Bkz. Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 26; Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 22; İbn Mâce, *Kefarât*, 16; Buhârî, *Eyman ve Nüzür*, 28; Dârimî, *Nüzür ve Eymân*, 3; Tirmizî, *Nüzür ve Eymân*, 2; İbn Huzeyme, *Sahih*, III, 352; İbn Hibbân, *Sahih*, X, 234; Mizzi, *Tehzibu'l-Kemal*, XIII, 411.

⁵⁸⁶ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Tirmizî*, I, 170.

Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

4/147.Hadis

İbn Abbas'tan Peygamber şöyle söylediği rivayet edilir; “Eğer bir kimse adak adanmış ve niçin adadığını tayin etmemişse o kimse yeminin kefareti versin. Eğer ma'siyet üzerine bir adak adanmışsa o kişi de yemini için bir kefareti versin. Eğer yerine getirmeye güç yetiremeyeceği şeyin üzerinde adak adanmışsa o da yeminin kefareti versin. Eğer yerine getirmeye gücü yetecek bir şey üzerine adak adanmışsa onu yerine getirsin.”⁵⁸⁷

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَسْحَجِ، عَنْ كُرَيْبِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَمْ يُسْمِهِ، فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ، وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا فِي مَعْصِيَةٍ، فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ، وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَا يُطِيقُهُ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ، وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا أَطَاقَهُ فَلْيَفِ بِهِ»

İbn Abbas (r.a.)'dan; Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet etmiştir: “Bir kimse adını anmadan bir adakta bulunsa onun kefareti yemin kefaretidir. Günah olan bir şeyi nezredenın nezrinin kefareti yemin kefaretidir. Gücünün yetmeyeceği bir adağı adayanın kefareti de yemin kefaretidir.” (Gücünün yettiği bir adağı adayan kişi adağını yerine getirsin.)

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi, Vekv ve başkaları Abdullah b. Said b. Ebi'l Hindi'den, İbn Abbas'a mevkuf olarak rivayet etmişlerdir. Dârakutnî'de buna benzer lafızla rivayette bulunmuştur.⁵⁸⁸ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *zayıf* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁸⁹ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

5/148.Hadis

Amr b. Şu'ayb, babası kanalıyla dedesinden Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Bir kimsenin sahip olmadığı bir şey için ve yakınlarıyla irtibatı kesmek (*kat'ı-rahm*) için ve de Allah'a isyan hususunda bir adak adanamaz.”⁵⁹⁰

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde uzun bir metinle şu şekilde rivayet edilmiştir:

⁵⁸⁷ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 561.

⁵⁸⁸ Bkz. Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 30; Dârakutnî, *Nüzür*, 282.

⁵⁸⁹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, 270.

⁵⁹⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 561.

عَنْ عَمْرٍو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تُذَرَّ وَلَا يَمِينٌ فِيمَا لَا يَمْلِكُ ابْنُ آدَمَ، وَلَا فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ وَلَا فِي قَطِيعَةِ رَحِمٍ وَمَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيَدْعُهَا وَلْيَأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ فَإِنَّ تَرْكَهَا كَفَّارَتُهَا»، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: الْأَحَادِيثُ كُلُّهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلْيَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهِ إِلَّا فِيمَا لَا يَعْبَأُ بِهِ قَالَ أَبُو دَاوُدَ: قُلْتُ لِأَحْمَدَ، رَوَى يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، فَقَالَ: تَرَكَهُ بَعْدَ ذَلِكَ، وَكَانَ أَهْلًا لِذَلِكَ قَالَ أَحْمَدُ: أَحَادِيثُهُ مَنَاقِيرٌ، وَأَبُوهُ لَا يُعْرَفُ

Amr b. Şu'ayb, babası kanalıyla dedesinden Hz.Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “*Kişinin mâlik olmadığı şeyde, Allah'a isyan konusunda ve sila-i rahmi kesmekte; yemin de nezir de yoktur (bunlara sadakat gösterilmez). Bir kimse, bir şey üzerine yemin eder de, başkasını ondan daha hayırlı görürse, yeminini (yemin ettiği şeyi) bırakıp o hayırlı olanı yapsın. Şüphesiz onu terketmesi, yeminine kefarettir.*”

Ebû Dâvûd dedi ki: Pek azı müstesna, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den gelen tüm (sahih) hadislerde, “*Yemininden dolayı kefaret ödesin*” şeklindedir. Yine Ebû Dâvûd der ki: Ahmed'e, “Yahya b. Saîd, Yahya b. Ubeydullah'tan hadis rivayet etti mi?” dedim. “Buna ehil olduğu halde, rivayeti terketti. Yahya b. Ubeydullah'ın hadisleri münkerdir, babası da tanınmaz.” dedi.

Bu hadisi Ebû Dâvud, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir.⁵⁹¹

Nesâî'de ise buna benzer bir rivayet şöyledir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَخْنَسِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تُذَرَّ وَلَا يَمِينٌ فِيمَا لَا تَمْلِكُ، وَلَا فِي مَعْصِيَةِ وَلَا قَطِيعَةِ رَحِمٍ»⁵⁹²

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *hasen* 'dir demiştir. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *zayıf* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁹³ Dolayısıyla rivayet *hasen* bir rivayettir.

6/149.Hadis

Hiz. Abdullah bin Abbas aktarmaktadır ki, bir gün Peygamber (s.a.v.) bir hutbe irad etmekdeydi. Ötede bir şahsın güneşin altında ayakta dikili durmakta olduğunu görünce “*Bu adam kimdir? Niye böyle yapmaktadır?*” diye sordu. Dediler

⁵⁹¹ Bkz. Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 15; Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 17; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XI, 568.

⁵⁹² Bkz. Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 16.

⁵⁹³ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 267.

ki “Bu, Ebû-İsrail’dir, hep ayakta durmaya hiç oturmamaya, gölgelenmemeye, hiçbir kimseyle konuşmamaya ve oruç tutmaya söz vermiş, adak adamıştır.” Bunun üzerine Peygamber(s.a.v.) şöyle buyurdu ki: “*Ona söyleyin gölgeye gelsin ve otursun, ama orucunu tamamlasın.*”⁵⁹⁴

Hadis Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ، إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَانِمٍ فِي الشَّمْسِ فَسَأَلَ عَنْهُ؟ قَالُوا: هَذَا أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ، وَلَا يَقْعُدَ، وَلَا يَسْتَظِلَّ، وَلَا يَتَكَلَّمَ، وَيَصُومَ، قَالَ: «مُرُوهُ فَلْيَتَكَلَّمْ، وَلْيَسْتَظِلَّ، وَلْيَقْعُدْ، وَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ»

İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatmıştır: Peygamber (s.a.v.) (insanlara) hitab ederken, güneşin altında ayakta duran bir adam görüp durumunu sordu. Bu, Ebû İsrail’dir. Ayakta durmayı, oturmamayı, gölgelenmemeyi, konuşmamayı ve oruç tutmayı adadı, dediler. Peygamber (s.a.v.): “*Ona söyleyin; konuşsun, gölgelensin, otursun ve orucunu tamamlasın*” buyurdu.⁵⁹⁵

Bu hadisi Ebû Dâvud, İbn Hibbân ve Dârakutnî benzer lafızlar tahrir etmişlerdir.⁵⁹⁶ İbn Hibbân muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *sahih* ’dir demiştir. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁵⁹⁷ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

7/150.Hadis

İbn Abbas (r.a.)’ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Benim kız kardeşim çıplak ayak ile hacca gitmeye ve giderken de başına bir şey örtmemeye söz vermişti. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu ki: “*Ona söyleyin bir bineğe binsin ve başını da örtsün.*”⁵⁹⁸

Hadis Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُخْتِي نَذَرَتْ يَعْنِي أَنْ تَحُجَّ مَاشِيَةً، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَصْنَعُ بِشِقَاءِ أُخْتِكَ شَيْئًا، فَلْتَحُجِّي رَاكِبَةً، وَلْتَكْفُرْ عَنْ يَمِينِهَا»

⁵⁹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur 'ân*, XI, 561.

⁵⁹⁵ Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 23.

⁵⁹⁶ Bkz. İbn Hibbân, *Sahih*, X, 230; Dârakutnî, *Nüzür*, 285.

⁵⁹⁷ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 267

⁵⁹⁸ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur 'ân*, IV, 38.

İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip: Ey Peygamber! Kız kardeşim yürüyerek hacca gitmeyi adadı. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Şüphesiz Allah (c.c.) kız kardeşinin meşakkat çekmesi ile bir şey yapacak değil, (onun yorulmasına muhtaç değildir). (Bir bineğe) binerek hacca gitsin ve yemininden dolayı kefareti ödesin.”

Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de buna benzer bir rivayet şöyledir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ عُمَيْرَ بْنَ عَامِرٍ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ أُخْتَهُ نَذَرَتْ أَنْ تَمْشِيَ إِلَى الْبَيْتِ، وَشَكَاَ إِلَيْهِ ضَعْفَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ غَنَى عَنْ نَذْرِ أُخْتِكَ، فَلْتَرْكَبْ وَلْتَهْدِ بَدَنَةً " 599

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhari şartına göre *sahihu'l isnad*'dır. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *zayıf* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁶⁰⁰ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

8/151.Hadis

Hz. Enes bin Mâlik 'ten rivayet edilir ki Peygamber (s.a.v.) bir kere (galiba Hac seferinde) bir yaşlı adamın iki oğluna dayanarak yürümekte olduğunu gördü. “Niye böyledir?” diye sorduğunda “O yürüyerek gitmeyi adanmıştır.” denildi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) “*Bu şahsın kendi kendisine azab vermesine Allah'ın ihtiyacı yoktur.*” buyurmuş ve bir bineğe binmesini emretmiştir.⁶⁰¹

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى شَيْخًا يُهَادَى بَيْنَ ابْنَيْهِ، قَالَ: «مَا بَالُ هَذَا؟» قَالُوا: نَذَرْنَا أَنْ يَمْشِيَ، قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَنْ تَغْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ لَغَنِيٌّ»، وَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ

Enes'ten naklen rivayet etti ki, Peygamber (s.a.v.), iki oğlunun arasında götürülen bir ihtiyar görerak: “Buna ne olmuş?” diye sormuş. Yürümeyi nezretmiş, demişler. Peygamber (s.a.v.): “Şüphesiz ki Allah bu adamın kendini azâb etmesinden müstağnidir.” buyurmuş ve (hayvana) binmesini emretmiş.

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*'da Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de buna benzer lafızlarla tahric etmişlerdir.⁶⁰² Ayrıca Nesâî'de ise şöyle bir rivayet mevcuttur:

⁵⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 34.

⁶⁰⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 269.

⁶⁰¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 562.

⁶⁰² Bkz. Buhârî, *Cezai Sayd*, 27; Müslim, *Nezir*, 1642, (9); Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 23; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXIX, 95.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى رَجُلٍ يُهَادِي بَيْنَ ابْنَيْهِ، فَقَالَ: «مَا شَأْنُ هَذَا؟» فَقِيلَ: نَذَرَ أَنْ يَمْشِيَ إِلَى الْكُعْبَةِ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَصْنَعُ بِتَغْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ شَيْئًا، فَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ»⁶⁰³

Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir.⁶⁰⁴ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır demiştir. *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî'nin ve Müslim'in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

9/152.Hadis

Hiz. Cabir bin Abdullah diyor ki; Mekke'nin fethi günü bir şahıs Allah Rasülü'ne gelip “Ben Mekke fetholunduktan sonra Kudüs'te iki rekât namaz kılmaya söz vermişim.” dedi. Peygamber (s.a.v) cevaben “*Sen iki rekâtı burada kıl*” dedi. Adam tekrar sordu. Peygamber (s.a.v) aynı cevabı verdi. Adam üçüncü defa sorunca “*Sen bilirsin*” dedi.⁶⁰⁵

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَجُلًا، قَامَ يَوْمَ الْفَتْحِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي نَذَرْتُ لِلَّهِ إِنْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكَ مَكَّةَ، أَنْ أَصَلِّيَ فِي بَيْتِ الْمُقَدَّسِ رَكْعَتَيْنِ، قَالَ: «صَلِّ هَاهُنَا»، ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «صَلِّ هَاهُنَا»، ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «صَلِّ هَاهُنَا»، ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «صَلِّ هَاهُنَا»، ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «صَلِّ هَاهُنَا»، ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «صَلِّ هَاهُنَا»⁶⁰⁶

Câbir b. Abdillâh (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre: Mekke fethi günü bir adam ayağa kalkıp; Ey Peygamber! Ben, Allah sana Mekke fethini nasib ederse Beytü'l-Makdis'te Allah için iki rek'at namaz kılmayı adadım, dedi. Hiz. Peygamber (s.a.v): “*Burada kıl*” buyurdu. Adam sözünü tekrarladı, Hiz. Peygamber yine, “*Burada kıl*” buyurdu. Sonra adam sözünü bir daha tekrarladı. Bu sefer Peygamber: “*Öyleyse sen bilirsin (burada kılmak istemiyorsan Beytü'l-Makdis'de kıl)*” buyurdu.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisin bir benzeri Abdurrahman b. Avf tarafından Peygamber (s.a.v.)'dan rivayet edilmiştir. Bu hadisi Ebû Dâvud ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla tahrir etmişlerdir.⁶⁰⁶ Ayrıca Dârimî ise şöyle bir rivayet mevcuttur:

⁶⁰³ Bkz. Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 41.

⁶⁰⁴ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 325.

⁶⁰⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 562.

⁶⁰⁶ Bkz. Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 24; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXII, 185-186.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي نَذَرْتُ أَنْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيَّ، أَنْ أُصَلِّيَ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَقَالَ: " صَلِّ هَا هُنَا، فَأَعَادَ عَلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَشَأْنُكَ إِذْنٌ " ⁶⁰⁷

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu hadisin senedi, *Kavi*'dir demiştir. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* bir hadis olarak değerlendirmiştir. ⁶⁰⁸ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

10/153 Hadis

Hiz. Ka'b bin Mâlik diyor ki; "Tebûk gazvesinden geri kalmıştım. Bu yüzden itaba maruz kaldım. Affolunduğumu duyunca da hemen Peygamber(s.a.v.) huzuruna giderek, affıma karşılık bütün malımı Allah ve Peygamber için vereceğim dedim. Peygamber "hayır, öyle yapma" dedi. Ben "o zaman yarısını vereyim, dedim. O yine "hayır" Bu sefer "üçte birini vereyim" dedim. O zaman o "olur" dedi. ⁶⁰⁹

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ فِي قِصَّتِهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي إِلَى اللَّهِ أَنْ أَخْرَجَ مِنْ مَالِي كُلِّهِ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ صَدَقَةً؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: فَصِنْفُهُ؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: فَتَلْتُهُ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قُلْتُ: فَأَتِي سَأَمْسِكُ سَهْمِي مِنْ حَيْبَرٍ

Kâ'b b. Mâlik'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ey Peygamber! Şüphesiz malımın tümünü Allah ve Peygamber'e sadaka olarak çıkarmam, benim Allah'a tevbedendir, dedim. Hiz. Peygamber: "Hayır" buyurdu. Yarısını, dedim. "Hayır" buyurdu. Üçte birini, dedim. "Evet" karşılığını verdi. Ben de; Hayber'deki sehmimi alıkoyacağım, dedim. ⁶¹⁰

Ahmed b. Hanbel ve Dârimî'de ise buna benzer bir rivayette şöyle geçmektedir:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ، أَنَّ أَبَا لُبَابَةَ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ لَمَّا رَضِيَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَهْجَرَ دَارَ قَوْمِي، وَأَسْأَلِكَ، وَأَنْخَلَعُ مِنْ مَالِي صَدَقَةً لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُجْزِي عَنْكَ التُّلْتُ» ⁶¹¹

Buhari ve Nesâî'de ise şöyle bir rivayet mevcuttur:

عَنْ يُونُسَ، قَالَ: قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ، يُحَدِّثُ حَدِيثَهُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ، قَالَ: فَلَمَّا جَلَسْتُ

⁶⁰⁷ Bkz. Dârimî, *Nüzür ve Eymân*, 4.

⁶⁰⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daif Ebû Dâvud*, I, 326.

⁶⁰⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu 'l-Kur'ân*, XI, 562.

⁶¹⁰ Ebû Dâvud, *Eymân ve Nüzür*, 29.

⁶¹¹ Bkz. Dârimî, *Zekât*, 25; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXV, 27.

بَيْنَ يَدَيْهِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ» فَقُلْتُ: فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْبَرَ⁶¹²

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *zayıf*”tır demiştir. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *hasen sahih* olarak değerlendirmiştir.⁶¹³ Dolayısıyla rivayetimiz *hasen sahih* bir rivayettir. Hadisin Buhari'nin *Sahih*'inde yer almasından da rivayetin Buhari'nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

11/154.Hadis

Hz. Ömer'in cahiliyye döneminde, bir gece (veya bir gün) Mescid-i Haram'da itikâfta bulunmaya adak sözü verdiği anlatılmaktadır. İslâm'ı kabul ettikten sonra bu konuda Peygamber'ine danışmıştı. Peygamber (s.a.v.) de bu adağını yerine getirmesini söyledi.⁶¹⁴

Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نَذَرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ يَعْتَكِفَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ - قَالَ: أَرَاهُ قَالَ لَيْلَةً: -، قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَوْفِ بِنَذْرِكَ»

İbn Ömer (r.a)'den: Ömer (r.a.) Câhiliyye'de Mescidi Haram içinde itikâf etmeyi adanmıştır. Buhârî'nin şeyhi Ubeyd yahud Buhârî dedi ki: Zannediyorum ki “Bir gece” demiştir. Peygamber (s.a.v.) Ömer'e hitaben: “Adağını yerine getir” buyurdu.

Bu hadisi Buhârî *Sahih*'inde, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de benzer lafızlarla rivayet ederek tahrir etmişlerdir. *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, *hasen*”dir demiştir. Tirmizî: Ömer hadisi *hasen sahih*'tir. Bazı ilim adamları bu hadise göre uygulama yapıp şöyle derler: “Müslüman olan bir kimsenin üzerinde cahiliyye döneminden kalma Allah'a itaat ve kulluk olabilecek bir nezri varsa onu hemen yerine getirmelidir.” Peygamber (s.a.v.)'in ashabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise oruçsuz itikâf olmaz diyorlar. Diğer bazı ilim adamları ise itikâfi nezreden kimse oruç tutmayı da nezretmedikçe oruç tutması lazım gelmez diyorlar ve yukarıdaki Ömer'in hadisini delil getiriyorlar. Şöyle ki: Ömer cahiliyye döneminde bir gece

⁶¹² Bkz. Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 37; Buhârî, *Vesaya*, 16.

⁶¹³ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 331.

⁶¹⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 563.

itikâfa girmeyi nezretmişti. Peygamber (s.a.v.)’de nezrini yerine getirmeyi emretmiş ayrıca oruç tutmasını emretmemişti. Ahmed ve İshâk bu görüştedir.⁶¹⁵ Hadisin Buhari’nin *Sahih*’inde yer almasından da rivayetin Buhari’nin kriterlerine göre *sahih* bir hadis olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

12/155.Hadis

Hz. Abdullah bin Abbas’tan rivayet edilir ki, Hz. Sad bin Ubade, Allah Rasulü’ne gelerek “Benim annem bir adak adamıştı ama yerine getiremeden vefat etti.” diyerek fetva sormuştu. Peygamber (s.a.v.), “*Onu sen yerine getir*” dedi.⁶¹⁶

Nesâî *Sünen*’inde hadisi şöyle rivayet etmiştir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا نَذْرٌ وَلَمْ تَقْضِهِ؟ قَالَ: «أَقْضِهِ عَنْهَا»

İbn Abbas (r.a.)’tan rivayete göre, Sa’d b. Ubade’nin annesinin bir adağı vardı fakat onu yerine getirmeden öldü. Sa’d bu konuda Peygamber (s.a.v.)’den fetva istedi. Peygamber (s.a.v.): “*Onun adına adağını yerine getir*” buyurdu.⁶¹⁷

Bu hadisi Buhârî, Müslim *Sahihayn*’da, Muvattâ, Ebû Dâvud ve Nesâî benzer rivayetlerle tahrir etmişlerdir.⁶¹⁸ Ahmed b. Hanbel’de ise buna yakın bir rivayet şöyle geçmektedir:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا نَذْرٌ أَفْجِرُ عَنْهَا أَنْ أُعْتِقَ عَنْهَا؟ قَالَ: " أَعْتِقَ عَنْ أُمَّكَ " ⁶¹⁹

Müsned’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi *Sahih*’tır demiştir. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *hasen sahih* olarak değerlendirmiştir.⁶²⁰ *Müttefekun aleyh* olan hadis, Buhârî’nin ve Müslim’in kriterlerine göre *sahih* bir rivayet olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

⁶¹⁵ Bkz. Buhârî, *İtikâf*, 16; İbn Mâce, *Kefaret*, 18; Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 32; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIV, 622-623; Tirmizî, *Nüzür ve Eymân*, 11.

⁶¹⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, XI, 563.

⁶¹⁷ Nesâî, *Vesaya*, 9.

⁶¹⁸ Bkz. Buhârî, *Vesaya*, 19; Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 25; Müslim, *Nezir*, Muvattâ, *Nüzür*, 463, (1710).

⁶¹⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIX, 264.

⁶²⁰ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 326.

13/156.Hadis

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, bir kadın bir gün deniz yolculuğuna çıkacaktı. Çıkmadan evvel “eğer sağ salim afiyetle dönersem bir ay oruç tutacağım” diye adanmıştı ve eve döndüğünün hemen ertesinde bu kadın vefat etti. Kadının kızkardeşi (veyahut kızı) Peygamber (s.a.v.)'e gelerek bunun hakkında sorduklarında “onun yerine sen oruç tut” cevabını aldılar.⁶²¹

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ امْرَأَةً رَكِبَتِ الْبَحْرَ فَتَدَّرَتْ إِنْ نَجَّاهَا اللَّهُ أَنْ تَصُومَ شَهْرًا، فَجَاءَهَا اللَّهُ، فَلَمْ تَصُمْ حَتَّى مَاتَتْ فَجَاءَتْ، ابْنَتُهَا أَوْ أُخْتُهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَأَمَرَهَا أَنْ تَصُومَ عَنْهَا»

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre: Bir kadın gemiye bindi ve Allah kendisini kurtarırsa (sahile çıkarırsa) bir ay oruç tutmayı adadı. Allah onu kurtardı, fakat kadın orucu tutmadan öldü. Kızı veya kız kardeşi Peygamber'e geldi, (meseleyi sordu). Hz. Peygamber de kendisine; *onun (ölenin) yerine oruç tutmasını emretti*.⁶²²

Bu hadise benzer bir rivayet Nesâî *Sünen*'inde ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*'de şu şekilde geçmektedir:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّهُ قَالَ: رَكِبَتْ امْرَأَةٌ الْبَحْرَ، فَتَدَّرَتْ أَنْ تَصُومَ شَهْرًا، فَمَاتَتْ قَبْلَ أَنْ تَصُومَ، فَأَتَتْ أُخْتُهَا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ: " فَأَمَرَهَا أَنْ تَصُومَ عَنْهَا " ⁶²³

Müsned'de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadisin senedi, Buhârî ve Müslim şartlarına göre *sahihu'l isnad*'dır demiştir. Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* olarak değerlendirmiştir.⁶²⁴ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

14/157.Hadis

Hiz. Aişe'den “ma'siyet üzerine adak yoktur. Onun kefareti ise yeminin kefaretidir.”⁶²⁵

Hadis Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde şöyle rivayet edilmiştir:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةٍ وَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ»

⁶²¹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 563.

⁶²² Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 16.

⁶²³ Bkz. Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 34; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, V, 237.

⁶²⁴ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 326.

⁶²⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, XI, 564.

Aişe (r.a.)’dan, Peygamber (s.a.v.)’ın şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Allah’a isyan konusunda adak olmaz. (Eğer adanmışsa) onun kefareti yemin kefaretidir.”

Bu hadisi Ebû Dâvud, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel *Müsned*’de aynı lafızlarla naklederek tahrir etmişlerdir.⁶²⁶ *Müsned*’de muhakkik Şuayb el-Arnaût “bu hadis *sahih*’tir demiştir. Tirmizî: Bu hadis *garib*’tir. Bu rivayet Ebû Safvân’ın Yunus’tan rivayetinden daha sağlamdır. Ebû Safvân Mekkelî olup ismi Abdullah b. Saîd b. Abdulmelik b. Mervan’dır. Hadiscilerin önde gelenlerinden Humeydî ve pek çok kişi ondan hadis rivayet etmişlerdir. Peygamber (s.a.v.)’in ahabından ve başkalarından bazı ilim adamları “Allah’a isyan yolunda adak yapılamaz böyle bir şeyin kefareti yeminin kefareti gibidir.” Ahmed ve İshâk da aynı görüşte olup Zührî’nin Ebû Seleme ve Aişe’den de rivayet ettiği hadisi delil olarak kabul etmektedirler. Peygamber (s.a.v.)’in ahabından ve başkalarından bazı ilim adamları ise: “Allah’a isyan yolunda adak yapılamaz ve bunun için kefareti yoktur” derler. Mâlik ve Şâfiî’de bu görüştedir.⁶²⁷

Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *sahih* olarak değerlendirmiştir.⁶²⁸ Dolayısıyla rivayet *sahih* bir rivayettir.

15/158.Hadis

Hiz. Ukbe bin Amir Cuheyri’nin kızkardeşi hakkında Peygamber (s.a.v.) “o kendi adağından vazgeçsin ve onun yerine üç gün oruç tutsun” dediği rivayet edilir.⁶²⁹

İbn Mâce hadisi *Sünen*’de şöyle rivayet etmiştir:

أَنَّ عُبَيْةَ بْنَ عَامِرٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أُخْتَهُ نَدَرَتْ أَنْ تَمْشِيَ حَافِيَةً، غَيْرَ مُخْتَمِرَةٍ، وَأَنَّهُ ذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «مُرْهَا فَلْتُرْكَبْ، وَلْتُخْتَمِرْ، وَلْتَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ»

Ukbe bin Âmir (r.a.) rivayet edildiğine göre: Kız kardeşi (Ümmü Hibban Kâ’be’yi ziyaret etmek üzere) baş açık ve yalın ayak yürüyerek gitmeyi nezretmiş ve Ukbe bu durumu Peygamber (s.a.v.)’e anlatmış (ve kız kardeşinin yürüyerek gitmeye

⁶²⁶ Bkz. Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 23; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XLIII, 203-204; İbn Mâce, *Kefaret*, 16; Tirmizî, *Nüzür ve Eymân*, 1; Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 41.

⁶²⁷ Bkz. Tirmizî, *Nüzür ve Eymân*, 1.

⁶²⁸ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 323.

⁶²⁹ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur’ân*, XI, 564.

güçsüzlüğünü arz etmiş) tir. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Ukbe'ye" *Kız kardeşine emret de binsin, başını da örtsün ve üç gün oruç tutsun.*"

Bu hadisi Dârimî, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed İbn Hanbel'in *Süneni'nin Müsned*'de buna benzer rivayetler naklederek tahrir etmişlerdir.⁶³⁰ Ebû Dâvud tahkikini yapan Elbânî hadisi *Sahih* olarak değerlendirmiştir.⁶³¹ *Müsned*'de muhakkik Şuayb el-Arnaût "bu cümle dışında "ولتصم ثلاثة أيام" hadis *sahih*'dir demiştir. Tirmizî: Bu hadis *hasen* olup ilim adamlarının uygulaması bu hadise göredir. Ahmed ve İshâk'da bunlardandır. Dolayısıyla rivayetimiz *sahih* bir rivayettir.

Bu şekilde hadisleri detaylı olarak incelemiş bulunmaktayız. Bu bilgilerden sonra *Tefhîmü'l-Kur'ân* 'ın VI. cildinde geçen hadislerin kaynaklara göre dağılımını genel olarak tablolarda görelim.

⁶³⁰ Bkz. İbn Mâce, *Kefaret*, 80; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXVIII, 540; Dârimî, *Nüzür ve Eyman*, 2; Ebû Dâvud, *Eyman ve Nüzür*, 23; Tirmizî, *Nüzür ve Eyman*, 16; Nesâî, *Eyman ve Nüzür*, 33.

⁶³¹ Bkz. Nâsiruddîn Elbânî, *Sahih ve Daîf Ebû Dâvud*, I, 323.

II. HADİSLERİN SİHHAT DURUMUNA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

Çalışmamızı rakamlara dökmek için verilerimizi şöyle tablolandırabiliriz.

	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvud	İbn Mâce	Nesâî	İmam Mâlik	İbn Hanbel	Diğerleri	Toplam
Adet	37	20	11	22	9	6	2	46	5	158
Oran %	%23,42	%12,66	%6,96	%13,93	%5,69	%3,79	%1,26	%29,13	%3,16	%100
Genel Toplam: 158										

Tablo I: Tefhimu'l-Kur'ân 'ın VI. cildinde geçen hadislerin geçtiği genel kaynaklar

	Muttefekun Aleyh (Buhârî-Müslim)	Yalnız Buhârî'de Geçenler	Yalnız Müslim'de Geçenler	Kütüb-i Tis'a'da Geçenler (Buhârî ve Müslim hariç)	Kütüb-i Tis'a'da Dışındakiler	Kaynağı Olmayan	Genel toplam
Adet	60	18	20	55	3	2	158
Oran %	%37,98	%11,40	%12,66	%34,81	%1,89	%1,26	%100
Genel Toplam: 158							

Tablo II: Tefhimu'l-Kur'ân 'ın VI. cildinde geçen hadislerin kaynaklara göre dağılımı

SIHHAT AÇISINDAN HADİSLER	HADİS SAYISI	YÜZDELİK ORANI
SAHİH HADİSLER	118	%74,70
HASEN HADİSLER	9	%5,70
HASEN-SAHİH HADİSLER	2	%1,26
GARİB HADİSLER	2	%1,26
ZAYIF HADİSLER	22	%13,93
MÜNKER HADİSLER	1	0,63
TAHRİCİ YAPILMAYAN HADİSLER	2	%1,26
ORİJİNAL METNİ BULUNMAYAN HADİSLER	2	%1,26
GENEL TOPLAM: 158 / GENEL ORAN: %100		

Tablo III: *Tefhimu'l-Kur'ân* 'ın VI. cildinde geçen hadislerin sıhhat dağılımı

Tablolarda gördüğümüz gibi, çalıştığımız hadisleri üç tablo halinde vererek sınıflandırdık. İlk tabloda hadislerin geçtiği genel kaynakların dağılımını verdik. Bu şekilde mevcut 158 hadisin Buharî, Müslim, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Nasâî, İmam Mâlik, İbn Hanbel, Dârimî ve diğerlerindeki adedini ve yüzdelerini verdik.

İkinci tabloda hadislerin kaynaklara göre dağılımını vererek, Muttefekun Aleyh, yalnız Buhari'de geçenler, yalnız Müslim'de geçenler, Kütüb-i Tis'a'da geçenler, Kütüb-i Tis'a dışındakiler ve orijinal metni bulunmayan hadisleri sayısal verilerle ifade ettik.

Üçüncü tabloda çalıştığımız hadislerin sıhhat durumlarını, sahih, hasen, hasen-sahih, garib, zayıf tahrirci yapılmayan ve orijinal metin bulunmayan hadisler şeklinde dokuz farklı kategoride sayısal verilerle ifade ettik.

Tablolaştırdığımız verilerden sahih hadislerin kullanımının yoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân*'ı İslam'a davet etme ve İslami hayat tarzına temel oluşturma amacıyla yazmıştır. Bundan dolayı eserinde kullandığı hadisleri titizlikle seçtiğini düşünmekteyiz.



III. DEĞERLENDİRME

Mevdûdî'nin gelecek nesle hakkının ödenmesi olarak tanımladığı ve zamanının çoğunu ayırarak meydana getirdiği eseri *Tefhimu'l-Kur'ân*'da, yazıldığı dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal meselelerine çözümler getirmeye çalışmış ve Kur'ân-ı Kerim'in anlaşılır bir şekilde yaşanılabilmesi için çabalamıştır.

Eserin VI. cildindeki hadislerin tahrir ve değerlendirmesinden yola çıkarak Mevdûdî'nin kullandığı hadislerin sıhhati ve hadise bakışı tesbit edilmeye çalışılmıştır.

Mevdûdî, *Tefhimu'l-Kur'ân* 'da hadisleri ayetlerin açıklanmasında kullanmış olmakla beraber diğer rivayet tefsiri kitaplarındaki gibi yoğun bir şekilde kullanmamıştır. Mevdûdî, bu hadisleri gerek konu bağlamında delil göstermek için, gerekse önemli bulduğu konuları hadislerle açıklamak için kullanmıştır. Aynı zamanda hadisleri çoğunlukla kaynak vererek kullanırken bazen de kaynak vermeden kullanmıştır.

Çalışmamızda elde ettiğimiz verileri tabloya döktüğümüz üzere, sahih hadisler 158 hadis içerisinde 118 (%74,70) adet, hasen hadisler ise 9 (%5,70) adet ve hasen sahih hadisler ise 2 (% 1.26) adettir. Bu üçü birlikte, incelediğimiz ciltte 129 tane ve % 81,66 oranında güvenilir hadis kullanıldığını göstermektedir.

Kaynak bakımından, 158 hadisin 153 tanesi (%96,84) Kütüb-i Tis'a'da, 5 tanesi (%3.16) diğer hadis kaynaklarında yer almaktadır.

Tefhîmu'l-Kur'ân 'ın, VI. cildinde kullanılan 158 hadisin %37,98'inin *müttefekun aleyh*, %43,68'inin *sahih* hadislerden oluştuğunu göz önünde bulundurursak, hadis kullanımını açısından güvenilir bir eser olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ

20. yy müfessirlerinden Mevdûdî'nin etkisi, sadece yaşadığı Hint alt kıtası ile sınırlı kalmamıştır. Onun, önceki tercüme ve tefsirlerin bazı yönlerden eksik kaldığını görmesi ile bütün zamanlara hitap eden ve günümüz sorunlarına çözüm olan Kur'an-ı Kerim'i anlaşılır kılmayı amaçlayarak hapisanede yazmaya başladığı ve 30 yıl 4 ay süren *Tefhîmü'l-Kur'ân* adlı eseri İslâm coğrafyasını büyük oranda etkilemiştir.

Tahric çalışmaları, özellikle IV./X. yüzyıldan itibaren isnadların uzaması ve eserlerde kullanılan hadislerin kaynağını göstermenin giderek azalmasıyla yaygınlık kazanmıştır. Bu anlamda tezimizde *Tefhîmü'l-Kur'ân* adlı tefsirin VI. cildinden yola çıkılarak Mevdûdî'nin hadis kullanımıyla asli hadis kaynakları arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda, toplam 158 hadis-i şerifi tahric ettik. Kullanılan hadislerin asli kaynaklarını tespit etme imkânı yakaladık. Bu vesile ile tefsir bilim dalına ait önemli bir eserde geçen rivayetlerin tahricini yapmaya çalıştık.

Mevdûdî, ayetleri açıklamada kullandığı hadisleri, bazen geçmiş dönem rivayet tefsirlerinden doğrudan aktarmıştır.

Sahihayn'de geçen hadisler için bir değerlendirme yapılmamıştır. Çünkü İslam âleminde bu eserlerde yer alan rivayetlerin sahih olduğu konusunda genel bir (mutabakat) görüş birliği hâsıl olmuştur.

Aynı zamanda Mevdûdî, ayetleri açıklamada kullandığı bazı hadisleri taktî yaparak aktarmıştır. Biz bu hadislerin tahric ve değerlendirmesini yaparken tespit ettiğimiz tüm metnini vermeye çalıştık.

Mevdûdî hadis eğitimini kısmen özel hocalardan alarak kısmen de kendi okumalarıyla edinmiş ve bildiğimiz kadarıyla geleneksel usulle hadis edebiyatından bir-iki eseri geçmeyen okumaları olmuştur. Mevdûdî hadisçiliği öne çıkmış bir hadis âlimi olmamasına rağmen, hadislerin otoritesini ve önemini reddedenlere karşı büyük

mücadeleler vermiş, sünneti önemsemeyen, “Kur’ân bize yeter” düşüncesiyle hareket eden sünnet muhaliflerine karşı sağlam bir duruş sergilemiştir.

Tezimizin değerlendirmesinde sayısal veriler üzerinden bahsettiğimiz gibi, Mevdûdî’nin sahih hadis kullanımına özen gösterdiğini anlamaktayız. İncelemelerimiz sonucu Mevdûdî’nin, eserinde sağlıklı rivayetlere yer vermeye çalıştığını ve hakkında bilgi sahibi olduğu raviler ve hadisler hakkında değerlendirmelerde bulunduğunu görüyoruz. Tüm bunlar Mevdûdî’nin hadis ve sünnet konusundaki titizliğini göstermektedir.

Mevdûdî’nin *Tefhimu’l-Kur’ân* adlı eserinin ilk beş cildinin tahrir ve değerlendirmesinin daha önce yüksek lisans tezi olarak yapıldığını görüp bu önemli eserin tahrir çalışmasının tamamlanması adına tahrirci yapılmamış olan VI. cildinde geçen hadisleri tahrir ettik. Bu eserdeki hadislerin tahrirlerinin tamamlandıktan sonra eserin yeni basımlarının tahrirci olarak yapılması, hem Mevdûdî’nin tefsirciliğinin yanı sıra hadisçiliğini de ön plana çıkarmış olacak, hem de eserden edinilen istifadeyi artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Anıs**, Ahmed, Anıs, “*Mevdüdü*,” DİA, XXIX, 435, Anka, 2004.
- Aynî**, Ebû Muhammed Bedruddin Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed el-Aynî (855/1451), *Şerhu Süneni Ebi Dâvud*, I-VII, thk. Ebû Münzir Halid b. İbrahim el-Mısri, Mektebetü’-Rüşd, Riyad, 1999.
- Beyhakî**, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali (458/1066), *Delâilu’n-Nübüvve*, I-VII, thk. Dr. Abdulmu’ti Kaleci, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye ve Daru’r-Reyyan li’t-türas, 1988.
- _____, *el-Esmâ ve’s-Sifât*, I-II, thk. Abdullah b. Muhammed el-Haşidi, Mektebetü’s-Sevadi, Cidde, 1993.
- _____, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- _____, *Şuabu’l-İmân*, I-XIV, thk. Dr. Abdülali Abdülhamid Hamid, Mektebetü’r-Rüşd li’n-Neşri ve’t-Tevzi’, Riyad, 2003.
- Birişık**, Abdulhamit, *Mevdüdü, Hayatı, Görüşleri ve Eserleri*, İnsan Yay., 1. bs., İstanbul, 2007.
- Buhârî**, Muhammed b. İsmail (256/870), *el-Camiu’s-Sahih*, I-IX, thk. Muhammed Züheyr Nasiru’n-Nasir, Daru Tuku’n-Necat, byy., 2001.
- _____, *el-Edebü’l-Müfred*, thk. Semir b. Emir ez-Züheyri, Mektebetü’l-Maarif li’n-Neşri ve’t-Tevzi’, Riyad, 1998.
- _____, *et-Târîhu’l-Kebîr*, I-VIII, Dairatü’l-Mearifi’l-Osmaniyye, Haydarabad, tz.
- _____, *Kitâbu’d-Duafâ*, thk. Ebû Abdillâh Ahmed b. İbrahim, Mektebetü İbn Abbas, byy., 2005.
- Dârakutnî**, Ali b. Ömer (385/995), *Sünenü’d-Dârakutnî*, I-IV, Beyrut, 1406 / 1886.
- Dârimî**, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman (255/868), *Sünenü’d-Dârimî*, I-II, thk., thr. ve tlk., Abdullah Hâşim Yemânî, İstanbul, 1992.

Ebû Dâvud, Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'âs b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (275/888), *Sünenü Ebi Dâvud*, I-IV, thk. Şuayb el-Arnaût ve Hamed Kamil Karh Bileli, Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, byy. 2009.

El-Karadavî, Yusuf, *Bir Düşünür Olarak Mevdûdî*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2017.

Gıylani, Esad, *Mevdûdî'nin Hayatı*, Hilal Yayınları, İstanbul, 2000.

Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed (405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I-IV, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

Heysemî, Ebû'l-Hasen Nurüddin Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman el-Heysemi (807/1405), *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, X, thk. Hüsameddin el-Kudsi, Mektebetü'l-Kudsi, Kahire, 1994.

İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed İbn Muhammed eş-Şeybânî (241/855), *el-Müsned*, I-XX, şrh., Ahmed Muhammed Şâkir, 2. bs., Mısır, 1949.

_____, *el-Müsned*, thk., thr. ve tlk., Şuayb Arnaût, v.b, 2. bs., I- L, Beyrut, 1999-2001.

İbn Hacer el-Askalani, Ebû'l-Fazl Şihabüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalani (852/1449), *el-Metâlibu'l-Âliye bi Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniye*, 1-XIX, thk. Risaletu Camiyye, Daru'l-Asmeti li'n-Neşri ve't-Tevzi' ve Daru'l-Gays li'n-Neşri ve't-Tevzi', 1998-2000.

_____, *Lisanu'l-Mizan*, 1-VII, thk. Dairati'l-Maarifi'n-Nizamiyye, Müessesetü'l-Âlemi li'l-Matbuat, Beyrut, 1971.

_____, *Tehzîbu't-Tehzîb*, I-XII, Matbaatü Dairati'l-Maarifi'n-Nizamiyye, Hindistan, 1908.

_____, *Ta'rîfu Ehli't-Takdîs bi Merâtibi'l-Mevsûfîne bi't-Tedlîs*, Mektebetü'l-Menar, Amman, 1983.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid Mâce el-Kazvini (273/886), *Sünenü İbn Mâce*, 1-II, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, byy., tz.

İbn Hibbân, Muhammed b. Ahmed (354 / 965), *Sahîhu İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Belabân*, I-XVIII, thk., thr. ve tlk Şuayb Arnaût, 2. bs., Beyrut, 1997.

_____, *Sikât*, I-X, 1. bs., Haydarâbâd-Dekken, 1980.

İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshak b. Huzeyme es-Sülemi en-Nîsâbü'rî (311/924), *Sahîhu İbn Huzeyme*, I-II, thk. Dr. Muhammed Mustafa el-Azami, Mektebetü'l-İslami, Beyrut, 2003.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Katib el-Haşimi el-Basri el-Bağdadi (230/845), *et-Tabakatu'l-Kübrâ*, 1-VIII, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

Kıslakçı, Turan, *Mevdûdî*, İlke Yay., İstanbul, 2015.

Mâlik b. Enes (179/795), *el-Muvatta'*, I-II, thk., Beşşâr Avâr Marûf, Beyrut, 1997.

Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ (m.1979), *Tefhîmu'l-Kur'ân*, trc. Komisyon, I-VII, İstanbul, 1986.

Mevdûdî, Humayra, *Babam Mevdûdî*, 9. Bs. Mana Yayınları, İstanbul, 2017.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc (261/ 875), *el-Câmiu's-Sahîh*, I-III, thk. ve tlk., Muhammed Fuad Abdülbâkî, İstanbul, 1992.

Müzhiruddîn ez-Zeydânî, Hüssyin b. Mahmud b. Hasen Müzhiru'd-Din ez-Zeydani el-Kufî el-Meşhuru bi'l-Müzhiri (ö. 727/1326), *el-Mefatih fi Şerhi'l-Mesabih*, VI, thk. Nureddin Talib, Daru'n-Nevadir, Kuveyt, 2012.

Nâsiruddîn Elbânî (m. 1914-1999), *Daîfu Mevaridi'z-Zem'ân ila Zevîâdi İbn Hibbân*, Daru's-Samii li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 2002.

_____, *Sahîhu Süneni'n-Nesâî*, I-III, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, tz.

_____, *Sahîhu ve Daîfü İbn Mâce*, I-III, Mektebetü'l-Ma'arif, Riyad, 1997. *Sahîhu ve Zaîfu Ebî Dâvud*, I-IV, Mektebetü'l-Ma'arif, Riyad, 1998.

_____, *Sahîhu ve Daîfu Süneni't-Tirmizî*, I-III, Mektebetü'l-Mearif li'n-Neşri ve't-Tevzi', Riyad, 2000.

- _____, *Sahîhu ve Daîfü't-Tergîb ve't-Terhîb*, I-V, Mektebetü'l-Ma'arif, Riyad, 2000.
- _____, *İrvâ'ü'l-galîl fî tahrîci ehâdisi Menâri's-sebil*, I-IX, Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1979.
- _____, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Da'ife ve'l-Mevdu'a ve Eseruhe's-Seyyi'ü fi'l-Ümme*, XIV, Daru'l-Maarif, Riyad, 1992.
- Nesâî**, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî (303/915), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 1-X, thk. Hasan Abdülmün'im Şelbi, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 2001.
- _____, *Sünenü'n-Nesâî*, 1-IX, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Mektebetü'l-Matbuati'l-İslamiyye, Halep, 1986.
- _____, *Zikru'l-Müdellesîn*, thk. eş-Şerif Hatim b. Arif el-Avni, Daru Alemi'l-Fevaid, Mekke, 2002.
- Şimşek**, Sait, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, I-V, Beyan Yayınları, İstanbul, 2012.
- Taberânî**, Ebû'l-Kasım Müsnidü'd-Dünya Süleyman b. Ahmed b. Yayub et-Taberânî (360/971), *el-Mu'cemu'l-Evsat*, 1-X, thk. Tarık b. Avdullah b. Peygamber ve Abdu'l-Muhsin b. İbrahim el-Hüseyni, Daru'l-Harameyn, Kahire, tz.
- _____, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, 1-XXV, thk. Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire, 1994.
- _____, *Mu'cemu's-Sağir*, 1-II, thk. Muhammed Şekur Mahmud el-Hac Emir, Mektebetü'l-İslami, Beyrut, 1985.
- Tirmizî**, Muhammed b. İsâ (279/892), *es-Sünen*, thk. ve şrh., Ahmed Muhammed Şâkir, 2. bs., I-V, İstanbul, 1992.
- Yücel**, Ahmet, *“Hadis İlminin Ortaya Çıkışı ve Diğer İlimlerle İlişkisi”*, İslami İlimlerde metodoloji I-IV Temel İslam İlimlerinin Ortaya Çıkışı ve Birbirleriyle İlişkileri, Sampozyum, ed. İlyas Çelebi, 1.bs, Ensar neş., İstanbul, 2014.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî et-Türkmânî el-Farikî ed-Dımaşkî (748/1374), *Divanu'd-Duaî ve'l-Metrukîn*, Mektebetü'n-Nehdatü'l-Hadis, Mekke, 1967.

_____, *el-Kâşif fi Ma'rifeti Men Lehu Rivayetin fi'l-Kütübi's-Sitte*, I-II, Daru'l-Kıbleti li's-Sakafeti'l-İslamiyye, Cidde, 1992.

_____, *Mîzânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, I-IV, thk. Ali Muhammed el-Becavi, Daru'l-Ma'rifeti li't-Tabaati ve'n-Neşri, Beyrut, 1963.

_____, *Siyeru A'lami'n-Nubelâ*, I-XXV, Daru'l-Hadis, Kahire, 2006.

_____, *Târîhu'l-İslâm ve Vefayâti'l-Meşâhiri ve'l-A'lam*, I-XV, thk. Beşşar Avvad Ma'ruf, Daru'l-Garbi'l-İslami, byy, 2003.



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



ÖZGEÇMİŞ

Taj Mohammad RASHIDI Afganistan'ın Jawzjan ilinin Darzab ilçesinde dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Darzab'da tamamladıktan sonra Türkiye Diyanet Vakfı burslusu olarak ilahiyat okumak üzere Türkiye'ye geldi. 2016 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde lisansını ve 2019 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Bilim dalında yüksek lisansını tamamladı. Özbekçe, Farsça ve Türkçe dillerini iyi derecede, Arapça dilini orta derecede bilmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.